

LATIN LITERATURE

OF

THE EMPIRE

SELECTED AND EDITED, WITH REVISED TEXTS
AND WITH BRIEF INTRODUCTIONS

BY

ALFRED GUDEMAN

UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

IN TWO VOLUMES

Vol. II. POETRY

A. P. Duff-Mouches

NEW YORK AND LONDON

HARPER & BROTHERS PUBLISHERS

1899

warded to me, but has also himself revised the text of the last two books from his manuscript notes. To both these distinguished scholars I desire to express my warm appreciation for their most disinterested favors. In matters of orthography and punctuation, I have aimed at uniformity in the manner pointed out in the preface to Vol. I. A brief Appendix Critica again records the more important deviations from my basic texts, while the short introductions are intended only for immediate orientation.

In conclusion, I have the pleasure again to thank my friend, Professor E. P. Morris, of Yale University, for his care in reading the proof-sheets of this book and for many most acceptable suggestions.

ALFRED GUDEMAN.

PHILADELPHIA, *June 1, 1899.*

CONTENTS

	PAGE
PSEUDO-VERGILIANA	1-32
<i>Culex</i>	5
<i>Copa</i>	17
<i>Moretum</i>	19
<i>Lydia</i>	23
<i>Aetna</i> , 1-93, 219-282, 569-646	26
MANILIVS	33-66
<i>Astronomica</i> —	
Bk. I., 1-117, The Poet on his Task	35
Bk. I., 483-538, The Fixed Laws of Nature Prove the Existence of the Gods	38
Bk. I., 700-926, The Milky Way—The Abode of He- roes—Comets and their Effects	40
Bk. II., 1-149, The Originality of the Poet's Theme	46
Bk. II., 738-840, Elementary Topics of Astronomy.— The Points of the Compass	50
Bk. III., 1-42, Themes Treated by Previous Poets	53
Bk. III., 43-159, The Twelve Labors of Human Life	54
Bk. IV., 1-121, On Fate	57
Bk. IV., 866-935, Appeal to Man's Reason	60
Bk. V., 450-486, The Astrological Significance of the Constellation Cepheus	62
Bk. V., 538-631, The Myth of Perseus and Andromeda	63
PHAEDRVS	67-86
<i>Fabulae</i> —	
Bk. I., Prologue	69
Bk. II., 1, 9; III. 1; IV. 7, 21, Phaedrus	69
Bk. I., 1, 3, 12, 13, 24, 26, Lupus et Agnus.—Graculus Superbus et Pavo.—Cervus ad Fontem.—Vulpes et Corvus.—Rana Rupta et Bos.—Vulpes et Ciconia	73

	PAGE
Bk. II., 6, <i>Aquila et Cornix</i>	76
Bk. III., 7, 16, <i>Lupus ad Canem</i> .— <i>Cicada et Noctua</i>	76
Bk. IV., 2, <i>Mustela et Mus</i>	78
Bk. IV., 5, <i>Aesopus</i>	79
Bk. V., 1, <i>Quomodo saepe fallatur hominum iudicium</i>	80
Bk. IV., 22, 25, <i>Simonides</i>	81
Bk. V., 5, <i>Scurra et Rusticus</i>	82
Bk. V., 8, <i>Tempus</i>	83
Appendix 2, <i>Non esse plus aequo petendum</i>	84
4, <i>De veritate et mendacio</i>	84
5, <i>Sensum aestimandum esse non verba</i>	85
6, <i>The Delphic Oracle</i>	86
 SENECA	 87-127
<i>Tragoediae</i> —	
<i>Hercules Furens</i> , 125-204, Chorus	89
<i>Troades</i> , 371-408, Chorus	91
524-813, <i>Andromache and Ulysses</i>	92
<i>Medea</i> , 301-379, Chorus	100
<i>Phaedra</i> , 1-84, <i>Song of Hippolytus</i>	102
274-357, Chorus	105
483-564, <i>Soliloquy of Hippolytus</i>	107
<i>Oedipus</i> , 980-994, Chorus	109
<i>Agamemnon</i> , 57-107, Chorus	110
421-588, <i>Messenger's Speech before Clytemnestra</i>	111
589-914, Chorus, <i>Cassandra and Agamemnon</i>	116
<i>Thyestes</i> , 546-622, Chorus	125
 PERSIUS	 129-140
<i>Satirae</i> —	
Prologue, <i>Sat. I.</i> , <i>Literary Conditions of the Age</i>	131
<i>Sat. V.</i> , <i>The Ethical Value of Philosophy</i>	135
 LYCANVS	 141-174
<i>Pharsalia</i> —	
Bk. I., 1-182, <i>The Causes of the War</i>	143
Bk. II., 234-325, <i>Conference between Brutus and Cato</i>	148
Bk. V., 237-373, <i>Mutiny in Caesar's Army</i>	150
Bk. VII., 1-329, <i>The Eve of the Battle of Pharsalia</i>	154
Bk. VIII., 472-711, <i>The Assassination of Pompey</i>	163
Bk. IX., 51-116, <i>Cornelia's Lamentations</i>	169
Bk. IX., 117-214, <i>Cato's Eulogy of Pompey</i>	171

CONTENTS

vii

PAGE

CALPURNIVS	175-182
<i>Eclogae</i> —	
Eclog. III., A Love Ditty	177
Eclog. VI., A Shepherd's Quarrel	180
NEMESIANVS	183-187
<i>Eclogae</i> —	
Eclog. III., Pan	183
Eclog. IV., A Love Song	185
PSEUDO-SENECA	189-218
<i>Octavia</i> .	
SILIUS ITALICVS	219-262
<i>Punica</i> —	
Bk. I., 1-20, Prooemium	221
Bk. I., 21-139, 239-270, Hannibal	221
Bk. II., 270-390, The Romans Declare War	226
Bk. II., 475-579, The Siege of Saguntum	229
Bk. II., 650-695, The Fall of Saguntum	232
Bk. II., 696-707, Epilogue	233
Bk. III., 1-157, The War in Spain	233
Bk. III., 158-213, The Dream of Hannibal	238
Bk. III., 477-556, Hannibal's March into Italy by Way of the Alps	240
Bk. III., 557-629, Colloquy between Juno and Venus concerning the Fate of the Ro- mans	242
Bk. III., 630-646, Hannibal Lands in Italy	244
Bk. III., 647-714, The African Oracle	244
Bk. IX., 66-177, Before the Battle of Cannae	246
Bk. X., 326-386, After the Battle	249
Bk. X., 503-577, The Burial of Paulus	251
Bk. X., 578-658, Conduct of the Romans	253
Bk. XII., 387-413, Eulogy of Ennius	255
Bk. XIII., 850-895, The Sibyl's Prophecy	256
Bk. XV., 1-151, P. Cornelius Scipio	258
VALERIUS FLACCVS	263-291
<i>Argonautica</i> —	
Bk. I., 294-351, Jason's Departure	265
Bk. I., 484-573, The Plans of Zeus	267
Bk. II., 451-578, Arrival of the Heroes at Colchos	269
Bk. VI., 427-506, Juno and Medea	273
Bk. VI., 575-601, 657-689, Medea's First View of Jason	275

	PAGE
Bk. VII., 1-152, The Meeting of Medea and Jason . . .	277
Bk. VII., 153-397, Juno Successfully Invokes the Aid of Venus to Inflame Medea with Love for Jason	281
Bk. VII., 398-521, Jason and Medea in the Grove of Hecate	287
STATIUS	293-336
<i>Silvae</i> , Bk. I., 6, The Calends of December	295
Bk. II., 4, The Parrot	298
Bk. II., 7, Lucan's Birthday	299
Bk. V., 4, Sleep	302
Bk. V., 5, On the Death of his Adopted Son	303
<i>Thebais</i> , Bk. IV., 246-344, Parthenopaeius	305
Bk. X., 84-155, The Grove of Sleep	308
<i>Achilleis</i> , 1-960	310
MARTIALIS	337-369
<i>Epigrammata</i> —	
Bk. I., Preface, 2, 7, 8, 13, 16, 19, 25, 29, 30, 38, 39, 42, 61, 63, 66, 70, 76, 97, 107, 109, 110	339
Bk. II., 7, 8, 20, 41, 89, 90	345
Bk. III., 2, 4, 5, 19, 20, 38, 44, 46	347
Bk. IV., 14, 49, 72	350
Bk. V., 10, 13, 20, 40, 51, 52, 53, 56, 58	351
Bk. VI., 15, 19	354
Bk. VII., 3, 63, 77, 79, 88	354
Bk. VIII., 3, 56	355
Bk. IX., 28, 29, 45, 46, 47, 70, 74, 96, 97, 99	357
Bk. X., 1, 2, 19, 33, 35, 36, 37, 39, 46, 47, 50, 51, 54, 96	359
Bk. XI., 6, 13, 14	364
Bk. XII., 3, 4, 52, 53, 60, 92, 94	365
Bk. XIV., <i>Apophoreta</i> , 185, 186, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 195	368
IVVENALIS	371-410
<i>Satirae</i> —	
<i>Sat.</i> I., 1-95, 137-171, Reasons for Writing Satires	373
<i>Sat.</i> III., 1-322, Life in Rome	376
<i>Sat.</i> VII., 1-243, The Position of Poets	385
<i>Sat.</i> X., 1-366, The Vanity of Human Wishes	391
<i>Sat.</i> XIV., 1-106, Educational Influence of Parents upon their Children	401
<i>Sat.</i> XIV., 107-331, Avarice	404
PERVIGILIVM VENERIS	411-415

CONTENTS

ix

	PAGE
AVSONIVS	417-443
To the Reader	419
Ephemeris	421
To a Skilled Stenographer	422
On the Death of Ausonius's Father	423
To his Wife	424
Tiberius Victor Minervius Orator	425
Mosella	427
To his Grandson	441
CLAVDIANVS	445-488
Cythera	447
The Magnet	447
On an Old Man Who Never Left His Native Town	449
In Rufinum, I., 1-73	450
De Consulatu Stilichonis, Bk. III., Preface	452
Gigantomachia	452
De Raptu Proserpinae	456
APPENDIX CRITICA	489

PSEVDO-VERGILIANA

BESIDES the *Eclogues*, the *Georgics*, and the *Aeneid*, there existed, certainly as early as the reign of Nero (54-68), a collection of minor poems alleged to have been written by Vergil in his youth. Suetonius's *Life of Vergil*, which constituted the chief source of information for later commentators of the poet, seems to have contained the following list: *Culex*, *Ciris*, *Copa*, *Dirae*, *Aetna*, and *Catalepton* (including the *Priapeia* and *Epigrams*), to which our mediæval MSS. of Vergiliana add, among others, the *Moretum* and the *Elegy* (or rather *Elegies*) on Maecenas.

Excepting an isolated reference in Donatus to the possibly non-Vergilian origin of the *Aetna*, the ancients accepted the authenticity of these poems without misgivings. To-day their spuriousness is established by incontrovertible proofs, although it has not been possible to discover the real author in a single instance. Doubtless these poems represent a selection from out of a mass of anonymous literature current in the Augustan age which, owing to its similarity of form to the genuine works of Vergil and a vague tradition of certain youthful efforts of his on kindred themes, gradually attached itself to the celebrated name.

Of the poems here selected the *CULEX* seems to have been the most famous. It is quoted as Vergilian by Statius (*Silv.* Praef. I. and II. 7, 73), Martial (VIII. 56, 19; XIV. 185), and in Suetonius's *Life of Lucan*. That Vergil did write a *Culex* is not improbable, but, if so, it must have been lost at an early date, the extant poem being perhaps a literary forgery designed to take its place.

But be this as it may, the scrupulous avoidance of elisions, the palpable imitations of the Mantuan poet, the ostentatious

display of misplaced erudition, the grotesqueness of the theme itself, and the anachronistic allusions to Augustus, as *Octavi venerande* and *sancte puer*, implying, as they do, the deification of the emperor, are all alike incompatible with Vergilian authorship.

The style of the *Culex*, on the other hand, its metrical technique, and Lucan's admiring comment preclude a later date of composition than the reign of Claudius.

The COPA, or 'Barmaid,' consisting of only nineteen distichs, vividly describes a Syrian woman dancing before her tavern and inviting the weary traveller to enter and regale himself with the delicacies which she enumerates. This charming poem shows distinct reminiscences, not only of Vergil, but also of Propertius. The rollicking treatment of the quaint theme is in itself sufficient to stamp it as apocryphal. There is no clew to its date.

The MORETUM, or 'The Farmer's Breakfast,' is probably based upon a similar idyl of the Alexandrian poet Parthenius, which had previously been imitated by one Sueius, a contemporary of Cicero. The extant poem is perhaps the most artistic in the Appendix Vergiliana, and it may well have been composed in Vergil's lifetime; its style is, however, wholly different from that of the genuine works of Vergil.

The LYDIA was, until 1792, regarded as an integral part of the DIRAE, mentioned in Suetonius's list. But Jacobs clearly proved that in the latter two distinct poems have been combined into one. The question of authorship is still a matter of controversy, many scholars inclining to the opinion of Scaliger, that it was composed by Valerius Cato, a distinguished critic and author of Cicero's time. Suetonius expressly ascribes to him a much-admired poem entitled *Lydia*, and it is quite possible that another work of Cato, cited by Suetonius under the title *Indignatio*, may be identical with the *Dirae*. But plausible as the notion of Cato's authorship may seem, the contents of the two poems render this identification somewhat hazardous. The poem itself is meritorious in style and execution, but autobiographical details prove it to be non-Vergilian.

The AETNA, finally, has in recent times been attributed to Lucilius, to whom Seneca addressed his *Epistulae Morales* and *Naturales Quaestiones*. Sudhaus has, however, convincingly shown that Seneca's reference to a poem of Lucilius on Aetna merely pertains to a poetic description of the volcano, brought in by way of an episode. Metrical and stylistic observations, moreover, seem to prove that this didactic poem was composed within the second and third decades of the first century A.D.

The scientific material accumulated in it appears to have been all but wholly derived from Poseidonius, who wrote a standard work on volcanic disturbances and their origin, the very subjects treated by the anonymous author. The poem contains 646 hexameters, and is written with an enthusiasm and earnestness suggestive of Lucretius, whose influence is indeed clearly traceable.

An admirable commentary by Sudhaus (Leipzig, 1898), now greatly facilitates the understanding and appreciation of this difficult but praiseworthy poem.

CVLEX

Prooemium, vss. 1-41.

Lusimus, Octavi, gracili modulante Thalia
Atque ut araneoli tenuem formavimus orsum.
Lusimus: haec pariter culicis sint carmina docta,
Omnis et historiae per ludum consonet ordo
Notitiaeque ducum voces, licet invidus adsit. 5
Quisquis erit culpae iocos musamque paratus,
Pondere vel culicis levior famaue feretur.
Posterius graviore sono tibi musa loquetur
Nostra, dabunt cum securos mihi tempora fructus,
Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu. 10

Latonae magnique Iovis decus, aurea proles,
Phoebus erit nostri princeps et carminis auctor
Et recinente lyra fautor, sive educat illum
Arna Chimaereo Xanthi perfusa liquore
Seu decus Asteriae seu qua Parnasia rupes 15
Hinc atque hinc patula praepandit cornua fronte
Castaliaeque sonans liquido pede labitur unda.
Quare, Pierii laticis decus, ite, sorores
Naiades, et celebrate deum ludente chorea;
Et tu, sancta Pales ad quam †ventura recurrit 20
Agrestum† bona fetura sit cura tenentis,
Aërios nemorum cultus silvasque virentis,
Te cultrice vagus saltus feror inter et antra.

Et tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
Octavi venerande, meis adlabere coeptis, 25
Sancte puer, tibi namque canit non pagina bellum

Triste Iovis ponitque . . . . .
 Phlegra, Giganteo sparsa est quae sanguine tellus,
 Nec Centaureos Lapithas compellit in ensis;
 Vrit Erichthonias Oriens non ignibus arces, 30
 Non perfossus Athos nec magno vincula ponto
 Iacta meo quaerent iam sera volumine famam,
 Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
 Graecia cum timuit venientis undique Persas;
 Molliā sed tenui pede currere carmina, versu 35
 Viribus apta suis Phoebō duce ludere gaudet.
 Hoc tibi, sancte puer; memorabilis et tibi certet
 Gloria perpetuum lucens, mansura per aevum;
 Et tibi sede pia maneat locus, et tibi sospes
 Debita felicis memoretur vita per annos, 40
 Grata bonis lucens. Sed nos ad coepta feramur.

The shepherd and the charms of country life, vss. 42-156.

Igneus aetherias iam sol penetrabat in arces
 Candidaque aurato quatiebat lumina curru,
 Crinibus et roseis tenebras Aurora fugabat:
 Propulit e stabulis ad pabula nota capellas 45
 Pastor et excelsi montis iuga summa petivit,
 Lucida qua patulos velabant gramina colles.
 Iam silvis dumisque vagae, iam vallibus abdunt
 Corpora, iamque omni celeres e parte vagantes
 Tondebant teneroviridantia gramina morsu. 50
 Scrupea desertas haerebant ad cava rupes,
 Pendula proiectis carpuntur et arbuta ramis
 Densaque virgultis avide labrusca petuntur.
 Haec suspensa rapit carpente cacumina morsu
 Vel salicis lentae vel quae nova nascitur alnus, 55
 Haec teneras fruticum sentis rimatur, at illa
 Inminet in rivi, praestantis imaginis, undam.
 O bona pastoris (siquis non pauperis usum
 Mente minus docta fastidiat et probet illis
 Omnia luxuriae pretiis), incognita curis, 60

Quae lacerant avidas inimico pectore mentes!
 Si non Assyrio fuerint bis lauta colore
 Attalicis opibus data vellera, si nitor auri
 Sub laqueare domus animum non angit avarum
 Picturaeque decus, lapidum nec fulgor in ulla 65
 Cognitus utilitate manet, nec pocula gratum
 Alconis referent Boethique toreuma, nec Indi
 Conchea baca maris pretio est: at pectore puro
 Saepe super tenero prosternit gramine corpus,
 Florida cum tellus, gemmantis picta per herbas, 70
 Vere notat dulci distincta coloribus arva;
 Atque illum calamo laetum recinente palustri
 Otiaque invidia degentem et fraude remota
 Pollentemque sibi viridi cum palmite lucens
 Tmolia pampineo supter coma velat amictu. 75
 Illi sunt gratae rorantes lacte capellae
 Et nemus et fecunda Pales et vallibus intus
 Semper opaca novis manantia fontibus antra.
 Quis magis optato queat esse beatior aevo,
 Quam qui mente procul pura sensuque probando 80
 Non avidas adgnovit opes nec tristia bella
 Nec funesta timet validae certamina classis,
 Nec, spoliis dum sancta deum fulgentibus ornet
 Tempia vel evectus finem transcendat habendi,
 Advorsum saevis ultro caput hostibus offert? 85
 Illi falce deus colitur, non arte politus;
 Ille colit lucos, illi Panchaia tura
 Floribus agrestes herbae variantibus addunt,
 Illi dulcis adest requies et pura voluptas,
 Libera, simplicibus curis; huc inminet, omnis 90
 Dirigit huc sensus, haec cura est subdita cordi,
 Quolibet ut requie victu contentus abundet
 Iucundoque liget languentia corpora somno.
 O pecudes, o Panes et o gratissima tempe
 Fontis hamadryadum, quarum non divite cultu 95
 Aemulus Ascraeo pastor sibi quisque poetae
 Securam placido traducit pectore vitam!

Talibus in studiis baculo dum nixus apricas

Pastor agit curas et dum non arte canora
 Compacta solitum modulatur arundine carmen, 100
 Tendit inevectus radios Hyperionis ardor
 Lucidaque aetherio ponit discrimina mundo,
 Qua iacit Oceanum flammās in utrumque rapaces.
 Et iam compellente vagae pastore capellae
 Ima susurrantis repetebant ad vada lymphae, 105
 Quae sup̄ter viridem residebant caerula muscum;
 Iam medias operum partis evectus erat sol,
 Cum densas pastor pecudes cogebat in umbras.
 Vt procul adspexit luco residere virenti,
 Delia diva, tuo quo quondam victa furore 110
 Venit Nyctelium fugiens Cadmeis Agave,
 Infandas scelerata manus e caede cruenta:
 Quae gelidis bacchata iugis requievit in antro,
 Posterius poenam nati de morte datura.
 Hic etiam viridi ludentes Panes in herba 115
 Et Satyri Dryadesque choros egere puellae
 Naiadum coetu. Tantum non Orpheus Hebrum
 Restantem tenuit ripis silvasque canendo,
 Quantum te pernice morantur, diva, chorea
 Multa tuo laetae fundentes gaudia vultu, 120
 Ipsa loci natura domum resonante susurro
 Quis dabat et dulci fessas refovebat in umbra.
 Nam primum prona surgebant valle patentes
 Aëriae platanus, inter quas impia lotos,
 Impia, quae socios Ithaci maerentis abegit, 125
 Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.
 At quibus insigni curru proiectus equorum
 Ambustus Phaëthon luctu mutaverat artus
 Heliades, teneris implexae bracchia truncis,
 Candida fundebant tentis velamina ramis. 130
 Posterius cui Demophoon aeterna reliquit
 Perfidiam lamentandi mala (perfide, inultis,
 Perfide Demophoon et nunc deflende puellis!)
 Quam comitabantur fatalia carmina quercus,
 Quercus ante datae Cereris quam semina vitae 135
 (Illas Triptolemi mutavit sulcus aristis).

Hic magnum Argoae navi decus addita pinus
 Proceros decorat silvas hirsuta per artus;
 Adpetit aëriis contingere motibus astra.
 Ilicis et nigrae species nec fleta cupressus 140
 Vmbrosaeque manent fagus hederaeque ligantes
 Bracchia, fraternos plangat ne populus ictus,
 Ipsaeque excedunt ad summa cacumina lentae
 Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos,
 Quis aderat veteris myrtus non nescia fati. 145
 His suberat gelidis manans e fontibus unda, 148
 Quae levibus placidum rivis sonat acta liquorum.
 At volucres patulis residentes dulcia ramis 146
 Carmina per varios edunt resonantia cantus;
 Et quaque geminas avium vox obstrepat auris, 150
 Hac querulae referunt voces quis nantia limo
 Corpora lymphæ foveat; sonitus alit aëris echo,
 Argutis et cuncta fremunt stridore cicadis.
 At circa passim fusae cubuere capellae
 Excelsis sup̄ter dumis, quos leniter adflans 155
 Aura susurrantis poscit confundere venti.

The snake stealing upon the sleeping shepherd, vss. 157–182.

Pastor, ut ad fontem densa requievit in umbra,
 Mitem concepit proiectus membra soporem,
 Anxius insidiis nullis, sed lentus in herbis
 Securo pressus somno mandaverat artus: 160
 Stratus humi dulcem capiebat corde quietem,
 Ni Fors incertos iussisset ducere casus.
 Nam solitum volvens ad tempus tractibus isdem
 Inmanis vario maculatus corpore serpens,
 Mersus ut in limo magno subsideret aestu, 165
 Obvia vibranti carpens, gravis aëre, lingua
 Squamosos late torquebat motibus orbes:
 Tollebant irae venientis ad omnia visus.
 Iam magis atque magis corpus revolubile volvens
 Adtollit nitidis pectus fulgoribus, ecce 170

Sublimi cervice caput, cui crista superne
 Edita, purpureo lucens maculatur amictu,
 Adspectuque micant flammaram lumina torvo.
 Metabat sese circum loca; cum videt ingens
 Adversum recubare ducem gregis, acrior instat 175
 Lumina diffundens intendere et obvia torvos
 Saevis adripiens infringere, quod sua quisquam
 Ad vada venisset. Naturae comparat arma.
 Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore,
 Flexibus eversis torquetur corporis orbis, 180
 Manant sanguineae per tractus undique guttae.
 Spiritibus rumpit fauces.

*The gnat awakens the shepherd, to save him from the snake,
 but is killed, vss. 182-201.*

Cui cuncta paranti
 Parvulus hunc prior umoris conterret alumnus
 Et mortem vitare monet per acumina; namque
 Qua diducta genas pandebant lumina gemmis, 185
 Hac senioris erat naturae pupula telo
 Tacta levi, cum prosiluit furibundus et illum
 Obtritum morti misit; cui dissitus omnis
 Spiritus excessit sensus. Tum torva tenentem
 Lumina respexit serpentem cominus; inde 190
 Impiger, exanimus, vix compos mente refugit,
 Et validum dextra detraxit ab arbore truncum
 (Cui casus sociarit opem numenve deorum
 Prodere sit dubium, valuit sed vincere tali
 Horrida squamosi volventia membra draconis) 195
 Atque reluctantis crebris foedeque petentis
 Ictibus ossa ferit, cingunt qua tempora cristae.
 Et quo erat tardus omni languore remoto
 Nec prius adspiciens (timor occaecaverat artus),
 Hoc minus implicuit dira formidine mentem. 200
 Quem postquam vidit caesum languescere, sedit.

The image of the gnat appears to the shepherd in his dream, complains of his ingratitude, and then describes to him the lower world, vss. 202-384.

Iam quatit et biugis oriens Erebois equos Nox
 Et piger aurata procedit Vesper ab Oeta,
 Cum grege compulso pastor duplicantibus umbris
 Vadit et in fessos requiem dare comparat artus. 205
 Cuius ut intravit levior per corpora somnus
 Languidaque effuso requierunt membra sopore,
 Effigies ad eum culicis devenit et illi
 Tristis ab eventu cecinit convicia mortis.
 'Quis,' inquit, 'meritis ad quae delatus acerbas 210
 Cogor adire vices! tua dum mihi carior ipsa
 Vita fuit vita, rapior per inania ventis.
 Tu lentus refoves iucunda membra quiete,
 Ereptus taetris e cladibus; at mea manes
 Viscera Lethaeas cogunt transnare per undas: 215
 Praeda Charonis agor. Video ut flagrantia taedis
 Limina conlucent infestis omnia templis.
 Obvia Tisiphone, serpentibus undique compta,
 Et flammās et saeva quatit mihi verbera. Pone
 Cerberus: en diris flagrant latratibus ora, 220
 Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis
 Sanguineique micant ardorem luminis orbes.
 Heu, quid ab officio digressa est gratia, cum te
 Restitui superis leti iam limine ab ipso?
 Praemia sunt pietatis ubi, pietatis honores? 225
 In vanas abiere vices. Ex rure recessit
 Iustitia et prior illa Fides. Instantia vidi
 Alterius, sine respectu mea fata relinquens
 Ad parilis agor eventus: fit poena merenti.
 Poena sit exitium, modo sit dum grata voluntas, 230
 Existat par officium. Feror avia carpens,
 Avia Cimmerios inter distantia lucos,
 Quem tristes circa densentur in omnia poenae.
 Nam vinctus sedet inmanis serpentibus Otos,

Devinctum maestus procul adspiciens Ephialten, 235
 Conati quondam cum sint inscendere mundum;
 Et Tityos, Latona, tuas memor anxius iras
 (Implacabilis ira nimis!) iacet alitis esca.
 Terreor, a, tantis insistere terreor umbris!
 Ad Stygias revocatus aquas vix ultimus amni 240
 Extat nectareas divum qui prodidit escas,
 Gutturis arenti revolutus inania sensu.
 Quid, saxum procul adverso qui monte revolvit,
 Contempsisse dolor quem numina vincit acerbans,
 Otia quaerentem frustra sibi? Ite, puellae, 245
 Ite, quibus taedas accendit tristis Erinys
 Sicut Hymen praefata: dedit conubia mortis.
 Atque alias alio densas super agmine turmas!
 Impietate fera vecordem Colchida matrem,
 Anxia sollicitis meditantem vulnera natis; 250
 Iam Pandionias miseranda prole puellas,
 Quarum vox Ityn edit, Ityn, quo Bistonius rex
 Orbus epops maeret volucres evectus in auras!
 At discordantes Cadmeo semine fratres
 Iam truculenta ferunt infestaque lumina corpus 255
 Alter in alterius; iamque aversatus uterque,
 Impia germani manat quod sanguine dextra.
 Eheu mutandus numquam labor! auferor ultra!
 In diversa magis distantia nomina cerno:
 Elysiam tranandus agor delatus ad undam. 260
 Obvia Persephone comites heroidas urgnet
 Adversas praeferre faces. Alcestis ab omni
 Inviolata vacat cura, quod saeva mariti
 In Chalcodoniis Admeti tura morata est.
 Ecce, Ithaci coniunx semper decus Icariotis, 265
 Feminum concepta decus, manet et procul illa
 Turba ferox iuvenum telis confixa procorum.
 Quid misera Eurydice tanto maerore recessit?
 Poenaeque respectus et nunc manet Orpheos in te?
 Audax ille quidem qui mitem Cerberon umquam 270
 Credidit aut ulli Ditis placabile numen,
 Nec timuit Phlegethonta furens ardentibus undis,

Nec maesta obtenta Ditis ferrugine regna
 Defossasque domos ac Tartara nocte cruenta
 Obsita nec faciles Ditis sine iudice sedes, 275
 Iudice qui vitae post mortem vindicat acta:
 Sed Fortuna valens audacem fecerat ante.
 Iam rapidi steterant amnes et turba ferarum
 Blanda voce sequax regionem insederat Orphei;
 Iamque imam viridi radicem moverat alte 280
 Quercus humo . . . silvaeque sonorae
 Sponte sua cantus rapiebant cortice avara.
 Labentis biiuges etiam per sidera Lunae
 Pressit equos, et tu currentis, menstrua virgo,
 Auditura lyram tenuisti Nocte relicta. 285
 Haec eadem potuit Ditis te vincere coniunx
 Eurydicenque viro ducendam reddere; non fas,
 Non erat in vitam dirae exorabile Mortis.
 Illa quidem, nimium manes experta severos,
 Praeceptum signabat iter nec rettulit intus 290
 Lumina nec divae corrupit munera lingua;
 Sed tu crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
 (Peccatum meminisse tuum grave sede piorum) 295
 Oscula cara petens rupisti iussa deorum: 293
 Dignus amor venia, gratum si Tartara nossent.
 Has manet heroum contra manus. Hic et uterque 296
 Aeacides (Peleus namque et Telamonias virtus
 Per securam patris laetantur numina, quorum
 Conubis Venus et Virtus iniunxit honorem:
 Hunc rapuit †ferit ast, illum Nereis amavit); 300
 Adsidet hac iuvenis, sociatae gloria sortis,
 Acer in excessum, referens a navibus ignis
 Argolicis Phrygios torva feritate repulsos.
 O quis non referat talis divortia belli,
 Quae Troiae videre viri videreque Grai, 305
 Teucra cum magno manaret sanguine tellus
 Et Simois Xanthique liquor, Sigeaque praeter
 Litora cum Troas saevi ducis Hectoris ira
 Vi daret in classis inimica mente Pelasgas
 Vulnere tela necesse inferre paratos. 310

Ipsa iugis namque Ida potens feritatis, ab ipsa
 Ida faces altrix cupidis praebebat alumnis,
 Omnis ut in cineres Rhoetei litoris ora
 Classibus ambustis flamma lacrimante daretur.
 Hinc erat oppositus contra Telamonius heros 315
 Obiectoque dabat clipeo certamina, et illinc
 Hector erat, Troiae summum decus, acer uterque,
 † Fulminibus veluti fragor est a turbine nise
 † Tegminibus telisque super . . .
 Eriperet reditus, alter Vulcania ferro 320
 Vulnere protectus depellere navibus instat.
 Hos erat Aeacides vultu laetatus honores,
 Dardaniaeque alter fuso quod sanguine campis
 Hectoreo victor lustravit corpore Troiam.
 Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod letat et huius 325
 Firma dolis Ithaci virtus quod concidit icta.
 Huic gerit aversos proles Laertia vultus
 Et iam Strymonii Rhesi victorque Dolonis,
 Pallade iam laetatur ovans, rursusque tremescit;
 Iam Ciconas iamque horret atrox Laestrygonas ipse. 330
 Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis
 Aetnaeusque Cyclops, illum Zancleaea Charybdis
 Pallentesque lacus et squalida Tartara terrent.
 Hic et Tantaleae generamen prolis Atrides
 Adsidet, Argivum lumen quo flamma regente 335
 Doris Erichthonias prostravit funditus arces.
 Reddidit heu Graius poenas tibi, Troia, ruenti,
 Hellespontiacis obiturus reddidit undis.
 Illa vices hominum testata est copia quondam,
 Ne quisquam propriae fortunae munere dives 340
 Iret inevectus caelum super; omne propinquo
 Frangitur invidiae telo decus. Ibat in altum
 Vis Argea petens patriam ditataque praeda
 Arcis Erichthoniae; comes huic erat aura secunda
 Per placidum cursu pelagus; Nereis ab unda 345
 Signa dabat, pars inflexis super acta carinis:
 Cum seu caelesti fato seu sideris ortu
 Undique mutatur caeli nitor, omnia ventis,

Omnia turbinibus sunt anxia. Iam maris unda
 Sideribus certat consurgere, iamque superne 350
 Conripere et soles et sidera cuncta minatur
 Ac ruere in terras caeli fragor. Hic modo laetans
 Copia nunc miseris circumdatur anxia fati
 Inmoriturque super fluctus et saxa Capherei
 Euboicas aut per cantis Aegaeaeque late 355
 Litora, cum Phrygiae passim vaga praeda peremptae
 Omnis in aequoreo fluitat iam naufraga fluctu.
 Hic alii sidunt pariles virtutis honore
 Heroes mediisque siti sunt sedibus omnes,
 Omnes Roma decus magni quos suspicit orbis. 360
 Hic Fabii Deciique, hic est et Horatia virtus,
 Hic et fama vetus numquam moritura Camilli,
 Curtius et mediis quem quondam sedibus urbis
 Devotum bellis consumpsit gurgēs in unda,
 Mucius et prudens ardorem corpore passus 365
 Cui cessit Lydi timefacta potentia regis;
 Hic Curius clarae socius virtutis et ille
 Flaminius devota dedit qui corpora flammae
 (Iure igitur tales sedes pietatis honores);
 Scipiadaeque duces, quorum devota triumphis 370
 Moenia rapinis Libycae Karthaginis horrent.
 Illi laude sua vigeant; ego Ditis opacos
 Cogor adire lacus, viduos, a, lumine Phoebi,
 Et vastum Phlegethonta pati, quo, maxime Minos,
 Conscelerata pia discernis vincula sede. 375
 Ergo iam causam mortis, iam dicere vitae
 Verberibus saevae cogunt sub iudice Poenae,
 Cum mihi tu sis causa mali nec conscius adsis.
 Sed tolerabilibus curis haec inmemor audis,
 Et lamenta vagis dimittes omnia ventis. 380
 Digredior numquam rediturus. Tu cole fontis
 Et viridis nemorum silvas et pascua laetus,
 Sed mea diffusas rapiantur dicta per auras.
 Dixit et extrema tristis cum voce recessit.

The shepherd's tribute to his preserver, vss. 385-414.

Hunc ubi sollicitum dimisit inertia vitae, 385
 Interius graviter regementem (nec tulit ultra
 Sensibus infusum culicis de morte dolorem),
 Quantumcumque sibi vires tribuere seniles
 (Quis tamen infestum pugnans devicerat hostem),
 Rivum propter aquae viridi sub fronde latentem 390
 Conformare locum capit impiger, hunc et in orbem
 Destinât, ac ferri capulum repetivit in usum,
 Gramineam ut viridi foderet de caespite terram:
 Iam memor inceptum peragens sibi cura laborem
 Congestum cumulavit opus, atque aggere multo 395
 Telluris tumulus formatum crevit in orbem.
 Quem circum lapidem levi de marmore formans
 Conserit, adsiduae curae memor. Hic et acanthos
 Et rosa purpureum crescens pudibunda ruborem
 Et violae genus omne, hic est et Spartica myrtus 400
 Atque hyacinthos et hic Cilici crocus editus arvo,
 Laurus item Phoebi surgens decus, hic rhododaphne
 Liliaque et roris non avia cura marini
 Herbaque turis opes priscis imitata Sabina
 Chrysanthusque hederæque nitor pallente corymbo 405
 Et bocchus Libyae regis memor; hic amarantus
 Bumastusque virens et semper florida tinus;
 Non illinc narcissus abest cui gloria formae
 Igne Cupidineo proprios exarsit in artus;
 Et quoscumque novant vernantia tempora flores, 410
 His tumulus super inseritur. Tum fronte locatur
 Elogium, tacita format quod littera voce:
 'Parve culex, pecudum custos tibi tale merenti
 Funeris officium vitae pro munere reddit.'

C O P A

Copa Surisca, caput Graia redimita mitella,
Crispum sub crotalo docta movere latus,
Ebria fumosa saltat lasciva taberna,
Ad cubitum raucos excutiens calamos:
Quid iuvat aestivo defessum pulvere abisse, 5
Quam potius bibulo decubuisse toro?
Sunt topia et kalybae, cyathi, rosa, tibia, chordae
Et triclialia umbrosis frigida arundinibus.
En et Maenalio quae garrit dulce sub antro
Rustica pastoris fistula more sonat. 10
Est et vappa cado nuper defusa picato,
Est crepitans rauco murmure rivus aquae.
Sunt et cum croceo violae de flore corollae
Sertaque purpurea lutea mixta rosa;
Et quae virgineo libata Achelois ab amne 15
Lilia vimineis adtulit in calathis.
Sunt et caseoli quos iunceae fiscina siccant,
Sunt autumnali cerea pruna die;
Castaneaeque nuges et suave rubentia mala;
Est hic munda Ceres, est Amor, est Bromius. 20
Sunt et mora cruenta, et lentis uva racemis
Et pendet iunco caeruleus cucumis.
Est tuguri custos, armatus falce saligna,
Sed non et vasto est inguine terribilis.
Huic calybita veni; lassus iam sudat asellus; 25
Parce illi, Vestae delictum est asinus.
Nunc cantu crebro rumpunt arbusta cicadae,
Nunc varia in gelida sede lacerta latet.

Si sapis, aestivo recubans nunc prolue vitro

Seu vis crystallo ferre novos calices.

30

Hic age pampinea fessus requiesce sub umbra

Et gravidum roseo necte caput strophio,

Formosum tenerae decerpens ora puellae.

A, pereat cui sunt prisca supercilia!

Quid cineri ingrato servas bene olentia sorta?

35

Anne coronato vis lapide ossa tegi?

Pone merum et talos. Pereat qui crastina curat!

Mors aurem vellens 'vivite,' ait, 'venio.'

MORETVM

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas
Excubitorque diem cantu praedixerat ales,
Simylus exigui cultor cum rusticus agri,
Tristia venturae metuens ieiunia lucis,
Membra levat vili sensim demissa grabato 5
Sollicitaque manu tenebras explorat inertis
Vestigatque focum, laesus quem denique sentit.
Parvulus exusto remanebat stipite fomes
Et cinis obductae celabat lumina prunae.
Admovet his pronam submissa fronte lucernam 10
Et producit acu stuppas umore carentis
Excitat et crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebrae fulgore recedunt;
Oppositaque manu lumen defendit ab aura
Et reserat clausam qua pervidet ostia clavi. 15
Fusus erat terra frumenti pauper acervus:
Hinc sibi depromit quantum mensura patebat,
Quae bis in octonas excurrit pondere libras.
Inde abit adsistitque molae parvaque tabella,
Quam fixam paries illos servabat in usus, 20
Lumina fida locat; geminos tum veste lacertos
Liberat et cinctus villosae tegmine caprae
Praeverrit cauda silices gremiumque molarum.
Advocat inde manus operi, partitus utrimque:
Laeva ministerio, dextra est intenta labori. 25
Haec rotat adsiduum gyris et concitat orbem
(Tunsa ceres silicum rapido decurrit ab ictu),
Interdum fessae succedit laeva sorori

Alternatque vices. Modo rustica carmina cantat
 Agrestique suum solatur voce laborem, 30
 Interdum clamat Scybalen. Erat unica custos,
 Afra genus, tota patriam testante figura,
 Torta comam labroque tumens et fusca colore,
 Pectora lata, iacens mammis, compressior alvo,
 Cruribus exilis, spatiosa prodiga planta. 35
 [Continuis rimis calcanea scissa rigeabant.]
 Hanc vocat atque arsurum focis imponere ligna
 Imperat et flamma gelidos adolere liquores.

Postquam implevit opus iustum versatile finem,
 Transfert inde manu fusas in cribra farinas 40
 Et quatit, ac remanent summo purgamina dorso.
 Subsedit sincera foraminibusque liquatur
 Emundata ceres. Levi tum protinus illam
 Componit tabula, tepidas super ingerit undas;
 Contrahit admixta nuce fontis atque farinas, 45
 Transversat durata manu, liquidoque coacto
 Interdum grumos spargit sale. Iamque subactum
 Levat opus palmisque suum dilatat in orbem
 Et notat impressis aequo discrimine quadris.
 Infert inde foco (Scybale mundaverat aptum 50
 Ante locum) testisque tegit, super aggerat ignis.
 Dumque suas peragit Vulcanus Vestaque partis,
 Simylus interea vacua non cessat in hora,
 Verum aliam sibi quaerit opem, neu sola palato
 Sit non grata ceres, quas iungat comparat escas. 55

Non illi suspensa focum carnaria iuxta,
 Durati sale terga suis truncique, vacabant,
 Traiectus medium sparto sed caseus orbem
 Et vetus adstricti fascis pendebat anethi:
 Ergo aliam molitur opem sibi providus escis. 60
 Hortus erat iunctus casulae, quem vimina pauca
 Et calamo rediviva levi munibat arundo,
 Exiguus spatium, variis sed fertilis herbis.
 Nil illi deorat, quod pauperis exigit usus;
 Interdum locuples a paupere plura petebat. 65
 Nec sumptus erat illud opus, sed recula curae.

Si quando vacuum casula pluviaeve tenebant
 Festave lux, si forte labor cessabat aratri,
 Horti opus illud erat. Varias disponere plantas
 Norat et occulta committere semina terrae 70
 Vicinosque apta cura submittere rivos.
 Hic olus, hic late fundentes brachia betae
 Fecundusque rumex malvaeque inulaeque virebant,
 Hic siser et nomen capiti debentia porra,
 [Hic etiam nocuum capiti gelidumque papaver] 75
 Grataque nobilium requies lactuca ciborum,
 . . . . . crescit quae in acumina radix
 Et gravis in latum dimissa cucurbita ventrem.
 Verum hic non domini (quis enim contractior illo?)
 Sed populi proventus erat, nonisque diebus 80
 Venalis umero fascies portabat in urbem:
 Inde domum cervice levis, gravis aere redibat,
 Vix umquam urbani comitatus merce macelli.
 Caepa rubens sectique famem domat area porri
 Quaeque trahunt acri vultus nasturtia morsu 85
 Intibaque et venerem revocans eruca morantem.

Tunc quoque tale aliquid meditans intraverat hortum.

Ac primum, leviter digitis tellure refossa,
 Quattuor educit cum spissis alia fibris;
 Inde comas apii gracilis rutamque rigentem 90
 Vellit et exiguo coriandra trementia filo.
 Haec ubi conlegit, lactum consedit ad ignem
 Et clara famulam poscit mortaria voce.
 Singula tum capitum nodoso cortice nudat
 Et summis spoliatur coriis contemptaque passim 95
 Spargit humi atque abicit. Servatum in germine bulbum
 Tinguunt aqua lapidisque cavum dimittit in orbem.
 His salis inspergit micas, sale durus adeso
 Caseus adicitur, dictas super ingerit herbas,
 Et laeva vestem saetosa sub inguina fulcit; 100
 Dexterâ pistillo primum fragrantia mollit
 Alia, tum pariter mixto terit omnia suco.
 It manus in gyrum: paulatim singula viris
 Deperdunt proprias; color est e pluribus unus,

Nec totus viridis, quia lactea frusta repugnant, 105
Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
Saepe viri naris acer iaculatur apertas
Spiritus et simo damnat sua prandia vultu;
Saepe manu summa lacrimantia lumina tergit
Inmeritoque furens dicit convicia fumo. 110
Procedebat opus: non iam salebrosus, ut ante,
Sed gravior lentos ibat pistillus in orbis.
Ergo Palladii guttas instillat olivi
Exiguique super viris infundit aceti
Atque iterum commiscet opus mixtumque retractat. 115
Tum demum digitis mortaria tota duobus
Circuit inque globum distantia contrahit unum,
Constet ut effecti species nomenque moreti.
Eruit interea Scybale quoque sedula panem,
Quem lautis recipit manibus, pulsoque timore 120
Iam famis inque diem securus Simylus illam
Ambit crura ocreis paribus tectusque galero
Sub iuga parentes cogit lorata iuencos
Atque agit in segetes et terrae condit aratrum.

LYDIA

Invideo vobis, agri formosaque prata,
Hoc formosa magis, mea quod formosa puella
In vobis tacite nostrum suspirat amorem.
Vos nunc illa videt, vobis mea Lydia ludit,
Vos nunc adloquitur, vos nunc adridet ocellis, 5
Et mea submissa meditatur carmina voce,
Cantat et interea mihi quae cantabat in aurem.
Invideo vobis, agri: discetis amare.
O fortunati nimium nimiumque beati,
In quibus illa pedis nivei vestigia ponet 10
Aut roseis digitis viridem decerpserit uvam
(Dulci namque tumet nondum vitecula Baccho)
Aut inter varios venerem spirantia flores
Membra reclinarit teneramque inliserit herbam
Et secreta meos furtim narrabit amores! 15
Gaudebunt silvae, gaudebunt mollia prata
Tardabunt rivi labentes currere lymphae,
Et gelidi fontes, aviumque silentia fient;
Dum mea iucundas exponat cura querellas.
Invideo vobis, agri: mea gaudia habetis, 20
Et vobis nunc est, mea quae fuit ante voluptas.
At mihi tabescunt morientia membra dolore
Et calor infuso decedit frigore mortis,
Quod mea non mecum domina est. Non ulla puella
Doctior in terris fuit aut formosior; ac si 25
Fabula non vana est, tauro Iove digna vel auro
(Iuppiter avertas aurem!) mea sola puella est.
Felix taure, pater magni gregis et decus! a te

Vaeccula non umquam secreta cubilia captans
 Frustra te patitur silvis mugire dolorem. 30
 Et pater haedorum felix semperque beate!
 Sive petis montis praeruptos, saxa pererrans,
 Sive tibi silvis nova pabula fastidire
 Sive libet campis, tecum tua laeta capella est.
 Et mas quicumque est, illi sua femina iuncta 35
 Interpellatos numquam ploravit amores.
 Cur non et nobis facilis, natura, fuisti?
 Cur ego crudelem patior tam saepe dolorem?
 Sidera per viridem redeunt cum pallida mundum
 Inque vicem Phoebus currit atque aureus orbis, 40
 Luna, tuus tecum est: cur non est et mea mecum?
 Luna, dolor nosti quid sit: miserere dolentis!
 Phoebe, †gerens in te laurus celebravit amorem,
 Et quae pompa deum (nisi silvis fama locuta est
 Somnia: vos scitis) secum sua gaudia gestat 45
 Aut inspersa videt mundo quae dicere longum est.
 Aurea quin etiam cum saeculaolvebantur,
 Condicio similisque fuit mortalibus illis,
 Haec quoque praetereo. Notum Minoidos astrum
 Quaeque virum virgo sicut captiva secuta est. 50
 Laedere, caelicolae, potuit vos nostra quid aetas,
 Condicio nobis vitae quo durior esset?
 Ausus ego primus castos violare pudores
 Sacratamque meae vittam temptare puellae?
 Inmatura mea cogor nece solvere fata? 55
 Istius atque utinam facti mea culpa magistra
 Prima foret: letum vita mihi dulcius esset.
 Non mea, non ullo moreretur tempore fama,
 Dulcia cum Veneris furatus gaudia primus
 Dicerer atque ex me dulcis foret orta voluptas. 60
 Nunc mihi non tantum tribuerunt impia fata,
 Auctor ut occulti noster foret error amoris.
 Iuppiter ante sui semper mendacia furti
 Cum Iunone, prius coniunx quam dictus uterque est,
 Gaudia libavit dulem furatus amorem. 65
 Et mecum tenera gavisae est laedere in herba

Purpureos flores quos insuper accumbibat
 Cypria formoso supponens bracchia collo?
 Tum credo fuerat Mavors distentus in armis;
 Nam certe Vulcanus opus faciebat et illi 70
 Tristi turpabat malas fuligine barba.
 Non Aurora novos etiam ploravit amores
 Atque rubens oculos roseo celavit amictu?
 Talia caelicolae. Numquid minus aurea promo?
 Ergo quod deus atque heros, cur non minor aetas? 75
 Infelix ego, non illo qui tempore natus
 Quo facilis natura fuit. Sors o mea laeva
 Nascendi miserumque genus, cui sera libido est!
 Tantam fata meae cordis fecere rapinam,
 Vt maneam quod vix oculis cognoscere possis. 80

AETNA

Introduction, vss. 1-93.

Aetna mihi ruptique cavis fornacibus ignes
Et quae tam fortes volvunt incendia causae,
Quid fremat imperium, quid raucos torqueat aestus,
Carmen erit. Dexter venias mihi, carminis auctor,
Seu te Cynthos habet seu Delos gratior Hyle 5
Seu tibi Dodone potior; tecumque faventes
In nova Pierio properent a fonte sorores
Vota: per insolitum Phoebos duce tutius itur.

Aurea securi quis nescit saecula regis,
Cum domitis nemo Cererem iactaret in arvis 10
Venturisque malas prohiberet fructibus herbas,
Annua sed saturae complerent horrea messes,
Ipse suo flueret Bacchus pede, mellaque lentis
Penderent foliis et pingui Pallas olivae,
Secretos amnis aleret cum Gratia ruris? 15
Non cessit cuiquam melius sua tempora nosse.
Ultima quis tacuit iuvenum certamina Colchos?
Quis non Argolico deflevit Pergamon igni
Impositam et tristi natorum funere matrem
Aversumve diem sparsumve in semina dentem? 20
Quis non periurae doluit mendacia puppis,
Desertam vacuo Minoida litore questus?
Quidquid et antiquum, iactata est fabula, carmen.

Fortius ignotas molimur pectore curas:
Qui tanto motus operi, quae causa perenni 25
Explicet in densum flammis et trudet ab imo

Ingenti sonitu moles et proxima quaeque
 Ignibus inriguis urat—mens carminis haec est.

Principio ne quem capiat fallacia vatū,
 Sedes esse dei tumidisque e faucibus ignem 30
 Vulcani ruere et clausis resonare cavernis
 Festinantis opus, non est tam sordida divis
 Cura, neque extremas ius est dimittere in artis
 Sidera; subducto regnant sublimia caelo
 Illa neque artificum curant tractare laborem. 35

Discrepat a prima facies hinc altera vatū:
 Illis Cyclopas memorant fornacibus usos,
 Cum super incudem numerosa in verbera fortes
 Horrendum magno quaterent sub pondere fulmen
 Armarentque Iovem: turpe et sine pignore carmen. 40

Proxima vivaces Aetnaei verticis ignis
 Impia sollicitat Phlegraeis fabula castris.
 Temptavere—nefas—olim detrudere mundo
 Sidera captivique Iovis transferre gigantes
 Imperium et victo leges imponere caelo. 45

His natura sua est alvo tenuis: ima per orbis
 Squameus intorta sinuat vestigia serpens.
 Construitur magnis ad proelia montibus agger,
 Pelion Ossa gravat, summus premit Ossan Olympus.
 Iam coacervatas nituntur scandere moles, 50

Impius et miles metuentia cominus astra
 Provocat; infestus cunctos ad proelia divos
 Provocat. Admotis perterrita sidera signis,
 Iuppiter et caelo metuit. Dextramque coruscam
 Armatus flamma removet caligine mundum. 55

Incursant vasto primum clamore gigantes:
 Hinc magno tonat ore pater, geminantque faventes
 Vndique discordes comitum simul agmine venti,
 Densa per adtonitas rumpuntur flumina nubis,
 Atque in bellandum quae cuique potentia divum 60

In commune venit. Iam patri dextera Pallas
 Et Mars laevus erat, iam cetera turba deorum
 Stant utrimque de. . . : validos tum Iuppiter ignis
 Increpat et iacto proturbat fulmine montis.

Illinc devictae verterunt terga, ruinae 65
 † Infertae, divis acies atque impius hostis
 Praeceptum cum castris agitur materque iacentis
 Impellens victos. Tum pax est reddita mundo
 Tum liber cessat, venit per sidera caelum,
 Defensique decus mundi nunc redditur astris. 70
 Gurgite Trinacrio morientem Iuppiter Aetna
 Obruit Enceladon, vasto qui pondere montis
 Aestuatur et petulans exspirat faucibus ignem.
 Haec est mendosae vulgata licentia famae.
 Vatibus ingenium est; hinc audit nobile carmen. 75
 Plurima pars scenae rerum est fallacia: vates
 Sub terris nigros viderunt carmine manes
 Atque inter cineres Ditis pallentia regna—
 Mentiti vates Stygias undasque canemque.
 Hi Tityon poena stravere in iugera foedum, 80
 Sollicitant illi te circum, Tantale, poena
 Sollicitantque siti; Minos, tuaque, Aeace, in umbris
 Iura canunt idemque rotant Ixionis orbem;
 Quidquid et interius, falsi sibi conscia terrent. . . .
 Nec tu, terra, satis: speculantur numina divum 85
 Nec metuunt oculos alieno admittere caelo.
 Norunt bella deum, norunt abscondita nobis
 Coniugia et falsa quotiens sub imagine peccent,
 Taurus in Europen, in Ledam candidus ales
 Iuppiter, ut Danaae pretiosus fluxerit imber. 90
 Debita carminibus libertas ista, sed omnis
 In vero mihi cura: canem quo fervida motu
 Aestuet Aetna novosque rapax sibi congerat ignis.

The delight of scientific research, vss. 219–282.

Nunc quoniam in promptu est operis natura solique,
 Unde ipsi venti, quae res incendia pascit, 220
 Cur subito cohibentur, iners quae causa silenti,
 Subsequar. Imensus labor est, sed fertilis idem;
 Pigra laboratis respondent praemia curis.—

Non oculis solum pecudum miranda tueri
 More nec effusis in humum grave pascere corpus, 225
 Nosse fidem rerum dubiasque exquirere causas,
 Ingenium sacrare caputque adtollere caelo,
 Scire quot et quae sint magno fatalia mundo
 Principia (occasus metuunt, ad saecula pergunt,
 Et firma aeterno religata est machina vincolo), 230
 Solis scire modum et quanto minor orbita lunae est
 (Haec brevior cursu bis senos pervolet orbis,
 Annuus ille meat), quae certo sidera currant
 Ordine, quaeque suos servant incondita motus,
 Scire vices etiam signorum et tradita iura 235
 (Sex cum nocte rapi, totidem cum luce referri),
 Nubila cur Panope caelo denuntiet imbris,
 Quo rubeat Phoebe, quo frater palleat igni,
 Tempora cur varient anni (ver, prima iuventa,
 Cur aestate perit, cur aestas ipsa senescit 240
 Autumnoque obrepit hiems et in orbe recurrit),
 Axem scire Helices et tristem nosse cometen,
 Lucifer unde micet quave Hesperus, unde Bootes,
 Saturni quae stella tenax, quae Martia pugnax;
 Quo rapiant nautae, quo sidere lintea pandant, 245
 Scire vias maris et caeli praedicere cursus,
 Quo vocet Orion, quo Sirius excubet index,
 Et quaecumque latent tanto miracula mundo
 Non congesta pati nec acervo condita rerum,
 Sed manifesta notis certa disponere sede 250
 Singula, divina est animi ac iucunda voluptas.
 Sed prior haec omni cura est cognoscere terram,
 Quaeque in ea miranda tulit natura notare;
 Haec nobis magis adfinis caelestibus astris.
 Nam quae mortali cuiquam est amentia maior, 255
 In Iovis errantem regno perquirere divos,
 Tantum opus ante pedes transire ac spernere segnem?
 Torquemur miseri in parvis terimurque labore.
 Scrutamur rimas et vertimus omne profundum,
 Quaeritur argenti semen cumque aurea vena; 260
 Torquentur flamma terrae ferroque domantur,

Dum sese pretio redimant, verumque professae
 Tum demum vilesque iacent inopesque relictæ.
 Noctis atque dies festinant arva coloni,
 Callent rure manus, glebarum expendimus usum: 265
 Fertilis hæc segetique feracior, altera viti,
 Hæc plantis humus, hæc herbis dignissima tellus,
 Hæc dura et melior pecori silvisque fidelis.
 Aridiore tenent oleae, sucosior ulmis
 Grata, leves cruciant animos et corpora causae, 270
 Horreaque ut saturent, tumeant et dolea musto,
 Plenaque desecto surgant fenilia campo:
 Sic avidis semper quævis res carior ipsis.
 Implendus sibi quisque bonis est artibus: illæ
 Sunt animi fruges; hæc rerum est optima merces, 275
 Scire quid occulto terræ natura coercet,
 Nullum fallere opus, non mutum cernere sacros
 Aetnaei montis fremitus animosque furentis,
 Non subito pallere sono, non credere sup̄ter
 Caelestis migrasse minas aut Tartara rumpi, 280
 Nosse, quid intendat ventos, quid nutriat ignis,
 Vnde reperta quies et mixto foedere pax est.

A plea for the study of nature, vss. 569-603

Magnificas laudes operosaque visere templa
 Divitiis hominum aut sacris memoranda vetustis 570
 Traducti maria et terras per proxima fatis
 Currimus atque avidi veteris mendacia famæ
 Eruimus cunctasque libet perquirere gentis.
 Nunc iuvat Ogygiis circumdata moenia Thebis
 Cernere, quæ fratres—ille impiger, ille canorus— 575
 Condere, felicesque alieno intersumus aevo.
 Invitata piis nunc carmine saxa lyraque,
 Nunc gemina ex uno fumantia sacra vapore
 Miramur septemque duces raptumque profundo.
 Detinet Eurotas illic et Sparta Lycurgi 580
 Et sacer in bellum numerus, sua turba trecenti.

Nunc hic Cecropiae variis spectantur Athenae
 Carminibus gaudentque soli victrice Minerva.
 Excidit hic reduci quondam tibi, perfide Theseu,
 Candida sollicito praemittere vela parenti. 585
 Tu quoque Athenarum carmen, iam nobile sidus,
 Erigone; sedes vestra est; Philomela canoris
 Evocat in silvis, et tu, soror hospita, tectis
 Acciperis, solis Tereus ferus exulat agris.
 Miramur Troiae cineres et flebile victis 590
 Pergamon extinctosque suo Phrygas Hectore; parvum
 Conspicimus magni tumulum ducis: hic et Achilles
 Impiger et victus magni iacet Hectoris ultor.
 Quin etiam Graiae fixos tenuere tabellae
 Signave: nunc Paphiae rorantis matre capilli, 595
 Sub truce nunc parvi ludentes Colchide nati,
 Nunc tristes circa subjecta altaria cervae
 Velatusque pater, nunc gloria viva Myronis
 Et iam mille manus operum turbaeque morantur.
 Haec visenda putas terra dubiusque marique: 600
 Artificis naturae ingens opus adspice, nulla
 Cum tanta humanis rebus spectacula cernes,
 Praecipueque vigil, fervens ubi Sirius ardet.

The story of the pious youths of Catania, vss. 604-646.

Insequitur miranda tamen sua fabula montem,
 Nec minus ille pio quam sonti, nobilis ignist. 605
 Nam quondam ruptis excaudit Aetna cavernis
 Et velut eversis penitus fornacibus ignes
 Evecta in longum lapidis fervoribus unda,
 Haud aliter quam cum saevo Iove fulgurat aether
 Et nitidum obscura caelum caligine torquet. 610
 Ardebant agris segetes et mitia cultu
 Iugera, cum dominis silvae collesque ruebant.
 Vixdum—castra putant hostem movisse—tremebant,
 Et iam finitimae portas evaserat urbis.
 Tum vero ut cuique est animus viresque, rapina 615

Tutari conantur opes : gemit ille sub auro,
 Conligit ille arma et stulta cervice reponit,
 Defectum raptis illum sua carmina tardant,
 Hic velox nimio properat sub pondere pauper,
 Et quod cuique fuit cari, fugit ipse sub illo. 620
 Sed non incolumis dominum sua praeda secuta est :
 Cunctantis vorat ignis et undique torret avaros,
 Consequiturque ratis fugisse et praemia, captis
 Concrepat, ac nullis parsura incendia pascunt
 Vel solis parsura Piis. Namque optima proles 625
 Amphion fraterque pari sub munere fontis,
 Cum iam vicinis streperent incendia tectis,
 Adspiciunt pigrumque patrem matremque senecta
 Eheu defessos posuisse in limine membra.
 Parcite, avara manus, dites adtollere praedas, 630
 Illis divitiae solae materque paterque :
 Hanc rapies praedam mediumque exire per ignem
 Ipso dante fidem properant. O maxima rerum
 Et merito pietas homini tutissima virtus !
 Erubuere pios iuvenes adtingere flammae, 635
 Et quocumque ferunt illi vestigia, cedunt.
 Felix illa dies, illa est innoxia terra !
 Dextra saeva tenet laevaue incendia fertur :
 Ille per obliquos ignis fraterque triumphans,
 Tutus uterque, pio sub pondere sufficit illa, 640
 Et circa geminos avidus sibi temperat ignis.
 Incolumes abeunt tandem et sua numina secum
 Salva ferunt. Illos mirantur carmina vatum,
 Illos seposuit claro sub nomine Ditis,
 Nec sanctos iuvenes adtingunt sordida fata, 645
 Sed curae cessere domus et iura Piorum.

MANILIVS

OF the life of the author of the *Astronomica* nothing is known, and even the traditional name was long a matter of controversy, until Robinson Ellis satisfactorily vindicated its authenticity.

Internal evidence (I. 7. 384. 798; IV. 934) can leave no doubt in any unprejudiced mind that the poet began his work shortly after the death and deification of Augustus, in 14 A.D. The fifth and last book (vs. 313 f.) contains a reference to the burning of Pompey's theatre, in 22 A.D. Finally, a comparison of III. 1 ff. with Suet. *Tib.* 70, also points to the time of Tiberius as the date of composition.

The poem, as we have it, is manifestly incomplete, so that the author's fervid hope that a peaceful old age might be vouchsafed to him for the completion of his arduous task (Cp. I. 115) seems not to have been realized; for the supposition that the missing portions were subsequently lost has nothing in its favor.

The avowed object of the poet was to unfold the system of astrology and to explain the profound influence of the stars on human affairs. He takes particular pride in having been the first to treat of this subject in verse, but disclaims any attempt at rhetorical embellishment, for 'ne dulcia carmina quaeras ornari res ipsa negat, contenta doceri' (III. 38).

Happily, however, the dogmatic expounder repeatedly gives way to the poet, and, in consequence, the dryness of the subject is relieved by flashes of fancy, a sublimity of thought, and, above all, by a boundless enthusiasm which permeates the entire work. In all these features Manilius strongly reminds us of the 'docti furor arduus Lucreti,' to

whom he is, indeed, under very considerable obligations. But while the *Astronomica* only occasionally exhibits the genius, eloquence, and grandeur of the *De rerum natura*, Manilius is superior to Lucretius as a metrical artist.

From the sixteenth to the eighteenth century, Manilius was in high repute, two of the greatest scholars in the history of classical learning, Scaliger and Bentley, being particularly partial to him. Thereafter the *Astronomica* was strangely neglected; but at present a reaction seems to have set in in its favor, and with the appearance of the new edition of Bechert, the poet will doubtless be once more fully restored to the high position which he so eminently deserves.

MANILIVS

Book I., 1-117.—Introduction. The poet on his task.

Carminē divinas artis et conscia fati
Sidera, diversos hominum variantia casus,
Caelestis rationis opus, deducere mundo
Aggredior, primusque novis Heliconā movere
Cantibus et viridi nutantis vertice silvas 5
Hospita sacra ferens nulli memorata priorum.
Hunc mihi tu, Caesar, patriae princepsque paterque,
Qui regis augustis parentem legibus orbem,
Concessumque patri mundum deus ipse mereris,
Das animum, virisque facis ad tanta canenda. 10
Iam propiusque favet mundus scrutantibus ipsum
Et cupit aethereos per carmina pandere census.
Hoc sub pace vacat tantum; iuvat ire per ipsum
Aera et inmenso spatiantem vivere caelo
Signaque et adversos stellarum noscere cursus. 15
Quod solum novisse parum est; impensius ipsa
Scire iuvat magni penitus praecordia mundi,
Quaeque regat generetque suis animalia signis
Cernere et in numerum Phoebō modulante referre.
Bina mihi positis lucent altaria flammis; 20
Ad duo templa precor, duplici circumdatus aestu:
Carminis et rerum; certa cum lege canentem
Mundus et inmenso vatem circumstrepit orbe
Vixque soluta suis inmittit verba figuris.
Quem primum ulterius licuit cognoscere terris 25
Munere caelestum? Quis enim condentibus illis

Clepsisset furto mundum quo cuncta reguntur?

Quis foret humano conatus pectore tantum,

Invitis ut dis cuperet deus ipse videri?

Tu princeps auctorque sacri, Cyllenie, tanti,

30

Per te iam caelum interius, iam sidera nota

Sublimis aperire vias inumque sub orbem,

Et per inane suis parentia finibus astra,

Nominaque et cursus signorum, pondera, vires:

Maior uti facies mundi foret, et veneranda

35

Non species tantum, sed et ipsa potentia rerum,

Sentirentque deum gentes qua maximus esset.

[Qui sua disposuit per tempora, cognita ut essent

Omnibus et mundi facies caelumque supernum.]

Et natura dedit viris seque ipsa reclusit,

40

Regalis animos primum dignata movere,

Proxima tangentis rerum fastigia caelo,

Qui domuere feras gentis oriente sub ipso

Quas secatur Euphrates, in quas et Nilos inundat,

Qua mundus redit et nigras superevolat urbis.

45

Tunc qui templa sacris coluerunt omne per aevum,

Delectique sacerdotes in publica vota

Officio vinxere deum. . Quibus ipsa potentis

Numinis accendit castam praesentia mentem,

Inque deum deus ipse tulit patuitque ministris.

50

Hi tantum movere decus, primique per artem

Sideribus videre vagis pendentia fata.

Singula nam proprio signarunt tempora casu,

Longa per adsiduas complexi saecula curas:

Nascendi quae cuique dies, quae vita fuisset,

55

In quas fortunae leges quaeque hora valeret,

Quantaque quam parvi facerent discrimina motus.

Postquam omnis caeli species redeuntibus astris

Perscripta in proprias sedes et reddita certis

Fatorum ordinibus sua cuique potentia formae,

60

Per varios usus artem experientia fecit,

Exemplo monstrante viam, speculataque longe

Deprendit tacitis dominantia legibus astra,

Et totum alterna mundum ratione moveri

Fatorumque vices certis discernere signis. 65

Nam rudis ante illos nullo discrimine vita
In speciem conversa operum ratione carebat
Et stupefacta novo pendebat lumine mundi,
Tum velut amissis maerens, tum laeta renatis
Sideribus. Variosne dies incertaque noctis 70
Tempora, non similis umbras, iam sole regresso,
Iam propiore, suis poterant discernere causis?
Necdum etiam doctas sollertia fecerat artis,
Terraque sub rudibus cessabat vasta colonis.
Tumque in desertis habitabat montibus aurum, 75
Inmotusque novos pontus subduxerat orbis;
Nec vitam pelago, nec ventis credere vota
Audebant; sed quisque satis novisse putabant.

Sed cum longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miseris dedit et sua quemque 80
Advigilare sibi iussit fortuna premendo,
Seducta in varias certarunt pectora curas,
Et quodcunque sagax tentando repperit usus,
In commune bonum commentum laeta dederunt.
Tunc et lingua suas accepit barbara leges 85
Et fera diversis exercita frugibus arva
Et vagus in caecum penetravit navita pontum,
Fecit et ignotis itiner commercia terris.
Tum belli pacisque artis commenta vetustas;
Semper enim ex aliis alia proseminat usus. 90

Nec vulgata canam. Linguas didicere volucrum,
Consultare fibras et rumpere vocibus angues,
Sollicitare umbras imumque Acheronta movere,
In noctemque dies, in lucem vertere noctis:
Omnia conando docilis sollertia vicit. 95

Nec prius imposuit rebus finemque manumque,
Quam caelum ascendit ratio cepitque profundam
Naturam rerum causis viditque quod usquam est:
Nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore,
Hiberna aestiva nix grandine mollior esset, 100
Arderent terrae solidusque tremisceret orbis,
Cur imbres ruerent, ventos quae causa moveret,

Pervidit, solvitque animis miracula rerum,
 Eripuitque Iovi fulmen, virisque tonantis,
 Et sonitum ventis concessit, nubibus ignem. 105
 Quae postquam in proprias deduxit singula causas,
 Vicinam ex alto mundi cognoscere molem
 Intendit, totumque animo comprehendere caelum;
 Adtribuitque suas formas, sua nomina signis,
 Quasque vices agerent, certa sub sorte notavit 110
 Omniaque ad numen mundi faciemque moveri,
 Sideribus vario mutantibus ordine fata.
 Hoc mihi surgit opus non ullis ante sacratum
 Carminibus. Faveat magno Fortuna labori,
 Annosa et molli contingat vita senecta, 115
 Vt possim rerum tantas emergere moles,
 Magnaque cum parvis simili percurrere cura.

Book I., 483-538: The fixed laws of nature prove the existence of the gods.

Ac mihi tam praesens ratio non ulla videtur,
 Qua pateat mundum divino numine verti
 Atque ipsum esse deum, nec forte coisse magistra, 485
 Vt voluit credi qui primus moenia mundi
 Seminibus struxit minimis inque illa resolvit;
 E quis et maria et terras et sidera caeli
 Aetheraque inmensos fabricantem finibus orbis
 Solventemque alios constare et cuncta reverti 490
 In sua principia et rerum mutare figuras.
 Quis credat tantas operum sine numine moles
 Ex minimis caecoque creatum foedere mundum?
 Si fors ista dedit nobis, fors ipsa gubernet.
 At cur dispositis vicibus consurgere signa, 495
 Et velut imperio praescriptos reddere cursus
 Cernimus ac nullis properantibus ulla relinqui?
 Cur eadem aestivas exornant sidera noctis
 Semper et hibernas eadem? certamque figuram
 Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit? 500

Iam tum, cum Graiae verterunt Pergama gentes,
 Arctos et Orion adversis frontibus ibant,
 Haec contenta suos in vertice flectere gyros,
 Ille ex diverso vertentem surgere contra
 Obvius et toto semper decurrere mundo. 505
 Temporaque obscurae noctis deprendere signis
 Iam poterant, caelumque suas distinxerat horas.
 Quot post excidium Troiae sunt eruta regna!
 Quot capti populi! quotiens Fortuna per orbem
 Servitium imperiumque tulit varieque revertit! 510
 Troianos cineres in quantum oblita refovit
 Imperium! fatis Asiae iam Graecia pressa est.
 Saecula dinumerare piget, quotiensque recurrens
 Lustrarit mundum vario sol igneus orbe.
 Omnia mortali mutantur lege creata. 515
 Nec se cognoscunt terrae vertentibus annis,
 Exutas variam faciem per saecula gentis;
 At manet incolumis mundus suaque omnia servat
 Quae nec longa dies auget minuitque senectus,
 Nec motus puncto curvat cursusque fatigat, 520
 Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.
 Non alium videre patres aliumve nepotes
 Adspicient. Deus est qui non mutatur in aevo.
 Numquam transversas solem decurrere ad Arctos,
 Nec mutare vias et in ortum vertere cursus 525
 Auroramque novis nascentem ostendere terris
 Nec lunam certos excedere luminis orbis,
 Sed servare modum, quo crescat, quove recedat,
 Nec cadere in terra pendentia sidera caelo,
 Sed dimensa suis consumere tempora signis, 530
 Non casus opus est, magni sed numinis ordo.
 Haec igitur texunt aequali sidera tractu
 Ignibus in varias caelum laqueantia formas.
 Altius his nihil est. Haec sunt fastigia mundi.
 Publica naturae domus his contenta tenetur 535
 Finibus amplectens pontum terrasque iacentis.
 Omnia concordi tractu veniuntque caduntque
 Qua semel incubuit caelum versumque resurgit.

Book I., 700-804: The Milky Way—The abode of heroes.

Nec quaerendus erit, visus incurrit in ipsos
 Sponte sua, seque ipse docet cogitque notari.
 Namque in caeruleo candens nitet orbita mundo,
 Ceu missura diem subito caelumque recludens.
 Ac veluti virides discernit semita campos, 705
 Quam terit adsiduo renovans iter orbita tractu . . .
 Inter divisis aequalibus est via partis.
 Vt freta canescunt sulcum ducente carina,
 Accipiuntque viam fluctus spumantibus undis
 Quam tortus verso movit de gurgite vertex; 710
 Candidus in nigro lucet sic limes Olympo,
 Caeruleum findens ingenti lumine mundum.
 Vtque suos arcus per nubila circinat Iris,
 Sic superincumbit signato culmine limes
 Candidus et resupina facit mortalibus ora, 715
 Dum nova per caccam vibrantur lumina noctem.
 Inquiruntque sacras humano pectore causas;
 Num se diductis conetur solvere moles
 Segminibus, raraque labent compagine rimae
 Admittantque novum laxato tegmine lumen. 720
 Quid? quasi non timeant, magni cum vulnera caeli
 Conspiciant feriatque oculos iniuria mundi?
 An coeat mundus, duplicisque extrema cavernae
 Conveniant caelique oras et sidera iungant,
 Perque ipsos fiat nexus manifesta cicatrix 725
 Fusuram faciens mundi, stipatus et orbis
 Aeriam in nebulam clara compagine versus
 In cuneos alti cogat fundamina caeli?
 An melius manet illa fides per saecula prisca,
 Illac Solis equos diversos curribus isse 730
 Atque aliam trivisse viam, longumque per aevum
 Exustas sedes incoctaque sidera flammis
 Caeruleam verso speciem mutasse colore
 Infusumque loco cincrem, mundumque sepultum?
 Fama etiam antiquis ad nos descendit ab annis, 735

Phaethontem patrio curru per signa volantem,
 Dum nova miratur propius spectacula mundi
 Et puer in caelo ludit curruque superbus
 Luxuriat nitido cupit et maiora parente,
 Monstratas liquisse vias orbemque rigenti 740
 Imposuisse polo; nec signa insueta tulisse
 Deflexum solito cursu, curvisque quadrigis
 Errantis nutu flammis currumque solutum.
 Quo querimur flammis totum saevisse per orbem,
 Terrarumque rogi cunctas arsisse per urbis, 745
 Cum vaga dispersi fluitarunt lumina currus
 Et caelum exustum est? luit ipse incendia mundus,
 Et nova vicinis flagrarunt sidera flammis,
 Nunc quoque praeteriti faciem referantia casus.
 Nec mihi celanda est famae vulgata vetustas 750
 Mollior: e niveo lactis fluxisse liquorem
 Pectore reginae divum caelumque colore
 Infecisse suo. Quapropter lacteus orbis
 Dicitur et nomen causa descendit ab ipsa.
 An maior densa stellarum turba corona 755
 Convexit flammis et crasso lumine candet
 Et fulgore nitet conlato clarior orbis?
 An fortes animae dignataque nomina caelo
 Corporibus resoluta suis terraeque remissa
 Huc migrant ex orbe suumque habitantia caelum 760
 Aethereos vivunt annos mundoque fruuntur?
 Atque hic Aeacidæ, hic et veneramur Atridas,
 Tydidemque ferum, terraeque marisque triumphis
 Naturae victorem Ithacum, Pyliumque senecta
 Insignem triplici, Danaumque ad Pergama reges, 765
 (Castra ducum et caeli), invictamque sub Hectore Troiam,
 Auroraeque nigrum partum, stirpemque Tonantis
 Rectorem Lyciae; nec te, Mavortia virgo,
 Praeteream, regesque alios quos Graecia misit,
 Atque Asiae gentis et Magno maxima Pella; 770
 Quique animi viris et strictas pondere mentes
 Prudentes habuere viri quibus omnis in ipsis
 Census erat; iustusque Solon fortisque Lycurgus,

Aethereusque Platon et qui fabricaverat illum,
 Damnatusque suas melius damnavit Athenas; 775
 Persidis et victor, strarat quae classibus aequor.
 Romanique viri quorum iam maxima turba est:
 Tarquinioque minus reges et Horatia proles,
 Tota acies partus, nec non et Scaevola trunco
 Nobilior maiorque viris, tu, Cloelia virgo, 780
 Et Romana ferens quae texit moenia Cocles
 Et conmilitio volucris Corvinus adeptus
 Et spolia et nomen qui gestat in alite Phoebum
 Et Iove qui meruit caelum, Romanque Camillus
 Servando posuit, Brutusque a rege recepta 785
 Conditor et Pyrrhi per bella Papirius ultor,
 Fabricius, Curiusque pares et tertia palma
 Marcellus, Cossusque prior de rege necato,
 Certantesque Deci votis similesque triumphis,
 Invictusque mora Fabius, victorque necati 790
 Livius Hasdrubalis, socio per bella Nerone,
 Scipiadaeque duces, fatum Carthaginiis unum,
 Pompeiusque orbis domitor per trisque triumphos
 Ante deum princeps et censu Tullius oris
 Emeritus caelum et Claudii magna propago, 795
 Aemiliaeque domus proceres, clarique Metelli
 Et Cato fortunae victor, matrisque sub armis
 Miles Agrippa suae, Venerisque ab origine proles
 Iulia, descendit caelo caelumque replevit;
 Quod regit Augustus socio per signa Tonante, 800
 Cernit et in coetu Divum, magnumque Quirinum,
 Altius aetherei quam candet circulus orbis.
 Illa deum sedes, haec illis proxima, divum
 Qui virtute sua similes vestigia tangunt.

Book I., 805-926: Comets and their effects.

Ac prius incipiam stellis quam reddere viris 805
 Signorumque canam fatalia carmine iura,
 Implenda est mundi facies corpusque per omne

Quidquid ubique nitet, vigeat quandoque, notandum est.
 Sunt alia adverso pugnancia sidera mundo
 Quae terram caelumque inter volitantia pendent: 810
 Saturni Iovis et Martis Solisque sub illis
 Mercurius Venerem inter agit Lunamque volatus.
 Sunt etiam raris orti natalibus ignes
 Protenus et rapti. Subitas candescere flammās
 Aera per liquidum, tractosque perire cometas 815
 Rara per ingentes viderunt saecula motus.
 Sive quod ingenitum terra spirante vaporem
 Vmidior sicca superatur spiritus aura,
 Nubila cum longo cessant dispulsa sereno
 Et solis radiis arescit torridus aer, 820
 Aptā alimenta sibi dimissus conripit ignis
 Materiamque sui deprendit flammā rapacem.
 Et quia non solidum est corpus, sed rara vagantur
 Principia aurarum volucrique simillima fumo,
 In breve vivit opus, coepta atque incendia fine 825
 Subsistunt pariterque cadunt fulgentque cometae.
 Quod nisi vicinos agerent occasibus ortus,
 Et tam parva forent accensis tempora flammis,
 Alter nocte dies esset, caelumque rediret
 Inmersum et somno totum deprenderet orbem. 830
 Tunc quia non una specie dispergitur omnis
 Aridior terrae vapor et comprehenditur igni,
 Diversas quoque per facies accensa feruntur
 Lumina quae subitis existunt nata tenebris.
 Nam modo, ceu longi fluitent de vertice crines, 835
 Flammā comas imitata volat, tenuisque capillis
 Diffusos radiis ardentibus explicat ignis;
 Nunc prior haec species dispersis crinibus exit
 Et globus ardentis sequitur, sub imagine barbae;
 Interdum aequali laterum compagine ductus, 840
 Quadratamve trabem fingit, teretemve columnam;
 Quin etiam tumidis exaequat dolia flammis
 Procere distenta uteros; parvasque capellas
 Mentitur, parvos ignis glomeratus in orbis,
 Hirta figurantis tremulo sub lumine menta; 845

Lampadas et fissas ramosos fundit in ignis.
 Praecipites stellae passimque volare videntur,
 Cum vaga per nitidum scintillant lumina mundum
 Et tenuem longis iaculantur crinibus ignem
 Excurruntque procul volucris imitata sagittas, 850
 Arida cum gracili tenuatur semita filo.
 Sunt autem cunctis permixti partibus ignes
 Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubis
 Et penetrant terras Aetnamque minantur Olympo
 Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas 855
 Ac silice in dura viridique in cortice sedem
 Inveniunt, cum silva sibi conlisa crematur;
 Ignibus usque adeo natura est omnis abundans.
 Ne mirere faces subitas erumpere caelo
 Aeraque accensum flammis lucere coruscis 860
 Arida complexum spirantis semina terrae,
 Quae volucer pascens ignis sequiturque fugitque;
 Fulgura cum videas tremulum vibrantia lumen
 Imbribus e mediis et caelum fulmine ruptum.
 Sive igitur ratio praebentis semina terrae 865
 In volucres ignis potuit generare cometas,
 Sive illas natura faces ob cuncta creavit
 Sidera per tenues caelo lucentia flammās
 (Sed trahit ad semet rapido Titaniū aestu,
 Involvitque suo flammantis igne cometas, 870
 Ac modo dimittit; sicut Cyllenius orbis
 Et Venus, accenso cum ducit vespere noctem,
 Saepe nitent, falluntque oculos rursusque revisunt);
 Seu deus instantis fati miseratus in orbem
 Signa per adfectus caelique incendia mittit; 875
 Numquam futilibus excanduit ignibus aether,
 Squalidaque elusi deplorant arva coloni,
 Et sterilis inter sulcos defessus arator
 Ad iuga maerentis cogit frustrata iuvenecos.
 Aut gravibus morbis et lenta corpora tabe 880
 Conripit exustis letalis flamma medullis,
 Labentisque rapit populos, totasque per urbis
 Publica succensis peraguntur fata sepulcris.

Qualis Erechtheos pestis populata colonos
 Extulit antiquas per funera pacis Athenas, 885
 Alter in alterius labens cum fata ruebant.
 Nec locus artis erat medici, nec vota valebant.
 Cesserat officium morbis, et funera deerant
 Mortibus et lacrimae. Lassus defecerat ignis,
 Et coacervatis ardebant corpora membris, 890
 Ac tanto quondam populo vix contigit heres. 2
 Talia significant lucentes saepe cometae;
 Funera cum facibus veniunt terrisque minantur
 Ardentis sine fine rogos, cum mundus et ipsa
 Aegrotet natura novum sortita sepulcrum. 895
 Quin et bella canunt ignis subitosque tumultus,
 Et clandestinis surgentia fraudibus arma,
 Externas modo per gentis, ut foedere rupto
 Cum fera ductorem rapuit Germania Varum
 Infecitque trium legionum sanguine campos, 900
 Arserunt toto passim minitancia mundo
 Lumina, et ipsa tulit bellum natura per ignis,
 Opposuitque suas viris finemque minata est.
 Nec mirere gravis rerumque hominumque ruinas.
 Saepe domi culpa est, nescimus credere caelo. 905
 Civilis etiam motus cognataque bella
 Significant. Nec plura alias incendia mundus
 Sustinuit, quam cum ducibus iurata cruentis
 Arma Philippeos implerunt agmine campos.
 Vixque etiam sicca miles Romanus arena 910
 Ossa virum lacerosque prius superadstitit artus.
 Imperiumque suis confligit viribus ipsum,
 Perque patris pater Augustus vestigia vicit.
 Necdum finis erat: restabant Actia bella
 Dotali conmissa acie, repetitaque rerum 915
 Alea et in ponto quaesitus rector Olympi,
 Femineum sortita iugum cum Roma pependit
 Atque ipsa Isiaco certarunt fulmina sistro.
 Restabant profugo servilia milite bella,
 Cum patrios armis imitatus filius hostis 920
 Aequora Pompeius cepit defensa parenti.

Sed satis hoc fatis fuerit. Iam bella quiescant,
 Atque adamanteis discordia vineta catenis
 Aeternos habeat frenos in carcere clausa.
 Sit pater invictus patriae; sit Roma sub illo,
 Cumque deum caelo dederit, non quaerat in orbe.

925

Book II., 1 – 149, Introduction.—The originality of the poet's theme.

Maximus Iliacae gentis certamina vates,
 Et quinquaginta regum regemque patremque
 Hectoreasque faces tutamque sub Hectore Troiam
 Erroremque ducis, totidem quot vicerat annis'
 Instantem bello geminata per agmina ponto, 5
 Vltimaque in patria captisque penatibus arma
 Ore sacro cecinit; patriae cui iura petent;
 Dum dabat eripuit, cuiusque ex ore profusos
 Omnis posteritas latices in carmina duxit,
 Annemque in tenuis ausa est deducere rivos, 10
 Vnius fecunda bonis. Sed proximus illi
 Hesiodus memorat divos divumque parentis
 Et chaos enixum terras, orbemque sub illo
 Infantem et primos titubantia sidera cursus,
 Titanasque senes, Iovis et cunabula magni, 15
 Et sub fratre viri nomen, sine fratre parentis,
 Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
 Omniaque immenso volitantia numina mundo.
 Quin etiam ruris cultus legesque notavit,
 Militiamque soli; quod collis Bacchus amaret, 20
 Quod fecunda Ceres campos, quod Pallas utrumque,
 Atque arbusta vagis essent quod adultera pomis,
 Silvarumque deos sacrataque numina lymphis,
 Pacis opus magnos naturae condit in usus.
 Astrorum quidam varias dixere figuras, 25
 Signaque diffuso passim labentia caelo,
 In proprium cuiusque genus causasque tulere:
 Persei et Andromedae poenas matremque dolentem

Solventemque patrem raptamque Lycaone natam
 Officioque Iovis Cynosuram, lacte Capellam, 30
 Et furto Cycnum, pietate ad sidera ductam
 Erigonen, ictuque Nepam, spolioque Leonem
 Et morsu Cancrum, Pisces Cythereide versa,
 Lanigerum victo ducentem sidera ponto;
 Ceteraque ex variis pendentia casibus astra 35
 Aethera per summum voluerunt fixa revolvi.
 Quorum carminibus nihil est nisi fabula caelum,
 Terrave composuit caelum quae pendet ab illo.
 Quin etiam pecorum ritus et Pana sonantem
 In calamos Sicula memorat tellure creatus; 40
 Nec silvis silvestre canit, perque horrida motus
 Rura serit dulcis musamque inducit in arva.
 Ecce alius pictas volucres ac bella ferarum,
 Ille venenatos anguis, hic nata per herbas
 Fata refert, vitamque sua radice ferentis. 45
 Quin etiam tenebris immersum Tartaron atra
 In lucem de nocte vocant orbemque revolvunt
 Interius versum naturae foedere rupto.
 Omne genus rerum doctae cecinere sorores;
 Omnis ad accessus Heliconis semita trita est, 50
 Et iam confusi manant de fontibus amnes,
 Nec capiunt haustum turbamque ad nota ruentem.
 Integra quaeramus rorantis prata per herbas,
 Vndamque occultis meditantem murmur in antris,
 Quam neque durato gustarint ore volucres, 55
 Ipse nec aethereo Phoebus libaverit igni.
 Nostra loquar; nulli vatum debebimus ora.
 Nec furtum, sed opus veniet, soloque volamus
 In caelum curru, propria rate pellimus undas.
 Namque canam tacita naturae mente potentem 60
 Infusumque deum caelo terrisque fretoque
 Ingentem aequali moderantem foedere molem,
 Totumque alterno consensu vivere mundum,
 Et rationis agi motu, cum spiritus unus
 Per cunctas habitet partis atque inriget orbem 65
 Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.

Quod nisi cognatis membris contexta maneret
Machina et imposito pareret tota magistro,
Ac tantum mundi regeret prudentia censum:
Non esset statio terris, non ambitus astris, 70
Haereretque vagus mundus standoque rigeret,
Nec sua dispositos servarent sidera cursus,
Noxque alterna diem fugeret rursumque fugaret;
Non imbres alerent terras, non aethera venti,
Nec pontus gravidas nubis, nec flumina pontum, 75
Nec pelagus fontis, nec staret summa per omnis
Par semper partis aequo digesta parente,
Vt neque deficerent undae, nec sideret orbis,
Nec caelum iusto maiusve minusve volaret.
Motus alit, non mutat opus. Sic omnia toto 80
Dispensata manent mundo, dominumque secuntur.
Hic igitur deus et ratio quae cuncta gubernat,
Ducit ab aeternis terrena animalia signis.
Quae quamquam longo cogit submota recessu
Sentiri tamen, ut vitas ac fata ministrent 85
Gentibus ac proprios per singula corpora mores.
Nec nimis est quaerenda fides; sic temperat arva
Caelum, sic varias fruges redditque rapitque,
Sic pontum movet ac terris inmittit et aufert;
Atque haec seditio pelagus nunc sidere lunae 90
Mota tenet, nunc diverso stimulata recessu,
Nunc anni spatio Phoebum comitata volantem.
Si submersa fretis, concharum et carcere clausa
Ad lunae motum variant animalia corpus
Et cum damna tuas imitantur, Delia, viris; 95
Tu quoque fraternis sic reddis curribus ora
Atque iterum ex isdem repetis, quantumque reliquit
Aut dedit ille, refers, et sidus sidere constas,
Denique sic pecudes et muta animalia terris,
Cum maneant ignara sui legisque per aevum, 100
Natura tamen ad mundum revocante parentem
Adtollunt animos caelumque et sidera servant
Corporaque ad lunae nascentis cornua lustrant
Venturasque vident hiemes, reditura serena.

Quis dubitet post haec hominem coniungere caelo . . . 105
 Eximium natura dedit, linguamque capaxque
 Ingenium volucremque animum, quem denique in unum
 Descendit deus atque habitat, ipsumque requirit.
 Mitto alias artis, quarum est permissa facultas,
 Infidas adeo, nec nostri munera census, 110
 Mitto, quod aequali nihil est sub lege tributum,
 Quod patet auctores summi non corporis esse.
 Mitto quod et certum est et inevitabile fatum
 Materiae sat est cogi, sed cogere mundo.
 Quis caelum possit nisi caeli munere nosse 115
 Et reperire deum, nisi qui pars ipse deorum est?
 Atque hanc convexi molem sine fine patentis
 Signorumque choros ac mundi flammea tecta
 Aeternum et stellis adversus sidera bellum
 Ac terras caeloque fretum subiectaque utrisque 120
 Cernere et angusto sub pectore claudere posset,
 Ni tantos animis oculos natura dedisset,
 Cognatamque sui mentem vertisset ad ipsam
 Et tantum dictasset opus, caeloque veniret
 Quod vocat in caelum sacra ad commercia rerum 125
 Et primas quas dant leges nascentibus astra?
 Quis neget esse nefas invitum prendere mundum,
 Et velut in semet captum deducere in orbem?
 Sed ne circuitu longo manifesta probentur,
 Ipsa fides operi faciet pondusque fidemque. 130
 Nam neque decipitur ratio nec decipit umquam.
 Rite sequenda via est, a veris credita causis,
 Eventusque datur, qualis praedicitur ante.
 Quod fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
 Audeat et tantae suffragia vincere sortis? 135
 Haec ego divino cupiam cum ad sidera flatu
 Ferre nec in turbam nec turbae carmina condam,
 Sed solus, vacuo veluti vectatus in orbe,
 Vmbrato curru, non occursantibus ullis
 Nec per iter socios commune gerentibus actus, 140
 Sed caelo noscenda canam mirantibus astris
 Et gaudente sui mundo per carmina vatis,

Vel quibus illa sacros non invidere meatus
 Notitiamque sui, minima est quae turba per orbem.
 Illa fluat, quae divitias, quae diligit aurum,
 Imperia et fascis mollemque per otia luxum,
 Et blandis adversa sonis dulcemque per auris
 Adfectum, ut modico noscenda ad fata labore.
 Hoc quoque fatorum est, legem perdiscere fati.

145

*Book II., 738-840: Elementary topics of astronomy—
 The points of the compass.*

Haec quoque te ratio ne fallat, perspice paucis.
 Maior in effectu, minor est; quod partibus ipsis
 Dodecatemoriis quid sit, quod dicitur esse
 Dodecatemorion. Namque id per quinque notatur
 Partis; nam totidem praefulgent sidera caelo,
 Quae vaga dicuntur. Ducunt et singula sortis
 Dimidias, virisque in eis et iura capessunt.
 In quocunque igitur stellae quandoque locatae
 Dodecatemorio fuerint, spectare decebit.
 Cuius enim stellae in finis in sidere quoque
 Inciderint, dabit effectus in viribus eius.
 Vndique miscenda est ratio, per quam omnia constant.
 Verum haec posterius proprio cuncta ordine reddam.
 Nunc satis est docuisse suos ignota per usus,
 Vt, cum perceptis steterit fiducia membris,
 Sic totum corpus facili ratione notetur,
 Et bene de summa veniat post singula carmen.
 Vt rudibus pueris monstratur litera primum
 Per faciem nomenque suum, tum ponitur usus,
 Tunc coniuncta suis formatur syllaba nodis,
 Hinc verbis structura venit per verba legendi
 Tunc rerum viris atque artis traditur usus,
 Perque pedes proprios nascentia carmina surgunt,
 Singulaque in summa prodest didicisse priora
 (Quae nisi constiterint primis fundata elementis,
 Versaque quae propere dederint praecepta magistri,
 Et fluat in vanum rerum praeposterus ordo):

740

745

750

755

760

Sic mihi per totum volitanti carmine mundum 765
 Erutaque abstrusa penitus caligine fata
 Pieridum numeris etiam modulata canenti,
 Quoque deus regnat, revocanti numen in artem
 Per partis ducenda fides et singula rerum
 Sunt gradibus tradenda suis, ut cum omnia certa 770
 Notitia steterint, proprios revocentur ad usus.
 Ac velut in nudis consurgunt montibus urbes,
 Conditor et vacuos muris circumdare collis
 Destinatus, ante manus quam temptet scindere fossas
 Fervit opus, ruit ecce nemus, saltusque vetusti 775
 Procumbunt solemque novum, nova sidera cernunt;
 Pellitur omne loco volucrum genus atque ferarum
 Antiquasque domos et nota cubilia lincunt;
 Ast alii silicem in muros et marmora templis
 Rimantur, ferrique rigor per tempora nota 780
 Quaeritur, hinc artis, hinc omnis convenit usus;
 Tunc demum consurgit opus, cum cuncta supersunt,
 Ne medios rumpat cursus praepostera cura,
 Sic mihi cunctanti tantae succedere moli
 Materies primum rerum, ratione remota, 785
 Tradenda est, ratio sit ne post inrita neve
 Argumenta novis stupeant nascentia rebus.
 Ergo age, noscendis animum compone sagacem
 Cardinibus qui per mundum sunt quattuor omnes
 Dispositi semper mutantque volantia signa. 790
 Vnus ab exortu caeli nascentis in orbem
 Qua primum terras aequali limite cernit.
 Alter ab adversa respondens aetheris ora,
 Vnde fugit mundus praecepsque in Tartara tendit.
 Tertius excelsi signat vestigia caeli 795
 Quo defessus equis Phoebus subsistit anhelis
 Declinatque diem mediasque examinat umbras.
 Ima tenet quartus fundato nobilis orbe
 In quo principium est reditus finisque cadendi
 Sideribus, pariterque occasus cernit et ortus. 800
 Haec loca praecipuas viris summosque per artem
 Fatorum effectus referunt, quod totus in illis

Nititur aethereis veluti compagibus orbis.
Quae nisi perpetuis alterna sorte volentem
Cursibus excipiant nectantque in vincula, bina 805
Per latera atque imum templi summumque cacumen,
Dissociata fluat resoluta machina mundo.
Sed diversa tamen vis est in cardine quoque,
Et pro sorte loci variant atque ordine distant.
Primus erit summi qui regnat culmine caeli 810
Et medium tenui partitur limite mundum
Quem capit excelsa sublimem Gloria sede.
Scilicet haec tutela decet fastigia summa,
Quidquid ut emineat sibi vindicet et decus omne
Adserat et varios tribuendo regnet honores. 815
Hinc favor et species atque omnis gratia vulgi,
Reddere iura foro, componere legibus orbem,
Foederibusque suis externas iungere gentis,
Et pro sorte sua cuiusque extollere nomen.
Proximus, est ima quamquam statione locatus, 820
Sustinet alternis nixum radicibus orbem;
Effectu minor in specie, sed maior in usu:
Fundamenta tenet rerum censusque gubernat,
Quam rata sint fossis scrutatur vota metallis
Atque ex occulto quantum contingere possis. 825
Tertius aequae illi pollens in parte, nitentem
Qui tenet exortum, qua primum sidera surgunt,
Vnde dies redit et tempus describit in horas
(Hinc inter Graias Horoscopus editur urbis,
Nec capit externum, proprio quia nomine gaudet), 830
Hic tenet arbitrium vitae, hic regula morum est
Fortunamque dabit rebus, ducetque per artis,
Qualiaque excipiant nascentis tempora prima
Quos capiant cultus, quali sint sede creati,
Vt eunque admixtis subscribent viribus astra. 835
Ultimus emenso qui condit sidera inundo
Occasumque tenens submersum despicit orbem,
Pertinet ad rerum summas finemque laborum
Coniugia atque epulas, extremaque tempora vitae
Otiaque et coetus hominum cultusque deorum. 840

Book III., 1-42, Introduction.—Themes treated by previous poets.

In nova surgentem, maioraque viribus ausum,
 Nec per inaccessos metuentem invadere saltus
 Ducite, Pierides. Vestros extendere finis
 Conor et indictos in carmina ducere cantus.
 Non ego in excidium caeli nascentia bella 5
 Fulminis et flammæ, partus in matre sepultos;
 Non coniuratos reges, Troiaque cadente
 Hectora venalem cineri, Priamumque ferentem;
 Colchida nec referam vendentem regna parentis,
 Et lacerum fratrem stupro segetesque virorum, 10
 Taurorumque truces flammæ, vigilemque draconem
 Et reduces annos auroque incendia facta
 Et male conceptos partus peiusque necatos;
 Non annosa canam Messanae bella nocentis;
 Septenosque duces, ereptaque fulmine flammis 15
 Moenia Thebarum et victam, quia vicerat, urbem,
 Germanosque patris referam, matrisque nepotes,
 Natorumque epulas, conversaque sidera retro,
 Ereptumque diem; nec Persica bella profundo
 Indicta et magna pontum sub classe latentem, 20
 Inmissumque fretum terris, iter aequoris undis;
 Non regis magni spatio maiore canenda,
 Quam sint acta, loquar; Romanae gentis origo,
 Totque duces, orbis tot bella atque otia et omnis
 In populi unius leges ut cesserit orbis, 25
 Differtur. Facile est, ventis dare vela secundis
 Fecundumque solum varias agitare per artis,
 Auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa
 Materies niteat, speciosis condere rebus
 Carmina vulgatum est opus et componere simplex. 30
 At mihi per numeros ignotaque nomina rerum,
 Temporaque et varios casus, momentaque mundi,
 Signorumque vices, partis in partibus ipsis
 Luctandum est, quæ nosse nimis, quid? dicere, quantum est?

Carmine, quid, proprio? pedibus, quid, iungere certis? 35
 Huc ades, o quicumque meis advertere coeptis
 Aurem oculosque potes, veras et percipe voces!
 Impendas animum; nec dulcia carmina quaeras.
 Ornari res ipsa negat, contenta doceri.
 Et si qua externa referentur nomina lingua, 40
 Hoc operis, non vatis erit; non omnia flecti
 Possunt et propria melius sub voce notantur.

III., 43-159: The twelve labors of human life and their influence.

Nunc age subtili rem summam perspice cura,
 Quae tibi praecipuos usus monstrata ministrat
 Et certas dat in arte vias ad fata videnda 45
 Si bene constiterit vigilantibus condita sensu,
 Principium rerum et custos natura latentum
 Cum tantas strueret moles per moenia mundi,
 Et circumfusus orbem concluderet astris
 Vndique pendentem in medium, diversaque membra 50
 Ordinibus certis sociaret corpus in unum,
 Aeraque et terras flammamque undamque natantem
 Mutua in alternum praebere alimenta iuberet,
 Vt tot pugnantis regeret concordia causas,
 Staretque alterno religatus foedere mundus, 55
 Exceptum a summa ne quid ratione maneret,
 Et quod erat mundi, mundo regeretur ab ipso;
 Fata quoque et vitas hominum suspendit ab astris,
 Quae summas operum partis, quae lucis honorem,
 Quae famam adsererent, quae numquam fessa volarent; 60
 Quae, quasi per mediam mundi praecordia partem
 Disposita obtineant, Phoebum Lunamque vagasque
 Evincant stellas nec non vincantur et ipsa.
 His regimen natura dedit propriasque sacravit
 Vnicuique vices, sanxitque per omnia, summa 65
 Vndique uti fatum ratio traheretur in unum.
 Nam quodcunque genus rerum, quodcunque laborum,

Quaeque opera atque artes, quicunque per omnia casus
 Humana in vita poterant contingere sorte,
 Complexa est, tot et in partibus, quot et astra notarat, 70
 Res posuit certasque vices, sua nomina cuique
 Adtribuit, totumque hominis per sidera censum
 Ordine sub certo duxit, pars semper ut eidem
 Confinis parti vicinis staret in arvis.
 Horum operum sortis ad singula signa locavit; 75
 Non ut in aeterna caeli statione manerent
 Et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
 Ex isdem repetita locis; sed tempore sedes
 Nascentum acciperent proprias signisque migrarent,
 Atque alii sors quaeque alias accederet astro, 80
 Vt caperet genitura novam per sidera formam,
 Nec tamen incerto confunderet omnia motu.
 Sed cum pars operum quae prima condita parte est
 Accepit propriam nascentis tempore sedem,
 Cetera succedunt, signisque sequentibus haerent. 85
 Ordo ducem sequitur, donec venit orbis in orbem.
 Has autem facies rerum per signa locatas
 In quibus omnis erit fortunae condita summa,
 Vt cunque id stellae septem laeduntve invantve,
 Cardinibusve movet divina potentia mundi, 90
 Sic felix aut triste venit per singula fatum,
 Talis et illius sors est speranda negoti.
 Haec mihi solemni sunt ordine cuncta canenda
 Et titulis signanda suis rerumque figuris,
 Vt pateat positura operum nomenque genusque. 95
 Fortunae sors prima data est. Hoc illa per artem
 Censetur titulo, quia proxima continet in se
 Fundamenta domus, dominoque haerentia cuncta,
 Qui modus in servis, qui sit concessus in arvis,
 Quamque datum magnas operum componere moles, 100
 Vt vaga fulgentis concordant sidera caeli.
 Posthinc militiae locus est, qua quidquid in armis
 Quodque peregrinas inter versantibus urbis
 Accidere adsuevit, titulo comprehenditur uno.
 Tertia ad urbanos statio est numeranda labores. 105

Hoc quoque militiae genus est civilibus actis
 Compositum fideique tenet parentia vincla:
 Format amicitias et saepe cadentia frustra
 Officia et, cultus contingant praemia quanta,
 Edocet; adpositis cum mundus consonat astris. 110
 Iudiciorum opus in quarto natura locavit
 Fortunamque fori; fundentem verba patronum
 Pendentemque reum lingua, rostrisque loquentis . . .
 Imposita et populo nudantem condita iura,
 Atque expensa sua solventem iurgia fronte, 115
 Cum iudex veri nihil amplius advocat ipso.
 Quidquid propositas inter facundia leges
 Efficat, hoc totum partem concessit in unam,
 Atque, utcunque gerunt dominantia sidera, parent.
 Quintus coniugio gradus est per signa dicatus 120
 Et socios tenet et comites, hic hospitis una
 Iungitur et similis coniungens foedus amicos.
 In sexta dives numeratur copia sede,
 Atque adiuncta salus rerum quarum altera, quanti
 Contingant usus, monet, altera quam diuturni, 125
 Sidera ut inclinant viris et templa gubernant.
 Septima censetur saevis horrenda periclis,
 Si male subscribunt stellae per signa locatae.
 Nobilitas tenet octavam qua constat honoris
 Condicio et famae modus et genus et specioso 130
 Gratia praetexto. Nonus locus occupat omnem
 Gnatorum sortem dubiam, patriosque timores,
 Omniaque infantum mixta nutricia turba.
 Huic vicinus erit vitae qui continet actum,
 In quo sortimur mores, et qualibus omnis 135
 Formetur domus exemplis, quoque ordine certo
 Ad sua compositi discedant munera servi.
 Praecipua undecima pars est in sorte locata,
 Quae summam nostri semper virisque gubernat
 Quaque valetudo constat, nunc libera morbis, 140
 Nunc oppressa, movent ut mundum sidera cunque.
 Non alia est sedes, tempusve, genusve medendi
 Quae sibi deponat, vel cuius tempore praestet

Auxilium in vitae sucus miscere salubris.
 Ultimus et totam concludens ordine summam 145
 Rebus apiscendis labor est qui continet omnis
 Votorum effectus et quae sibi quisque suisque
 Proponit studia atque artis, haec inrita ne sint,
 Seu ferat officium, nutus blanditus in omnis,
 Aspera sive foro per litem iurgia temptet, 150
 Fortunamve petat pelago, ventisque sequatur,
 Seu Cererem plena vincentem credita messe,
 Aut repetat Bacchum per pingua musta fluentem,
 Hac in parte dies atque hac momenta dabuntur;
 Si bene convenient stellae per signa sequentes. 155
 Quarum ego posterius viris in utrumque valentis
 Ordine sub certo reddam, cum pandere earum
 Incipiam effectus. Nunc ne permixta legentem
 Confundant, nudis satis est insistere membris.

Book IV., 1-121: On Fate.

Quid tam sollicitis vitam consumimus annis
 Torquemurque metu caecaque cupidine rerum,
 Aeternisque senes curis, dum quaerimus aevum,
 Perdimus? et nullo votorum fine beati
 Victuros agimus semper nec vivimus unquam. 5
 Pauperiorque bonis quisque est, quo plura requirit,
 Nec quod habet numerat, tantum quod non habet optat.
 Cumque sui parvos usus natura reposcat,
 Materiam struimus magnae per vota ruinae,
 Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas 10
 Et summum census pretium est effundere censum.
 Solvite, mortales, animos, curasque levate,
 Totque supervacuis vitam deflere querellis.
 Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
 Longaque per certos signantur tempora casus. 15
 Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
 Hinc et opes et regna fluunt et saepius orta
 Paupertas, artesque datae, moresque creati,

Et vitia et laudes damna et compendia rerum.
 Nemo caret damno poterit nec habere negatum 20
 Fortunamve suis invitam prendere votis
 Aut fugere instantem: Sors est sua cuique ferenda.
 Aut, nisi fata darent leges vitaeque necisque,
 Fugisset ignes Aeneas? Troia sub uno
 Non eversa viro fatis vicisset in ipsis? 25
 Aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres?
 Roma casis enata foret? pecudumque magistri
 In Capitolinos duxissent fulmina montis?
 Include sua potuisset Iuppiter arce?
 Captus et a captis orbis foret? igne sepulto 30
 Vulneribus victor repetisset Mucius urbem?
 Solus et oppositis clausisset Horatius armis
 Pontem urbemque simul? rupisset foedera virgo?
 Tresque sub unius fratres virtute iacerent?
 Nulla acies tantum vicit. Pendebat ab uno 35
 Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat.
 Quid referam Cannas, admotaque moenibus arma,
 Varronemque fuga magnum, cum vincere posset 39
 Postque tuos, Thrasimene, locus Fabiumque morantem 38
 Accepisse iugum victae Carthaginis arces, 40
 Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis,
 Exiliumque rei furtiva morte luisse?
 Adde etiam viris Italas Romamque suismet
 Pugnantes membris, adice et civilia bella;
 Et Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victum, 45
 Quod consul totiens exul, deque exule consul
 Adiacuit Libycis compar iactura ruinis,
 Eque crepidinibus cepit Carthaginis urbem
 Hoc nisi fata darent, nunquam Fortuna tulisset.
 Quis te Niliaco periturum litore, Magne, 50
 Post victas Mithridatis opes pelagusque receptum,
 Et tris emenso meritos ex orbe triumphos,
 Cum iam etiam posses alium componere Magnum,
 Crederet, ut corpus sepeliret naufragus ignis,
 Electaeque rogam facerent fragmenta carinae? 55
 Quis tantum mutare potest sine numine fati?

Ille etiam caelo genitus, caeloque receptus,
Cum bene compositis victor civilibus armis
Iura togae regeret, totiens praedicta cavere
Vulnera non potuit toto spectante senatu, 60
Indicium dextra retinens, nomenque cruore
Delevit proprio, possent ut vincere fata.
Quid numerem eversas urbis, regumque ruinas?
Inque rogo Croesum, Priamumque in litore truncum,
Cui nec Troia rogos? quid Xerxem, maius et ipso 65
Naufragium pelago? quid capto sanguine regem
Romanis positum? raptosque ex ignibus ignis,
Cedentemque viro flammam qui templa ferebat?
Quod subitae veniunt validorum in corpora mortes?
Seque ipsae rursus fugiunt errantque; per ignis, 70
Ex ipsis quidam elati rediere sepulcris
Atque his vita duplex, illis vix contigit una.
Ecce levis perimit morbus, graviorque remittit,
Succumbunt artes rationis, vincitur usus,
Cura nocet, cessare iuvat, mora saepe malorum 75
Dat causas, laeduntque cibi, parcuntque venena.
Degenerant nati patribus, vincuntque parentes,
Ingeniumque suum retinent transitque per illum,
Ex illo fortuna venit; furit alter amore
Et pontum transnare potest et vertere Troiam; 80
Alterius frons est scribendis legibus apta.
Ecce patrem nati perimunt natosque parentes,
Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
Non nostrum hoc bellum est, coguntur tanta movere,
Inque suas ferri poenas lacerandaque membra. 85
Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
Tempus et invicta devinctum morte Catonem,
Materies in rem superat, sed lege repugnat.
Et neque paupertas breviores excipit annos,
Nec sunt immensis opibus venalia fata; 90
Sed rapit ex tecto funus Fortuna superbo,
Indicitque rogam summis statuitque sepulcrum.
Quantum est hoc regnum quod regibus imperat ipsis?
Quin etiam infelix virtus et noxia felix,

Et male consultis pretium est, prudentia fallit, 95
 Nec Fortuna probat causas, sequiturque merentis,
 Sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
 Scilicet est aliud quod nos cogatque regatque,
 Maius et in proprias ducat mortalia leges,
 Adtribuatque suos ex se nascentibus annos, 100
 Fortunaeque vices, permiscet saepe ferarum
 Corpora cum membris hominum, non seminis ille
 Partus erit: quid enim nobis commune ferisque,
 Quisve in portenti noxam peccarit adulter?
 Astra novant formas, caelumque interserit ora. 105
 Denique si non est, fati cur traditur ordo,
 Cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
 Nec tamen haec ratio facinus defendere pergit,
 Virtutemve suis fraudare in praemia donis;
 Nam neque mortiferas quisquam minus oderit herbas, 110
 Quod non arbitrio veniunt, sed semine certo,
 Gratia nec levior tribuetur dulcibus escis,
 Quod natura dedit fruges, non ulla voluntas:
 Sic hominum meritis tanto fit gloria maior,
 Quod caelo suadente venit, rursusque nocentis 115
 Oderimus magis in culpam poenasque creatos.
 Nec refert, scelus unde cadat: scelus esse fatendum.
 Hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.
 Quod quoniam docui, superest nunc ordine certo
 Caelestis fabricare gradus qui ducere flexo 120
 Tramite prudentem valeant ad sidera vatem.

Book IV., 866-935: Appeal to man's reason.

Sed quid tam tenui prodest ratione nitentem
 Scrutari mundum, si mens sua cuique repugnat,
 Spemque timor tollit, prohibetque e limine caeli?
 Condit enim quidquid vasto natura recessu,
 Mortalisque fugit visus et pectora nostra; 870
 Nec prodesse potest, quod fatis cuncta reguntur,
 Cum fatum nulla possit ratione videri.

Quid iuvat in semet sua per convicia ferri,
 Et fraudare bonis quae nec deus invidet ipse?
 Quosque dedit natura oculos deponere mentis? 875
 Perspicimus caelum. Cur non et munera caeli?
 Inque ipsos penitus mundi descendere census
 Seminibusque suis tantam componere molem
 Et partum caeli sua per nutricia ferre
 Extremumque sequi pontum terraeque subire 880
 Pendentis tractus et toto vivere in orbe—
 Quanta ea pars superest—rationem ediscere noctis?
 Iam nusquam natura latet; pervidimus omnem
 Et capto potimur mundo, nostrumque parentem
 Pars sua perspicimus, genitique accedimus astris. 885
 An dubium est, habitare deum sub pectore nostro,
 In caelumque redire animas, caeloque venire?
 Vtque sit ex omni constructus corpore mundus,
 Aetheris atque ignis summi, terraeque, marisque,
 Spiritus et toto rapido, quae iussa gubernet; 890
 Sic esse in nobis terrenae corpora sortis,
 Sanguineamque animam esse animum qui cuncta gubernat
 Dispensatque hominem? quid mirum, noscere mundum
 Si possunt homines quibus est et mundus in ipsis
 Exemplumque dei quisque est in imagine parva? 895
 An quoquam genitos, nisi caelo, credere fas est
 Esse homines? proiecta iacent animalia cuncta
 In terra, vel mersa vadis vel in aëre pendent;
 Omnibus una quies, venter, censusque per artus,
 Et, quia consilium non est, et lingua remissa; 900
 Vnus ad inspectus rerum, virisque loquendi,
 Ingeniumque capax, variasque educitur artis
 Hic partus, qui cuncta regit, secessit in urbis,
 Edomuit terram ad fruges, animalia cepit,
 Imposuitque viam ponto, stetit unus in arcem 905
 Erectus capitis, victorque ad sidera mittit
 Sidereos oculos propiusque adspectat Olympum
 Inquitque Iovem; nec sola fronte deorum
 Contentus manet et caelum scrutatur in alvo,
 Cognatumque sequens corpus se quaerit in astris. 910

Huic in tanta fidem petimus quam saepe volucres
 Accipiunt trepidaeque suo sub pectore fibrae.
 An minus est sacris rationem ducere signis
 Quam pecudum mortes aviumque adtendere cantus?
 Atque ideo faciem caeli non invidet orbi 915
 Ipse deus vultusque suos corpusque recludit
 Semper volvendo, seque ipsum inculcat et offert,
 Vt bene cognosci possit, doceatque videndis,
 Qualis eat, cogatque suas adtendere leges.
 Ipse vocat nostros animos ad sidera mundus, 920
 Nec patitur, quia non condit, sua iura latere.
 Quis putet esse nefas nosci, quod cernere fas est?
 Nec contemne tuas quasi parvo in corpore viris;
 Quod valet, inmensum est. Sic auri pondera parvi
 Exsuperant pretio numerosos aeris acervos. 925
 Sic adamas, punctum lapidis, pretiosior auro est.
 Parvula sic totum pervisit pupula caelum,
 Quoque vident oculi, minimum est, cum maxima cernant.
 Sic animi sedes tenui sub corde locata
 Per totum angusto regnat de limite corpus. 930
 Materiae ne quaere modum, sed perspice viris
 Quas ratio, non pondus habet. Ratio omnia vincit.
 Ne dubites homini divinos credere visus,
 Iam facit ipse deos mittitque ad sidera numen,
 Maius et Augusto crescet sub principe caelum. 935

Book V., 450-486: The astrological significance of the constellation Cepheus.

Sed regione means Cepheus umentis Aquari 450
 Non dabit in lulum mores; facit ora severa;
 Frontis ac vultus componit pondere mentis.
 Pascentur curis, veterumque exempla revolvant,
 Semper et antiqui laudabunt verba Catonis,
 Tutorisve supercilium, patruive rigorem. 455
 Componet, teneros etiam qui nutriat annos,
 Et dominum dominus praetextae lege sequatur,

Quodque agit, id credat, stupefactus imagine iuris.
 Quin etiam tragico praestabunt verba cothurno,
 Cuius erit, quamquam in chartis, stilus ipse cruentus; 460
 Nec minus et scelerum facie rerumque tumultu
 Gaudebunt; atri luxum memorare sepulcri
 Ructantemque patrem natos, solemque reversum,
 Et caecum sine sole diem; Thebana iuvabit
 Dicere bella uteri, mixtumque in fratre parentem 465
 Quaerent † Medae natos fratremque patremque,
 Hinc vestis, flammās illinc pro munere missas
 Aëriamque fugam, nactosque ex ignibus annos,
 Mille alias rerum species in carmina ducent;
 Forsitan ipse etiam Cepheus referetur in actus. 470
 Et si quis studio scribendi mitior ibit,
 Comica componet laetis spectacula ludis,
 Ardentis iuvenes, raptasque in amore puellas
 Elusosque senes, agilesque per omnia servos,
 Quis in cuncta suam produxit saecula vitam 475
 Doctior urbe sua linguae sub flore Menander
 Qui vitae ostendit vitam chartisque sacravit.
 Et si tanta operum viris commenta negarint,
 Externis tamen aptus erit, nunc voce poëtis,
 Nunc tacito gestu, referetque adfectibus ora, 480
 Et sua dicendo faciet, solusque per omnis
 Ibit personas et turbam reddet in uno;
 Aut magnos heroas aget scenisque togatus
 Omnis fortunae vultum per membra reducet,
 Aequabitque choros gestu, cogetque videre 485
 Praesentem Troiam Priamumque ante ora cadentem.

Book V., 538-631: The myth of Perseus and Andromeda.

Andromedae sequitur sidus quae Piscibus ortis
 Bis sex in partis caelo venit aurea dextro.
 Hanc quondam poenae dirorum culpa parentum 540
 Prodidit, infestus totis cum finibus omnis
 Incubuit pontus, timuit vel naufraga tellus.

Et quod erat regnum, pelagus fuit; una malorum
 Proposita est merces: vesano dedere ponto
 Andromedan, teneros ut bellua manderet artus. 545
 Hic Hymenaeus erat, solataque publica damna
 Privatis, lacrimans ornatur victima poenae,
 Induiturque sinus non haec ad vota paratos,
 Virginis et vivae rapitur sine funere funus.
 Ac simul infesti ventum est ad litora ponti, 550
 Molliā per duras panduntur brachia cautis,
 Adstriuxere pedes scopulis, iniectaue vincla
 Et cruce virginea moritura puella pependit.
 Servatur tamen in poena vultusque pudorque.
 Supplicia ipsa decent; nivea cervice reclinis, 555
 Molliter ipsa suae custos est † palla figurae.
 Defluxere sinus umeris, fugitque lacertos
 Vestis et effusi scapulis haesere capilli.
 Ter circum Alcyones pinnis planxere volantes
 Fleveruntque tuos miserando carmine casus 560
 Et tibi contextas umbram fecere per alas.
 Ad tua sustinuit fluctus spectacula pontus,
 Adsuetasque sibi desiit perfundere ripas,
 Extulit et liquido Nereis ab aequore vultum
 Et casus miserata tuos roravit et undas. 565
 Ipsa levi flatu refovens pendentia membra
 Aura per extremas resonavit flebile rupis.
 Tandem Gorgonei victorem Persea monstri
 Felix illa dies redeuntem ad litora duxit.
 Isque ubi pendentem vidit de rupe puellam, 570
 Deriguit facie quam non stupefecerat hostis,
 Vixque manu spoliū tenuit, victorque Medusae
 Victus in Andromeda est. Iam cautibus invidet ipsis,
 Felicesque vocat teneant quae membra catenas.
 Et postquam poenae causam cognovit ab ipsa, 575
 Destināt in thalamos per bellum vadere ponti,
 Altera si Gorgo veniat non territus ire.
 Concitat aërios cursus, flentisque parentis
 Promissu vitae recreat, pactusque maritum
 Ad litus remeat. Gravidus iam surgere pontus 580

Coeperat et longo fugiebant agmine fluctus,
 Impellentis onus monstri. Caput eminet undis
 Scindentis, pelagusque monet, circumsonat aequor
 Dentibus, inque ipso rapidum mare navigat ore.
 Hinc vasti turgent immensis torquibus orbes, 585
 Tergaque consumunt pelagus; sonat undique Phorceys
 Atque ipsi metuunt montes scopulique ruentem.
 Infelix virgo, quamvis sub vindice tanto,
 Quae tua tunc fuerat facies! quam fugit in auras
 Spiritus! ut toto caruerunt sanguine membra, 590
 Cum tua fata cavis e rupibus ipsa videres,
 Adnantemque tibi poenam, pelagusque ferentem,
 Quantula praeda maris! quantis hic subvolat undis
 Perseus! et caelo pendens iaculatur in hostem,
 Gorgoneo tinctum defigens sanguine ferrum. 595
 Illa subit contra, versoque a gurgite frontem
 Erigit et tortis innitens orbibus alte
 Emicat ac toto sublimis corpore fertur.
 Sed quantum illa subit, semet iaculata profundo,
 In tantum revolat, laxumque per aethera ludit 600
 Perseus et ceti subeuntis verberat ora.
 Nec cedit tamen illa viro, sed saevit in auras
 Morsibus et vani crepitant sine vulnere dentes;
 Efflat et in caelum pelagus, mergitque volantem
 Sanguineis undis, pontumque extollit in astra. 605
 Spectabat pugnam pugnandi causa puella;
 Iamque oblita sui metuit pro vindice tali
 Suspirans, animoque magis quam corpore pendet.
 Tandem confossis subsedit belua membris
 Plena maris, summasque iterum remeavit ad undas 610
 Et magnum vasto contextit corpore pontum,
 Tunc quoque terribilis nec virginis ore videnda.
 Perfundit liquido Perseus in marmore corpus,
 Maior et ex undis ad cautis pervolat altas,
 Solvitque haerentem vinclis de rupe puellam 615
 Desponsam, pugna nupturam dote mariti.
 Hic dedit Andromedae caelum, stellisque sacravit
 Mercedem tanti belli, quo concidit ipsa

Gorgone non levius monstrum, pelagusque levavit.
Quisquis in Andromedae surgentis tempora ponto 620
Nascitur, inmitis veniet poenaeque magister,
Carceris et duri custos, quo stante superbae
Prostratae iaceant miserorum in limine matres
Pernoctesque patres cupiant extrema suorum
Oscula et in proprias animam transferre medullas; 625
Carnificisque venit mortem vendentis imago
Accensosque rogos, et stricta saepe securi
Supplicium vectigal erit; qui denique posset
Pendentem e scopulis ipsam spectare puellam,
Vinctorum dominus, sociusque in parte catenae, 630
Interdum poenis innoxia corpora servat.

PHAEDRVS

PHAEDRUS, a freedman of Augustus, was, according to his own statement, born in Pieria (in Macedon), and came to Italy when very young. Later in life, after the first two books of his fables had been published, he seems to have incurred the displeasure of Sejanus, but was probably saved from the imminent destruction of which he speaks (Bk. III. prologue) by the opportune fall of that all-powerful minister of Tiberius, in 31 A.D. The fifth book was composed in the poet's old age; he must, therefore, have survived the reign of Caligula, possibly even that of Claudius (41-54).

The fables of Phaëdrus that have come down to us are divided into five books, containing in all ninety-three poems, a total of 1534 iambic senarii. But this does not represent all he wrote, as is made evident by the small number of fables that make up the second book, and by cross-references to others not found in the extant collection.

Phaëdrus's claim to distinction rests not on any originality of thought or high poetic qualities, but solely on his being the first to introduce into Latin literature the Aesopian fable as an independent branch for poetic treatment, an achievement which, as the poet himself predicted, insured his immortality. But his fame was slow in coming. Seneca (*ad Polyb.* VIII. 27) and Quintilian (I. 9, 2) seem to ignore him deliberately, owing perhaps to his ignoble origin, and he is once—but disparagingly—referred to by Martial (III. 20, 5). Thereafter, excepting a casual allusion in his imitator Avianus, we lose sight of him until the Middle Ages, when his fables were turned into prose and widely circulated. The original poetical versions were not printed till 1596, from which time the poet's popularity never waned.

The style of Phaedrus is singularly transparent, simple, and all but wholly free from the rhetorical mannerisms common in the poetry of his time. In the structure of the iambic senarius he is severely correct, yet his verses are smooth and pliable.

PHAEDRVS

Book I.: The poet on Aesop and his own work.—Prologue.

Aesopus auctor quam materiam repperit,
Hanc ego polivi versibus senariis.
Duplex libelli dos est: quod risum movet
Et quod prudenti vitam consilio monet.
Calumniari siquis autem voluerit,
Quod arbores loquantur, non tantum ferae,
Fictis iocari nos meminerit fabulis.

5

Book II., 1: Phaedrus.

Exemplis continetur Aesopi genus;
Nec aliud quidquam per fabellas quaeritur,
Quam conrigatur error ut mortalium
Acuatque sese diligens industria.
Quicumque fuerit ergo narrandi iocus,
Dum capiat aurem et servet propositum suum,
Re commendatur, non auctoris nomine.
Equidem omni cura morem servabo senis;
Sed si libuerit aliquid interponere,
Dictorum sensus ut delectet varietas,
Bonas in partis, lector, accipias velim,
Sic ut rependet illam brevitās gratiam.
Cuius verbosa ne sit commendatio,
Adtende, cur negare cupidis debeas,
Modestis etiam offerre quod non petierint.

5

10

15

Book II., 9: Phaedrus.

Aesopi ingenio statuam posuere Attici
 Servumque conlocarunt aeterna in basi,
 Patere honoris scirent ut cunctis viam
 Nec generi tribui, sed virtuti gloriam.
 Quoniam occuparat alter, ne primus forem; 5
 Ne solus esset, studui; quod superfuit:
 Nec haec invidia, verum est aemulatio.
 Quod si labori faverit Latium meo,
 Pluris habebit quos opponat Graeciae.
 Si livor obtrectare curam voluerit, 10
 Non tamen eripiet laudis conscientiam.
 Si nostrum studium pervenit ad auris tuas
 Et arte fictas animus sentit fabulas,
 Omnem querellam submovet felicitas.
 Sin autem ab illis doctus occurrit labor, 15
 Sinistra quos in lucem natura extulit
 Nec quidquam possunt nisi meliores carpere,
 Fatale exitium corde durato feram,
 Donec fortunam criminis pudeat sui.

Book III., 1: Phaedrus ad Eutychem.

Phaedri libellos legere si desideras,
 Vaces oportet, Eutyche, a negotiis,
 Vt liber animus sentiat vim carminis.
 Verum, inquis, tanti non est ingenium tuum,
 Momentum ut horae pereat officiis meis. 5
 Non ergo causa est manibus id tangi tuis,
 Quod occupatis auribus non convenit.
 Fortasse dices: aliquae venient feriae,
 Quae me soluto pectore ad studium vocent.
 Legesne, quaeso, potius vilis nenias, 10
 Impendas curam quam rei domesticae,
 Reddas amicis tempora, uxori vaces,

Animum relaxes, otium des corpori,
Vt adsuëtam fortius praestes vicem?
Mutandum tibi propositum est et vitae genus, 15
Intrare si Musarum limen cogitas.
Ego, quem Pierio mater enixa est iugo
In quo tonanti sancta Mnemosyne Iovi
Fecunda novies artium peperit chorum,
Quamvis in ipsa paene natus sim schola 20
Curamque habendi penitus corde eraserim
Et laude invitante hanc in vitam incubuerim,
Fastidiose tamen in coetum recipior.
Quid credis illi accidere qui magnas opes
Exaggerare quaerit omni vigilia, 25
Docto labori dulce praeponens lucrum?
Sed iam quodcumque fuerit, ut dixit Sinon,
Ad regem cum Dardaniae perductus foret,
Librum exarabo tertium Aesopi stilo,
Honori et meritis dedicans illum tuis. 30
Quem si leges, laetabor; sin autem minus,
Habebunt certe, quo se oblectent posterum.
Nunc, fabularum cur sit inventum genus,
Brevi docebo. Servitus obnoxia,
Quia quae volebat non audebat dicere, 35
Adfectus proprios in fabellas transtulit
Calumniamque fictis elusit iocis.
Ego illius pro semita feci viam,
Excogitavi plura quam reliquerat,
In calamitatem deligens quaedam meam. 40
Quod si accusator alius Seiano foret,
Si testis alius, iudex alius denique,
Dignum faterer esse me tantis malis,
Nec his dolorem delenirem remediis.
Suspicionem si quis errabit sua 45
Et rapiet ad se quod erit commune omnium,
Stulte nudabit animi conscientiam.
Huic excusatum me velim nihilo minus:
Neque enim notare singulos mens est mihi,
Verum ipsam vitam et mores hominum ostendere. 50

Rem me professum dicet forsán quis gravem.
 Si Phryx Aesopus potuit, si Anacharsis Scythes
 Aeternam famam condere ingenio suo,
 Ego, litteratae qui sum propior Graeciae,
 Cur somno inertí deseram patriae decus? 55
 Threissa cum gens numeret auctores suos,
 Linoque Apollo sit parens, Musa Orpheo,
 Qui saxa cantu movit et domuit feras
 Hebríque tenuit impetus dulci mora.
 Ergo hinc abesto livor, ne frustra gemas, 60
 Quoniam sollemnis mihi debetur gloria.
 Induxi te ad legendum; sincerum mihi
 Candore noto reddas iudicium peto.

Book IV., 7: Phaedrus.

Tu, qui, nasute, scripta destringis mea
 Et hoc iocorum legere fastidis genus,
 Parva libellum sustine patientia,
 Severitatem frontis dum placo tuae
 Et in cothurnis prodit Aesopus novis. 5

Vtinam nec umquam Pelii nemoris iugo
 Pinus bipinni concidisset Thessala!
 Nec ad professae mortis audacem viam
 Fabricasset Argus opere Palladio ratem,
 Inhospitalis prima quae ponti sinus 10
 Patefecit in perniciem Graium et barbarum!
 Namque et superbi luget Aeetae domus,
 Et regna Peliae scelere Medae iacent,
 Quae saevum ingenium variis involvens modis
 Illic per artus fratris explicuit fugam, 15
 Hic caede patris Peliadum infecit manus.

Quid tibi videtur? hoc quoque insulsum est, ais,
 Falsoque dictum; longe quia vetustior
 Aegaea Minos classe perdomuit freta
 Iustoque vindicavit exemplo impetum. 20
 Quid ergo possum facere tibi, lector Cato,

Si nec fabellae te iuvant nec fabulae?
 Noli molestus esse omnino litteris,
 Maiorem exhibeant ne tibi molestiam.

Hoc illis dictum est qui stultitia nauseant
 Et, ut putentur sapere, caelum vituperant.

25

Book IV., 21: Phaedrus.

Quo indicare cogitet livor modo,
 Licet dissimulet, pulchre tamen intellego.
 Quidquid putabit esse dignum memoria,
 Aesopi dicet; si quid minus adriserit,
 A me contendet fictum quovis pignore.
 Quem volo refelli iam nunc responso meo:
 Sive hoc ineptum sive laudandum est opus,
 Invenit ille, nostra perfecit manus.
 Sed exsequamur coeptum proposito ordine.

5

Book I., 1: Lupus et Agnus.

Ad rivum eundem lupo et agno venerant
 Siti compulsi; superior stabat lupo
 Longeque inferior agnus. Tunc fauce improba
 Latro incitatus iurgii causam intulit.
 Cur, inquit, turbulentam fecisti mihi
 Aquam bibenti? Laniger contra timens:
 Qui possum, quaeso, facere quod quereris, lupo?
 A te decurrit ad meos haustus liquor.
 Repulsus ille veritatis viribus:
 Ante hos sex mensis male, ait, dixisti mihi.
 Respondit agnus: Equidem natus non eram.
 Pater hercle tuus, ille inquit, maledixit mihi.
 Atque ita conreptum lacerat iniusta nece.
 Haec propter illos scripta est homines fabula,
 Qui fictis causis innocentes opprimunt.

5

10

15

Book I., 3: Graculus Superbus et Pavo.

Ne gloriari libeat alienis bonis
 Suoque potius habitu vitam degere,
 Aesopus nobis hoc exemplum prodidit.

Tumens inani graculus superbia,
 Pennas pavoni quae deciderant sustulit 5
 Seque exornavit. Deinde contemnens suos
 Se inmiscuit pavonum formoso gregi.
 Illi impudenti pennas eripiunt avi
 Fugantque rostris. Male mulcatus graculus
 Redire maerens coepit ad proprium genus; 10
 A quo repulsus tristem sustinuit notam.
 Tum quidam ex illis quos prius despexerat:
 Contentus nostris si fuisses sedibus
 Et quod natura dederat voluisses pati,
 Nec illam expertus esses contumeliam 15
 Nec hanc repulsam tua sentiret calamitas.

Book I., 12: Cervus ad Fontem.

Laudatis utiliora, quae contempseris,
 Saepe inveniri haec adserit narratio.

Ad fontem cervus, cum bibisset, restitit
 Et in liquore vidit effigiem suam.
 Ibi dum ramosa mirans laudat cornua 5
 Crurumque nimiam tenuitatem vituperat,
 Venantum subito vocibus conterritus
 Per campum fugere coepit et cursu levi
 Canes elusit. Silva tum excepit ferum
 In qua retentis impeditus cornibus 10
 Lacerari coepit morsibus saevis canum.
 Tunc moriens vocem hanc edidisse dicitur:
 O me infelicem! qui nunc demum intellego,
 Vtilia mihi quam fuerint, quae despexeram,
 Et, quae laudaram quantum luctus habuerint. 15

Book I., 13: Vulpes et Corvus.

Qui se laudari gaudet verbis subdolis,
Fere dat poenas turpis paenitentia.

Cum de fenestra corvus raptum caseum
Comesse vellet, celsa residens arbore,
Vulpes hunc vidit, deinde sic coepit loqui: 5
O qui tuarum, corve, pennarum est nitor!
Quantum decoris corpore et vultu geris!
Si vocem haberes, nulla prior ales foret.
At ille stultus, dum vult vocem ostendere,
Emisit ore caseum, quem celeriter 10
Dolosa vulpes avidis rapuit dentibus.
Tum demum ingemuit corvi deceptus stupor.
Hac re probatur ingenium quantum valet;
Virtute semper praevalet sapientia.

Book I., 24: Rana Rupta et Bos.

Inops, potentem dum vult imitari, perit.
In prato quondam rana conspexit bovem
Et tacta invidia tantae magnitudinis
Rugosam inflavit pellem; tum natos suos
Interrogavit, an bove esset latior. 5
Illi negarunt. Rursus intendit cutem
Maiore nisu et simili quaesivit modo,
Quis maior esset. Illi dixerunt bovem.
Novissime indignata dum vult validius
Inflare sese, rupto iacuit corpore. 10

Book I., 26: Vulpes et Ciconia.

Nulli nocendum: siquis vero laeserit,
Multandum simili iure fabella admonet.
Vulpes ad cenam dicitur ciconiam

Prior invitasse et illi in patina liquidam
 Posuisse sorbitionem, quam nullo modo
 Gustare esuriens potuerit ciconia.
 Quae vulpem cum revocasset, intrito cibo
 Plenam lagonam posuit; huic rostrum inserens
 Satiatur ipsa et torquet convivam fame.
 Quae cum lagonae collum frustra lamberet,
 Peregrinam sic locutam volucrem accepimus:
 Sua quisque exempla debet aequo animo pati.

5

10

Book II., 6: Aquila et Cornix.

Contra potentes nemo est munitus satis;
 Si vero accessit consiliator maleficus,
 Vis et nequitia quidquid oppugnant, ruit.

Aquila in sublime sustulit testudinem.
 Quae cum abdidisset cornea corpus domo
 Nec ullo pacto laedi posset condita,
 Venit per auras cornix et propter volans:
 Opimam sane praedam rapuisti unguibus;
 Sed nisi monstraro quid sit faciendum tibi,
 Gravi nequiquam te lassabit pondere.

5

10

Promissa parte suadet, ut scopulum super
 Altis ab astris duram inlidat corticem
 Qua conminuta facile vescatur cibo.
 Inducta verbis aquila, monitis paruit,
 Simul et magistræ large divisit dapem.
 Sic tuta quae naturae fuerat munere,
 Impar duabus occidit tristi nece.

15

Book III., 7: Lupus ad Canem.

Quam dulcis sit libertas, breviter proloquar.
 Cani perpasto macie confectus lupus
 Forte occurrit. Salutantes dein invicem
 Vt restiterunt: Vnde sic, quaeso, nites?

Aut quo cibo fecisti tantum corporis? 5
 Ego, qui sum longe fortior, pereo fame.
 Canis simpliciter: Eadem est condicio tibi,
 Praestare domino si par officium potes.
 Quod? inquit ille. Custos ut sis liminis,
 A furibus tuearis et noctu domum. 10
 Ego vero sum paratus: nunc patior nivis
 Imbrisque in silvis asperam vitam trahens:
 Quanto est facilius mihi sub tecto vivere
 Et otiosum largo satiari cibo!
 Veni ergo mecum. Dum procedunt, adspicit 15
 Lupus a catena collum detritum canis.
 Vnde hoc, amice? nihil est. Dic, quaeso, tamen.
 Quia videor acer, adligant me interdiu,
 Luce ut quiescam et vigilem, nox cum venerit;
 Crepusculo solutus, qua visum est, vagor. 20
 Adfertur ultro panis; de mensa sua
 Dat ossa dominus; frusta iactat familia
 Et quod fastidit quisque pulmentarium.
 Sic sine labore venter impletur meus.
 Age, abire siquo est animus, est licentia? 25
 Non plane est, inquit. Fruere quae laudas, canis:
 Regnare nolo, liber ut non sim mihi.

Book III., 16: Cicada et Noctua.

Humanitati qui se non accommodat,
 Plerumque poenas oppetit superbiae.
 Cicada acerbum noctuae convicium
 Faciebat, solitae victum in tenebris quaerere
 Cavoque ramo capere somnum interdiu. 5
 Rogata est, ut taceret. Multo validius
 Clamare coepit. Rursus admota prece
 Accensa magis est. Noctua ut vidit sibi
 Nullum esse auxilium et verba contemni sua,
 Hac est aggressa garrulam fallacia: 10
 Dormire quia me non sinunt cantus tui,

Sonare citharam quos putes Apollinis,
 Potare est animus nectar quod Pallas mihi
 Nuper donavit; si non fastidis, veni;
 Vna bibamus. Illa quae arebat siti
 Simul cognovit vocem laudari suam,
 Cupide advolavit. Noctua egressa e cavo
 Trepidantem consecrata est et leto dedit
 Sic viva quod negarat tribuit mortua.

15

Book IV., 2: Mustela et Mus.

Ioculare tibi videtur, et sane levi,
 Dum nihil habemus maius, calamo ludimus.
 Sed diligenter intueri has nenias:
 Quantam sub illis utilitatem reperiēs!
 Non semper ea sunt, quae videntur; decipit
 Frons prima multos: rara mens intellegit,
 Quod interiore condidit cura angulo.
 Hoc ne locutus sine mercede existimer,
 Fabellam adiciam de mustela et muribus.

5

Mustela cum annis et senecta debilis
 Mures veloces non valeret adsequi,
 Involvit se farina et obscuro loco
 Abiecit neglegenter. Mus escam putans
 Adsiluit et compressus occubuit neci.
 Alter similiter, deinde perit et tertius.
 Aliquot secutis venit et retorridus
 Qui saepe laqueos et muscipula effugerat;
 Proculque insidias cernens hostis callidi:
 Sic valeas, inquit, ut farina es quae iaces!

10

15

*Miscellaneous**Book IV., 5: Aesopus.*

Plus esse in uno saepe quam in turba boni,
 Narratione posteris tradam brevi.
 Quidam decedens tris reliquit filias:
 Vnam formosam et oculis venantem viros;
 At alteram lanificam et frugi, rusticam; 5
 Devotam vino tertiam et turpissimam.
 Harum autem matrem fecit heredem senex
 Sub condicione, totam ut fortunam tribus
 Aequaliter distribuatur, sed tali modo:
 Ne data possideant aut fruuntur; tum, simul 10
 Habere res desierint quas acceperint
 Centena matri conferant sestertia.
 Athenas rumor implet. Mater sedula
 Iuris peritos consulit; nemo expedit,
 Quo pacto non possideant, quod fuerit datum, 15
 Fructumve capiant; deinde quae tulerint nihil,
 Quanam ratione conferant pecuniam.
 Postquam consumpta est temporis longi mora,
 Nec testamenti potuit sensus conligi,
 Fidem advocavit, iure neglecto, parens. 20
 Saponit moechae vestem, mundum muliebre,
 Lavationem argenteam, eunuchos, glabros;
 Lanificae agellos, pecora, villam, operarios,
 Boves, iumenta et instrumentum rusticum;
 Potrici plenam antiquis apothecam cadis, 25
 Domum politam et delicatos hortulos.
 Sic destinata dare cum vellet singulis
 Et adprobaret populus qui illas noverat,
 Aesopus media subito in turba constitit:
 O si maneret condito sensus patri, 30
 Quam graviter ferret quod voluntatem suam
 Interpretari non potuissent Attici!
 Rogatus deinde solvit errorem omnium.

Domum et ornamenta cum venustis hortulis
 Et vina vetera date lanificae rusticae; 35
 Vestem, uniones, pedisequos et cetera
 Illi adsignate, vitam quae luxu trahit;
 Agros, villamque et pecora cum pastoribus
 Donate moechae. Nulla poterit perpeti,
 Vt moribus quid teneat alienum suis. 40
 Deformis cultum vendet, ut vinum paret;
 Agros abiciet moecha, ut ornatum gerat;
 At illa gaudens pecore et lanæ dedita
 Quacumque summa tradet luxuriae domum.
 Sic nulla possidebit quod fuerit datum 45
 Et dictam matri conferent pecuniam
 Ex pretio rerum quas vendiderint singulae.
 Ita quod multorum fugit imprudentiam,
 Vnius hominis repperit sollertia.

Book V., 1: Quomodo saepe fallatur hominum iudicium.

Demetrius, qui dictus est Phalereus,
 Athenas occupavit imperio improbo.
 Vt mos est vulgi, passim et certatim ruit
 'Feliciter!' subelamans. Ipsi principes
 Illam osculantur qua sunt oppressi manum, 5
 Tacite gementes tristem fortunæ vicem.
 Quin etiam resides et sequentes otium,
 Ne defuisse noceat, repunt ultimi;
 In quis Menander, nobilis comoediis
 Quas ipsum ignorans legerat Demetrius 10
 Et admiratus fuerat ingenium viri,
 Vnguento delibutus, vestitu fluens,
 Veniebat gressu delicato et languido.
 Hunc ubi tyrannus vidit extremo agmine:
 Quisnam cinaedus ille in conspectum meum 15
 Audet venire? responderunt proximi:
 Hic est Menander scriptor. Mutatus statim:
 Homo, inquit, fieri non potest formosior.

Book IV., 22: De Simonide.

Homo doctus in se semper divitias habet.
 Simonides qui scripsit egregium melos
 Quo paupertatem sustineret facilius,
 Circum ire coepit urbis Asiae nobilis,
 Mercede pacta laudem victorum canens. 5
 Hoc genere quaestus postquam locuples factus est,
 Redire in patriam voluit cursu pelagio;
 [Erat autem, ut aiunt, natus in Cia insula]
 Ascendit navem quam tempestas horrida
 Simul et vetustas medio dissolvit mari. 10
 Hi zonas, illi res pretiosas conligunt,
 Subsidium vitae. Quidam curiosior:
 Simonide, tu ex opibus nil sumis tuis?
 Mecum, inquit, mea sunt cuncta. Tunc pauci enatant,
 Quia plures onere degravati perierant. 15
 Praedones adsunt, rapiunt quod quisque extulit,
 Nudos relinquunt. Forte Clazomenae prope
 Antiqua fuit urbs quam petierunt naufragi.
 Hic litterarum quidam studio deditus
 Simonidis qui saepe versus legerat 20
 Eratque absentis admirator maximus,
 Sermone ab ipso cognitum cupidissime
 Ad se recepit; veste, nummis, familia
 Hominem exornavit. Ceteri tabulam suam
 Portant rogantes victum. Quos casu obvios 25
 Simonides ut vidit: Dixi, inquit, mea
 Mecum esse cuncta; vos quod rapuistis, perit.

Book IV., 25: Simonides and the Dioscuri.

Quantum valerent inter homines litterae,
 Dixi superius: quantus nunc illis honos
 A superis sit tributus, tradam memoriae.
 Simonides idem ille de quo rettuli
 Victori laudem cuidam pyctae ut scriberet, 5

Certo conductus pretio secretum petit.
 Exigua cum frenaret materia impetum,
 Vsus poëtae more est et licentia
 Atque interposuit gemina Ladae pignora,
 Auctoritatem similis referens gloriae. 10
 Opus adprobavit; sed mercedis tertiam
 Accepit partem. Cum reliquam posceret:
 Illi, inquit, reddent quorum sunt laudis duae.
 Verum, ut ne irate te dimissum censeas,
 Ad cenam mihi promitte; cognatos volo 15
 Hodie invitare quorum es in numero mihi.
 Fraudatus quamvis et dolens iniuria,
 Ne male dissimulans gratiam conrumperet,
 Promisit. Rediit hora dicta, recubuit.
 Splendebat hilare poculis convivium, 20
 Magno adparatu laeta resonabat domus:
 Repente duo cum iuvenes sparsi pulvere,
 Sudore multo diffuentes, corpore
 Humanam supra formam, cuidam servulo
 Mandant, ut ad se provocet Simonidem; 25
 Illius interesse, ne faciat moram.
 Homo perturbatus excitat Simonidem.
 Vnum promorat vix pedem triclinio,
 Ruina camarae subito oppressit ceteros;
 Nec ulli iuvenes sunt reperti ad ianuam. 30
 Vt est vulgatus ordo narratae rei,
 Omnes scierunt numinum praesentiam
 Vati dedisse vitam mercedis loco.

Book V., 5: Scurra et Rusticus.

Pravo favore labi mortales solent
 Et, praeiudicio dum stant erroris sui,
 Ad poenitendum rebus manifestis agi.
 Facturus ludos quidam dives nobilis
 Proposito cunctos invitavit praemio, 5
 Quam quisque posset ut novitatem ostenderet.
 Venere artifices laudis ad certamina;

Quos inter scurra, notus urbano sale,
 Habere dixit se genus spectaculi
 Quod in theatro numquam prolatum foret. 10
 Dispersus rumor civitatem concitat.
 Paulo ante vacua turbam deficiunt loca.
 In scena vero postquam solus constitit
 Sine adparatu, nullis adiutoribus,
 Silentium ipsa fecit exspectatio. 15
 Ille in sinum repente demisit caput
 Et sic porcelli vocem est imitatus sua,
 Verum ut subesse pallio contenderent
 Et excuti iuberent. Quo facto simul
 Nihil est repertum, multis onerant laudibus 20
 Hominemque plausu prosequuntur maximo.
 Hoc vidit fieri rusticus. Non mehercule
 Me vincet, inquit: et statim professus est
 Idem facturum melius se postridie.
 Fit turba maior. Iam favor mentis tenet 25
 Et derisuri, non spectaturi, sedent.
 Vterque prodit. Scurra degrunnit prior
 Movetque plausus et clamores suscitatur.
 Tunc simulans sese vestimentis rusticus
 Porcellum obtegere (quod faciebat scilicet, 30
 Sed, in priore quia nil compererant, latens),
 Pervellit aurem vero quem celaverat
 Et cum dolore vocem naturae exprimit.
 Adclamat populus scurram multo similis
 Imitatum, et cogit rusticum trudi foras. 35
 At ille profert ipsum porcellum e sinu,
 Turpemque aperto pignore errorem probans:
 En hic declarat, quales sitis iudices!

Book V., 8: Tempus.

Cursu volucris, pendens in novacula,
 Calvus, comosa fronte, nudo occipitio
 (Quem si occuparis, teneas; elapsum semel
 Non ipse possit Iuppiter reprehendere),

Occasionem rerum significat brevem.

5

Effectus impediret ne segnīs mora,
Finxere antiqui talem effigiem Temporis.

Appendix 2: Non esse plus aequo petendum.

Arbitrio si natura finxisset meo
Genus mortale, longe foret instructius:
Nam cuncta nobis adtribuisset conmoda,
Quae cuique indulgens Fortuna animali dedit:
Elephanti viris et leonis impetum,
Cornicis aevum, gloriam tauri trucis,
Equi velocis placidam mansuetudinem
Et adesset homini sua tamen sollertia.
Nimirum in caelo secum ridet Iuppiter,
Magno haec consilio qui negavit hominibus,
Ne sceptrum mundi raperet nostra audacia.

5

10

Ergo contenti munere invicti Iovis
Fatalis annos decurramus temporis,
Nec plus conemur quam sinit mortalitas.

Appendix 4: De veritate et mendacio.

Olim Prometheus seculi figulus novi
Cura subtili Veritatem fecerat,
Vt iura posset inter homines reddere.
Subito adcersitus nuntio magni Iovis
Commendat officinam fallaci Dolo,
In disciplinam nuper quem receperat.
Hic studio adensus, facie simulacrum pari,
Vna statura, simile et membris omnibus,
Dum tempus habuit, callida finxit manu.
Quod prope iam totum mire cum positum foret,
Lutum ad faciendos illi defecit pedes.
Redit magister, quo festinanter Dolus
Metu turbatus in suo sedit loco.

5

10

Mirans Prometheus tantam similitudinem,
 Propriae videri voluit artis gloriam. 15
 Igitur fornaci pariter duo signa intulit;
 Quibus pereoctis atque infuso spiritu,
 Modesto gressu sancta incessit Veritas;
 At trunca species haesit in vestigio.
 Tunc falsa imago atque operis furtivi labor 20
 Mendacium adpellatum est; quod negantibus
 Pedes habere facilis est consensus.

Simulata interdum vitia prosunt hominibus,
 Sed tempore ipso tamen adparet veritas.

Appendix 5: Sensum aestimandum esse, non verba.

Ixion quod versari narratur rota,
 Volubilem Fortunam iactari docet.
 Adversus altos Sisyphus montis agens
 Saxum labore summo quod de vertice,
 Sudore semper inrito revolvitur, 5
 Ostendit esse sine fine hominum miserias.
 Quod stans in amne Tantalus medio sitit,
 Avari describuntur quos circumfluit
 Vsus bonorum, sed nil possunt tangere.
 Vrnis scelestae Danaides portant aquas, 10
 Pertusa nec complere possunt dolia;
 Immo, luxuriae quidquid dederis, perfluet.
 Novem porrectus Tityos est per iugera,
 Tristi renatum suggerens poenae iecur;
 Quo quis maiorem possidet terrae locum, 15
 Hoc demonstratur cura graviore adfici.
 Consulto involvit veritatem antiquitas,
 Vt sapiens intellegeret, erraret rudis.

Appendix 6: The Delphic Oracle.

Vtilius nobis quid sit dic, Phoebe, obsecro,
Qui Delphos et famosum Parnasum incolis.
Quid est? sacratae vatis horrescunt comae,
Tripodes moventur, mugit adytis Religio,
Tremuntque lauri et ipse pallescit dies. 5
Voces resolvit icta Pytho numine:
Audite gentes Delii monitus dei:
Pietatem colite; vota superis reddite;
Patriam, parentes, natos, castas coniuges
Defendite armis, ferroque hostem pellite; 10
Amicos sublevate; miseris parcite;
Bonis favete, subdolis ite obviam;
Delicta vindicate; castigate impios;
Punite turpi thalamos qui violant stupro;
Malos cavete; nulli nimium credite. 15
Haec elocuta concidit virgo furens:
Furens profecto, namque dixit perdidis.

SENECA

IN addition to the voluminous prose writings of Seneca, there have come down to us under his name the following ten tragedies: *Hercules Furens*, *Troades*, *Phoenissae*, *Medea*, *Phaedra*, *Oedipus*, *Agamemnon*, *Thyestes*, *Hercules Oetaeus*, and *Octavia*.

With the exception of the last, they all deal with the time-honored dramatic themes treated by Aeschylus, Sophocles, Euripides, and their Roman imitators, Ennius, Naevius, Pacuvius, Accius, Varius, Ovid, and Curiatius Maternus. Where a comparison with extant Greek originals is still possible, even a cursory examination reveals very wide and significant departures—in the structure of the plot, in the delineation of character, in the importance assigned to the various *dramatis personae*, and in the contents of the choral lyrics no less than in the treatment of the dialogue. These innovations are, moreover, seldom, if ever, in the nature of genuine improvements. The austere beauty and simple pathos of the Greek prototypes have been exchanged for brilliant declamation, scintillating epigram, and sensational descriptions of human passions, as being better suited to an audience whose taste had become vitiated by the bombastic rhetoric of the schools and the unrefined realism of the pantomime. The plays of Seneca are in reality book-dramas, originally designed to be recited before an invited audience, after the custom of the time; but owing to their structural art—*e.g.*, the five-act rule of Horace is here for the first time rigidly carried out—they lend themselves easily to scenic representation.

But, however much these plays may suffer when compared with their Hellenic models, Seneca's dramas still pos-

sess for us an intrinsic interest and value. They are the only Latin tragedies which have survived, and their influence upon the dramatic literature of Italy, France, and England has been profound and widespread, lasting, indeed, until the close of the eighteenth century, when the dramatic masterpieces of Hellenic genius once more regained their ascendancy, thereby obscuring Seneca's borrowed and artificial splendor.

The authenticity of these dramas, though for a long time a subject of controversy, is now, excepting the *Octavia* and possibly certain portions of the *Hercules Oetaeus*, universally admitted. Many of them are cited by ancient writers as the work of Seneca, but what is above all decisive, they exhibit all the typical and conspicuous features of his style and thought, well known to us from his prose writings. See introduction and selections in vol. I. pp. 105-173.

SENECA

Hercules Furens.—*Chorus, vss. 125–204.*

Iam rara micant sidera pronò	125
Languida mundo; nox victa vagos	
Contrahit ignis luce renata,	
Cogit nitidum Phosphoros agmen;	
Signum celsi glaciale poli	129
Lucem verso temone vocat.	131
Iam caeruleis evectus equis	
Titan summa prospicit Oeta;	
Iam Cadmeis incluta Bacchis	
Adpersa die dumeta rubent	135
Phoebique fugit reditura soror.	
Labor exoritur durus et omnis	
Agitat curas aperitque domos.	
Pastor gelida cana pruina	
Grege dimisso pabula carpit;	140
Ludit prato liber aperto	
Nondum rupta fronte iuvençus,	
Vacuae reparant ubera matres;	
Errat cursu levis incerto	
Molli petulans haedus in herba;	145
Pendet summo stridula ramo	
Pennasque novo tradere soli	
Gestit querulos inter nidos	
Thracia paelex, turbaque circa	
Confusa sonat murmure mixto	150
Testata diem.	

Carbasa ventis credit dubius	
Navita vitae, laxos aura	
Complente sinus. Hic exesis	
Pendens scopulis aut deceptos	155
Instruit hamos aut suspensus	
Spectat pressa praemia dextra:	
Sentit tremulum linea piscem.	
Haec, innocuae quibus est vitae	
Tranquilla quies et laeta suo	160
Parvoque domus; spes inmanes	
Vrbibus errant trepidique metus:	163
Ille superbos aditus regum	
Durasque fores expers somni	165
Colit, hic nullo fine beatas	
Componit opes gazis inhians	
Et congesto pauper in auro;	
Illum populi favor adtonitum	
Fluctuque magis mobile vulgus	170
Aura tumidum tollit inani;	
Hic clamosi rabiosa fori	
Iurgia vendens improbus iras	
Et verba locat. Novit paucos	
Secura quies qui velocis	175
Memores aevi tempora numquam	
Reditura tenent. Dum fata sinunt,	
Vivite laeti: properat cursu	
Vita citato voluerique die	
Rota praecipitis vertitur anni;	180
Durae peragunt pensa sorores	
Nec sua retro fila revolvunt.	
At gens hominum flatur rapidis	
Obvia fati incerta sui:	
Stygias ultro quaerimus undas.	185
Nimum, Alcide, pectore forti	
Properas maestos visere manis:	
Certo veniunt tempore Parcae.	
Nulli iusso cessare licet,	
Nulli scriptum proferre diem:	190

Recipit populos urna citatos.

Alium multis gloria terris
 Tradat et omnis fama per urbis
 Garrula laudet caeloque parem
 Tollat et astris; alius curru
 195
 Sublimis eat: me mea tellus
 Lare secreto tutoque tegat.
 Venit ad pigros cana senectus,
 Humili loco sed certa sedet
 Sordida parvae fortuna domus:
 200
 Alte virtus animosa cadit.—
 Sed maesta venit crine soluto
 Megara parvum comitata gregem,
 Tardusque senio graditur Alcidae parens.

Troades.—Chorus, vss. 371-408.

Verum est an timidos fabula decipit
 Umbras corporibus vivere conditis,
 Cum coniunx oculis imposuit manum
 Supremusque dies solibus obstitit
 Et tristis cineres urna coercuit?
 375
 Non prodest animam tradere funeri,
 Sed restat miseris vivere longius?
 An toti morimur nullaue pars manet
 Nostri, cum profugo spiritus halitu
 Inmixtus nebulis cessit in aera
 380
 Et nudum tetigit subdita fax latus?
 Quidquid sol oriens, quidquid et occidens
 Novit, caeruleis Oceanus fretis
 Quidquid bis veniens et fugiens lavat,
 Aetas Pegaseo conripiet gradu.
 385
 Quo bis sena volant sidera turbine
 Quo cursu properat volvere saecula
 Astrorum dominus, quo properat modo
 Obliquis Hecate currere flexibus:
 Hoc omnes petimus fata nec amplius,
 390

Iuratos superis qui tetigit lacus,
 Vsquam est; ut calidis fumus ab ignibus
 Vanescit, spatium per breve sordidus,
 Vt nubis, gravidas quas modo vidimus,
 Arctoi Boreae dissicit impetus: 395
 Sic hic, quo regimur, spiritus effluet.
 Post mortem nihil est ipsaque mors nihil,
 Velocis spatii meta novissima;
 Spem ponant avidi, solliciti metum:
 Tempus nos avidum devorat et chaos. 400
 Mors individua est, noxia corpori
 Nec parcens animae: Taenara et aspero
 Regnum sub domino limen et obsidens
 Custos non facili Cerberus ostio
 Rumores vacui verbaque inania 405
 Et par sollicito fabula somnio.
 Quaeris quo iaceas post obitum ioco?
 Quo non nata iacent.—

Troades: Andromache and Ulysses, vss. 524–813.

Vlixes. Durae minister sortis hoc primum peto,
 Vt, ore quamvis verba dicantur meo, 525
 Non esse credas nostra: Graiorum omnium
 Procerumque vox est, petere quos seras domos
 Hectorea suboles prohibet: hanc fata expetunt.
 Sollicita Danaos pacis incertae fides
 Semper tenebit, semper a tergo timor 530
 Respicere coget arma nec poni sinet,
 Dum Phrygibus animos natus eversis dabit,
 Andromacha, vester. Augur haec Calchas canit;
 Et, si taceret augur haec Calchas, tamen
 Dicebat Hector cuius et stirpem horreo: 535
 Generosa in ortus semina exurgunt suos.
 Sic ille magni parvus armenti comes
 Primisque nondum cornibus findens cutem
 Cervice subito celsus et fronte arduus

Gregem paternum ducit ac pecori imperat; 540
 Quae tenera caeso virga de trunco stetit,
 Par ipsa matri tempore exiguo subit
 Vmbrasque terris reddit et caelo nemus;
 Sic male relictus igne de magno cinis
 Viris resumit. Est quidem iniustus dolor 545
 Rerum aestimator; si tamen tecum exigas,
 Veniam dabis, quod bella post hiemes decem
 Totidemque messis iam senex miles timet
 Aliasque cladis rursus ac numquam bene
 Troiam iacentem. Magna res Danaos movet, 550
 Futurus Hector: libera Graios metu.
 Haec una navis causa deductas tenet,
 Hac classis haeret. Neve crudelem putes,
 Quod sorte iussus Hectoris natum petam:
 Petissem Oresten. Patere quod victor tulit. 555
Andromache. Vtinam quidem esses, nate, materna in
 manu,
 Nossemque quis te casus ereptum mihi
 Teneret, aut quae regio—non hostilibus
 Confossa telis pectus ac vinclis manus
 Secantibus praestricta, non acri latus 560
 Vtrumque flamma cincta maternam fidem
 Vmquam exuissem. Nate, quis te nunc locus,
 Fortuna quae possedit? errore avio
 Vagus arva lustras? vastus an patriae vapor
 Conripuit artus? saevus an victor tuo 565
 Lusit cruore? numquid inmanis ferae
 Morsu peremptus pascis Idaeas avis?
 V. Simulata remove verba; non facile est tibi
 Decipere Vlixen: vicimus matrum dolos
 Etiam dearum. Cassa consilia amove; 570
 Vbi natus est?
 A. Vbi Hector? ubi cuncti Phryges?
 Vbi Priamus? unum quaeris: ego quaero omnia.
 V. Coacta dices sponte quod fari abnuis.
 A. Tuta est, perire quae potest debet cupit.
 V. Magnifica verba mors prope admota excutit. 575

A. Si vis, Vlixе, cogere Andromacham metu,
Vitam minare: nam mori votum est mihi.

V. Verberibus igni† morte cruciatu eloqui
Quodcunque celas adiget invitam dolor

Et pectore imo condita arcana eruet:

580

Necessitas plus posse quam pietas solet.

A. Propone flammās, vulnera et diras mali

Doloris artis et famem et saevam sitim

Variasque pestis undique, et ferrum inditum

Visceribus istis, carceris caeci luem,

585

Et quidquid audet victor iratus timens;

Animosa nullos mater admittit metus.

588

V. Hic ipse, quo nunc contumax perstas, amor

Consulere parvis liberis Danaos monet.

590

Post arma tam longinqua, post annos decem

Minus timerem quos facit Calchas metus,

Si mihi timerem: bella Telemacho paras.

A. Invita, Vlixе, gaudium Danaïs dabo:

Dandum est; fatere quos premis luctus, dolor.

595

Gaudete, Atridae, tuque laetifica, ut soles,

Refer Pelasgis: Hectoris proles obit.

V. Et esse verum hoc qua probas Danaïs fide?

A. Ita quod minari maximum victor potest

Contingat et me fata maturo exitu

600

Facilique solvant ac meo condant solo

Et patria tellus Hectorem leviter premat,

Vt luce cassus inter extinctos iacet

Datusque tumulo debita exanimis tulit.

605

V. Expleta fata stirpe sublata Hectoris

Solidamque pacem laetus ad Danaos feram—

Quid agis, Vlixе? Danaïdae credent tibi:

Tu cui? Parenti—fingit an quisquam hoc parens,

Nec abominandae mortis auspiciū pavet?

Auspicia metuunt qui nihil maius timent.

610

Fidem adligavit iure iurando suam—

Si peierat, timere quid gravius potest?

Nunc advoca astus, anime, nunc fraudes, dolos,

Nunc totum Vlixen; veritas numquam perit.

Scrutare matrem. Maeret, inlacrimat, gemit; 615
 Sed et huc et illuc anxios gressus refert
 Missasque voces aure sollicita excipit:
 Magis haec timet, quam maeret. Ingenio est opus.
 Alios parentes adloqui in luctu decet:
 Tibi gratulandum est, misera, quod nato cares 620
 Quem mors manebat saeva praecipitem datum
 E turre, lapsis sola quae muris manet.
 A. Reliquit animus membra, quatiuntur, labant
 Torpetque vinctus frigido sanguis gelu.
 V. Intremuit: hac, hac parte quaerenda est mihi; 625
 Matrem timor detexit: iterabo metum.—
 Ite, ite celeres, fraude materna abditum
 Hostem, Pelasgi nominis pestem ultimam,
 Vbicumque latitat, erutam in medium date.
 Bene est: tenetur. Perge, festina, adtrahe— 630
 Quid respicis trepidasque? iam certe perit.
 A. Vtinam timerem. Solitus ex longo est metus;
 Dediscit animus saepe quod didicit diu.
 V. Lustrale quoniam debitum muris puer
 Sacrum antecessit nec potest vatem sequi 635
 Meliore fato raptus, hoc Calchas ait
 Modo piari posse redituras ratis,
 Si placet undas Hectoris sparsi cinis
 Ac tumulus imo totus aequetur solo.
 Nunc ille quoniam debitam effugit necem, 640
 Erit admovenda sedibus sacris manus.
 A. Quid agimus? animum distrahit geminus timor:
 Hinc natus, illinc coniugis sacri cinis.
 Pars utra vincet? testor inmites deos,
 Deosque veros coniugis manis mei: 645
 Non aliud, Hector, in meo nato mihi
 Placere quam te. Vivat, ut possit tuos
 Referre vultus—prorutus tumulo cinis
 Mergetur? ossa fluctibus spargi sinam
 Disiecta vastis? potius hic mortem oppetat.— 650
 Poteris nefandae deditum mater neci
 Videre? Poteris celsa per fastigia

Missum rotari? potero, perpetiar, feram.

Dum non meus post fata victoris manu

Iactetur Hector. Hic suam poenam potest

655

Sentire, at illum fata iam in tuto locant.—

Quid fluctuaris? statue quem poenae extrahas.

Ingrata, dubitas? Hector est illinc tuus.—

Erras. Vtrimque est Hector; hic sensus potens,

Forsan futurus ultor extincti patris—

660

Vtrique parci non potest: quid iam facis?

Serva e duobus, anime, quem Danaï timent.

V. Responsa peregam, funditus busta eruam.

A. Quae vendidistis?

V. Pergam et e summo aggere

Traham sepulcra.

A. Caelitum adpello fidem

665

Fidemque Achillis: Pyrrhe, genitoris tui

Munus tuere.

V. Tumulus hic campo statim

Toto iacebit.

A. Fuerat hoc prorsus nefas

Danaïs inausum. Templā violastis, deos

Etiam faventis, busta transierat furor.

670

Resistam, inermis offeram armatis manus,

Dabit ira viris. Qualis Argolicas ferox

Turmas Amazon stravit aut qualis deo

Percussa Maenas entheo silvas gradu

Armata thyrsō terret atque expers sui

675

Vulnus dedit nec sensit, in medios ruam

Tumuloque cineris socia defenso cadam.

V. Cessatis et vos flebilis clamor movet

Furorque cassus feminae? iussa ocius

Peragite.

A. Me, me sternite hic ferro prius.

680

Repellor, heu me. Rumpē fatorum moras,

Molire terras, Hector, ut Vlixen domes.

Vel umbra satis es—arma concussit manu,

Iaculatur ignis—cernitis, Danaï, Hectorem?

An sola video?

- V. Funditus cuncta eruam. 685
- A. Quid agis? ruina pariter et natum et virum
 Prosternis una? forsitan Danaos prece
 Placare poteris. Conditum inlidet statim
 Inmane busti pondus—intereat miser
 Vbicumque potius, ne pater natum obruat 690
 Prematque patrem natus. Ad genua accido
 Supplex, Vluxe, quamque nullius pedes
 Novere dextram pedibus admoveo tuis.
 Miserere matris et preces placidus pias
 Patiensque recipe, quoque te celsum altius 695
 Superi levarunt, mitius lapsos preme:
 Misero datur quodcumque, fortunae datur.
 Sic te revisat coniugis sanctae torus,
 Annosque, dum te recipit, extendat suos
 Laerta; sic te iuvenis adspiciat tuus, 700
 Et vota vincens vestra felici indole
 Aetate avum transcendat, ingenio patrem.
 Miserere matris: unicum adflictae mihi
 Solamen hic est.
- V. Exhibe natum et roga.
- A. Huc e latebris procede tuis, 705
 Flebile matris furtum miserae.
 Hic est, hic est terror, Vluxe,
 Mille carinis. Submitte manus
 Dominique pedes supplice dextra
 Stratus adora nec turpe puta 710
 Quidquid miseros fortuna iubet.
 Pone ex animo reges atavos
 Magnique senis iura per omnis
 Incluta terras, excidat Hector,
 Gere captivum positoque genu, 715
 Si tua nondum funera sentis,
 Matris fletus imitare tuae.
- Vidit pueri regis lacrimas
 Et Troia prior, parvusque minas
 Trucis Alcidae flexit Priamus. 720
 Ille, ille ferox, cuius vastis

Viribus omnes cessere ferae
 Qui perfracto limine Ditis
 Caecum retro patefecit iter,
 Hostis parvi victus lacrimis: 725
 'Suscipe,' dixit, 'rector habenas
 Patrioque sede celsus solio;
 Sed sceptrâ fide meliore tene.'
 Hoc fuit illo victore capi:
 Discite mitis Herculis iras. 730
 An sola placent Herculis arma?
 Iacet ante pedes non minor illo
 Supplice supplex vitamque petit—
 Regnum Troiae quocumque volet
 Fortuna ferat. 735

V. Matris quidem me maeror adtonitae movet,
 Magis Pelasgae me tamen matres movent
 Quarum iste magnos crescit in luctus puer.

A. Has, has ruinas urbis in cinerem datae
 Hic excitabit? hae manus Troiam erigent? 740
 Nullas habet spes Troia, si tales habet.
 Non sic iacemus Troes, ut cuiquam metus
 Possimus esse. Spiritus genitor facit?
 Sed nempe tractus. Ipse post Troiam pater
 Posuisset animos magna quos frangunt mala. 745
 Si poena petitur quae peti gravior potest?
 Famulare collo nobili subeat iugum,
 Servire liceat. Aliquis hoc regi negat?

V. Non hoc Vlixes, sed negat Calchas tibi.
 A. O machinator fraudis et scelerum artifex 750
 Virtute cuius bellica nemo occidit,
 Dolis et astu maleficae mentis iacent
 Etiam Pelasgi, vatem et insontis deos
 Praetendis? hoc est pectoris facinus tui.
 Nocturne miles, fortis in pueri necem 755
 Iam solus audes aliquid et claro die.

V. Virtus Vlixis Danaidis nota est satis
 Nimisque Phrygibus. Non vacat vanis diem
 Conterere verbis: ancoras classis legit.

A. Brevem moram largire, dum officium parens 760
Nato supremum reddo et amplexu ultimo
Avidos dolores satio.

V. Misereri tui
Vtinam liceret. Quod tamen solum licet,
Tempus moramque dabimus. Arbitrio tuo
Implere lacrimis: fletus aerumnas levat. 765

A. O dulce pignus, o decus lapsae domus
Summumque Troiae funus, o Danaum timor,
Genetricis o spes vana cui demens ego
Laudes parentis bellicas, annos avi
† Medios precabar, vota destituit deus. 770

Iliaca non tu sceptrum regali potens
Gestabis aula, iura nec populis dabis
Victasque gentis sub tuum mittes iugum,
Non Graia caedes terga, non Pyrrhum trahes;
Non arma tenera parva tractabis manu 775

Sparsasque passim saltibus latis feras
Audax sequeris nec statim lustrum die,
Solemne referens Troici lusus sacrum,
Puer citatas nobilis turmas ages;
Non inter aras mobili velox pede, 780

Reboante flexo concitos cornu modos,
Barbarica prisco templa saltatu coles.
O Marte diro tristius leti genus!
Flebilius aliquid Hectoris magni nece
Muri videbunt.

V. Rumpe iam fletus, parens: 785
Magnus sibi ipse non facit finem dolor.

A. Lacrimis, Vluxe, parva quam petimus mora est;
Concede paucas, ut mea condam manu
Viventis oculos. Occidis parvus quidem,
Sed iam timendus. Troia te expectat tua: 790
I, vade liber, liberos Troas vide.

Astyanax. Miserere, mater.

A. Quid meos retines sinus
Manusque matris cassa praesidia occupas?
Fremitu leonis qualis audito tener

Timidum iuvenus adplicat matri latus, 795
 At ille saevus matre submota leo
 Praedam minorem morsibus vastis tenens
 Frangit vehitque: talis e nostro sinu
 Te rapiet hostis. Oscula et fletus, puer,
 Lacerosque crines excipe et plenus mei 800
 Occurre patri; pauca maternae tamen
 Perfer querellae verba: 'si manes habent
 Curas priores nec perit flammis amor,
 Servire Graio pateris Andromachen viro,
 Crudelis Hector? lentus et segnis iaces? 805
 Redit Achilles.' Sume nunc iterum comas
 Et sume lacrimas, quidquid e misero viri
 Funere relictum est, sume quae reddas tuo
 Oscula parenti. Matris hanc solacio
 Relinque vestem: tumulus hanc tetigit meus 810
 Manesque cari. Si quid hic cineris latet,
 Scrutabor ore.
 V. Nullus est flendi modus:
 Abripite propere classis Argolicae moram.

Medea: Chorus, vss. 301-379.

Audax nimium qui freta primus
 Rate tam fragili perfida rupit
 Terrasque suas post terga videns
 Animam levibus credidit auris, 304
 Inter vitae mortisque vias 307
 Nimium gracili limite ducto.
 Candida nostri saecula patres 329
 Videre, procul fraude remota. 330
 Sua quisque piger litora tangens
 Patrioque senex factus in arvo,
 Parvo dives, nisi quas tulerat
 Natale solum, non norat opes: 334
 Nondum quisquam sidera norat, 309
 Stellisque quibus pingitur aether 310

Non erat usus, nondum pluvias
 Hyadas poterat vitare ratis,
 Non Oleniae lumina caprae,
 Nec quae sequitur flectitque senex
 Attica tardus plaustra Bootes, 315
 Nondum Boreas, nondum Zephyrus
 Nomen habebant.

Ausus Tiphys pandere vasto
 Carbasa ponto legesque novas
 Scribere ventis: nunc lina sinu 320
 Tendere toto, nunc prolato
 Pede transversos captare notos,
 Nunc antemnas medio tutas
 Ponere malo, nunc in summo
 Religare loco, cum iam totos 325
 Avidus nimium navita flatus
 Optat et alto rubicunda tremunt
 Sipara velo. 328

Bene dissaepiti foedera mundi 335
 Traxit in unum Thessala pinus
 Iussitque pati verbera pontum,
 Partemque metus fieri nostri
 Mare sepositum.

Dedit illa gravis improba poenas 340
 Per tam longos ducta timores,
 Cum duo montes, claustra profundi,
 Hinc atque illinc subito impulsu
 Velut aetherio gemerent sonitu,
 Spargeret arces nubisque ipsas
 Mare deprensum. 345

Palluit audax Tiphys et omnis
 Labente manu misit habenas,
 Orpheus tacuit torpente lyra
 Ipsaque vocem perdidit Argo.
 Quid cum Siculi virgo Pelori, 350
 Rabidos utero succincta canes,
 Omnis pariter solvit hiatus?
 Quis non totos horruit artus

Totiens uno latrante malo?
 Quid cum Ausonium dirae pestes 355
 Voce canora mare mulcerent,
 Cum Pieria resonans cithara
 Thracius Orpheus solitam cantu
 Retinere rates paene coegit
 Sirena sequi? quod fuit huius 360
 Pretium cursus? aurea pellis
 Maiusque mari Medea malum,
 Merces prima digna carina.
 Nunc iam cessit pontus et omnis
 Patitur leges: non Palladia 365
 Compacta manu regumque ferens
 Inclita remos quaeritur Argo—
 Quaelibet altum cumba pererrat;
 Terminus omnis motus et urbes
 Muros terra posuere nova, 370
 Nil qua fuerat sede reliquit
 Pervius orbis:
 Indus gelidum potat Araxen,
 Albin Persae Rhenumque bibunt—
 Venient annis saecula seris 375
 Quibus Oceanus vincula rerum
 Laxet et ingens pateat tellus
 Tethysque novos detegat orbis
 Nec sit terris ultima Thule.

Phaedra: Canticum of Hippolytus, vss. 1-84.

Ite, umbrosas cingite silvas
 Summaque montis iuga, Cecropii!
 Celeri planta lustrate vagi
 Quae saxosae loca Parnetho
 Subiecta iacent, quae Thriasiis
 Vallibus amnis rapida currens
 Verberat unda, scandite collis
 Semper canos nive Rhipaea;
 Hac, hac alii qua nemus alta

Texitur alno, qua prata iacent	10
Quae rorifera mulcens aura	
Zephyrus vernas evocat herbas,	
Vbi per gracilis levis Ilisos	13
Labitur agros piger et sterilis	15
Amne maligno radit arenas;	
Vos qua Marathon tramite laevo	
Saltus aperit, qua comitatae	
Gregibus parvis nocturna petunt	
Pabula fetae; vos qua tepidis	20
Subditus austris frigora mollit	
Durus Acharneus.	
Alius rupem dulcis Hymetti,	
Parvas alius calcet Aphidnas:	
Pars illa diu vacat immunis,	25
Qua curvati litora ponti	
Sunion urget. Si quem tangit	
Gloria silvae, vocat hunc Phlyas:	
Hic versatur, metus agricolis,	
Vulnere multo iam notus aper.	30
At vos laxas canibus tacitis	
Mittite habenas; teneant acris	
Lora Molossos et pugnaces	
Tendant Cretes fortia trito	
Vincula collo.	
At Spartanos (genus est audax	35
Avidumque ferae) nodo cautus	
Propiore liga: veniet tempus,	
Cum latratu cava saxa sonent;	
Nunc demissi nare sagaci	
Captent auras lustraue presso	40
Quaerant rostro, dum lux dubia est,	
Dum signa pedum roscida tellus	
Impressa tenet.	
Alius raras cervice gravi	
Portare plagas, alius teretes	45
Properet laqueos. Picta rubenti	
Linea pinna vano cludat	

Terrore feras.

Tibi vibretur missile telum,
Tu grave dextra laevaque simul
Robur lato dirige ferro,
Tu praecipites clamore feras
Subsessor ages; tu iam victor
Curvo solves viscera cultro.

50

Ades en comiti, diva virago,
Cuius regno pars terrarum
Secreta vacat, cuius certis
Petitur telis fera quae gelidum
Potat Araxen et quae stanti
Ludit in Histro. Tua Gaetulos
Dextra leones, tua Cretaeas
Sequitur cervas; nunc veloces
Figis dammas levio re manu.

55

Tibi dant variae pectora tigres,
Tibi villosi terga bisontes
Latisque feri cornibus uri.
Quidquid solis pascitur arvis,
Sive illud Arabs divite silva
Sive illud inops novit Garamans
Vacuisque vagus Sarmata campis,
Sive ferocis iuga Pyrenes
Sive Hyrcani celant saltus,
Arcus metuit, Diana, tuos.

65

Tua si gratus numina cultor
Tulit in saltus, retia vinctas
Tenuere feras, nulli laqueum
Rupere pedes: fertur plauastro
Praeda gementi; tum rostra canes
Sanguine multo rubicunda gerunt
Repetitque casas rustica longo
Turba triumpho.

75

En, diva, faves: signum arguti
Misere canes—voco r in silvas.
Hac, hac pergam qua via longum
Compensat iter.

80

Phaedra: Chorus, vss. 274-357.

Diva non miti generata ponto,	
Quam vocat matrem geminus Cupido,	275
Impotens flammis simul et sagittis,	
Iste lascivus puer et renidens	
Tela quam certo moderatur arcu!	278
Non habet latam data plaga frontem,	281
Sed vorat tectas penitus medullas.	
Nulla pax isti puero: per orbem	
Spargit effusas agilis sagittas;	
Quaeque nascentem videt ora solem,	285
Quaeque ad Hesperias iacet ora metas,	
Si qua ferventi subiecta cancro,	
Si qua Parrhasiae glacialis ursae	
Semper errantes patitur colonos,	
Novit hos aestus. Iuvenum ferocis	290
Concitat flammis senibusque fessis	
Rursus extinctos revocat calores,	
Virginum ignoto ferit igne pectus	
Et iubet caelo superos relicto	
Vultibus falsis habitare terras.	295
Thessali Phoebus pecoris magister	
Egit armentum positoque plectro	
Impari tauros calamo vocavit.	
Induit formas quotiens minores	
Ipsa qui caelum nebulasque † fecit:	300
Candidas ales modo movit alas,	
Dulcior vocem moriente cygno;	
Fronte nunc torva petulans iuvenca	
Virginum stravit sua terga ludo,	
Perque fraternos nova regna fluctus	305
Vngula lentos imitante remos	
Pectore adverso domuit profundum,	
Pro sua vector timidus rapina.	
Arsit obscuri dea clara mundi	
Nocte deserta nitidosque fratri	310

Tradidit currus aliter regendos:	
Ille nocturnas agitare bigas	
Discit et gyro brevior flecti:	313
Dum tremunt axes gravior curru;	316
Nec suum tempus tenere noctes	314
Et dies tardo remeavit ortu.	315
Natus Alcmena posuit pharetras	
Et minax vasti spoliū leonis,	
Passus aptari digitis zmaragdōs	
Et dari legem rudibus capillis;	320
Crura distincto religavit auro,	
Luteo plantas cohibente socco;	
Et manu, clavam modo qua gerebat,	
Fila deduxit properante fuso:	
Vidit Persis ditique ferax	325
Lydia regno deiecta feri	
Terga leonis . . .	
Vmerisque quibus sederat alti	
Regia caeli, tenuem Tyrio	
Stamine pallam.	
Sacer est ignis (credite laesis)	330
Nimiumque potens. Qua terra salo	
Cingitur alto quaque per ipsum	
Candida mundum sidera currunt:	
Haec regna tenet puer inmitis,	
Spicula cuius sentit in imis	335
Pervius undis rex Nereidum	
Flammamque nequit relevare mari.	
Ignis sentit genus aligerum;	
Venere instinctus suscipit audax	
Grege pro toto bella iuvenens;	340
Si coniugio timuere suo,	
Poscunt timidi proelia cervi.	342
Tunc virgatas India tigres	344
Decolor horret; tunc vulnificos	345
Acuit dentis aper et toto est	
Spumeus ore;	
Poeni quatiunt colla leones	348

Et mugitu dant concepti	343
Signa furoris: cum movit Amor,	343 ^b 349
Tum silva gemit murmure saevo.	350
Amat insani belua ponti	
Lucaeque boves: vindicat omnem	
Sibi naturam, nihil immune est,	
Odiumque perit cum iussit Amor;	
Veteres cedunt ignibus irae—	355
Quid plura canam? vincit saevas	
Cura novercas.	

Phaedra: Soliloquy of Hippolytus, vss. 483–564.

Non alia magis est libera et vitio carens	
Ritusque melius vita quae priscos colat,	
Quam quae relictis moenibus silvas amat.	485
Non illum avarae mentis inflamat furor	
Qui se dicavit montium insontem iugis,	
Non aura populi et vulgus infidum bonis,	
Non pestilens invidia, non fragilis favor;	
Non ille regno servit aut regno imminens	490
Vanos honores sequitur aut fluxas opes,	
Spei metusque liber, haud illum niger	
Edaxque livor dente degeneri petit;	
Nec scelera populos inter atque urbis sata	
Novit nec omnis conscius strepitus pavet	495
Aut verba fingit; mille non quaerit tegi	
Dives columnis nec trabes multo insolens	
Suffigit auro; non cruor largus pias	
Inundat aras, fruge nec sparsi sacra	
Centena nivei colla submitunt boves:	500
Sed rure vacuo potitur et aperto aethere	
Innocuus errat. Callidas tantum feris	
Struxisse fraudes novit et fessus gravi	
Labore niveo corpus Iliso foveat;	
Nunc ille ripam celeris Alphei legit,	505
Nunc nemoris alti densa metatur loca,	

Vbi Lerna puro gelida perlucet vado,
Sedesque mutas: hinc aves querulae fremunt
Ornique ventis lene percussae tremunt
Veteresque fagi. Iuvit aut amnis vagi 510
Pressisse ripas, caespite aut nudo leves
Duxisse somnos, sive fons largus citas
Defundit undas sive per flores novos
Fugiente dulcis murmurat rivo sonus.
Excussa silvis poma compescunt famem 515
Et fraga parvis vulsa dumetis cibos
Facilis ministrant. Regios luxus procul
Est impetus fugisse: sollicito bibunt
Auro superbi; quam iuvat nuda manu
Captasse fontem! certior somnus premit 520
Secura duro membra versantem toro.
Non in recessu furta et obscuro improbus
Quaerit cubili seque multiplici timens
Domo recondit: aethera ac lucem petit
Et teste caelo vivit. Hoc equidem reor 525
Vixisse ritu prima quos mixtos deis
Profudit aetas. Nullus his auri fuit
Caecus cupido, nullus in campo sacer
Divisit agros arbiter populis lapis;
Nondum secabant credulae pontum rates; 530
Sua quisque norat maria; non vasto aggere
Crebraque turre cinxerant urbes latus;
Non arma saeva miles aptabat manu
Nec torta clausas fregerat saxo gravi
Ballista portas, iussa nec dominum pati 535
Iuncto ferebat terra servitium bove:
Sed arva per se feta poscentes nihil
Pavere gentes, silva nativas opes
Et opaca dederant antra nativas domos.
Rupere foedus impius lucri furor 540
Et ira praeceps quaeque succensas agit
Libido mentis; venit imperii sitis
Cruenta, factus praeda maiori minor,
Pro iure viris esse. Tum primum manu

Bellare nuda . . . saxaque et ramos rudes 545
 Vertere in arma: non erat gracili levis
 Armata ferro cornus aut longo latus
 Mucrone cingens ensis aut crista procul
 Galeae comantes: tela faciebat dolor.
 Invenit artis bellicus Mavors novas 550
 Et mille formas mortis. Hinc terras cruor
 Infecit omnis fusus et rubuit mare.
 Tum scelera dempto fine per cunctas domos
 Iere, nullum caruit exemplo nefas;
 A fratre frater, dextera nati parens 555
 Cecidit, maritus coniugis ferro iacet
 Perimuntque fetus impiae matres suos;
 Taceo novercam: mitior nil est feris.
 Sed dux malorum femina: haec scelerum artifex
 Obsedit animos, huius incestis stupris 560
 Fumant tot urbes, bella tot gentes gerunt
 Et versa ab imo regna tot populos premunt.
 Sileantur aliae: sola coniunx Aegaei,
 Medea, reddet feminas dirum genus.

Oedipus: Chorus, vss. 980-994.

Fatis agimur: cedite fatis; 980
 Non sollicitae possunt curae
 Mutare rati stamina fusi.
 Quidquid patimur mortale genus,
 Quidquid facimus venit ex alto,
 Servatque suae decreta colus 985
 Lachesis nulla revoluta manu.
 Omnia secto tramite vadunt
 Primusque dies dedit extremum:
 Non illa deo vertisse licet
 Quae nexa suis currunt causis. 990
 It cuique ratus prece non ulla
 Mobilis ordo: multis ipsum
 Metuisse nocet, multi ad fatum
 Venere suum dum fata timent.

Agamemnon: Chorus, vss. 57-107.

O regnorum magnis fallax
 Fortuna bonis, in praecipiti
 Dubioque locas nimis excelsos;
 Numquam placidam sceptrā quietem 60
 Certumve sui tenuere diem;
 Alia ex aliis cura fatigat
 Vexatque animos nova tempestas.
 Non sic Libycis syrtibus aequor
 Furit alternos volvere fluctus, 65
 Non Euxini turget ab imis
 Conmota vadis unda nivali
 Vicina polo,
 Vbi caeruleis immunis aquis
 Lucida versat plaustra Bootes, 70
 Vt praecipites regum casus
 Fortuna rotat. Metui cupiunt
 Metuique timent, non nox illis
 Alma recessus praebet tutos,
 Non curarum somnus domitor 75
 Pectora solvit.
 Quas non arces scelus alternum
 Dedit in praeceps? impia quas non
 Arma fatigant? iura pudorque
 Et coniugii sacrata fides 80
 Fugiunt aulas; sequitur tristis
 Sanguinolenta Bellona manu
 Quaeque superbos urit Erinys,
 Nimias semper comitata domos,
 Quas in planum quaelibet hora 85
 Tulit ex alto.
 Licet arma vacent cessentque doli,
 Sidunt ipso pondere magna
 Ceditque oneri Fortuna suo.
 Vela secundis inflata notis 90
 Ventos nimium timuere suos,

Nubibus ipsis inserta caput
 Turris pluvio vapulat Austro,
 Densasque nemus spargens umbras
 Annosa videt robora frangi; 95
 Feriunt celsos fulmina colles,
 Corpora morbis maiora patent
 Et cum in pastus armenta vagos
 Vilia currant, placet in vulnus
 Maxima cervix. 100
 Quidquid in altum Fortuna tulit,
 Ruitura levat. Modicis rebus
 Longius aevum est: felix mediae
 Quisquis turbae sorte quietus
 Aura stringit litora tuta 105
 Timidusque mari credere cumbam
 Remo terras propiore legit.

*Agamemnon: Messenger's speech before Clytemnestra, vss.
 421-588.*

Eurybates. Vt Pergamum omne Dorica cecidit face,
 Divisa praeda est, maria properantes petunt.
 Iamque ense fessum miles exonerat latus,
 Neglecta summas scuta per puppis iacent;
 Ad militaris remus aptatur manus 425
 Omnisque nimium longa properanti mora est.
 Signum recursus regia ut fulsit rate
 Et clara laetum remigem monuit tuba,
 Aurata primas prora designat vias
 Aperitque cursus, mille quos puppes secent. 430
 Hinc aura primo lenis impellit rates
 Adlapsa velis; unda vix actu levi
 Tranquilla Zephyri mollis adflatu tremit,
 Splendetque classe pelagus et pariter latet.
 Iuvat videre nuda Troiae litora, 435
 Iuvat relictis sola Sigei loca.
 Properat iuventus omnis adductos simul

Lentare remos, adiuvat ventos manu
 Et valida nisu braccia alterno movet.
 Sulcata vibrant aequora et latera increpant 440
 Dirimuntque canae caerulum spumae mare.
 Vt aura plenos fortior tendit sinus,
 Posuere tonsas, credita est vento ratis
 Fususque transtris miles aut terras procul,
 Quantum recedunt vela, fugientes notat 445
 Aut bella narrat: Hectoris fortis minas
 Currusque et empto redditum corpus rogo,
 Sparsum cruore regis Herceum Iovem.
 Tunc qui iacente reciprocus ludit salo
 Tumidumque pando transilit dorso mare 450
 Tyrrhenus omni piscis exultat freto
 Agitatque gyros et comes lateri adnatat,
 Anteire navis laetus et rursus sequi;
 Nunc prima tangens rostra lascivit chorus,
 Millesimam nunc ambit et lustrat ratem. 555
 Iam litus omne tegitur et campi latent
 Et dubia parent montis Idaei iuga;
 Et iam, quod unum pervicax acies videt,
 Iliacus atra fumus adparet nota.
 Iam lassa Titan colla relevabat iugo, 460
 In astra iam lux prona, iam praeceps dies.
 Exigua nubes sordido crescens globo
 Nitidum cadentis inquinat Phoebi iubar;
 Suspecta varius occidens fecit freta.
 Nox prima caelum sparserat stellis, iacent 465
 Deserta vento vela. Tum murmur grave,
 Maiora minitans, collibus summis cadit
 Tractuque longo litus ac petrae gemunt;
 Agitata ventis unda venturis tumet:
 Cum subito luna conditur, stellae latent, 470
 In astra pontus tollitur, caelum perit.
 Nec una nox est: densa tenebras obruit
 Caligo et omni luce subducta fretum
 Caelumque miscet. Vndique incumbunt simul
 Rapiuntque pelagus infimum † everso polo 475

Adversus Euro Zephyrus et Boreae Notus.
 Sua quisque mittit tela et infesti fretum
 Emoliuntur, turbo convolvit mare:
 Strymonius altas Aquilo contorquet nivis
 Libycusque arenas Auster ac Syrtes agit; 480
 Nec manet in Austro: flat gravis nimbis Notus,
 Imbre auget undas, Eurus orientem movet
 Nabataea quatiens regna et Eoos sinus;
 Quid rabidus ora Cornu Oceano exerens?
 Mundum revellit sedibus totum suis, 485
 Ipsosque rupto crederes caelo deos
 Decidere et atrum rebus induci chaos.
 Vento resistit aestus et ventus retro
 Aestum revolvit; non capit sese mare
 Undasque miscent imber et fluctus suas. 490
 Nec hoc levamen denique aerumnis datur,
 Videre saltem et nosse quo pereant malo:
 Premunt tenebrae lumina et dirae Stygis
 Inferna nox est. Excidunt ignes tamen
 Et nube dirum fulmen elisa micat, 495
 Miserisque lucis tanta dulcedo est malae:
 Hoc lumen optant. Ipsa se classis premit
 Et prora prorae nocuit et lateri latus.
 Illam dehiscens pontus in praeceps rapit
 Hauritque et alto redditam revomit mari; 500
 Haec onere sedit, illa convulsum latus
 Submittit undis, fluctus hanc decimus tegit;
 Haec lacera et omni decore populato levis
 Fluitat nec illi vela nec tonsae manent
 Nec rectus altas malus antemnas ferens, 505
 Sed trunca toto puppis Icario natat.
 Nil ratio et usus audet: ars cessit malis;
 Tenet horror artus, omnis officio stupet
 Navita relicto, remus effugit manus.
 In vota miseros ultimus cogit timor 510
 Eademque superos Troes et Danaï rogant.
 Quid fata possunt! invidet Pyrrhus patri,
 Aiaci Vlixes, Hectori Atrides minor,

Agamemno Priamo; quisquis ad Troiam iacet
 Felix vocatur, cadere qui meruit gradu 515
 Quem fama servat, victa quem tellus tegit.
 'Nil nobile ausos pontus atque undae ferunt?
 Ignava fortis fata consument viros?
 Perdenda mors est? quisquis es nondum malis
 Satiare tantis caelitem, tandem tuum 520
 Numen serena: cladibus nostris daret
 Vel Troia lacrimas. Odia si durant tua
 Placetque mitti Doricum exitio genus,
 Quid hos simul perire nobiscum iuvat,
 Quibus perimus? sistite infestum mare: 525
 Vehit ista Danaos classis et Troas vehit.'
 Nec plura possunt: occupat vocem mare.
 Ecce alia clades. Fulmine irati Iovis
 Armata Pallas quidquid haut hasta minax
 Haut aegide, haut furore Gorgoneo potest, 530
 En igne patrio temptat et caelo novae
 Spirant procellae. Solus invictus malis
 Luctatur Ajax. Vela cogentem hunc sua
 Tento rudente flamma perstrinxit cadens.
 Libratur aliud fulmen: hoc toto impetu 535
 Certum reducta Pallas excussit manu,
 Imitata patrem. Transit Aiace[m] et ratem
 Ratisque partem secum et Aiace[m] tulit.
 Nil ille motus, ardua ut cautes, salo
 Ambustus extat, dirimit insanum mare 540
 Fluctusque rumpit pectore et navem manu
 Complexus ignis traxit et caeco mari
 Conlucet Ajax, omne resplendet fretum.
 Tandem occupata rupe furibundum intonat:
 'Superasse iuvat pelagus atque ignis—iuvat 545
 Vicisse caelum Palladem fulmen mare.
 Non me fugavit bellici terror dei 547
 Phoebea nec me tela pepulerunt gradu: 549
 Cum Phrygibus istos vicimus—tene horream?
 Aliena inert[i] tela mittis dextera. 550
 Quid si ipse mittat?' plura cum auderet furens,

Tridente rupem subruit pulsam pater
 Neptunus imis exerens undis caput
 Solvitque montem; quem cadens secum tulit 555
 Terraque et igne victus et pelago iacet.

Nos alia maior naufragos pestis vocat.
 Est humilis unda, scrupulis mendax vadis,
 Vbi saxa rapidis clausa verticibus tegit
 Fallax Caphereus; aestuat scopulis fretum 560
 Fervetque semper fluctus alterna vice.

Arx inminet praerupta quae spectat mare
 Vtrimque geminum: Pelopis hinc oras tui
 Et Isthmon, arto qui recurvatus solo
 Ionia iungi maria Phrixeis vetat, 565

Hinc scelere Lemnon nobilem et Calchedona
 Tardamque ratibus Aulida: hanc arcem occupat
 Palamedis ille genitor et clarum manu
 Lumen nefanda vertice e summo efferens
 In saxa ducit perfida classem face. 570

Haerent acutis rupibus fixae rates;
 Has inopis undae brevia conminuunt vada,
 Pars vehitur huius prima, pars scopulo sedet;
 Hanc alia retro spatia relegentem ferit
 Et fracta frangit. Iam timent terram rates 575
 Et maria malunt. Cecidit in lucem furor:

Postquam litatum est Ilio, Phoebus redit
 Et damna noctis tristis ostendit dies.
Clytemnestra. Vtrumne doleam laeter an reducem
 virum?

Remeasse laetor vulnus et regni grave
 Lugere cogor. Redde iam Graiis, pater 580
 Altisona quatiens regna, placatos deos.
 Nunc omne laeta fronde veletur caput,
 Sacrifica dulcis tibia effundat modos
 Et nivea magnas victima ante aras cadat. 585

Sed ecce, turba tristis incomptae comas
 Iliades adsunt, quas super celso gradu
 Effrena Phoebas entheas laurus quatit.

Agamemnon: Chorus and Cassandra, vss. 589-914.

Chorus. Heu quam dulce malum mortalibus
additum

Vitae dirus amor, cum pateat malis 590

Effugium et miseros libera mors vocet

Portus aeterna placidus quiete.

Nullus hunc terror nec impotentis

Procella Fortunae movet aut iniqui

Flamma Tonantis. 595

Pax alta nullos

Civium coetus timet aut minaces

Victoris iras, non maria asperis

Insana coris, non acies feras

Pulvereamve nubem 600

Motam barbaricis equitum catervis;

Non urbe cum tota populos cadentes,

Hostica muros populante flamma,

Indomitumve bellum.

Perrumpet omne servitium 605

Contemptor levium deorum

Qui vultus Acherontis atri,

Qui Styga tristem non tristis videt

Audetque vitae ponere finem.

Par ille regi, par superis erit. 610

O quam miserum est nescire mori!

Vidimus patriam ruentem nocte funesta,

Cum Dardanatecta Dorici raperetis ignes.

Non illa bello victa, non armis,

Et quondam, Herculea cecidit pharetra. 615

Quam non Pelei Thetidisque natus

Carusque Pelidae nimium feroci

Vicit, acceptis cum fulsit armis

Fuditque Troas falsus Achilles,

Aut cum ipse Pelides animos feroces 620

Sustulit luctu celeremque saltu

Troades summis timuere muris,

Perdidit in malis

Extremum decus fortiter vinci:
 Restitit quinis bis annis 625
 Vnius noctis peritura furto.

Vidimus simulata dona
 Molis immensae Danaumque
 Fatale munus duximus nostra
 Creduli dextra tremuitque saepe
 Limine in primo sonipes, cavernis 630
 Conditos reges bellumque gestans;
 Et licuit dolos versare ut ipsi
 Fraude sua caderent Pelasgi.
 Saepe conmotae sonuere parmae
 Tacitumque murmur percussit auris, 635
 Vt fremuit male subdolo
 Parens Pyrrhus Vlixī.

Secura metus Troica pubes
 Sacros gaudet tangere funes.
 Hinc aequaeui gregis Astyanax, 640
 Hinc Haemonio desponsa rogo
 Ducunt turmas, haec femineas,
 Ille virilis. Festae matres
 Votiva ferunt munera divis;
 Festi patres adeunt aras, 645
 Vnus tota est vultus in urbe;
 Et, quod numquam post Hectoreos
 Vidimus ignis, laeta est Hecuba.
 Quid nunc primum, dolor infelix,
 Quidve extremum deflere paras? 650
 Moenia, divum fabricata manu,
 Diruta nostra?
 An templa deos super usta suos?
 Non vacat istis lacrimare malis:
 Te, magne parens, flent Iliades. 655
 Vidi, vidi senis in iugulo
 Telum Pyrrhi vix exiguo
 Sanguine tingui.

Cassandra. Cohibete lacrimas omne quas tempus petet,

Troades, et ipsae vestra lamentabili
 Lugete gemitu funera: aerumnae meae
 Socium recusant. Cladibus questus meis
 Removete. Nostris ipsa sufficiam malis. 660

Chorus. Lacrimas lacrimis miscere iuvat:
 Magis exurunt quos secretae 665
 Lacerant curae, iuvat in medium
 Deflere suos; nec tu, quamvis
 Dura virago patiensque mali,
 Poteris tantas flere ruinas.
 Non quae verno mobile carmen 670
 Ramo cantat tristis aedon
 Ityn in varios modulata sonos,
 Non quae tectis Bistonis ales
 Residens summis impia diri
 Furta mariti garrula narrat, 675
 Lugere tuam poterit digne
 Conquesta domum. Licet ipse velit
 Clarus niveos inter olores
 Histrum cygnus Tanainque colens
 Extrema loqui, licet alcyones 680
 Ceyca suum fluctu leviter
 Plangente sonent, cum tranquillo
 Male confisae credunt iterum
 Pelago audaces fetusque suos
 Nido pavidae titubante foveant; 685
 Non si mollis comitata viros
 Tristis laceret brachia tecum
 Quae turritae turba parenti
 Pectora, rauco concita buxo,
 Ferit ut Phrygium lugeat Attin, 690
 Non est lacrimis, Cassandra, modus,
 Quia quae patimur vicere modum.
 Sed cur sacratas deripis capiti infulas?
 Miseris colendos maxime superos putem.

Cass. Vicere nostra iam metus omnis mala. 695

Equidem nec ulla caelites placo prece
 Nec, si velint saevire, quo noceant habent.
 Fortuna viris ipsa consumpsit suas.
 Quae patria restat, quis pater, quae iam soror?
 Bibere tumuli sanguinem atque arae meum. 700
 Quid illa felix turba fraterni gregis?
 Exhausta nempe: regia miseri senes
 Vacua relictī; totque per thalamos vident
 Praeter Lacaenam ceteras viduas nurus.
 Tot illa regum mater et regimen Phrygum, 705
 Fecunda in ignis Hecuba factorum novas
 Experta leges induit vultus feros:
 Circa ruinas rabida latravit suas,
 Troiae superstes, Hectori, Priamo, sibi.

Chorus. Silet repente Phoebas et pallor genas 710
 Creberque totum possidet corpus tremor;
 Stetere vittae, mollis horrescit coma,
 Anhela corda murmure incluso fremunt,
 Incerta nutant lumina et versi retro
 Torquentur oculi, rursus inmoti rigent. 715
 Nunc levat in auras altior solito caput
 Graditurque celsa, nunc reluctantis parat
 Reserare fauces, verba nunc clauso male
 Custodit ore maenas impatiens dei.

Cass. Quid me furoris incitam stimulis novi 720
 Quid mentis inopem, sacra Parnasi iuga,
 Rapitis? recede, Phoebe, iam non sum tua,
 Extingue flammās pectori infixas meo.
 Cui nunc vagor vesana? cui bacchor furens?
 Iam Troia cecidit—falsa quid vates ago? 725

Vbi sum? fugit lux alma et obscurat genas
 Nox alta et aether abditus tenebris latet.
 Sed ecce gemino sole praefulget dies
 Geminumque duplicis Argos adtollit domus. 730
 Idaea cerno nemora: fatalis sedet
 Inter potentes arbiter pastor deas.
 Time-te reges, moneo, furtivum genus:

Agrestis iste alumnus evertet domum.
 Quid ista vecors tela feminea manu
 Destructa praefert? quem petit dextra virum 735
 Lacaena cultu, ferrum Amazonium gerens?
 Quae versat oculos alia nunc facies meos?
 Victor ferarum colla sublimis iacet
 Ignobili sub dente Marmaricus leo,
 Morsus cruentos passus audacis leae. 740
 Quid me vocatis sospitem solam e meis,
 Umbrae meorum? te sequor testis, pater,
 Troiae sepultae; frater, auxilium Phrygum
 Terrorque Danaum, non ego antiquum decus
 Video aut calentis ratibus exustis manus, 745
 Sed lacera membra et saucios vincolo gravi
 Illos lacertos; te sequor, nimium cito
 Congresse Achilli Troile; incertos geris,
 Deiphobe, vultus, coniugis munus novae.
 Iuvat per ipsos ingredi Stygios lacus, 750
 Iuvat videre Tartari saevum canem
 Avidique regna Ditis! Haec hodie ratis
 Phlegethontis atri regias animas vehet,
 Victamque victricemque. Vos, umbrae, precor,
 Iurata superis unda, te pariter precor: 755
 Reserate paulum terga nigrantis poli,
 Levis ut Mycenae turba prospiciat Phrygum.
 Spectate, miseri: fata se vertunt retro.

Instant sorores squalidae
 Sanguinea iactant verbera, 760
 Fert laeva semustas faces
 Turgentque pallentes genae
 Et vestis atri funeris
 Exesa cingit ilia,
 Strepuntque nocturni metus 765
 Et ossa vasti corporis
 Conrupta longinquo situ
 Palude limosa iacent.
 Et ecce, defessus senex

Ad ora ludentis aquas 770
Non captat oblitus sitim,
Maestus futuro funere;
Exultat et ponit gradus
Pater decoros Dardanus.

Chorus. Iam pervagatus ipse se fregit furor, 775
Caditque flexo qualis ante aras genu
Cervice taurus vulnus incertum gerens.
Relevemus artus. En deos tandem suos
Victrice lauru cinctus Agamemnon adit,
Et festa coniunx obvios illi tulit 780
Gressus reditque iuncta concordi gradu.

Agamemnon. Tandem revertor sospes ad patrios laris;
O cara salve terra. Tibi tot barbarae
Dedere gentes spolia, tibi felix diu
Potentis Asiae Troia submisit manus. 785
Quid ista vates corpus effusa ac tremens
Dubia labat cervice? famuli, adtollite,
Refovet gelido latice. Iam recipit diem
Marcente visu. Suscita sensus tuos:
Optatus ille portus aerumnis adest. 790
Festus dies est.

Cass. Festus et Troiae fuit.

Agam. Veneremur aras.

Cass. Cecidit ante aras pater.

Agam. Iovem precemur.

Cass. Pariter Herceum Iovem?

Agam. Credis videre te Ilium?

Cass. Et Priamum simul.

Agam. Hic Troia non est.

Cass. Vbi Helena est Troiam puto. 795

Agam. Ne metue dominam famula.

Cass. Libertas adest.

Agam. Secura vive.

Cass. Mihi mori est securitas.

Agam. Nullum est periculum tibimet.

Cass. At magnum tibi.

Agam. Victor timere quid potest?

Cass.

Quod non timet.

Agam. Hanc fida famuli turba, dum excutiat deum, 800

Retinete ne quid impotens peccet furor.

At te, pater, qui saeva torques fulmina

Pellisq̃ nubis, sidera et terras regis

Ad quem triumphi spolia victores ferunt,

Et te sororem cuncta pollentis viri, 805

Argolica Iuno, pecore votivo libens

Arabumque donis supplice et fibra colam.

Chorus. Argos nobilibus nobile civibus,

Argos iratae carum novercae,

Semper ingentis alumnos 810

Educas, numerum deorum

Imparem acquasti: tuus ille

Bis seno meruit labore

Adlegi caelo

Magnus Alcides, cui lege mundi 815

Iuppiter rupta geminavit horas

Roscidæ noctis iussitque Phoebum

Tardius celeres agitare currus

Et tuas lente remeare bigas,

Pallida Phoebe; 820

Rettulit pedem

Nomen alternis stella quæ mutat

Seque mirata est Hesperum dici;

Aurora movit ad solitas vices

Caput et relabens imposuit seni 825

Collum marito.

Sensit ortus, sensit occasus

Herculem nasci: violentus ille

Nocte non una poterat creari.

Tibi concitatus substitit mundus, 830

O puer subiture caelum.

Te sensit Nemeæus arto

Pressus lacerto fulmineus leo

Cervaque Parrhasis,

Sensit Arcadii populator agri,	835
Gemitque taurus Dictaea linquens	
Horridus arva.	
Morte fecundum domuit draconem	
Vetuitque collo pereunte nasci,	
Geminosque fratres	840
Pectore ex uno tria monstra natos	
Stipite incusso fregit insultans,	
Duxitque ad ortus Hesperium pecus,	
Geryonae spoliū triformis.	
Egit Threiciū gregem,	845
Quem non Strymonii gramine fluminis	
Hebrive ripis pavit tyrannus:	
Hospitum dirus stabulis cruorem	
Praebuit saevis tinxitque crudos	
Ultimus rictus sanguis aurigae.	850
Vidit Hippolyte ferox	
Pectore e medio rapi	
Spoliū, et sagittis	
Nube percussa Stymphalis alto	
Decidit caelo;	855
Arborque pomis fertilis aureis	
Extimuit manus insueta carpi	
Fugitque in auras levioꝛe ramo.	
Audivit sonitū crepitante lamna	
Frigidus custos nescius somni,	860
Linqueret cum iam nemus omne fulvo	
Plenus Alcides vacuum metallo.	
Tractus ad caelum canis inferorum	
Triplici catena tacuit nec ullo	
Latravit ore,	865
Lucis ignotae metuens colorem.	
Te duce succidit	
Mendax Dardanidae domus	
Et sensit arcus iterum timendos;	
Te duce concidit	870
Totidem diebus Troia quot annis.	

Cass. Res agitur intus magna, par annis decem.
 Eheu quid hoc est? anime, consurge et cape
 Pretium furoris: vicinus victi Phryges.
 Bene est, resurgit Troia; traxisti iacens, 875
 Parens, Mycenae, terga dat victor tuus!
 Tam clara numquam providae mentis furor
 Ostendit oculis: video et intersum et fruor;
 Imago visus dubia non fallit meos:
 Spectemus. Epulae regia instructae domo, 880
 Quales fuerunt ultimae Phrygibus dapes,
 Celebrantur: ostro lectus Iliaco nitet
 Merumque in auro veteris Assaraci trahunt.
 En ipse picta veste sublimis iacet,
 Priami superbas corpore exuvias gerens. 885
 Detrahere cultus uxor hostilis iubet,
 Induere potius coniugis fidae manu
 Textos amictus—horreo atque animo tremo:
 Regemne perimet exul et adulter virum?
 Venere fata. Sanguinem extremae dapes 890
 Domini videbunt et cruor Baccho incidet.
 Mortifera vinctum perfide tradit neci
 Induta vestis: exitum manibus negant
 Caputque laxi et invii claudunt sinus.
 Haurit trementi semivir dextra latus, 895
 Nec penitus egit: vulnere in medio stupet.
 At ille, ut altis hispidus silvis aper
 Cum casse vinctus temptat egressus tamen
 Artatque motu vincla et in cassum furit,
 Cupit fluentis undique et caecos sinus 900
 Disicere et hostem quaerit implicitus suum.
 Armata bipenni Tyndaris dextram furens,
 Qualisque ad aras colla taurorum popa
 Designat oculis antequam ferro petat,
 Sic huc et illuc impiam librat manum. 905
 Habet, peractum est. Pendet exigua male
 Caput amputatum parte et hinc trunco cruor
 Exundat, illic ora cum fremitu iacent.
 Nondum recedunt: ille iam exanimem petit

Laceratque corpus, illa fodientem adiuvat. 910
 Vterque tanto scelere respondet suis:
 Est hic Thyeste natus, haec Helenae soror.
 Stat ecce Titan dubius emerito die,
 Suane currat an Thyestea via.

Thyestes: Chorus, vss. 546-622.

Chorus. Credat hoc quisquam? ferus ille et acer
 Nec potens mentis truculentus Atreus
 Fratris aspectu stupefactus haesit.
 Nulla vis maior pietate vera est:
 Iurgia externis inimica durant, 550
 Quos amor verus tenuit tenebit.
 Ira cum magnis agitata causis
 Gratiam rupit cecinitque bellum,
 Cum leves frenis sonuere turmae,
 Fulsit hinc illinc agitatus ensis 555
 Quem movet crebro furibundus ictu
 Sanguinem Mavors cupiens recentem:
 Opprimet ferrum manibusque iunctis
 Ducet ad pacem Pietas negantis.
 Otium tanto subitum e tumultu 560
 Quis deus fecit? modo per Mycenae
 Arma civilis crepuere belli:
 Pallidae natos tenuere matres;
 Vxor armato timuit marito,
 Cum manum invitus sequeretur ensis, 565
 Sordidus pacis vitio quietae;
 Ille labentes renovare muros,
 Hic situ quassas stabilire turris,
 Ferreis portas cohibere claustris
 Ille certabat, pavidusque pinnis 570
 Anxiae noctis vigil incubabat:
 Peior est bello timor ipse belli.
 Iam minae saevi cecidere ferri,
 Iam silet murmur grave classicorum,

Iam tacet stridor litui strepentis: 575
 Alta pax urbi revocata laetae est.
 Sic, ubi ex alto tumuere fluctus
 Bruttium Coro feriente pontum,
 Scylla pulsatis resonat cavernis
 Ac mare in portu timuere nautae 580
 Quod rapax haustum revomit Charybdis,
 Et ferus Cyclops metuit parentem
 Rupe ferventis residens in Aetnae,
 Ne superfusus violetur undis
 Ignis aeternis resonans caminis, 585
 Et putat mergi sua posse pauper
 Regna Laertes Ithaca tremente:
 Si suae ventis cecidere vires,
 Mitius stagno pelagus recumbit;
 Alta, quae navis timuit secare, 590
 Hinc et hinc fuis speciosa velis
 Strata ludenti patuere cumbae,
 Et vacat mersos numerare piscis
 Hic ubi ingenti modo sub procella
 Cyclades pontum timuere motae. 595
 Nulla sors longa est: dolor ac voluptas
 Invicem cedunt; brevior voluptas.
 Ima permutat levis hora summis.
 Ille qui donat diadema fronti,
 Quem genu nixae tremuere gentes, 600
 Cuius ad nutum posuere bella
 Medus et Phoebi propioris Indus
 Et Dahae Parthis equitem minati,
 Anxius sceptrum tenet et moventis
 Cuncta divinat metuitque casus 605
 Mobilis rerum dubiumque tempus.
 Vos quibus rector maris atque terrae
 Ius dedit magnum necis atque vitae,
 Ponite inflatos tumidosque vultus:
 Quidquid a vobis minor expavescit, 610
 Maior hoc vobis dominus minatur;
 Omne sub regno graviore regnum est.

Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.
Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsis:
Miscet haec illis prohibetque Clotho
Stare Fortunam, rotat omne fatum.
Nemo tam divos habuit faventis,
Crastinum ut posset sibi polliceri:
Res deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

615

620

PERSIUS

A. PERSIUS FLACCUS was born in the Etruscan town of Volaterrae on December 4, 34 A.D., and died November 24, 62 A.D. He belonged to a wealthy equestrian family, and received the best education which the time afforded, having been the pupil of the famous grammarian Remmius Palaemon, and of the rhetorician Verginius Flavius. On the assumption of the *toga virilis*, he became intimately associated with the Stoic philosopher Annaeus Cornutus, who subsequently became the poet's literary executor. During his short life he enjoyed the friendship of the most noted men of his day, such as Lucan, Caesius Bassus, who edited his Satires, Servilius Nonianus, the historian, Paetus Thrasea, and Seneca.

With the exception of a few youthful poetic efforts, Persius lived to complete only the six Satires which have come down to us. The *first* presents a sombre picture of the deplorable literary conditions of contemporary Rome; the author having been inspired to a treatment of this theme by the perusal of the tenth book of Lucilius. The *second* deals with the subject of prayer and the misuse to which it is put. The *third* inculcates the necessity of philosophical study and expatiates on the evils resulting from its neglect. The *fourth* preaches the Socratic doctrine of self-knowledge. In the *fifth*, he draws in glowing colors the Stoical ideal of the virtuous man, typified in the poet's own teacher, Cornutus. The *sixth* describes the poet's sylvan retreat at Luna, and discusses the proper use of worldly possessions in accordance with the Stoic creed.

The Satires of Persius are ethical sermons in verse, composed by a youth who, though without worldly experience,

constantly poses as a preacher holding up the mirror of Stoic virtues to his degenerate age. It is precisely this moral earnestness that fascinated the ascetic imagination of the Middle Ages, and made him one of the most popular authors wherever Latin was read, for Persius lacks all other qualities that constitute true poetry. His style is involved and intentionally obscure, as if to cover up his palpable indebtedness to his predecessors, notably Horace, with whose phraseology these Satires are saturated. He seems, indeed, deliberately to have eschewed all naturalness of expression for laboriously tortuous conceits and grotesque images.

The extreme difficulty of these poems has enlisted for their author the exegetical labors of famous commentators, such as Casaubon and O. Jahn. The most serviceable editions in English are by Conington, revised by H. Nettleship (London, 1874), and by B. L. Gildersleeve (New York, 1875).

PERSIUS

Prologus.

Nec fonte labra prolui caballino,
Nec in bicipiti somniasse Parnaso
Memini, ut repente sic poeta prodirem.
Heliconiadasque pallidamque Pirenen
Illis remitto quorum imagines lambunt 5
Hederae sequaces: ipse semipaganus
Ad sacra vatum carmen adfero nostrum.
Quis expedit psittaco suum χαῖπε
Picasque docuit verba nostra conari?
Magister artis ingenique largitor 10
Venter, negatas artifex sequi voces;
Quod si dolosi spes refulserit nummi,
Corvos poetas et poetridas picas
Cantare credas Pegaseium nectar.

Satire 1: Literary conditions of the age.

O curas hominum! o quantum est in rebus inane!
‘Quis leget haec?’—Min’ tu istud ais? nemo hercule.
‘Nemo?’
Vel duo, vel nemo. ‘Turpe et miserabile.’ Quare?
Ne mihi Polydamas et Troiades Labeonem
Praetulerint? nugae! non, si quid turbida Roma 5
Elevet, accedas, examenve improbum in illa
Castiges trutina, nec te quaesiveris extra.

Nam Romae quis non? ac si fas dicere—sed fas
 Tunc, cum ad canitiem et nostrum istud vivere triste
 Adspexi ac nucibus facimus quaecumque relictis, 10
 Cum sapimus patruos; tunc, tunc—ignoscite—‘nolo.’
 Quid faciam? sed sum petulanti splene cachinno.

Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber
 Grande aliquid quod pulmo animae praelargus anhelet;
 Scilicet haec populo pexusque togaque recenti 15
 Et natalicia tandem cum sardonyche albus
 Sede legens celsa, liquido cum plasmate guttur
 Mobile conlueris, patranti fractus ocello.

Hic neque more probo videas nec voce serena
 Ingentis trepidare Titos, cum carmina lumbum 20
 Intran et tremulo scalpuntur ubi intima versu.
 Tun’, vetule, auriculis alienis conligis escas?

Auriculis quibus et dicas cute perditus ‘ohe?’
 ‘Quo didicisse, nisi hoc fermentum et quae semel intus
 Innata est, rupto iecore, exierit caprificus?’ 25

En pallor seniumque.’ O mores! usque adeone
 Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?
 ‘At pulchrum est digito monstrari et dicier “hic est!”

Ten’ cirratorum centum dictata fuisse
 Pro nihilo pendas?’ Ecce inter pocula quaerunt 30
 Romulidae saturi, quid dia poemata narrent.

Hic aliquis cui circa umeros hyacinthina laena est,
 Rancidulum quiddam balba de nare locutus,
 Phyllidas, Hypsipylas, vaturn et plorabile si quid,
 Eliquat ac tenero subplantat verba palato. 35

Adsensere viri; nunc non cinis ille poetae
 Felix? non levior cippus nunc imprimit ossa?
 Laudant convivae; nunc non e manibus illis,
 Nunc non e tumultu fortunataque favilla
 Nascentur violae? ‘Rides,’ ait, ‘et nimis uncis 40
 Naribus indulges. An erit qui velle recuset
 Os populi meruisse, et cedro digna locutus
 Linquere nec scombros metuentia carmina nec tus?’

Quisquis es, o, modo quem ex adverso dicere feci,
 Non ego, cum scribo, si forte quid aptius exit 45

Quando hoc rara avis est, si quid tamen aptius exit,
 Laudari metuam, neque enim mihi cornea fibra est.
 Sed recti finemque extremumque esse recuso
 'Euge' tuum et 'belle.' Nam 'belle' hoc excute totum:
 Quid non intus habet? non hic est Ilias Atti 50
 Ebria veratro? non si qua elegidia crudi
 Dictarunt procures? non quidquid denique lectis
 Scribitur in citreis? Calidum scis ponere sumen,
 Scis comitem horridulum trita donare lacerna,
 Et 'verum,' inquis, 'amo, verum mihi dicite de me.' 55
 Qui pote? vis dicam? nugaris, cum tibi, calve,
 Pinguis aqualiculus protenso sesquipede extet.
 O Iane, a tergo quem nulla ciconia pinsit,
 Nec manus auriculas imitari mobilis albas,
 Nec linguae, quantum sitiât canis Apula, tantae. 60
 Vos, o patricius sanguis, quos vivere fas est
 Occipiti caeco, posticae occurrere sannae!
 Quis populi sermo est? quis enim, nisi carmina molli
 Nunc demum numero fluere, ut per leve severos
 Effundat iunctura ungues? 'scit tendere versum 65
 Non secus ac si oculo rubricam dirigat uno;
 Sive opus in mores, in luxum, in prandia regum
 Dicere, res grandis nostro dat Musa poetae.'
 Ecce modo heroas sensus adferre videmus
 Nugari solitos graece, nec ponere lucum 70
 Artifices nec rus saturum laudare, ubi corbes
 Et focus et porci et fumosa Palilia foeno,
 Vnde Remus sulcoque terens dentalia, Quinti,
 Quem trepida ante boves dictaturam induit uxor
 Et tua aratra domum lictor tulit. 'Euge, poeta: 75
 Est nunc Brisaei quem venosus liber Acci,
 Sunt quos Pacuviusque et verrucosa moretur
 Antiopa, aerumnis cor luctificabile fulta?'
 Hos pueris monitus patres infundere lippos
 Cum videas, quaerisne, unde haec sartago loquendi 80
 Venerit in linguas, unde istuc dedecus in quo
 Trossulus exultat tibi per subsellia levis?
 Nilne pudet capiti non posse pericula cano

Pellere, quin tepidum hoc optes audire 'decenter'?
 'Fur es,' ait Pedio; Pedius quid? crimina rasis 85
 Librat in antithetis, doctas posuisse figuras
 Laudatur: 'bellum hoc!' Hoc bellum? an, Romule, ceves?
 Men' moveat? quippe et cantet si naufragus, assem
 Protulerim? cantas, cum fracta te in trabe pictum
 Ex umero portes? verum nec nocte paratum 90
 Plorabit qui me volet incurvasse querella.

Sed numeris decor est et innectura addita crudis.
 Claudere sic versum didicit 'Berecyntius Attis';
 Et 'qui caeruleum dirimebat Nerea delphin';
 Sic 'costam longo subduximus Appennino.' 95
 'Arma virum'—nonne hoc spumoso et cortice pingui,
 Vt ramale vetus vegrandi subere coctum?
 Quidnam igitur tenerum et laxa cervice legendum?
 'Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis,
 Et raptum vitulo caput ablatura superbo 100
 Bassaris et lyncem Maenas flexura corymbis
 Euhion ingeminat; reparabilis adsonat echo'?
 Haec fierent, si testiculi vena ulla paterni
 Viveret in nobis? summa delumbe saliva
 Hoc natat in labris, et in udo est Maenas et Attis, 105
 Nec pluteum caedit, nec demorsos sapit unguis.

'Sed quid opus teneras mordaci radere vero
 Auriculas? videsis, ne maiorum tibi forte
 Limina frigescant; sonat hic de nare canina
 Littera.' Per me equidem sint omnia protinus alba. 110
 Nil moror. Euge! omnes, omnes bene mirae eritis res.
 Hoc iuvat? 'Hic,' inquis, 'veto quisquam faxit oletum.'
 Pinge duos anguis: 'pueri, sacer est locus, extra
 Meite': discedo. Secuit Lucilius urbem,
 Te Lupe, te Muci, et genuinum fregit in illis; 115
 Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
 Tangit et admissus circum praeccordia ludit,
 Callidus excusso populum suspendere naso:
 Men muttire nefas? nec clam, nec cum scrobe, nusquam?
 Hic tamen infodiam: vidi, vidi ipse, libelle: 120
 Auriculas asini quis non habet? Hoc ego opertum,

Hoc ridere meum, tam nil, nulla tibi vendo
 Iliade. Audaci quicumque adflate Cratino
 Iratum Eupolidem praegrandi cum sene palles,
 Adspice et haec, si forte aliquid decoctius audis. 125
 Inde vaporata lector mihi ferveat aure:
 Non hic qui in crepidas Graiorum ludere gestit
 Sordidus et lusco qui possit dicere 'lusce,'
 Sese aliquem credens, Italo quod honore supinus
 Fregerit heminas Arreti aedilis iniquas; 130
 Nec qui abaco numeros et secto in pulvere metas
 Scit risisse vafer, multum gaudere paratus,
 Si Cynico barbam petulans nonaria vellat.
 His mane edictum, post prandia Callirhoen do.

Satire 5: The ethical value of philosophy.

Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces,
 Centum ora et linguas optare in carmina centum,
 Fabula seu maesto ponatur hianda tragoedo,
 Vulnera seu Parthi ducentis ab inguine ferrum.
 'Quorsum haec? aut quantas robusti carminis offas 5
 Ingeris, ut par sit centeno gutture niti?
 Grande locuturi nebulas Helicone legunto,
 Si quibus aut Procnēs, aut si quibus olla Thyestae
 Fervebit, saepe insulso conanda Glyconi;
 Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino, 10
 Folle premis ventos, nec clauso murmure raucus
 Nescio quid tecum grave cornicaris inepte,
 Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.
 Verba togae sequeris iunctura callidus acri,
 Ore teres modico, pallentes radere mores 15
 Doctus et ingenuo culpam defigere ludo.
 Hinc trahe quae dicas, mensasque relinque Mycenis
 Cum capite et pedibus, plebeiaque prandia noris.'
 Non equidem hoc studeo, pullatis ut mihi nugis
 Pagina turgescat, dare pondus idonea fumo. 20
 Secreti loquimur; tibi nunc, hortante Camena,

Excutienda damus praecordia, quantaque nostrae
 Pars tua sit, Cornute, animae, tibi, dulcis amice,
 Ostendisse iuvat: pulsa, dinoscere cautus,
 Quid solidum crepet et pictae tectoria linguae. 25
 Hic ego centenas ausim deposcere fauces,
 Vt, quantum mihi te sinuoso in pectore fixi,
 Voce traham pura, totumque hoc verba resignent,
 Quod latet arcana non enarrabile fibra.
 Cum primum pavido custos mihi purpura cessit, 30
 Bullaque succinctis Laribus donata pependit,
 Cum blandi comites totaque impune Subura
 Permisit sparsisse oculos iam candidus umbo,
 Cumque iter ambiguum est et vitae nescius error
 Deducit trepidas ramosa in compita mentis, 35
 Me tibi supposui: teneros tu suscipis annos
 Socratico, Cornute, sinu; tum fallere sollers
 Adposita intortos extendit regula mores,
 Et premitur ratione animus vincique laborat,
 Artificemque tuo ducit sub pollice vultum. 40
 Tecum etenim longos memini consumere soles,
 Et tecum primas epulis decerpere noctis;
 Vnum opus et requiem pariter disponimus ambo,
 Atque verecunda laxamus seria mensa.
 Non equidem hoc dubites, amborum foedere certo 45
 Consentire dies et ab uno sidere duci.
 Nostra vel aequali suspendit tempora Libra
 Parca tenax veri, seu nata fidelibus hora
 Dividit in geminos concordia fata duorum,
 Saturnumque gravem nostro Iove frangimus una. 50
 Nescio quod, certe est quod me tibi temperat astrum.
 Mille hominum species et rerum discolor usus;
 Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.
 Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti
 Rugosum piper et pallentis grana cumini; 55
 Hic satur inriguo mavult turgescere somno,
 Hic campo indulget, hunc alea decoquit, ille
 In venerem putris, sed cum lapidosa cheragra
 Fregerit articulos, veteris ramalia fagi,

Tunc crassos transisse dies lucemque palustrem 60
Et sibi iam seri vitam ingemuere relictam.
At te nocturnis iuvat impallescere chartis;
Cultor enim iuvenum purgatas inseris auris
Frugè Cleanthea: petite hinc puerique senesque
Finem animo certum miserisque viatica canis, 65
'Cras hoc fiet.' Idem cras fiet? 'Quid? quasi magnum
Nempe diem donas.' Sed cum lux altera venit,
Iam cras hesternum consumpsimus: ecce aliud cras
Egerit hos annos et semper paulum erit ultra.
Nam quamvis prope te, quamvis temone sub uno 70
Vertentem sese frustra sectabere canthum,
Cum rota posterior curras et in axe secundo.
Libertate opus est. Non hac, ut, quisque Velina
Publius; emeruit, scabiosum tesserula far
Possidet. Heu steriles veri quibus una Quiritem 75
Vertigo facit! hic Dama est non tressis agaso,
Vappa lippus et in tenui farragine mendax:
Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama: papae! Marco spondente recusas
Credere tu nummos? Marco sub iudice palles? 80
Marcus dixit: ita est; adsigna, Marce, tabellas.
Haec mera libertas, hoc nobis pilea donant!
'An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
Cui licet, ut libuit? "licet" ut volo vivere: non sum
Liberior Bruto?' 'Mendose conligis,' inquit 85
Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto:
'Hoc relicum accipio, "licet" illud et "ut volo" tolle.
Vindicta postquam meus a praetore recessi,
Cur mihi non liceat, iussit quodcumque voluntas,
Excepto si quid Masuri rubrica vetavit? 90
Disce, sed ira cadat naso rugosaque sanna,
Dum veteres avias tibi de pulmone revello.
Non praetoris erat stultis dare tenvia rerum
Officia atque usum rapidae permittere vitae:
Sambucam citius caloni aptaveris alto. 95
Stat contra ratio et secretam garrit in aurem,
Ne liceat facere id quod quis vitiabit agendo.

Publica lex hominum naturaque continet hoc fas,
 Vt teneat vetitos inscitia debilis actus.
 Diluis helleborum, certo compescere puncto 100
 Nescius examen? vetat hoc natura medendi:
 Navem si poscat sibi peronatus arator,
 Luciferi rudis, exclamet Melicerta perisse
 Frontem de rebus. 'Tibi recto vivere talo
 Ars dedit, et veri speciem dinoscere callis, 105
 Ne qua subaerato mendosum tinniat auro?
 Quaeque sequenda forent, quaeque evitanda vicissim,
 Illa prius creta, mox haec carbone notasti?
 Es modicus voti? presso lare? dulcis amicis?
 Iam nunc adstringas, iam nunc granaria laxes, 110
 Inque luto fixum possis transcendere nummum,
 Nec glutto sorbere salivam Mercurialem?
 'Haec mea sunt, teneo' cum vere dixeris, esto
 Liberque ac sapiens praetoribus ac Iove dextro.
 Sin tu, cum fueris nostrae paulo ante farinae, 115
 Pelliculam veterem retines et fronte politus
 Adstutam vapido servas sub pectore vulpem,
 Quae dederam supra, relego, funemque reduco:
 Nil tibi concessit ratio; digitum exere, peccas,
 Et quid tam parvum est? sed nullo ture litabis, 120
 Haereat in stultis brevis ut semuncia recti.
 Haec miscere nefas; nec, cum sis cetera fossor,
 Tris tantum ad numeros satyrum moveare Bathylli.
 'Liber ego.' Vnde datum hoc sentis, tot subdite rebus?
 An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat? 125
 'I, puer, et strigiles Crispini ad balnea defer.'
 Si increpuit, cessas nugator; servitium acre
 Te nihil impellit, nec quidquam extrinsecus intrat,
 Quod nervos agitet? sed si intus et in iecore aegro
 Nascuntur domini, qui tu impunitior exis 130
 Atque hic quem ad strigiles scutica et metus egit erilis?
 Mane piger stertis. 'Surge,' inquit Avaritia, 'heia,
 Surge!' Negas; instat: 'Surge,' inquit. 'Non queo.'
 'Surge.'
 'Et quid agam?' 'Rogitas? en saperdam advehe Ponto.

Castoreum, stuppas, ebum, tus, lubrica Coa; 135
 'Tolle recens primus piper ex sitiente camelo;
 Verte aliquid; iura.' 'Sed Iuppiter audiet.' 'Eheu!
 Baro, regustatum digito terebrare salinum
 Contentus perages, si vivere cum Iove tendis.'
 Iam pueris pellem succinctus et oenophorum aptas, 140
 Ocius ad navem, nihil obstat, quin trabe vasta
 Aegaeum rapias, nisi sollers Luxuria ante
 Seductum moneat: 'Quo deinde, insane, ruis? quo?
 Quid tibi vis? calido sub pectore mascula bilis
 Intumuit quam non extinxerit urna cicutae? 145
 Tu mare transilias? tibi torta cannabe fulto
 Cena sit in transtro, Veientanumque rubellum
 Exhalet vapida laesum pice sessilis obba?
 Quid petis? ut nummos quos hic quincunce modesto
 Nutrieras, peragant avido sudore deunces? 150
 Indulge genio, carpamus dulcia, nostrum est
 Quod vivis; cinis et manes et fabula fies.
 Vive memor leti! fugit hora; hoc quod loquor inde est.'
 En quid agis? duplici in diversum scinderis hamo.
 Huncine an hunc sequeris? subeas alternus oportet 155
 Ancipiti obsequio dominos, alternus oberres.
 Nec tu, cum obstiteris semel instantique negaris
 Parere imperio, 'rupi iam vincula,' dicas;
 Nam et luctata canis nodum abripit; et tamen illi,
 Cum fugit, a collo trahitur pars longa catenae. 160
 'Dave, cito, hoc credas iubeo, finire dolores
 Praeteritos meditor' crudum Chaerestratus unguem
 Adrodens ait haec: 'an siccis dedecus obstem
 Cognatis? an rem patriam rumore sinistro
 Limen ad obscaenum frangam, dum Chrysidis udas 165
 Ebrius ante fores extincta cum face canto?'
 'Euge, puer, sapias, dis depellentibus agnam
 Percute. "Sed censen" plorabit, Dave, relicta?"
 'Nugaris; solea, puer, obiurgabere rubra.
 Ne trepidare velis atque artos rodere casses! 170
 Nunc ferus et violens; at si vocet, "haud mora," dicas.'
 'Quidnam igitur faciam? nec nunc. cum accessat et ultro

Supplicet, accedam?' 'Si totus et integer illinc
Exieras, nec nunc.' Illic, hic, quod quaerimus, hic est,
Non in festuca, lictor quam iactat ineptus. 175
Ius habet ille sui palpo, quem ducit hiantem
Cretata ambitio? 'vigila et ciceringere large
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes,' quid pulchrius? At cum
Herodis venere dies, unctaque fenestra 180
Dispositae pinguem nebulam vomuere lucernae
Portantis violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino,
Labra moves tacitus recutitaque sabbata palles.
Tum nigri lemures ovoque pericula rupto, 185
Tum grandes galli et cum sistro lusca sacerdos
Incussere deos inflantis corpora, si non
Praedictum ter mane caput gustaveris alli.
Dixeris haec inter varicosos centuriones,
Continuo crassum ridet Pulfennius ingens, 190
Et centum Graecos curto centusse licetur.

LVCANVS

M. ANNAEUS LUCANUS, a nephew of Seneca, was born November 3, 39 A.D., at Corduba. Brought to Rome at a tender age, he was educated by the most eminent rhetoricians of the day, and is said to have been a much-admired 'declamator' in both Greek and Latin. He was recalled from Athens, whither he had gone to complete his studies, by Nero, who appointed him quaestor before he had reached the legal age for that office.

Lucan made his poetical début at the first 'Neronia' in 60 A.D. with a panegyric upon his imperial patron and friend. But Nero's jealousy of the poet's growing fame soon led to a rupture in their relations. Subsequently he joined the ill-fated Pisonian conspiracy against Nero, and, when the plot was discovered, was driven to suicide. He died with stoic fortitude, April 30, 65 A.D.

Although only twenty-five years old at the time of his death, Lucan had written much, but the *Pharsalia*, his *magnum opus*, is all that has survived from the long list enumerated by the ancient biographers to whom we are indebted for the bulk of our information concerning his life and works.

The first *three* books were edited by the author himself at a time when he was still on intimate terms with Nero; the remaining *seven* were a posthumous publication and exhibit a complete change of tone, passing from the idolatrous adoration of the emperor in the earlier books to sneering invective.

The narrative, for the material of which Lucan is chiefly indebted to Livy, begins with Caesar's crossing the Rubicon and ends abruptly with his sojourn at Alexandria; but the

author doubtless intended to bring it down to its fitting close—the assassination of the dictator. In his treatment of the stirring events that marked the last days of the Republic, Lucan has not scrupled to falsify the facts of history. Pompey ‘the Great’ and Cato are to him the very incarnation of the righteous cause, while Caesar is represented as the unscrupulous scoundrel who is responsible for all the ills that had befallen the commonwealth. But such is the triumphant superiority of genius, that Caesar, in spite of Lucan’s efforts to belittle him, everywhere appears as the real protagonist of the historical drama.

The *Pharsalia*, like most of the poetry of the post-Augustan age, is rhetorically elaborated, so much so that opinions varied widely even in antiquity as to the justice of its claims to rank as a true poem. Tacitus mentions Lucan together with Vergil; and Martial, in a famous epigram (XIV. 194), makes the poet point to his success by way of vindication:—*Sunt quidam qui me dicant non esse poetam, Sed qui me vendit bibliopola putat.* But Quintilian, Petronius, and later grammarians condemn the *Pharsalia* as being more akin to oratory or history than to genuine poetry.

But glaring as are the faults of this historical epic, we yet come upon so many passages of surpassing excellence that one cannot help feeling—particularly when we remember that the *Pharsalia* was written by a mere youth—that in Lucan another Vergil died before his genius had time to mature and chasten.

The only recent commentary to Lucan is that by C. E. Haskins, with an introduction by W. E. Heitland (London, 1887).

LVCANVS

Book I., 1-182: The causes of the war.

Bella per Emathios plus quam civilia campos,
Iusque datum sceleri canimus, populumque potentem
In sua victrici conversum viscera dextra,
Cognatasque acies, et rupto foedere regni
Certatum totis concussi viribus orbis

5

In commune nefas, infestisque obvia signis
Signa, paris aquilas et pila minantia pilis.

Quis furor, o cives, quae tanta licentia ferri
Gentibus invisis Latium praebere cruorem!
Cumque superba foret Babylon spolianda tropaeis

10

Ausoniis umbraque erraret Crassus inulta,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos?
Heu, quantum terrae potuit pelagique parari
Hoc quem civiles hauserunt sanguine dextrae!

Vnde venit Titan, et nox ubi sidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus aestuat auris

15

Et qua bruma rigens ac nescia vere remitti
Adstringit Scythico glaciale frigore pontum;
Sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes,
Et gens si qua iacet nascenti conscia Nilo.

20

Tunc, si tantus amor belli tibi, Roma, nefandi,
Totum sub Latias leges cum miseris orbem,
In te verte manus; nondum tibi defuit hostis.

At nunc semirutis pendent quod moenia tectis
Vrbibus Italiae lapsisque ingentia muris

25

Saxa iacent nulloque domus custode tenetur

Rarus et antiquis habitator in urbibus errat,
 Horrida quod dumis multosque inarata per annos
 Hesperia est desuntque manus poscentibus arvis,
 Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor 30
 Poenus erit; nulli penitus descendere ferro
 Contigit: alta sedent civilis vulnera dextrae.
 Quod si non aliam venturo fata Neroni
 Invenere viam magnoque aeterna parantur
 Regna deis caelumque suo servire Tonanti 35
 Non nisi saevorum potuit post bella gigantum,
 Iam nihil, o superi, querimur; scelera ista nefasque
 Hac mercede placent; diros Pharsalia campos
 Impleat et Poeni saturentur sanguine manes;
 Vltima funesta concurrant proelia Munda; 40
 His Caesar, Perusina fames Mutinaeque labores
 Accedant fatis et quas premit aspera classis
 Leucas et ardenti servilia bella sub Aetna:
 Multum Roma tamen debet civilibus armis,
 Quod tibi res acta est. Te, cum statione peracta 45
 Astra petes serus, praelati regia caeli
 Excipiet gaudente polo; seu sceptrum tenere,
 Seu te flammigeros Phoebi conscendere currus,
 Telluremque nihil mutato sole timentem
 Igne vago lustrare iuvet, tibi numine ab omni 50
 Cedetur, iurisque tui natura relinquet,
 Quis deus esse velis, ubi regnum ponere mundi.
 Sed neque in arctoo sedem tibi legeris orbe,
 Nec polus aversi calidus qua mergitur austri,
 Vnde tuam videas obliquo sidere Romam. 55
 Aetheris immensi partem si presseris unam,
 Sentiet axis onus. Librati pondera caeli
 Orbe tene medio; pars aetheris illa sereni
 Tota vacet, nullaeque obstant a Caesare nubes.
 Tunc genus humanum positis sibi consulat armis, 60
 Inque vicem gens omnis amet; pax missa per orbem
 Ferrea belligeri compescat limina Iani.
 Sed mihi iam numen, nec, si te pectore vates
 Accipio, Cirrhaea velim secreta moventem

Sollicitare deum Bacchumque avertere Nysa: 65
 Tu satis ad viris Romana in carmina dandas.

Fert animus causas tantarum expromere rerum,
 Imensumque aperitur opus, quid in arma furem
 Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi:
 Invida fatorum series summisque negatum 70
 Stare diu nimioque graves sub pondere lapsus
 Nec se Roma ferens. Sic, cum compage soluta
 Saecula tot mundi suprema coegerit hora,
 Anticum repetent iterum chaos omnia; mixta
 Sidera sideribus concurrent, ignea pontum 75
 Astra petent, tellus extendere littora nolet
 Excutietque fretum, fratri contraria Phoebe
 Ibit et, oblicum bigas agitare per orbem
 Indignata, diem poscet sibi, totaque discors
 Machina divolsi turbabit foedera mundi. 80

In se magna ruunt; laetis hunc numina rebus
 Crescendi posuere modum. Nec gentibus ullis
 Conmodat in populum terrae pelagique potentem
 Invidiam Fortuna suam. Tu causa malorum
 Facta tribus dominis communis, Roma, nec umquam 85
 In turbam missi feralia foedera regni.

O male concordēs nimiaque cupidine caeci!
 Quid miscere iuvat viris orbemque tenere
 In medio? dum terra fretum terramque levabit
 Aer et longi volvent Titana labores 90
 Noxque diem caelo totidem per signa sequetur,
 Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
 Impatiens consortis erit. Nec gentibus ullis
 Credite, nec longe fatorum exempla petantur:
 Fraterno primi maduerunt sanguine muri. 95
 Nec pretium tanti tellus pontusque furoris
 Tunc erat: exiguum dominos commisit asylum.

Temporis angusti mansit concordia discors,
 Paxque fuit non sponte ducum; nam sola futuri
 Crassus erat belli medius mora. Qualiter undas 100
 Qui secatur et geminum gracilis male separat Isthmos
 Nec patitur conferre fretum (si terra recedat,

Ionium Aegaeo franget mare) sic, ubi saeva
 Arma ducum dirimens miserando funere Crassus
 Assyrias Latio maculavit sanguine Carrhas, 105
 Parthica Romanos solverunt damna furores.
 Plus illa vobis acie, quam creditis, actum est,
 Arsacidæ: bellum victis civile dedistis.
 Dividitur ferro regnum, populique potentis,
 Quæ mare, quæ terras, quæ totum possidet orbem, 110
 Non cepit fortuna duos. Nam pignora iuncti
 Sanguinis et diro feralis omine taedas
 Abstulit ad manis Parcarum Iulia saeva
 Intercepta manu. Quod si tibi fata dedissent
 Maiores in luce moras, tu sola furem 115
 Inde virum poteras atque hinc retinere parentem
 Armatasque manus excusso iungere ferro,
 Vt generos soceris mediae iunxere Sabinae.
 Morte tua discissa fides, bellumque movere
 Permissum ducibus. Stimulos dedit aemula virtus: 120
 Tu, nova ne veteres obscurant acta triumphos
 Et victis cedat piratica laurea Gallis,
 Magne, times; te iam series ususque laborum
 Erigit impatiensque loci fortuna secundi.
 Nec quemquam iam ferre potest Caesarve priorem, 125
 Pompeiusve parem. Quis iustius induit arma?
 Scire nefas; magno se iudice quisque tuetur:
 Victrix causa deis placuit, sed victa Catoni.
 Nec coiere pares: alter vergentibus annis
 In senium longoque togæ tranquillior usu 130
 Dedidicit iam pace ducem, famæque petitor
 Multa dare in vulgus, totus popularibus auris
 Impelli, plausuque sui gaudere theatri,
 Nec reparare novas viris, multumque priori
 Credere fortunæ. Stat magni nominis umbra; 135
 Qualis frugifero quereus sublimis in agro
 Exuvias veteris populi sacrataque gestans
 Dona ducum nec iam validis radicibus haerens
 Pondere fixa suo, nudosque per æra ramos
 Effundens, trunco non frondibus efficit umbram; 140

Et quamvis primo nutet casura sub euro,
Tot circum silvae firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Caesare tantum
Nomen erat, nec fama ducis, sed nescia virtus
Stare loco, solusque pudor non vincere bello; 145
Acer et indomitus, quo spes quoque ira vocasset,
Ferre manum numquam temerando parcere ferro,
Successus urgere suos, instare favori
Numinis, impellens, quidquid sibi summa petenti
Obstaret, gaudensque viam fecisse ruina. 150
Qualiter expressum ventis per nubila fulmen
Aetheris impulsi sonitu mundique fragore
Emicuit rupitque diem populosque paventis
Terruit obliqua praestringens lumina flamma;
In sua templa furit, nulla exire vetante 155
Materia, magnamque cadens magnamque revertens
Dat stragem late sparsosque reconligit ignis.

Hae ducibus causae; suberant sed publica belli
Semina quae populos semper mersere potentes.
Namque ut opes nimias mundo fortuna subacto 160
Intulit et rebus mores cessere secundis,
Praedaeque et hostiles luxum suasere rapinae,
Non auro tectisque modus, mensasque priores
Aspernata fames; cultus gestare decoros
Vix nuribus rapuere mares; fecunda virorum 165
Paupertas fugitur, totoque accersitur orbe,
Quo gens quaeque perit; tunc longos iungere finis
Agrorum et quondam duro sulcata Camilli
Vomere et antiquos Curiorum passa ligones
Longa sub ignotis extendere rura colonis. 170
Non erat is populus quem pax tranquilla iuaret,
Quem sua libertas inmotis pasceret armis.
Inde irae faciles et, quod suasisset egestas,
Vile nefas magnumque decus ferroque petendum,
Plus patria potuisse sua, mensuraque iuris 175
Vis erat; hinc leges et plebis scita coactae
Et cum consulibus turbantes iura tribuni;
Hinc rapti fascēs pretio sectorque favoris

Ipse sui populus letalisque ambitus urbi
 Annua venali referens certamina Campo;
 Hinc usura vorax avidumque in tempora fenus
 Et concussa fides et multis utile bellum.

180

Book II., 234-325: The conference between Brutus and Cato.

At non magnanimi percussit pectora Bruti
 Terror et in tanta pavidi formidine motus 235
 Pars populi lugentis erat; sed nocte sopora,
 Parrhasis oblicos Helice cum verteret axis,
 Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
 Invenit insomni volventem publica cura
 Fata virum casusque urbis cunctisque timentem 240
 Securumque sui, farique his vocibus orsus:
 'Omnibus expulsae terris olimque fugatae
 Virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
 Excutiet fortuna tibi, tu mente labantem
 Derige me, dubium certo tu robore firma. 245
 Namque alii Magnum vel Caesaris arma sequantur:
 Dux Bruto Cato solus erit. Pacemne tueris
 Inconcussa tenens dubio vestigia mundo?
 An placuit ducibus scelerum populique furentis
 Cladibus inmixto, civile absolvere bellum? 250
 Quemque suae rapiunt scelerata in proelia causae:
 Hos polluta domus legesque in pace timendae,
 Hos ferro fugienda fames mundique ruinae
 Permiscenda fides. Nullum furor egit in arma:
 Castra petunt magna victi mercede; tibi uni 255
 Per se bella placent? quid tot durare per annos
 Profuit immunem corrupti moribus aevi?
 Hoc solum longae pretium virtutis habebis?
 Accipient alios, facient te bella nocentem.
 Ne tantum, o superi, liceat feralibus armis, 260
 Has etiam movisse manus, nec pila lacertis
 Missa tuis caeca telorum in nube ferantur,

Nec tanta incassum virtus eat. Ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. Quis nollet in isto
Ense mori, quamvis alieno vulnere labens, 265
Et scelus esse tuum? melius tranquilla sine armis
Otia solus ages; sicut caelestia semper
Inconcussa suo volvuntur sidera lapsu.
Fulminibus propior terrae succenditur aer,
Imaque telluris ventos tractusque coruscos 270
Flammarum accipiunt; nubis excedit Olympus.
Lege deum minimas rerum discordia turbat,
Pacem magna tenent. Quam laete Caesaris aures
Accipient tantum venisse in proelia civem!
Nam praelata suis numquam diversa dolebit 275
Castra ducis Magni. Nimum placet ipse, Catoni
Si bellum civile placet. Pars magna senatus
Et duce privato gesturus proelia consul
Sollicitant procuresque alii; quibus adde Catonem
Sub iuga Pompei, toto iam liber in orbe 280
Solutus Caesar erit. Quod si pro legibus arma
Ferre iuvat patriis libertatemque tueri,
Nunc neque Pompei Brutum neque Caesaris hostem,
Post bellum victoris habes.' Sic fatur; at illi
Arcano sacras reddit Cato pectore voces: 285
'Summum, Brute, nefas civilia bella fatemur;
Sed quo fata trahunt, virtus secuta sequetur;
Crimen erit superis et me fecisse nocentem.
Sidera quis mundumque velit spectare cadentem
Expers ipse metus? quis, cum ruat arduus aether, 290
Terra labet mixto coeuntis pondere mundi,
Complosas tenuisse manus? gentesne furorem
Hesperium ignotae Romanaque signa sequentur
Diductique fretis alio sub sidere reges.
Otia solus agam? procul hunc arcete furorem, 295
O superi, motura Dahae ut clade Getasque
Securo me Roma cadat. Ceu morte parentem
Natorum orbatum longum producere funus
Ad tumulos iubet ipse dolor, iuvat ignibus atris
Inseruisse manus constructoque aggere busti 300

Ipsum atras tenuisse faces: non ante revellar,
 Exanimem quam te complectar, Roma, tuumque
 Nomen, libertas, et inanem prosequar umbram.
 Sic eat: inmites Romana piacula divi
 Plena ferant, nullo fraudemus sanguine bellum. 305
 O utinam caelique deis Erebique liceret
 Hoc caput in cunctas damnatum exponere poenas!
 Devotum hostiles Decium pressere catervae:
 Me geminae figant acies, me barbara telis
 Rheni turba petat, cunctis ego pervius hastis 310
 Excipiam medius totius vulnera belli.
 Hic redimat sanguis populos, hac caede luatur,
 Quidquid Romani meruerunt pendere mores.
 Ad iuga cur faciles populi, cur saeva volentes
 Regna pati pereunt? me solum invadite ferro, 315
 Me frustra leges et inania iura tuentem.
 Hic dabit, hic pacem iugulus finemque malorum
 Gentibus Hesperii; post me regnare volenti
 Non opus est bello. Quin publica signa ducemque
 Pompeium sequimur; nec, si fortuna favebit, 320
 Hunc quoque totius sibi ius promittere mundi
 Non bene compertum est. Ideo me milite vincat,
 Ne sibi se vicisse putet.' Sic fatur, et acris
 Irarum movit stimulos iuvenisque calorem
 Excitat in nimios belli civilis amores. 325

Book V., 237-373: The mutiny in Caesar's army.

Interea domitis Caesar remeabat Hiberis
 Victrices aquilas alium laturus in orbem,
 Cum prope fatorum tantos per prospera cursus
 Avertere dei. Nullo nam Marte subactus 240
 Intra castrorum timuit tentoria ductor
 Perdere successus scelerum, cum paene fideles
 Per tot bella manus satiatae sanguine tandem
 Destituere ducem, seu maesto classica paulum
 Intermissa sono claususque et frigidus ensis. 245

Expulerat belli furias, seu, praemia miles
Dum maiora petit, damnat causamque ducemque
Et scelere imbutos etiamnunc venditat ensis.
Haud magis expertus discrimine Caesar in ullo est,
Quam non e stabili, tremulo sed culmine cuncta 250
Despiceret staretque super titubantia fultus.
Tot raptis truncus manibus gladioque relictus
Paene suo, qui tot gentis in bella trahebat,
Scit non esse ducis strictos, sed militis, ensis.
Non pavidum iam murmur erat, nec pectore tecto 255
Ira latens; nam quae dubias constringere mentis
Causa solet, dum quisque pavet quibus ipse timori est,
Seque putat solum regnorum iniusta gravari,
Haud retinet. Quippe ipsa metus exsolverat audax
Turba suos: quidquid multis peccatur, inultum est. 260
Effudere minas: 'Liceat discedere, Caesar,
A rabie scelerum. Quaeris terraque marique
His ferrum iugulis, animasque effundere vilis
Quolibet hoste paras. Partem tibi Gallia nostri
Eripuit, partem duris Hispania bellis, 265
Pars iacet Hesperia, totoque exercitus orbe
Te vincente perit. Terris fudisse cruorem
Quid iuvat arctois Rhodano Rhenoque subactis?
Tot mihi pro bellis bellum civile dedisti.
Cepimus expulso patriae cum tecta senatu, 270
Quos hominum vel quos licuit spoliare deorum?
Imus in omne nefas manibus ferroque nocentes,
Paupertate pii. Finis quis quaeritur armis?
Quid satis est, si Roma parum est? iam respice canos,
Invalidasque manus et inanis cerne lacertos. 275
Vsus abit vitae, bellis consumpsimus aevum.
Ad mortem dimitte senes. Anne improba vota:
Non duro liceat morientia caespite membra
Ponere, non anima galeam fugiente ferire
Atque oculos morti clausuram quaerere dextram, 280
Coniugis inlabi lacrimis, unique paratum
Scire rogam. Liceat morbis finire senectam;
Sit praeter gladios aliquod sub Caesare fatum.

Quid velut ignaros, ad quae portenta paremur,
 Spe rapis? usque adeo soli civilibus armis 285
 Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
 Nil actum est bellis, si nondum comperit istas
 Omnia posse manus. Nec fas nec vincula iuris
 Hoc audere vetant. Rhēni mihi Caesar in undis
 Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, aequat. 290
 Adde, quod ingrato meritorum iudice virtus
 Nostra perit: quidquid gerimus, fortuna vocatur.
 Nos fatum sciat esse suum. Licet omne deorum
 Obsequium speres, irato milite, Caesar,
 Pax erit.' Haec fatus totis discurrere castris 295
 Coeperat infestoque ducem deposcere vultu.
 Sic eat, o superi, quando pietasque fidesque
 Destituunt moresque malos sperare relictum est;
 Finem civili faciat discordia bello.
 Quem non ille ducem potuit terrere tumultus! 300
 Fata sed in praeceps solitus demittere Caesar
 Fortunamque suam per summa pericula gaudens
 Exercere, venit nec, dum desaeviat ira,
 Expectat; medios properat temptare furores.
 Non illis urbis spoliandaque templa negasset 305
 Tarpeiamque Iovis sedem matresque senatus
 Passurasque infanda nurus. Vult omnia certe
 A se saeva peti, vult praemia Martis amari,
 Militis indomiti tantum mens sana timetur.
 Non pudet, heu, Caesar, soli tibi bella placere 310
 Iam manibus damnata suis? hos ante pigebit
 Sanguinis? his ferri grave ius erit? ipse per omne
 Fasque nefasque rues? lassare et disce sine armis
 Posse pati, liceat scelerum tibi ponere finem.
 Saeve quid insequeris? quid iam nolentibus instas? 315
 Bellum te civile fugit. Stetit aggere fulti
 Caespitis intrepidus vultu meruitque timeri
 Non metuens atque haec ira dictante profatur:
 'Qui modo in absentem vultu dextraque furebas,
 Miles, habes nudum promptumque ad vulnera pectus. 320
 Hic fuge, si belli finis placet, ense relicto.

Detegit imbellis animas nil fortiter ausa
Seditio tantumque fugam meditata iuventus
Ac ducis invicti rebus lassata secundis.
Vadite meque meis ad bella relinquitte fatis. 325
Invenient haec arma manus, vobisque repulsis
Tot reddet fortuna viros, quot tela vacabunt.
Anne fugam Magni tanta cum classe secuntur
Hesperiae gentes, nobis victoria turbam
Non dabit, impulsi tantum quae praemia belli 330
Auferat et vestri rapta mercede laboris
Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
Vos despecta, senes, exhaustaque sanguine turba
Cernetis nostros iam plebs Romana triumphos.
Caesaris an cursus vestrae sentire putatis 335
Damnum posse fugae? veluti si cuncta minentur
Flumina quos miscent pelago subducere fontis,
Non magis ablatis umquam descenderit aequor,
Quam nunc crescit, aquis. An vos momenta putatis
Vlla dedisse mihi? numquam sic cura deorum 340
Se premet, ut vestrae morti vestraeque saluti
Fata vacent; procerum motus haec cuncta secuntur:
Humanum paucis vivit genus. Orbis Hiberi
Horror et arctoi nostro sub nomine miles,
Pompeio certe fugeres duce. Fortis in armis 345
Caesareis Labienus erat, nunc transfuga vilis
Cum duce praelato terras atque aequora lustrat.
Nec melior mihi vestra fides, si bella nec hoste
Nec duce me geritis. Quisquis mea signa relinquens
Non Pompeianis tradet sua partibus arma, 350
Hic numquam vult esse meus. Sunt ista profecto
Curae castra deis, qui me committere tantis
Non nisi mutato voluerunt milite bellis.
Heu, quantum fortuna umeris iam pondere fessis
Amolitur onus! sperantis omnia dextras 355
Exarmare datur quibus hic non sufficit orbis.
Iam certe mihi bella geram; discedite castris,
Tradite nostra viris ignavi signa Quirites.
At paucos, quibus haec rabies auctoribus arsit,

Non Caesar, sed poena tenet. Procumbite terra, 360
 Infidumque caput feriendaque tendite colla.
 Et tu, quo solo stabunt iam robore castra,
 Tiro rudis, specta poenas et disce ferire,
 Disce mori.' Tremuit saeva sub voce minantis
 Vulgus iners unumque caput tam magna iuventus 365
 Privatum factura timet, velut ensibus ipsis
 Imperet invito moturus milite ferrum.
 Ipse pavet, ne tela sibi dextraeque negentur
 Ad scelus hoc, Caesar: vicit patientia saevi
 Spem ducis et iugulos, non tantum praestitit ensis. 370
 Nil magis adsuetas sceleri quam perdere mentis
 Atque perire tenet. Tam diri foederis ictu
 Parta quies, poenaeque redit placata iuventus.

Book VII., 1-329: The eve of the battle of Pharsalia.

Segnior Oceano quam lex aeterna vocabat
 Luctificus Titan numquam magis aethera contra
 Egit equos cursumque polo rapiente retorsit
 Defectusque pati voluit raptaeque labores
 Lucis et adtraxit nubis, non pabula flammis, 5
 Sed ne Thessalico purus luceret in orbe.
 At nox felicis Magno pars ultima vitae
 Sollicitos vana decepit imagine somnos.
 Nam Pompeiani visus sibi sede theatri
 Innumeram effigiem Romanae cernere plebis 10
 Adtollique suum laetis ad sidera nomen
 Vocibus et plausu cuneos certare sonantes;
 Qualis erat populi facies clamorque faventis,
 Olim cum iuvenis primique aetate triumphii
 Post domitas gentis quas torrens ambit Hiberus, 15
 Et quaecumque fugax Sertorius impulit arma,
 Vespere pacato, pura venerabilis aequae,
 Quam currus ornante toga, plaudente senatu,
 Sedit adhuc Romanus eques: seu fine bonorum
 Anxia venturis ad tempora laeta refugit, 20

Sive per ambages solitas contraria visis
 Vaticinata quies magni tulit omina planctus;
 Seu vetito patrias ultra tibi cernere sedes
 Sic Romam fortuna dedit. Ne rumpite somnos,
 Castrorum vigiles, nullas tuba verberet auris. 25
 Crastina dira quies et imagine maesta diurna
 Undique funestas acies feret, undique bellum.
 Vnde paris somnos populis noctemque beatam?
 O felix, si te vel sic tua Roma videret.
 Donassent utinam superi patriaeque tibi 30
 Vnum, Magne, diem, quo fati certus uterque
 Extremum tanti fructum raperetis amoris.
 Tu velut Ausonia vadis moriturus in urbe,
 Illa rati semper de te sibi conscia voti
 Hoc scelus haud umquam fatis haerere putavit, 35
 Sic se dilecti tumulum quoque perdere Magni.
 Te mixto flesset luctu iuvenisque senexque
 Iniussusque puer; lacerasset crine soluto
 Pectora femineum, ceu Bruti funere, vulgus.
 Nunc quoque tela licet paveant victoris iniqui, 40
 Nuntiet ipse licet Caesar tua funera, flebunt,
 Sed dum tura ferunt, dum laureaserta Tonanti.
 O miseri quorum gemitus edere dolorem,
 Qui te non pleno pariter planxere theatro!
 Vicerat astra iubar, cum mixto murmure turba 45
 Castrorum fremuit fatisque trahentibus orbem
 Signa petit pugnae. Miseri pars maxima vulgi
 Non totum visura diem tentoria circum
 Ipsa ducis queritur magnoque accensa tumultu
 Mortis vicinae properantis admovet horas. 50
 Dira subit rabies; sua quisque ac publica fata
 Praecipitare cupit; segnis pavidusque vocatur
 Ac nimium patiens soceri Pompeius et orbis
 Indulgens regno qui tot simul undique gentis
 Iuris habere sui vellet pacemque timeret. 55
 Nec non et reges populique queruntur eoi
 Bella trahi patriaeque procul tellure teneri.
 Hoc placet, o superi, cum vobis vertere cuncta

Propositum, nostris erroribus addere crimen.
 Cladibus inruimus nocituraque poscimus arma; 60
 In Pompeianis votum est Pharsalia castris.
 Cunctorum voces Romani maximus auctor
 'Tullius eloquii, cuius sub iure togaque
 Pacificas saevus tremuit Catilina securis,
 Pertulit iratus bellis, cum rostra forumque 65
 Optaret, passus tam longa silentia miles;
 Addidit invalidae robur facundia causae.
 'Hoc pro tot meritis solum te, Magne, precatur
 Vti se fortuna velis, proceresque tuorum
 Castrorum regesque tui cum supplice mundo 70
 Adfusi, vinci socerum patiare rogamus.
 Humani generis tam longo tempore bellum
 Caesar erit? merito Pompeium vincere lente
 Gentibus indignum est a transcurrente subactis.
 Quo tibi fervor abit aut quo fiducia fati? 75
 De superis, ingrata, times causamque senatus
 Credere dis dubitas? ipsae tua signa revellent
 Prosilientque acies: pudeat vicisse coactum.
 Si duce te iusso, si nobis bella geruntur,
 Sit iuris, quocumque velint, concurrere campo. 80
 Quid mundi gladios a sanguine Caesaris arces?
 Vibrant tela manus, vix signa morantia quisquam
 Expectat: propera, ne te tua classica linquant.
 Scire senatus avet, miles te, Magne, sequatur
 An comes.' Ingemuit rector sensitque deorum 85
 Esse dolos et fata suae contraria menti.
 'Si placet hoc,' inquit, 'cunctis, si milite Magno,
 Non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
 Involvat populos una fortuna ruina,
 Sitque hominum magnae lux ista novissima parti. 90
 Testor, Roma, tamen, Magnum, quo cuncta perirent,
 Acepisse diem. Potuit tibi vulnere nullo
 Stare labor belli; potui sine caede subactum
 Captivumque ducem violatae tradere paci.
 Quis furor, o caeci, scelerum! civilia bella 95
 Gesturi metuunt, ne non cum sanguine vincant.

Abstulimus terras, exclusimus aequore toto,
Ad praematuras segetumieiuna rapinas
Agmina compulimus votumque effecimus hosti,
Vt mallet sterni gladiis mortemque suorum 100
Permiscere meis. Belli pars magna peracta est
His quibus effectum est, ne pugnam tiro paveret:
Si modo virtutis stimulis iraeque calore
Signa petunt. Multos in summa pericula misit
Venturi timor ipse mali. Fortissimus ille est 105
Qui promptus metuenda pati, si cominus instent
Et differre potest. Placet haec tam prospera rerum
Tradere fortunae, gladio permittere mundi
Discrimen; pugnare ducem quam vincere malunt.
Res mihi Romanas dederas, Fortuna, regendas: 110
Accipe maiores et caeco in Marte tuere.
Pompei nec crimen erit nec gloria bellum.
Vincis apud superos votis me, Caesar, iniquis:
Pugnatur. Quantum scelerum quantumque malorum
In populos lux ista feret! quot regna iacebunt! 115
Sanguine Romano quam turbidus ibit Enipeus!
Prima velim caput hoc funesti lancea belli,
Si sine momento rerum partisque ruina
Casurum est, feriat; neque enim victoria Magno
Laetior. Aut populis invisum hac clade peracta, 120
Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.
Omne malum victi quod sors feret ultima rerum,
Omne nefas victoris erit.' Sic fatur et arma
Permittit populis frenosque furentibus ira
Laxat et ut victus violento navita coro 125
Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta
Puppis onus trahitur. Trepido confusa tumultu
Castra fremunt, animique truces sua pectora pulsan
Ictibus incertis. Multorum pallor in ore
Mortis ventura est faciesque simillima fato. 130
Advenisse diem qui fatum rebus in aevum
Conderet humanis, et quaeri, Roma quid esset,
Illo Marte palam est. Sua quisque pericula nescit
Adtonitus maiore metu. Quis littora ponto

Obruta, quis summis cernens in montibus aequor 135
 Aetheraque in terras deiecto sole cadentem,
 Tot rerum finem, timeat sibi? non vacat ullos
 Pro se ferre metus: urbi Magnoque timetur.
 Nec gladiis habuere fidem, nisi cautibus asper
 Exarsit mucro; tunc omnis lancea saxo 140
 Conrigitur, tendunt nervis melioribus arcus,
 Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
 Auget eques stimulos frenorumque aptat habenas.
 Si liceat superis hominum conferre labores,
 Non aliter Phlegra rabidos tollente Gigantas 145
 Martius incaluit Siculis incudibus ensis,
 Et rubuit flammis iterum Neptunia cuspis,
 Spiculaque extenso Paeon Pythone recoxit,
 Pallas Gorgoneos diffudit in Aegida crinis,
 Pallenaëa Iovi mutavit fulmina Cyclops. 150

Non tamen abstinuit venturos prodere casus
 Per varias Fortuna notas. Nam Thessala rura
 Cum peterent, totus venientibus obstitit aether
 [Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes]
 Adversasque faces immensoque igne columnas 155
 Et trabibus mixtis avidos typhonas aquarum
 Detulit atque oculos ingesto fulgure clausit;
 Excussit cristas galeis capulosque solutis
 Perfudit gladiis creptaque pila liquavit,
 Aetherioque nocens fumavit sulphure ferrum. 160
 Nec non innumero cooperta examine signa
 Vixque revolsa solo maiori pondere pessum
 Signiferi mersere caput rorantia fletu,
 Vsque ad Thessaliam Romana et publica signa.
 Admotus superis discussa fugit ab ara 165
 Taurus et Emathios praeceps se iecit in agros,
 Nullaque funestis inventa est victima sacris.

At tu, quos scelerum superos, quas rite vocasti
 Eumenidas, Caesar? Stygii quae numina regni?
 Infernumque nefas et mersos nocte furores, 170
 Impia tam saeve gesturus bella litasti?
 Iam (dubium, monstrisne deum nimione pavori

Crediderint) multis concurrere visus Olympo
 Pindus et abruptis mergi convallibus Haemus,
 Edere nocturnas belli Pharsalia voces, 175
 Ire per Ossaëam rapidus Boëbeida sanguis;
 Inque vicem vultus tenebris mirantur opertos
 Et pallere diem galeisque incumbere noctem
 Defunctosque ululare patres et sanguinis umbras
 Ante oculos volitare suos. De mentibus unum 180
 Hoc solamen erat, quod voti turba nefandi
 Conscia quæ patrum iugulos, quæ pectora fratrum
 Sperabat, gaudet monstris mentisque tumultu
 Atque omen scelerum subitos putat esse furores.
 Quid mirum, populos quos lux extrema manebat 185
 Lymphato trepidasse metu, præsaga malorum
 Si data mens homini est? Tyriis qui Gadibus hospes
 Adiacet Armeniumque bibit Romanus Araxen,
 Sub quocumque die, quocumque est sidere mundi,
 Maeret et ignorat causas animumque dolentem 190
 Conripit, Emathiis quid perdat nescius arvis.
 Euganeo, si vera fides memorantibus, augur
 Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit
 Atque Antenorei dispergitur unda Timavi,
 'Venit summa dies, geritur res maxima,' dixit, 195
 'Impia concurrunt Pompei et Caesaris arma.'
 Sen tonitrus ac tela Iovis præsaga notavit,
 Aethera seu totum discordi obsistere caelo
 Perspexitque polos, seu numen in aethere maestum
 Solis in obscuro pugnam pallore notavit. 200
 Dissimilem certe cunctis quos explicat egit
 Thessalicum natura diem; si cuncta perito
 Augure mens hominum caeli nova signa notasset,
 Spectari toto potuit Pharsalia mundo.
 O summos hominum quorum fortuna per orbem 205
 Signa dedit, quorum fatis caelum omne vacavit!
 Haec et apud seras gentis populosque nepotum,
 Sive sua tantum venient in saecula fama,
 Sive aliquid magnis nostri quoque cura laboris
 Nominibus prodesse potest, cum bella legentur, 210

Spesque metusque simul perituraque vota movebunt,
 Adtonitique omnes veluti venientia fata,
 Non transmissa, legent et adhuc tibi, Magne, favebunt.

Miles ut adverso Phoebe radiatus ab ictu
 Descendens totos perfudit lumine collis, 215
 Non temere inmissus campis stetit ordine certo,
 Infelix acies. Cornus tibi cura sinistri,
 Lentule, cum prima quae tum fuit optima bello
 Et quarta legione datur. Tibi, numine pugnax
 Adverso Domiti, dextri frons tradita Martis; 220
 At medii robur belli fortissima densant
 Agmina quae Cilicum terris deducta tenebat
 Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
 At iuxta fluvios et stagna undantis Enipei
 Cappadocum montana cohors at largus habenae 225
 Ponticus ibat eques. Sicci sed plurima campi
 Tetrarchae regesque tenent magnique tyranni
 Atque omnis Latio quae servit purpura ferro.
 Illuc et Libye Numidas et Creta Cydonas
 Misit: Ityreis cursus fuit inde sagittis, 230
 Inde truces Galli solitum prodistis in hostem;
 Illic pugnaces conmovit Hiberia caetras.
 Eripe victori gentis et sanguine mundi
 Fuso, Magne, semel totos consume triumphos.

Illo forte die Caesar statione relicta 235
 Ad segetum raptus moturus signa, repente
 Conspicit in planos hostem descendere campos
 Oblatumque videt votis sibi mille petitum
 Tempus, in extremos quo mitteret omnia casus.
 Aeger quippe morae flagransque cupidine regni 240
 Coeperat exiguo tractu civilia bella
 Vt lentum damnare nefas. Discrimina postquam
 Adventare ducum supremaque proelia vidit,
 Casuram et fati sensit nutare ruinam:
 Illa quoque in ferrum rabies promptissima paulum 245
 Languit, et casus audax spondere secundos
 Mens stetit in dubio quam nec sua fata timere
 Nec Magni sperare sinunt. Formidine mersa

Prosilit: hortando melior fiducia vulgo.
 'O domitor mundi, rerum fortuna mearum, 250
 Miles, adest totiens optatae copia pugnae.
 Nil opus est votis, iam fatum accersite ferro.
 In manibus vestris, quantus sit Caesar, habetis.
 Haec est illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
 Promissam memini cuius spe movimus arma, 255
 In quam distulimus vetitos remeare triumphos.
 [Haec eadem est, hodie quae pignora quaeque penates
 Reddat et emerito faciat vos Marte colonos.]
 Haec fato quae teste probet, quis iustius arma
 Sumpserit, haec acies victum factura nocentem est. 260
 Si pro me patriam ferro flammisque petistis,
 Nunc pugnate truces gladiosque exsolvite culpa.
 Nulla manus belli mutato iudice pura est.
 Non mihi res agitur, sed vos, ut libera sitis
 Turba, precor, gentis ut ius habeatis in omnis. 265
 Ipse ego privatae cupidus me reddere vitae
 Plebeiaque toga modicum componere civem,
 Omnia dum vobis liceant, nihil esse recuso.
 Invidia regnate mea. Nec sanguine multo
 Spem mundi petitis: Grais delecta iuventus 270
 Gymnasiis aderit studioque ignava palaestrae
 Et vix arma ferens aut mixtae dissona turbae
 Barbaries, non illa tubas, non agmine moto
 Clamorem latura suum. Civilia paucae
 Bella manus facient; pugnae pars magna levabit 275
 His orbem populis Romanumque obteret hostem.
 Ite per ignavas gentis famosaque regna
 Et primo ferri motu prosternite mundum,
 Sitque palam quas tot duxit Pompeius in urbem
 Curribus, unius gentis non esse triumphii. 280
 Armeniosne movet, Romana potentia cuius
 Sit ducis? aut emptum minimo vult sanguine quisquam
 Barbarus Hesperiiis Magnum praeponere rebus?
 Romanos odere omnis dominosque gravantur,
 Quos novere, magis. Sed me fortuna meorum 285
 Conmisit manibus quarum me Gallia testem

Tot fecit bellis. Cuius non militis ensem
 Agnoscam? caelumque tremens cum lancea transit,
 Dicere non fallar, quo sit vibrata lacerto.
 Quod si signa ducem numquam fallentia vestrum 290
 Conspicio faciesque truces oculosque minaces:
 Vicistis. Videor fluvios spectare cruoris
 Calcatosque simul reges sparsumque senatus
 Corpus et immensa populos in caede natantis.
 Sed mea fata moror qui vos in tela furentis 295
 Vocibus his teneo. Veniam date bella trahenti:
 Spe trepido; haud umquam vidi tam magna daturus
 Tam prope me superos; camporum limite parvo
 Absumus a votis. Ego sum, cui Marte peracto,
 Quae populi regesque tenent, donare licebit. 300
 Quone poli motu, quo caeli sidere verso
 Thessalicae tantum, superi, permittitis orae?
 Aut merces hodie bellorum aut poena paratur.
 Caesareas spectate cruces, spectate catenas
 Et caput hoc positum rostris effusaque membra 305
 Septorumque nefas et clausi proelia Campi.
 Cum duce Sullano gerimus civilia bella.
 Vestri cura movet; nam me secura manebit
 Sors quaesita manu: fodientem viscera cernet
 Me mea qui nondum victo respexerit hoste. 310
 Di quorum curas abduxit ab aethere tellus
 Romanusque labor, vincat, quicumque necesse
 Non putat in victos saevum destringere ferrum
 Quique suos civis, quod signa adversa tulerunt,
 Non credit fecisse nefas. Pompeius in arto 315
 Agmina vestra loco vetita virtute moveri
 Cum tenuit, quanto satiavit sanguine ferrum!
 Vos tamen hoc oro, iuvenes, ne caedere quisquam
 Hostis terga velit: civis qui fugerit esto.
 Sed dum tela micant, non vos pietatis imago 320
 Villa nec adversa conspecti fronte parentes
 Conmoveant; vultus gladio turbate verendos.
 Sive quis infesto cognata in pectora ferro
 Ibit, seu nullum violarit vulnere pignus,

Ignoti ingulum tamquam scelus imputet hostis. 325
 Sternite iam vallum fossasque implete ruina,
 Exeat ut plenis acies non sparsa manipulis.
 Parcite ne castris: vallo tendetis in illo,
 Vnde acies peritura venit.'

Book VIII., 472-711: The assassination of Pompey in Egypt.

Iam rapido speculator eques per littora cursu
 Hospitis adventu pavidam compleverat aulam.
 Consilii vix tempus erat; tamen omnia monstra
 Pellacae coiere domus quos inter Acoreus 475
 Iam placidus senio fractisque modestior annis
 (Hunc genuit custos Nili crescentis in arva
 Memphis vana sacris; illo cultore deorum
 Lustra suae Phoebes non unus vixerat Apis)
 Consilii vox prima fuit meritumque fidemque 480
 Sacraque defuncti iactavit pignora patris.
 Sed melior suadere malis et nosse tyrannos
 Ausus Pompeium leto damnare Pothinus,
 'Ius et fas multos faciunt, Ptolemaee, nocentis;
 Dat poenas laudata Fides, cum sustinet,' inquit, 485
 'Quos Fortuna premit. Fatis accede deisque
 Et cole felices, miseros fuge. Sidera terra
 Vt distant et flamma mari, sic utile recto.
 Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta
 Incipit, evertitque arces respectus honesti. 49
 Libertas scelerum est quae regna invisa tuetur
 Sublatusque modus gladiis. Facere omnia saeve
 Non impune licet, nisi cum facis. Exeat aula
 Qui vult esse pius. Virtus et summa potestas
 Non coeunt; semper metuet quem saeva pudebunt. 495
 Non impune tuos Magnus contempserit annos
 Qui te nec victos arcere a littore nostro
 Posse putat. Neu nos sceptris privaverit hospes,
 Pignora sunt propiora tibi: Nilumque Pharumque,

Si regnare piget, damnatae redde sorori. 500
 Aegyptum certe Latiis tueamur ab armis.
 Quidquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
 Nec victoris erit. Toto iam pulsus ab orbe,
 Postquam nulla manet rerum fiducia, quaerit,
 Cum qua gente cadat. Rapitur civilibus umbris 505
 Nec soceri tantum arma fugit: fugit ora senatus
 Cuius Thessalicas saturat pars magna volucres
 Et metuit gentis quas uno in sanguine mixtas
 Deseruit, regesque timet quorum omnia mersit,
 Thessaliaeque reus nulla tellure receptus 510
 Sollicitat nostrum quem nondum perdidit orbem.
 Iustior in Magnum nobis, Ptolemaec, querellae
 Causa data est. Quid sepositam semperque quietam
 Crimine bellorum maculas Pharon arvaeque nostra
 Victori suspecta facis? cur sola cadenti 515
 Haec placuit tellus in quam Pharsalica fata
 Conferres poenasque tuas? iam crimen habemus
 Purgandum gladio, quod nobis sceptrum senatus
 Te suadente dedit. Votis tua fovimus arma.
 Hoc ferrum, quod fata iubent proferre, paravi 520
 Non tibi, sed victo; feriam tua viscera, Magne,
 Malueram soceri: rapimur, quo cuncta feruntur.
 Tene mihi dubitas, an sit violare necesse,
 Cum liceat? quae te nostri fiducia regni
 Huc agit, infelix? populum non cernis inermem 525
 Arvaeque vix refugo fodientem mollia Nilo?
 Metiri sua regna decet virisque fateri.
 Tu, Ptolemaee, potes Magni fulcire ruinam
 Sub qua Roma iacet? bustum cineresque movere
 Thessalicos audes bellumque in regna vocare? 530
 Ante aciem Emathiam nullis accessimus armis:
 Pompei nunc castra placent quae deserit orbis?
 Nunc victoris opes et cognita fata lacesis?
 Adversis non desse decet, sed laeta secutos;
 Nulla fides umquam miseros elegit amicos.' 535
 Adsensere omnes sceleri. Laetatur honore
 Rex puer insueto, quod iam sibi tanta iubere

Permittant famuli. Sceleri delectus Achilles,
 Perfida qua tellus Casiis excurrit arenis
 Et vada testantur iunctas Aegyptia Syrtis, 540
 Exiguam sociis monstri gladiisque carinam
 Instruit. O superi, Nilusne et barbara Memphis
 Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi
 Hos animos! sic fata premunt civilia mundum?
 Sic Romana iacent? ullusne in cladibus istis 545
 Est locus Aegypto, Phariusque admittitur ensis?
 Hanc certe servate fidem, civilia bella:
 Cognatas praestate manus externaque monstra
 Pellite, si meruit tam claro nomine Magnus
 Caesaris esse nefas. Tanti, Ptolemaee, ruinam 550
 Nominis haud metuis? caeloque tonante profanas
 Inseruisse manus, impure ac semivir, audes?
 Non domitor mundi nec ter Capitolia curru
 Invectus regumque potens vindexque senatus
 Victorisque gener: Phario satis esse tyranno 555
 Quod poterat, Romanus erat. Quid viscera nostra
 Scrutaris gladio? nescis, puer improbe, nescis,
 Quo tua sit fortuna loco; iam iure sine ullo
 Nili sceptrum tenes; cecidit civilibus armis
 Qui tibi regna dedit. Iam vento vela negarat 560
 Magnus et auxilio remorum infanda petebat
 Littora; quem contra non longa vecta biremi
 Adpulerat scelerata manus Magnoque patere
 Fingens regna Phari celsae de puppe carinae
 In parvam iubet ire ratem litusque malignum 565
 Incusat bimaremque vadis frangentibus aestum
 Qui vetet externas terras advertere classis.
 Quod nisi fatorum leges intentaque iussu
 Ordinis aeterni miserae vicinia mortis
 Damnatum leto traherent ad littora Magnum, 570
 Non ulli comitum sceleris praesagia derant:
 Quippe fides si pura foret, si regia Magno,
 Sceptrorum auctori, vera pietate pateret,
 Venturum tota Pharium cum classe tyrannum.
 Sed cedit fati sociosque relinquere iussus 575

Obsequitur, letumque iuvat praeferre timori.
 Ibat in hostilem praeceps Cornelia puppim
 Hoc magis impatiens egresso desse marito,
 Quod metuit cladis. ‘Remane, temeraria coniunx,
 Et tu, nate, precor, longeque a littore casus 580
 Expectate meos et in hac cervice tyranni
 Explore fide.’ Dixit; sed surda vetanti
 Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
 ‘Quo sine me crudelis abis? iterumne relinquer
 Thessalicis submota malis? numquam omine laeto 585
 Distrahimur miseri. Poteras non flectere puppim,
 Cum fugeres, alio latebrisque relinquere Lesbi,
 Omnibus a terris si nos arcere parabas?
 An tantum in fluctus placeo comes?’ haec ubi frustra
 Effudit, prima pendet tamen anxia puppe 590
 Adtonitoque metu nec quoquam avertere visus
 Nec Magnum spectare potest. Stetit anxia classis
 Ad ducis eventum metuens non arma nefasque,
 Sed ne submissis precibus Pompeius adoret
 Sceptra sua donata manu. Transire parantem 595
 Romanus Pharia miles de puppe salutat
 Septimius qui (pro superum pudor!) arma satelles
 Regia gestabat posito deformia pilo,
 Inmanis, violentus, atrox nullaue ferarum
 Mitior in caedis. Quis non, Fortuna, putasset 600
 Parcere te populis, quod bello haec dextra vacaret,
 Thessaliaque procul tam noxia tela fugasses?
 Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe,
 Heu, facinus civile tibi. Victoribus ipsis
 Dedecus et numquam superum caritura pudore 605
 Fabula: Romanus regi sic paruit ensis.
 Pellaeusque puer gladio tibi colla recidit,
 Magne, tuo. Qua posteritas in saecula mittet
 Septimium fama? scelus hoc quo nomine dicent
 Qui Bruti dixere nefas? Iam venerat horae 610
 Terminus extremae, Phariamque ablatus in alnum
 Perdiderat iam iura sui. Tum stringere ferrum
 Regia monstra parant. Vt vidit cominus ensis,

Involvit vultus atque indignatus apertum
Fortunae praebere caput tunc lumina pressit 615
Continuitque animam, ne quas effundere voces
Vellet et aeternam fletu conrumpere famam.
Sed postquam mucrone latus funestus Achilles
Perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum
Respexitque nefas servatque immobile corpus 620
Seque probat moriens atque haec in pectore volvit:
'Saecula Romanos numquam tacitura labores
Adtendunt, aevumque sequens speculatur ab omni
Orbe ratem Phariamque fidem: nunc consule famae.
Fata tibi longae fluxerunt prospera vitae; 625
Ignorant populi, si non in morte probaris,
An scieris adversa pati. Ne cede pudori
Auctoremque dole fati: quacumque feriris,
Crede manum soceri. Spargant lacerentque licebit,
Sum tamen, o superi, felix, nullique potestas 630
Hoc auferre deo. Mutantur prospera vita:
Non fit morte miser. Videt hanc Cornelia caedem
Pompeiusque meus. Tanto patientius, oro,
Clude, dolor, gemitus; natus coniunxque peremptum,
Si mirantur, amant.' Talis custodia Magno 635
Mentis erat, ius hoc animi morientis habebat.

At non tam patiens Cornelia cernere saevum,
Quam perferre, nefas miserandis aethera complet
Vocibus: 'O coniunx, ego te scelerata peremi.
Letiferae tibi causa morae fuit avia Lesbos, 640
Et prior in Nili pervenit littora Caesar;
Nam cui ius alii sceleris? sed quisquis in istud
A superis inmisit caput vel Caesaris irae
Vel tibi prospiciens, nescis, crudelis, ubi ipsa
Viscera sunt Magni; properas atque ingeris ictus, 645
Qua votum est victo. Poenas non morte minores
Pendat et ante meum videat caput. Haud ego culpa
Libera bellorum quae matrum sola per undas
Et per castra comes nullis absterrita fatis
Victum, quod reges etiam timuere, recepi. 650
Hoc merui, coniunx, in tuta puppe relinqui?

Perfide, parcebas? te fata extrema petente
 Vita digna fui? moriar, nec munere regis.
 Aut mihi praecipitem, nautae, permittite saltum,
 Aut laqueum collo tortosque aptare rudentis,
 Aut aliquis Magno dignus comes exigat ensem;
 Pompeio praestare potest, quod Caesaris armis
 Imputet. O saevi, properantem in fata tenetis?
 Vivis adhuc, coniunx, et iam Cornelia non est
 Iuris, Magne, sui: prohibent accersere mortem,
 Servor victori.' Sic fata interque suorum
 Lapsa manus rapitur trepida fugiente carina.

655

660

At Magni cum terga sonent et pectora ferro,
 Permansisse decus sacrae venerabile formae
 Iratamque deis faciem, nil ultima mortis
 Ex habitu vultuque viri mutasse fatentur,
 Qui lacerum videre caput. Nam saevus in ipso
 Septimius sceleris maius scelus invenit actu

665

Ac reteggit sacros scisso velamine vultus
 Semianimis Magni spirantiaque occupat ora
 Collaque in obliquo ponit languentia transtro.
 Tunc nervos venasque secat nodosaque frangit
 Ossa diu; nondum artis erat caput ense rotare.

670

At postquam trunco cervix abscisa recessit,
 Vindicat hoc Pharinus dextra gestare satellites.
 Degener atque operae miles Romane secundae,
 Pompei diro sacrum caput ense recidis,

675

Vt non ipse feras? o summi fata pudoris!
 Impius ut Magnum nosset puer, illa verenda
 Regibus hirta coma et generosa fronte decora
 Caesaries compressa manu est, Pharioque veruto,
 Dum vivunt vultus atque os in murmura pulsant
 Singultus animae, dum lumina nuda rigescunt,
 Suffixum caput est, quo numquam bella iubente
 Pax fuit; hoc leges campumque et rostra movebat,
 Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
 Nec satis infando fuit hoc vidisse tyranno,
 Vult sceleris superesse fidem. Tunc arte nefanda
 Submota est capiti tabes, raptoque cerebo

680

685

Adsiccata cutis, putrisque effluxit ab alto 690
Vmor et infuso facies solidata veneno est.

Vltima Lageae stirpis perituraque proles,
Degener, incestae sceptris cessure sorori,
Cum tibi sacrato Macedon servetur in antro
Et regum cineres extructo monte quiescant, 695
Cum Ptolemaeorum manis seriemque pudendam
Pyramides claudant indignaque Mausolea,
Littora Pompeium feriunt, truncusque vadosis
Huc illuc iactatur aquis! adeone molesta
Totum cura fuit socero servare cadaver? 700
Hac fortuna fide Magni tam prospera fata
Pertulit, hac illum summo de culmine rerum
Morte petit cladisque omnis exegit in uno
Saeva die quibus immunis tot praestitit annos,
Pompeiusque fuit qui numquam mixta videret 705
Laeta malis: felix nullo turbante deorum
Et nullo parcente miser; semel impulit illum
Dilata fortuna manu. Pulsatur arenis,
Carpitur in scopulis hausto per vulnere fluctu,
Ludibrium pelagi, nullaque manente figura 710
Vna nota est Magno capitis iactura revulsi.

Book IX., 51-116: Cornelia's lamentations.

Nam postquam frustra precibus Cornelia nautas
Privignique fugam tenuit, ne forte repulsus
Littoribus Phariis remearet in aequora truncus,
Ostenditque rogam non iusti flamma sepulcri,
'Ergo indigna fui,' dixit, 'Fortuna, marito 55
Accendisse rogam gelidosque effusa per artus
Incubuisse viro? laceros exurere crinis
Membraque dispersi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
Ossibus et tepida vestis implere favilla, 60
Quidquid ab extincto licuisset tollere busto,
In templis sparsura deum? sine funeris ullo

Ardet honore rogos: manus hoc Aegyptia forsan
 Obtulit officium grave manibus. O bene nudi
 Crassorum cineres! Pompeio contigit ignis 65
 Invidia maiore deum. Similisne malorum
 Sors mihi semper erit? numquam dare iusta licebit
 Coniugibus? numquam plenas plangemus ad urnas?
 Quid porro tumultis opus est aut ulla requiris
 Instrumenta, dolor? non toto in pectore portas, 70
 Impia, Pompeium? non imis haeret imago
 Visceribus? quaerat cineres victura superstes.
 Nunc tamen, hinc longe qui fulget luce maligna,
 Ignis adhuc aliquid Phario de littore surgens
 Ostendit mihi, Magne, tui; iam flamma resedit, 75
 Pompeiumque ferens vanescit solis ad ortus
 Fumus et invisi tendunt mihi carbasa venti.
 Non mihi nunc tellus, Pompeio si qua triumphos
 Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
 Grator; elapsus felix de pectore Magnus: 80
 Hunc volumus, quem Nilus habet, terraeque nocenti
 Non haerere queror; crimen commendat arenas.
 [Linquere, si qua fides, Pelusia littora nolo.]
 Tu pete bellorum casus et signa per orbem,
 Sexte, paterna move; namque haec mandata reliquit 85
 [Pompeius vobis in nostra condita cura]:
 "Me cum fatalis leto damnaverit hora,
 Excipite, o nati, bellum civile, nec umquam,
 Dum terris aliquis nostra de stirpe manebit,
 Caesaribus regnare vacet. Vel sceptrata vel urbis 90
 Libertate sua validas impellite fama
 Nominis; has vobis partis, haec arma relinquo.
 Inveniet classis, quisquis Pompeius in undas
 Venerit et noster nullis non gentibus heres
 Bella dabit; tantum indomitos memoresque paterni 95
 Iuris habete animos. Vni parere decebit,
 Si faciet partis pro libertate, Catoni."
 Exsolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.
 Insidiae valuere tuae, deceptaque vixi,
 Ne mihi commissas auferrem perfida voces. 100

Iam nunc te per inane chaos, per Tartara, coniunx,
 Si sunt ulla, sequar: quam longo tradita leto,
 Incertum est: poenas animae vivacis ab ipsa
 Ante feram. Potuit cernens tua funera, Magne,
 Non fugere in mortem: planctu contusa peribit, 105
 Effluet in lacrimas, numquam veniemus ad ensis
 Aut laqueos aut praecipites per inania iactus.
 'Turpe mori post te solo non posse dolore.'
 Sic ubi fata, caput ferali obduxit amictu
 Decrevitque pati tenebras puppisque cavernis 110
 Delituit saevumque arte complexa dolorem
 Perfruitur lacrimis et amat pro coniuge luctum.
 Illam non fluctus stridensque rudentibus eurus
 Movit et exurgens ad summa pericula clamor,
 Votaque sollicitis faciens contraria nautis 115
 Composita in mortem iacuit favitque procellis.

Book IX., 117-214: Cato's eulogy of Pompey.

Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis;
 Inde tenens pelagus, sed iam moderatior, eurus
 In Libycas egit sedes et castra Catonis.
 Tristis, ut in multo mens est praesaga timore, 120
 Adspexit patrios comites e littore Magnus
 Et fratrem; medias praeceps tunc fertur in undas:
 'Dic, ubi sit, germane, parens; stat summa caputque
 Orbis an occidimus, Romanaque Magnus ad umbras
 Abstulit?' haec fatur; quem contra talia frater: 125
 'O felix quem sors alias dispersit in oras
 Quique nefas audis: oculos, germane, nocentis
 Spectato genitore fero. Non Caesaris armis
 Occubuit dignoque perit auctore ruinae:
 Rege sub impuro Nilotica rura tenente 130
 Hospitii fretus superis et munere tanto
 In proavos cecidit donati victima regni.
 Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris
 Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum

Littore Niliaco socerum iam stare putavi. 135
 Sed me nec sanguis nec tantum vulnera nostri
 Adfecere senis, quantum gestata per urbem
 Ora ducis quae transfixo sublimia pilo
 Vidimus; haec fama est oculis victoris iniqui
 Servari, scelerisque fidem quaesisse tyrannum. 140
 Nam corpus Phariaene canes avidaene volucres
 Distulerint, an furtivus quem vidimus ignis
 Solverit, ignoro. Quaecumque iniuria fati
 Abstulit hos artus, superis haec crimina dono;
 Servata de parte queror.' Cum talia Magnus 145
 Audisset, non in gemitus lacrimasque dolorem
 Effudit iustaque furens pietate profatur:
 'Praecipitate rates e sicco littore, nautae;
 Classis in adversos erumpat remige ventos,
 Ite, duces, mecum; nusquam civilibus armis 150
 Tanta fuit merces, inhumatos condere manis,
 Sanguine semiviri Magnum satiare tyranni.
 Non ego Pellaeis arcis adytisque resectum
 Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
 Non mihi pyramidum tumulis evulsus Amasis 155
 Atque alii reges Nilo torrente natabunt?
 Omnia dent poenas nudo tibi, Magne, sepulcra:
 Evolvam busto iam numen gentibus Isim
 Et tectum lino spargam per vulgus Osirim,
 Et sacer in Magni cineres mactabitur Apis, 160
 Suppositisque deis uram caput. Has mihi poenas
 Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros,
 Nec, Nilus cui crescat, erit, solusque tenebis
 Aegyptum, genitor, populis superisque fugatis.'
 Dixerat et classem saevus rapiebat in undas; 165
 Sed Cato laudatam iuvenis compescenit iram.

Interea totis audito funere Magni
 Littoribus sonuit percussus planctibus aether,
 Exemploque carens et nulli cognitus aevo
 Luctus erat, mortem populos deflere potentis. 170
 Sed magis, ut visa est lacrimis exhausta solutas
 In vultus effusa comas Cornelia puppe

Egrediens, rursus geminato verbere plangunt.
Vt primum in sociae pervenit littora terrae,
Conlegit vestis miserique insignia Magni 175
Armaque et impressas auro, quas gesserat olim,
Exuvias pictasque togas, velamina summo
Ter conspecta Iovi, funestoque intulit igni.
Ille fuit miserae Magni cinis. Accipit omnis
Exemplum pietas et toto littore busta 180
Surgunt Thessalicis reddentia manibus ignem.
Sic, ubi depastis submittere gramina campis
Et renovare parans hibernas Apulus herbas
Igne foveat terras, simul et Garganus et arva
Vulturis et calidi lucent buceta Matini. 185
Non tamen ad Magni pervenit gratius umbram,
Omne quod in superos audet convicia vulgus
Pompeiumque deis obicit quam pauca Catonis
Verba, sed a pleno venientia pectore veri.
'Civis obit,' inquit, 'multum maioribus impar 190
Nosse modum iuris, sed in hoc tamen utilis aevo,
Cui non ulla fuit iusti reverentia; salva
Libertate potens et solus plebe parata
Privatus servire sibi rectorque senatus,
Sed regnantis, erat. Nil belli iure poposcit, 195
Quaeque dari voluit, voluit sibi posse negari.
Inmodicas possedit opes, sed plura retentis
Intulit. Invasit ferrum, sed ponere norat;
Praetulit arma togae, sed pacem armatus amavit;
Iuvit sumpta ducem, iuvit dimissa potestas. 200
Casta domus luxuque carens corruptaque numquam
Fortuna domini. Clarum et venerabile nomen
Gentibus et multum nostrae quod proderat urbi.
Olim vera fides Sulla Marioque receptis
Libertatis obit; Pompeio rebus adempto 205
Nunc et ficta perit. Non iam regnare pudebit,
Nec color imperii nec frons erit ulla senatus.
O felix cui summa dies fuit obvia victo
Et cui quaerendos Pharium scelus obtulit ensis!
Forsitan in soceri potuisses vivere regno. 210

Scire mori sors prima viris, sed proxima cogi.
Et mihi, si fatis aliena in iura venimus,
Fac talem, Fortuna, Iubam; non deprecor hosti
Servari, dum me servet cervice recisa.'

CALPURNIUS—NEMESIANUS

It was not till 1854 that the eleven bucolic poems which had up to that time been attributed to one Calpurnius Siculus, of uncertain date, were shown by M. Haupt, in a famous dissertation, to be made up of two sets of eclogues, the first seven only belonging to Calpurnius, while the remaining four were the work of Nemesianus.

This separation was based partly upon the testimony of several MSS., partly on the observation that the two groups of poems were widely different in metrical and prosodical usage, those of Calpurnius being rigidly exact and closely modelled upon the Eclogues of Vergil. The last four are not only much less carefully constructed, but they also exhibit palpable imitations of Calpurnius and remarkable coincidences in certain stylistic features with the *Cynegetica* of Nemesianus.

The date of Calpurnius was also convincingly determined by M. Haupt, numerous allusions in the seven eclogues clearly pointing to the early years of Nero's reign, while Nemesianus, if he be identical—as is all but certain—with the author of the poem on hunting, mentioned above, lived towards the close of the third century.

The first, fourth, and seventh eclogues of Calpurnius are more or less fulsome panegyrics of Nero, the shepherds serving merely as the mouthpiece of the poet's patriotic sentiments. The others are strictly bucolic. The second pictures the delight of a pastoral life, and ends with the praise of a maiden of whom the two interlocutors—a shepherd and a gardener—are enamoured. The third deals with a song which a lovesick but jilted shepherd composed to win back the affection of his sweetheart. The fifth is a kind of pastoral

catechism, in which Micon, an aged shepherd about to retire, hands over his flocks to young Canthus, with wise precepts as to their proper care. The sixth describes the mutual railery of two shepherds, which eventually prevents the friendly singing contest that had been arranged between them.

The four idyls of Nemesianus are similar in content. The first and second describe two singing contests, the former sounding the praises of Meliboeus, the latter eulogizing an imprisoned maiden, Donace. The fourth likewise contains a love ditty, while the third is a panegyric of Pan, the god of shepherds, put into the mouth of Bacchus.

The literary value of these bucolic poems, if compared with those of Theocritus, or even of Vergil, can naturally not be rated very highly; but when judged—as in fairness they should be—in the light of contemporary poetic efforts, they appear to considerably better advantage and amply repay perusal. They, in fact, frequently remind the modern reader of the pastorals of Pope, an equally artificial product in which an external polish and rhetorical elaboration take the place of originality, sincerity of sentiment, and spontaneity of expression.

CALPVRNIVS

Eclogue III.

Iollas. Numquid in hac, Lycida, vidisti forte iuvencam
Valle meam? solet ista tuis occurrere tauris,
Et iam paene duas, dum quaeritur, eximit horas;
Nec tamen adparet. Duris ego perdita ruscis
Iam dudum nullus dubitavi crura rubetis 5
Scindere, nec quidquam post tantum sanguinis egi.

Lycidas. Non satis adtendi: nec enim vacat. Vror,
Iolla,

Vror, et inmodice: Lycidan ingrata reliquit
Phyllis amatque novum post tot mea munera Mopsum.

I. Mobilior ventis o femina! sic tua Phyllis! 10
Quae sibi, nam memini, si quando solus abesses,
Mella etiam sine te iurabat amara videri.

L. Altius ista querar, si forte vacabis, Iolla.
Has pete nunc salices et laevas flecte sub ulmos.

Nam cum prata calent, illic requiescere noster 15
Taurus amat gelidaque iacet spatiosus in umbra
Et matutinas revocat palearibus herbas.

I. Non equidem, Lycida, quamvis contentus, abibo.
Tityre, quas dixit salices pete solus et illinc,
Si tamen invenies, deprensam verbere multo 20
Huc age; sed fractum referas hastile memento.
Nunc age dic, Lycida: quae noxam magna tulere
Iurgia? quis vestro deus intervenit amori?

L. Phyllide contentus sola (tu testis, Iolla)
Callirhoen sprevi, quamvis cum dote roget: 25

En, sibi cum Mopso calamos intexere cera
 Incipit et puero comitata sub ilice cantat.
 Haec ego cum vidi, fateor, sic intimus arsi,
 Vt nihil ulterius tulerim. Nam protinus ambas
 Diduxi tunicas et pectora nuda cecidi. 30
 Alcippen irata petit dixitque: 'relicto
 Improbe, te, Lycida, Mopsum tua Phyllis amabit.'
 Nunc penes Alcippen manet ac ne forte negetur,
 A! vereor; nec tam nobis ego Phyllida reddi
 Exopto quam cum Mopso iurgetur anhelò. 35
L. A te coeperunt tua iurgia; tu prior illi
 Victas tende manus; decet indulgere puellae,
 Vel cum prima nocet. Si quid mandare iuvabit,
 Sedulus iratae contingam nuntius auris.
L. Iam dudum meditor quo Phyllida carmine placem. 40
 Forsitan audito poterit mitescere cantu;
 Et solet illa meas ad sidera ferre Camenas.
L. Dic age; nam cerasi tua cortice verba notabo
 Et decisa feram rutilanti carmina libro.
L. 'Has tibi, Phylli, preces iam pallidus, hos tibi cantus 45
 Dat Lycidas quos nocte miser modulatur acerba,
 Dum flet et excluso disperdit lumina somno.
 Non sic destrecta marcescit turdus oliva,
 Non lepus, extremas legulus cum sustulit uvas,
 Vt Lycidas domina sine Phyllide tabidus erro. 50
 Te sine, vae misero, mihi lilia nigra videntur
 Nec sapiunt fontes et acescunt vina bibenti.
 At si tu venias, et candida lilia fient
 Et sapient fontes et dulcia vina bibentur.
 Ille ego sum Lycidas quo te cantante solebas 55
 Dicere felicem, cui dulcia saepe dedisti
 Oscula nec medios dubitasti rumpere cantus
 Atque inter calamos errantia labra petisti.
 A dolor! et post haec placuit tibi torrida Mopsi
 Vox et carmen iners et acerbae stridor avenae? 60
 Quem sequeris? quem, Phylli, fugis? formosior illo
 Dicor et hoc ipsum mihi tu iurare solebas.
 Sum quoque divitior: certaverit ille tot haedos

Pascere quot nostri numerantur vespere tauri.
Quid tibi quae nosti referam? scis, optima Phylli, 65
Quam numerosa meis siccetur bucula mulctris
Et quam multa suos suspendat ad ubera natos.
Sed mihi nec gracili sine te fiscella salicto
Texitur et nullo tremuere coagula lacte.
Quod si dura times etiam nunc verbera, Phylli, 70
Tradimus ecce manus: licet illae vimine torto,
Seu licet, et lenta post tergum vite domentur.
Vt mala nocturni religavit brachia Mopsi
Tityrus et furem medio suspendit ovili.
Accipe, ne dubites, meruit manus utraque poenas. 75
His tamen, his isdem manibus tibi saepe palumbes,
Saepe etiam leporem decepta matre paventem
Misimus in gremium; per me tibi lilia prima
Contigerunt primaeque rosae: vixdum bene florem
Degustarat apis, tu cingebare coronis. 80
Aurea sed forsán mendax tibi munera iactat.
Qui metere occidua feralis nocte lupinos
Dicitur et cocto pensare legumine panem:
Qui sibi tunc felix, tunc fortunatus habetur,
Vilia cum subigit manualibus ordea saxis. 85
Quod si turpis amor precibus, quod abominor, istis
Obstiterit, laqueum miseri nectemus ab illa
Ilice quae nostros primum violavit amores.
Hi tamen ante mala figentur in arbore versus:
“Credere, pastores, levibus nolite puellis; 90
Phyllida Mopsus habet, Lycidan habet ultima rerum.”
Nunc age, si quidquam miseris succurris, Iolla,
Perfer et exora modulato Phyllida cantu.
Ipse procul stabo vel acuta carice tectus
Vel propius latitans vicina saepe sub horti. 95
I. Ibimus: et veniet, nisi me praesagia fallunt.
Nam bonus a! dextrum fecit mihi Tityrus omen,
Qui redit inventa non inritus ecce iuvenca.

Eclogue VI.

Astylus. Serus ades, Lycida: modo Nyctilus et puer
Alcon

Certavere sub his alterno carmine ramis
Iudice me, sed non sine pignore. Nyctilus haedos
Iuncta matre dedit; catulum dedit ille, leaenae
Iuravitque genus, sed sustulit omnia victor. 5

Lycidas. Nyctilon ut cantu rudis exsuperaverit Alcon?

Astyle, credibile est, si vincat acanthida cornix,
Vocalem superet si dirus aedona bubo.

A. Non potiar Petale, qua nunc ego maceror una,
Si magis aut docili calamorum Nyctilus arte 10
Aut cantu magis est quam vultu proximus illi.

L. Iam non decipior: te iudice pallidus alter
Venit et hirsuta spinosior hystrice barbam;
Candidus alter erat laevisque decentior ovo
Et ridens oculis crinemque simillimus auro, 15
Qui posset dici, si non cantaret, Apollo.

A. O Lycida, si quis tibi carminis usus inesset,
Tu quoque laudatum nosces Alcona probare.

L. Vis igitur, quoniam nec nobis, improbe, par es,
Ipse tuos iudex calamos committere nostris? 20
Vis conferre manum? veniat licet arbiter Alcon.

A. Vincen tu quemquam? vel te certamine quisquam
Dignetur, qui vix stillantes, aride, voces
Rumpis et expellis male singultantia verba?

L. Fingas plura licet: nec enim potes, improbe, vera 25
Exprobrare mihi, sicut tibi multa Lycotas.

Sed quid opus vana consumere tempora lite?
Ecce venit Mnasyllus: erit (nisi forte recusas)
Arbiter inflatis non credulus, improbe, verbis.

A. Malueram, fateor, vel praedamnatus abire 30
Quam tibi certanti partem committere vocis.

Ne tamen hoc impune feras, en aspicias illum,
Candida qui medius cubat inter lilia, cervum?
Quamvis hunc Petale mea diligat, accipe victor.

Scit frenos et ferre iugum sequiturque vocantem 35
 Credulus et mensae non improba porrigit ora.
 Adspicis, ut fruticat late caput utque sub ipsis
 Cornibus e tereti pendent redimicula collo?
 Adspicis, ut niveo frons inretita capistro
 Lucet et a dorso quae totam circuit alvum, 40
 Alternat vitreas lateralis cingula bullas?
 Cornua subtiles ramosaque tempora molles
 Implicuere rosae rutiloque monilia torque
 Extrema cervice natant, ubi pendulus apri
 Dens sedet et nivea distinguit pectora luna. 45
 Hunc, sic . . . vides, Mnasyllē, paciscor
 Perdere, dum sciat hic se non sine pignore vinci.
L. Terreri, Mnasyllē, suo me munere credit:
 Adspice, quam timeam! genus est, ut scitis, equarum
 Non vulgare mihi; quarum de sanguine ponam 50
 Velocem Petason, qui gramina matre relicta
 Nunc primum teneris libavit dentibus: illi
 Terga sedent, micat acre caput, sine pondere cervix,
 Et tornata brevi substringitur ungula cornu,
 Vngula, qua viridi sic exultavit in arvo, 55
 Tangeret ut fragilis, sed non curvaret, aristas:
 Hunc dare, si vincar, silvestria numina iuro.
Mnasyllus. Et vacat et vestros cantus audire iuvabit.
 Iudice Mnasyлло contendite, si libet: istic
 Protinus ecce torum fecere sub ilice Musae. 60
A. Sed, ne vicini nobis sonus obstrepat amnis,
 Gramina linquamus ripamque volubilis undae.
 Namque sub exeso raucum mihi pumice lymphae
 Respondent et obest arguti glarea rivi.
L. Si placet, antra magis vicinaque saxa petamus, 65
 Saxa quibus viridis stillanti vellere muscus
 Dependet scopulisque cavum sinuantibus arcum
 Imminet exesa veluti testudine concha.
M. Venimus et tacito sonitum mutavimus antro:
 Seu residere libet, dabit ecce sedilia tophus, 70
 Ponere seu cubitum, melior viret herba tapetis.
 Nunc mihi seposita reddantur carmina lite;

Nam vicibus teneros malim cantetis amores:

Astyle, tu Petalen, Lycida, tu Phyllida lauda.

L. Tu modo nos illis (iam nunc, Mnasyllē precamur) 75

Auribus accipias quibus hunc et Acanthida nuper

Diceris in silva iudex audisse Thalea.

A. Non equidem possum, cum provocet iste, tacere.

Rumpor enim, Mnasyllē: nihil nisi iurgia quaerit.

Audiat aut dicat, quoniam cupit; hoc mihi certe 80

Dulce satis fuerit, Lycidam spectare trementem,

Dum te teste palam sua crimina pallidus audit.

L. Me, puto, vicinus Stimicon, me proximus Aegon

Hos inter frutices tacite risere volentem

Oscula cum tenero miscere virilia Mopso. 85

A. Fortior o utinam non nunc Mnasyllus adesset!

Efficerem, ne te quisquam tibi turpior esset.

M. Quid furitis, quo vos insania tendere iussit,

Si vicibus certare placet? sed non ego vobis

Arbiter: hoc alius possit discernere iudex. 90

Et venit ecce Micon, venit et vicinus Iollas:

Litibus hi vestris poterunt imponere finem.

NEMESIANVS

Eclogue III.

Nyctilus atque Micon nec non et pulcher Amyntas
Torrentem patula vitabant ilice solem,
Cum Pan venatu fessus recubare sub ulmo
Coeperat et somno laxatas sumere viris;
Quem super e tereti pendebat fistula ramo. 5
Hanc pueri, tamquam praedem pro carmine possent
Sumere fasque esset calamos tractare deorum,
Invadunt furto; sed nec resonare canorem
Fistula quem suerat nec vult contexere carmen,
Sed pro carminibus male dissona sibila reddit, 10
Cum Pan excussus sonitu stridentis avenae
Iamque videns 'pueri, si carmina poscitis,' inquit,
'Ipse canam: nulli fas est inflare cicutas
Quas ego Maenaliis cera coniungo sub antris.
Iamque ortus, Lenaeae, tuos et semina vitis 15
Ordine detexam: debemus carmina Baccho.'
Haec fatus coepit calamis sic montivagus Pan:
'Te cano qui gravidis hederata fronte corymbis
Viteaserta plicas quique udo palmitetigres
Ducis odoratis perfusus colla capillis, 20
Vera Iovis proles; nam cum post sidera caeli
Sola Iovem Semele vidit Iovis ora professum,
Hunc pater omnipotens, venturi providus aevi,
Pertulit et iusto produxit tempore partus.
Hunc Nymphae Faunique senes Satyrique procaces, 25
Nosque etiam Nysae viridi nutrimus in antro.

Quin et Silenus parvum veteranus alumnum
 Aut gremio fovet aut resupinis sustinet ulnis,
 Evocat aut risum digito motuve quietem
 Adlicit aut tremulis quassat crepitacula palmis. 30
 Cui deus adridens horrentes pectore setas
 Vellicat aut digitis auris adstringit acutas
 Adplauditve manu mutilum caput aut breve mentum
 Et simas tenero conludit pollice nares.
 Interea pueri florescit pube iuventus 35
 Flavaque maturo tumuerunt tempora cornu.
 Tum primum laetas extendit pampinus uvas:
 Mirantur Satyri frondes et poma Lyaei.
 Tum deus 'o Satyri, maturos carpite fetus'
 Dixit 'et ignotos proni calcate racemos.' 40
 Vix haec ediderat, decerpunt vitibus uvas
 Et portant calathis celerique elidere planta
 Concava saxa super properant: vindemia fervet
 Collibus in summis, crebro pede rumpitur uva
 Nudaque purpureo sparguntur pectora musto. 45
 Tum Satyri, lasciva cohors, sibi pocula quisque
 Obvia conripiunt: quae fors dedit, occupat usus.
 Cantharon hic retinet, cornu bibit alter adunco,
 Concavat ille manus palmasque in pocula vertit,
 Pronus at ille lacu bibit et crepitantibus haurit 50
 Musta labris; alius vocalia cymbala mergit
 (Excipit aes potum saliensque liquore resultat);
 Atque alius latices pressis resupinus ab uvis
 Evomit, inque umeros et pectora defluit umor.
 Omnia ludus habet cantusque chorique licentes; 55
 Et Venerem iam vina movent: raptantur amantes
 Concubitu Satyri fugientes iungere Nymphas
 Iamiamque elapsas hic crine, hic veste retentat.
 Tum primum roseo Silenus cymbia musto
 Plena senex avide non aequis viribus hausit. 60
 Ex illo venas inflatus nectare dulci
 Hesternoque gravis semper ridetur Iaccho.
 Quin etiam deus ille, deus Iove prosatus ipso,
 Et plantis uvas premit et de vitibus hastas

Integit et lyncei praebebat cratera bibenti.
 Haec Pan Maenalia pueros in valle docebat,
 Sparsas donec oves campo conducere in unum
 Nox iubet, uberibus suadens siccare fluorem
 Lactis et in niveas adstrictum cogere glebas.

65

Eclogue IV.—Lycidas. Mopsus.

Populea Lycidas nec non et Mopsus in umbra,
 Pastores, calamis et versu doctus uterque
 Nec triviale sonans, proprios cantabat amores.
 Nam Mopso Meroe, Lycidae crinitus Iollas
 Ignis erat; parilisque furor de dispare sexu
 Cogebat trepidos totis discurrere silvis.

5

Hos puer ac Meroe multum lusere furentes,
 Dum modo conductas vitant in vallibus ulmos,
 Nunc fagos placitas fugiunt promissaque fallunt
 Antra nec est animus solitos ad ludere fontis.
 Cum tandem fessi quos torridus ederat ignis,
 Sic sua desertis nudarunt vulnera silvis
 Inque vicem dulces cantu dixere querellas.

10

Mopsus. Inmitis Meroe rapidisque fugacior Euris,
 Cur nostros calamos, cur pastoralia vitas
 Carmina? quemve fugis? quae me tibi gloria victo?
 Quid vultu mentem premis ac spem fronte serenas?
 Tandem, dura, nega: possum nam velle negantem.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.

15

Lycidas. Respice me tandem, puer o crudelis Iolla.
 Non hoc semper eris: perdunt et gramina flores,
 Perdit spina rosas nec semper lilia candent
 Nec longum tenet uva comas nec populus umbras:
 Donum forma breve est nec se quod commodet annis.

20

Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
M. Cerva marem sequitur, taurum formosa iuvenca,
 Et Venerem sensere lupae, sensere leaenae
 Et genus aerium volucres et squamea turba
 Et montes silvaeque, suos habet arbor amores:

25

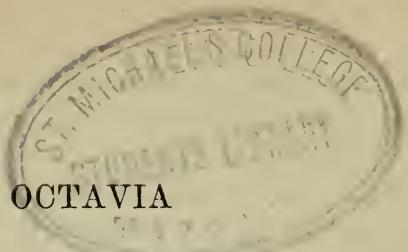

Tu tamen una fugis, miserum tu prodix amantem. 30
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
L. Omnia tempus alit, tempus rapit: usus in arto est.
 Ver erat, et vitulos vidi sub matribus istos
 Qui nunc pro nivea coiere in cornua vacca.
 Et tibi iam tumidae nares et fortia colla, 35
 Iam tibi bis denis numerantur messibus anni.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
M. Huc, Meroe formosa, veni: vocat aestus in umbram.
 Iam pecudes subiere nemus, iam nulla canoro
 Guttare cantat avis, torto non squamea tractu 40
 Signat humum serpens: solus cano. Me sonat omnis
 Silva, nec aestivis cantu concedo cicadis.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
L. Tu quoque, saeve puer, niveum ne perde colorem
 Sole sub hoc: solet hic lucentes urere malas. 45
 Hac age pampinea mecum requiesce sub umbra;
 Hic tibi lene virens fons murmurat, hic et ab ulmis
 Purpureae fetis dependent vitibus uvae.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
M. Qui tulerit Meroes fastidia lenta superbae, 50
 Sithonias feret ille nives Libyaeque calorem,
 Nerinas potabit aquas taxique nocentis
 Non metuet sucos, Sardorum gramina vincet
 Et iuga Marmaricos coget sua ferre leones.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas. 55
L. Quisquis amat pueros, ferro praecordia duret,
 Nil properet discatque diu patienter amare
 Prudentesque animos teneris non spernat in annis,
 Perferat et fastus. Sic olim gaudia sumet,
 Si modo sollicitos aliquis deus audit amantes. 60
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
M. Quid prodest, quod me pagani mater Amyntae
 Ter vittis, ter fronde sacra, ter ture vapore
 Lustravit cineresque aversa effudit in amnem,
 Incendens vivo crepitantes sulphure lauros, 65
 Cum sic in Meroen totis miser ignibus urar?
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.

L. Haec eadem nobis quoque versicoloria fila
Et mille ignotas Mycale circumtulit herbas;
Cantavit, quo luna tumet, quo rumpitur anguis, 70
Quo currunt scopuli, migrant sata, vellitur arbos.
Plus tamen ecce meus, plus est formosus Iollas.
Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.

OCTAVIA

THIS anonymous and meritorious tragedy owes its preservation to the fortunate error of having been at a very early date attributed to Seneca, and it was hence handed down together with his genuine dramas.

It is the only extant specimen of the *fabula praetexta*, or historical Roman tragedy, and deals with the pathetic story of Octavia, the daughter of Claudius and Messalina. Having been married against her will to Nero, she was, after a few years of unhappy married life, discarded by her husband in favor of Poppaea Sabina, and subsequently, in 62 A.D., banished to a desert island to be there executed. With this domestic tragedy the poet has, however, skilfully interwoven political motives. The populace is represented as taking sides with Octavia, but this very uprising is destined to accelerate her doom, for Nero seizes upon it as a pretext to condemn its unhappy and innocent cause.

The play—in reality a virulent impeachment of Nero—was composed shortly after his death, in 68 A.D., this event being unmistakably alluded to in vss. 620–630, while vs. 71 is a reminiscence of Lucan i. 135.

This fact would be alone sufficient to render Seneca's alleged authorship out of the question, for he died three years before Nero. Besides, he himself appears as one of the *dramatis personae* in the capacity of a shrewd and sensible statesman, in contrast to the lawless and despotic character of his imperial master and one-time pupil.

Nor does the *Octavia* exhibit, except in a general way, any of the typical characteristics of Seneca's other plays; the five-act rule is, indeed, observed, but the choral lyrics do not constitute the connecting links between the acts; at

no time do three actors appear in one scene ; the versification is confined to iambic metres in the dialogue, while the choruses, though they form a very prominent feature, are restricted to anapestic systems somewhat loosely constructed. The characters themselves are not mere artificial stage heroes, or villains as in Seneca, but passionate human beings of flesh and blood, drawn consistently and to life. The influence of Greek tragedy is, of course, everywhere discernible, the *Electra* of Sophocles being, as it seems, put under special contribution, but the plot is original, the story itself well adapted for dramatic treatment, and the artistic execution, while not the work of genius, is of a high order of merit.

OCTAVIA

Characters: OCTAVIA, NURSE OF OCTAVIA, SENECA, NERO,
A PREFECT, AGRIPPINA, NURSE OF POPPAEA, POPPAEA,
MESSENGER, CHORUS.

Octavia. Iam vaga caelo sidera fulgens
Aurora fugat, surgit Titan
Radiante coma mundoque diem
Reddit clarum. 1
Age, tot tantis onerata malis, 5
Repete adsuetos iam tibi questus
Atque aequoreas vince Alcyonas,
Vince et volucres Pandionias:
Gravior namque his fortuna tua est.
Semper, genetrix, deflenda mihi, 10
Prima meorum causa malorum,
Tristis questus natae exaudi,
Si quis remanet sensus in umbris.
Vtinam ante manu grandaeva sua
Mea rupisset stamina Clotho, 15
Tua quam maerens vulnera vidi
Oraque foedo sparsa cruore!
O lux semper funesta mihi,
Tempore ab illo
Lux es tenebris invisā magis: 20
Tulimus saevae iussa novercae,
Hostilem animum vultusque truces.
Illa, illa meis tristis Erinys
Thalamis Stygios praetulit ignis

Teque extinxit, miserande pater,
 Modo cui totus paruit orbis
 Ultra Oceanum
 Cuique Britanni terga dedere,
 Ducibus nostris ante ignoti
 Iurisque sui. 25
 Coniugis, heu me, pater, insidiis
 Oppresse iaces servitque domus
 Cum prole tua capta tyranno. 30

Nutrix. Fulgore primo captus et facie nova
 Fallacis aulae quisquis adtonitus stupet, 35
 Subito † latentis ecce Fortunae impetu
 Modo praepotentem cernat eversam domum
 Stirpemque Claudī, cuius imperio fuit
 Subiectus orbis, paruit liber diu
 Oceanus et recepit invitus ratis. 40
 En, qui Britannis primus imposuit iugum,
 Ignota tantis classibus texit freta
 Interque gentis barbaras tutus fuit
 Et saeva maria, coniugis scelere occidit;
 Mox illa nati: cuius extinctus iacet 45
 Frater venenis. Maeret infelix soror
 Eademque coniunx nec graves luctus valet
 Ira coacta tegere crudelis viri;
 Quem sancta refugit semper atque odio pari
 Ardens maritus mutua flagrat face. 50
 Animum dolentis nostra solatur fides
 Pietasque frustra: vincit inmitis dolor
 Consilia nostra nec regi mentis potest
 Generosus ardor, sed malis viris capit.
 Heu quam nefandum prospicit noster timor 55
 Scelus, quod utinam numen avertat deum.

Oct. O mea nullis aequanda malis
 Fortuna, licet
 Repetam luctus, Electra, tuos:
 Tibi maerenti caesum licuit 60

Flere parentem,
 Scelus ulcisci vindice fratre,
 Tua quem pietas hosti rapuit
 Texitque fides:
 Me crudeli sorte parentes 65
 Raptos prohibet lugere timor
 Fratrisque necem deflere vetat,
 In quo fuerat spes una mihi
 Totque malorum breve solamen.
 Nunc in luctus servata meos 70
 Magni resto nominis umbra.
Nutr. Vox en nostras perculit auris
 Tristis alumnae; cesset thalamis
 Inferre gradus tarda senectus?
Oct. Excipe nostras lacrimas, nutrix, 75
 Testis nostri fida doloris.
Nutr. Quis te tantis solvet curis,
 Miseranda, dies?
Oct. Qui me Stygias mittet ad umbras.
Nutr. Omina quaeso sint ista procul. 80
Oct. Non vota meos tua nunc casus,
 Sed fata regunt.
Nutr. Dabit adflictae meliora deus
 Tempora mitis; tu modo blando
 Vince obsequio placata virum. 85
Oct. Vincam saevos ante leones
 Tigresque truces, fera quam saevi
 Corda tyranni.
 Odit genitos sanguine claro,
 Spernit superos hominesque simul, 90
 Nec fortunam capit ipse suam
 Quam dedit illi per scelus ingens
 Infanda parens. Licet ingratum
 Dirae pudeat munere matris
 Hoc imperium cepisse, licet 95
 Tantum munus morte rependat,
 Feret hunc titulum post fata tamen
 Femina longo semper in aevo.

Nutr. Animi retine verba furentis,
Temere emissam comprime vocem.

Oct. Toleranda quamvis patiar, haud umquam queant 100
Nisi morte tristi nostra finiri mala.
Genetrice caesa, per scelus raptō patre,
Orbata fratre, miseriis luctu obruta,
Maerore pressa, coniugi invisā ac meae
Subiecta famulae luce non grata fruor, 105
Trepidante semper corde non mortis metu,
Sed sceleris—absit crimen a fatīs meis,
Mori iuvabit; poena nam gravior nece est
Videre tumidos et truces miserae mihi
Vultus tyranni iungere atque hosti oscula, 110
Timere nutus cuius obsequium meus
Haud ferre posset fata post fratris dolor
Scelere interempti, cuius imperium tenet
Et sorte gaudet auctor infandae necis.
Quam saepe tristis umbra germani meis 115
Offertur oculis, membra cum solvit quies
Et fessa fletu lumina oppressit sopor:
Modo facibus atris armat infirmas manus
Oculosque et ora fratris infestus petit,
Modo trepidus idem refugit in thalamos meos; 120
Persequitur hostis atque inhaerenti mihi
Violentus ensem per latus nostrum rapit.
Tunc tremor et ingens excutit somnos pavor
Renovatque luctus et metus miserae mihi.
Adice his superbam pacificam, nostrae domus 125
Spoliis nitentem, cuius in munus suam
Stygiae parentem natus imposuit rati,
Quam dira post naufragia superato mari
Ferro interemit saevior pelagi fretis:
Quae spes salutis post nefas tantum mihi? 130
Inimica victrix inminet thalamis meis
Odioque nostri flagrat et pretium stupri
Iustae maritum coniugis poseit caput.
Emergere umbris et fer auxilium tuae

Natae invocanti, genitor, aut Stygios sinus 135
 Tellure rupta pande, quo praeceps ferar.
Nutr. Frustra parentis invocas manes tui,
 Miseranda, frustra, nulla cui prolis suae
 Manet inter umbras cura: qui nato suo
 Praeferre potuit sanguine alieno satum 140
 Genitamque fratris coniugem pactus sibi
 Toris nefandis flebili iunxit face.
 Hinc orta series facinorum: caedes, doli,
 Regni cupido, sanguinis clari sitis;
 Mactata soceri concidit thalamis gener 145
 Victima, tuis ne fieret hymenaeis potens.
 Pro facinus ingens! feminae est munus datus
 Silanus et cruore foedavit suo
 Patrios penates, criminis ficti reus.
 Intravit hostis, ei mihi, captam domum, 150
 Dolis novercae principis factus gener
 Idemque natus, iuvenis infandi ingeni,
 Scelerum capacis, dira cui genetrix facem
 Accendit et te iunxit invitam metu.
 Tantoque victrix facta successu ferox 155
 Ausa imminere est orbis imperio sacri.
 Quis tot referre facinorum formas potest
 Et spes nefandas feminae et blandos dolos
 Regnum petentis per gradus scelerum omnium?
 Tunc sancta Pietas extulit trepidos gradus 160
 Vacuamque Erinyes saeva funesto pede
 Intravit aulam, polluit Stygia face
 Sacros penates, iura naturae furens
 Fasque omne rupit: miscuit coniunx viro
 Venena saeva, cecidit atque eadem sui 165
 Mox scelere nati; tu quoque extinctus iaces,
 Deflende nobis semper infelix puer,
 Modo sidus orbis, columnen augustae domus,
 Britannice, heu me, nunc levis tantum cinis
 Et tristis umbra; saeva cui lacrimas dedit 170
 Etiam noverca, cum rogis artus tuos
 Dedi cremandos membraque et vultus deo

Similes volanti funebris flamma abstulit. . . .

Oct. Extinguat et me, ne manu nostra cadat!

Nutr. Natura viris non dedit tantas tibi.

175

Oct. Dolor ira maeror miseriae luctus dabunt.

Nutr. Vince obsequendo potius inमितem virum.

Oct. Vt fratrem ademptum scelere restituat mihi?

Nutr. Incolumis ut sis ipsa, labentem ut domum
Genetoris olim subole restituas tua.

180

Oct. Expectat aliam principis subolem domus;

Me dira miseri fata germani trahunt.

Nutr. Confirmet animum civium tantus favor.

Oct. Solatur iste nostra, non relevat mala.

Nutr. Vis magna populi est.

Oct. Principis maior tamen. 185

Nutr. Respiciet ipse coniugem.

Oct. Paclex vetat.

Nutr. Invisa cunctis nempe.

Oct. Sed cara est viro.

Nutr. Nondum uxor est.

Oct. Iam fiet, et genetrix simul.

Nutr. Iuvenilis ardor impetu primo furit,

Languescit idem facile nec durat diu

190

In Venere turpi, ceu levis flammae vapor:

Amor perennis coniugis castae manet.

Violare prima quae toros ausa est tuos

Animumque domini famula possedit diu,

Iam metuit eadem—

Oct. Nempe praelatam sibi.

195

Nutr. Subiecta et humilis, atque monimenta extruit

Quibus timorem fassa testatur suum.

Et hanc levis fallaxque destituet deus

Volucer Cupido: sit licet forma eminens,

Opibus superba, gaudium capiet breve.

200

Passa est similes ipsa dolores
Regina deum,
Cum se formas vertit in omnis
Dominus caeli divumque pater,

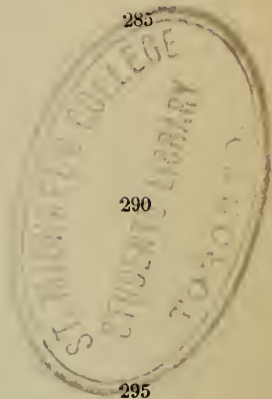
Et modo pennas sumpsit oloris 205
 Modo Sidonii cornua tauri,
 Aureus idem fluxit in imbri;
 Fulgent caelo sidera Ledaë,
 Patrio residet Bacchus Olympo,
 Deus Alcides possidet Heben 210
 Nec Iunonis iam timet iras,
 Cuius gener est qui fuit hostis.
 Vicit sapiens tamen obsequium
 Coniugis altae pressusque dolor:
 Sola Tonantem tenet aethereo 215
 Secura toro maxima Iuno,
 Nec mortali captus forma
 Deserit altam Iuppiter aulam.
 Tu quoque, terris altera Iuno,
 Soror Augusti coniunxque, gravis 220
 Vince dolores.

Oct. Iungentur ante saeva sideribus freta
 Et ignis undae, Tartaro tristi polus,
 Lux alma tenebris, roscidae nocti dies,
 Quam cum scelesti coniugis mente impia 225
 Mens nostra, semper fratris extincti memor.
 Vtinam nefandi principis dirum caput
 Obruere flammis caelitum rector paret,
 Qui saepe terras fulmine infesto quatit
 Mentisque nostras ignibus terret sacris 230
 Novisque monstris; vidimus caelo iubar
 Ardens cometam pandere infestam facem,
 Qua plaustra tardus noctis aeterna vice
 Regit Bootes, frigore Arctoo, rigens:
 En ipse diro spiritu saevi ducis 235
 Polluitur aether, gentibus cladis novas
 Minantur astra quas regit dux impius.
 Non tam ferum Typhona neglecto Iove
 Irata Tellus edidit quondam parens:
 Hic gravior illo pestis, hic hostis deum 240
 Hominumque templis expulit superos suis

Civisque patria, spiritum fratri abstulit,
 Hausit cruorem matris—et lucem videt
 Fruiturque vita noxiam atque animam trahit!
 Pro summe genetor, tela cur frustra iacis 245
 Invicta totiens temere regali manu?
 In tam nocentem dextra cur cessat tua?
 Vtinam suorum facinorum poenas luat
 Nero insitivus, Domitio genitus patre,
 Orbis tyrannus quem premit turpi iugo 250
 Morumque vitiis nomen Augustum inquinat!
Nutr. Indignus ille, fateor, est thalamis tuis;
 Sed cede fatis atque fortunae tuae,
 Alumna, quaeso, neve violenti move
 Iram mariti. Forsitan vindex deus 255
 Existet aliquis, laetus et veniet dies.
Oct. Gravi deorum nostra iam pridem domus
 Urgetur ira, prima quam pressit Venus
 Furore miserae dura genetricis meae,
 Quae nupta demens nupsit incesta face, 260
 Oblita nostri, coniugis, legum inmemor.
 Illi soluta crine, succincta anguibas
 Vlrix Erinys venit ad Stygios toros
 Raptasque thalamis sanguine extinxit faces;
 Incendit ira principis pectus truci 265
 Caedem in nefandam: cecidit infelix parens,
 Heu, nostra ferro meque perpetuo obruit
 Extincta luctu; coniugem traxit suum
 Natumque ad umbras, prodidit lapsam domum.
Nutr. Renovare luctus parce cum fletu pios, 270
 Manis parentis neve sollicita tuae,
 Gravis furoris quae sui poenas dedit.

Chorus. Quae fama modo venit ad auris?
 Vtinam falso credita perdat
 Frustra totiens iactata fidem, 275
 Nec nova coniunx nostri thalamos
 Principis intret teneatque suos
 Nupta penates Claudia proles;

Edat partu pignora pacis	
Qua tranquillus gaudeat orbis	280
Servetque decus Roma aeternum.	
Fratris thalamos sortita tenet	
Maxima Iuno; soror Augusti	
Sociata toris cur a patria	
Pellitur aula? sancta quid illi	285
Prodest pietas divusque pater,	
Quid virginitas castusque pudor?	
Nos quoque nostri sumus inmemores	
Post fata ducis cuius stirpem	
Prodimus aevo suadente metum.	290
Vera priorum virtus quondam	
Romana fuit verumque genus	
Martis in illis sanguisque viris.	
Illi reges hac expulerunt	
Vrbe superbos ultique tuos	295
Sunt bene manes,	296
Mactata tua miseranda manu,	302
Nata Lucreti, stuprum saevi	
Passa tyranni.	
Dedit infandi sceleris poenas	
Cum Tarquinio Tullia coniunx	303
Quae per caesi membra parentis	
Egit saevos impia currus	
Laceroque seni violenta rogos	
Nata negavit.	
Haec quoque nati videre nefas	310
Saecula magnum, cum Tyrrhenum	
Rate ferali princeps captam	
Fraude parentem misit in aequor.	
Properant placidos linquere portus	
Iussi nautae, resonant remis	315
Pulsata freta:	
Fertur in altum provecta ratis	
Quae resoluta robore labens	
Pressa dehiscit sorbetque mare.	
Tollitur ingens clamor ad astra	320

Cum femineo mixtus planctu.
 Mors ante oculos dira vagatur;
 Quaerit leti sibi quisque fugam:
 Alii lacerae puppis tabulis
 Haerent nudi fluctusque secant, 325
 Repetunt alii litora nantes;
 Multos mergunt fata profundo.
 Scindit vestis Augusta suas
 Laceratque comas rigat et maestis
 Fletibus ora. 330
 Postquam spes est nulla salutis,
 Ardens ira, iam victa malis:
 'Haec,' exclamat, 'mihi pro tanto
 Munere reddis praemia, nate?
 Hac sum, fateor, digna carina 335
 Quae te genui, quae tibi lucem
 Atque imperium nomenque dedi
 Caesaris amens. Exere vultus
 Acheronto tuos poenisque meis
 Pascere, coniunx: 340
 Ego causa tua, miserande, necis
 Natoque tuo funeris auctor
 En, ut merui, ferar ad manis
 Inhumata tuos, obruta saevis
 Aequeris undis.' 345
 Feriunt fluctus ora loquentis,
 Ruit in pelagus rursusque salo
 Pressa resurgit, pellit palmis
 Cogente metu freta, sed cedit
 Fessa labori. Mansit tacitis 350
 In pectoribus spreta tristi
 Iam morte fides; multi dominae
 Ferre auxilium pelago fractis
 Viribus audent, bracchia quamvis
 Lenta trahentem voce hortantur 355
 Manibusque levant. Quid tibi saevi
 Fugisse maris profuit undas!
 Ferro es nati moritura tui

Cuius facinus vix posteritas,
 Tarde semper saecula credent. 360
 Furit ereptam pelagoque dolet
 Vivere matrem
 Impius ingens, geminatque nefas:
 Ruit in miserae fata parentis
 Patiturque moram sceleris nullam. 365
 Missus peragit iussa satelles:
 Reserat dominae pectora ferro.
 Caedis moriens illa ministrum
 Rogat infelix, utero dirum
 Condat ut ensem: 370
 'Hic est, hic est fodiendus,' ait,
 'Ferro monstrum qui tale tulit.'
 Post hanc vocem
 Mixtam gemitu cum supremo
 Animam tandem per fera tristem 375
 Vulnera reddit.

Seneca. Quid me, potens Fortuna, fallaci mihi
 Blandita vultu, sorte contentum mea
 Alte extulisti, gravius ut ruerem edita
 Receptus arce totque prospicerem metus? 380
 Melius latebam procul ab invidiae malis
 Remotus inter Corsici rupis maris,
 Vbi liber animus et sui iuris mihi
 Semper vacabat studia recolenti mea.
 O quam iuvabat, quo nihil maius parens 385
 Natura genuit, operis immensi artifex,
 Caelum intueri, solis alternas vices 387a 388b
 Orbemque Phoebes, astra quem cingunt vaga, 389
 Lateque fulgens aetheris magni decus; 390
 Qui si senescit, tantus in caecum chaos
 Casurus iterum est—nunc ades mundo, dies
 Supremus ille qui premas genus impium
 Caeli ruina, rursus ut stirpem novam
 Generet renascens melior, ut quondam tulit 395
 Iuvenis, tenente regna Saturno poli.

Tunc illa virgo, numinis magni dea,
 Iustitia, caelo missa cum sancta Fide
 Terris regebat mitis humanum genus.
 Non bella norant, non tubae fremitus truces, 400
 Non arma gentes, cingere adſuerant suas
 Muris nec urbis: pervium cunctis iter,
 Communis usus omnium rerum fuit;
 Et ipsa Tellus laeta fecundos sinus
 Pandebat ultro, tam piis felix parens 405
 Et tuta alumnis. Alia sed suboles, minus
 Experta mitis, tertium sollers genus
 Novas ad artis extitit, sanctum tamen;
 Mox inquietum, quod sequi cursu feras
 Auderet acres, fluctibus tectos gravi 410
 Extrahere piscis rete vel calamo levi
 Decipere volucres . . .
 Tenere laqueo, premere subiectos iugo
 Tauros feroces, vomere immunem prius
 Sulcare terram, laesa quae fruges suas 415
 Interius alte condidit sacro sinu.
 Sed in parentis viscera intravit suae
 Deterior aetas: eruit ferrum grave
 Aurumque, saevas mox et armavit manus;
 Partita finis regna constituit, novas 420
 Extruxit urbis, tecta defendit sua,
 Aliena telis aut petit praedae inminens.
 Neglecta terras fugit et mores feros
 Hominum et cruenta caede pollutas manus
 Astraea virgo, siderum magnum decus. 425
 Cupido belli crevit atque auri fames
 Totum per orbem, maximum exortum est malum
 Luxuria, pestis blanda cui viris dedit
 Roburque longum tempus atque error gravis.
 Conlecta vitia per tot aetates diu 430
 In nos redundant: saeculo premimur gravi,
 Quo scelera regnant, saevit impietas furens,
 Turpi libido Venere dominatur potens,
 Luxuria victrix orbis immensas opes

Iam pridem avaris manibus, ut perdat, rapit. 435
 Sed ecce, gressu fertur adtonito Nero
 Trucique vultu. Quid ferat mente horreo.

Nero. Perage imperata: mitte, qui Plauti midi
 Sullaeque caesi referat abscisum caput.

Praefectus. Inssa haud morabor: castra confestim petam.

Sen. Nihil in propinquos temere constitui decet. 440

Ner. Iustum esse facile est cui vacat pectus metu.

Sen. Magnum timoris remedium clementia est.

Ner. Extinguere hostem maxima est virtus ducis.

Sen. Servare civis maior est patriae patri.

Ner. Praecipere mitem convenit pueris senem. 445

Sen. Regenda magis est fervida adulescentia.

Ner. Aetate in hac sat esse consilii reor.

Sen. Vt facta superi comprobent semper tua.

Ner. Stulte verebor, ipse cum faciam, deos.

Sen. Hoc plus verere quod licet tantum tibi. 450

Ner. Fortuna nostra cuncta permittit mihi.

Sen. Crede obsequenti parcus: levis est dea.

Ner. Inertis est nescire quid liceat sibi.

Sen. Id facere laus est quod decet, non quod licet.

Ner. Calcat iacentem vulgus.

Sen. Invisum opprimit. 455

Ner. Ferrum tuetur principem.

Sen. Melius fides. 456

Ner. Metuant necesse est—

Sen. Quidquid exprimitur grave est. 458

Ner. Iussisque nostris pareant.

Sen. Iusta impera.

Ner. Statuam ipse.

Sen. Quae consensus efficiat rata. 460

Ner. Despectum ut ensis feriat?

Sen. Hoc absit nefas.

Ner. An patiar ultra sanguinem nostrum peti,

Inultus et contemptus ut subito opprimar?

Exilia non fregere submotos procul

Plantum atque Sullam, pertinax quorum furor 465

Armat ministros sceleris in caedem meam,
 Absentium cum maneat etiam ingens favor
 In urbe nostra qui fovet spes exulum.
 Tollantur hostes ense suspecti mihi,
 Invisa coniunx pereat et carum sibi
 Fratrem sequatur. Quidquid excelsum est cadat.

470

Sen. Pulcrum eminere est inter illustris viros,
 Consulere patriae, parcere adflictis, fera
 Caede abstinere tempus atque irae dare,
 Orbi quietem, saeculo pacem suo.

475

Haec summa virtus, petitur hac caelum via.
 Sic ille patriae primus Augustus parens
 Complexus astra est colitur et templis deus.

Illum tamen Fortuna iactavit diu
 Terra marique per gravis belli vices,
 Hostis parentis donec oppressit sui;
 Tibi numen incruenta submisit suum
 Et dedit habenas imperi facili manu
 Nutuque terras maria subiecit tuo.

480

Invidia tristis victa consensu pio
 Cessit; senatus, equitis accensus favor;
 Plebisque votis atque iudicio patrum
 Tu pacis auctor, generis humani arbiter
 Electus orbem iam sacra specie regis
 Patriae parens: quod nomen ut serves petit
 Suosque civis Roma commendat tibi.

485

Ner. Munus deorum est, ipsa quod servit mihi
 Roma et senatus quodque ab invitis preces
 Humilisque voces exprimit nostri metus.

Servare civis principi et patriae gravis,
 Claro tumentes genere quae dementia est,
 Cum liceat una voce suspectos sibi

495

Mori iubere? Brutus in caedem ducis,
 A quo salutem tulerat, armavit manus:
 Invictus acie, gentium domitor, Iovi

500

Aequatus altos ipse per honorum gradus
 Caesar nefando civium scelere occidit.
 Quantum cruoris Roma tum vidit sui,

Lacerata totiens! ille qui meruit pia
 Virtute caelum, divus Augustus, viros 505
 Quot interemit nobilis, iuvenes senes
 Sparsos per orbem, cum suos mortis metu
 Fugerent penates et trium ferrum ducum,
 Tabula notante deditos tristi neci!
 Exposita rostris capita caesorum patres 510
 Videre maesti, flere nec licuit suos,
 Non gemere dira tabe polluto foro,
 Stillante sanie per putres vultus gravi.
 Nec finis hic cruoris aut caedis stetit:
 Pavere volucres et feras saevas diu 515
 Tristes Philippi, † hausit et Siculum mare
 Classis virosque † saepe cedentes suos
 Concussus orbis viribus magnis ducum.
 Superatus acie puppibus Nilum petit
 Fugae paratis, ipse periturus brevi: 520
 Hausit cruorem incesta Romani ducis
 Aegyptus iterum; nunc levis umbras tegit.
 Illic sepultum est impie gestum diu
 Civile bellum. Condidit tandem suos
 Iam fessus ensis victor hebetatos feris 525
 Vulneribus et continuit imperium metus.
 Armis fideque militis tutus fuit,
 Pietate nati factus eximia deus,
 Post fata consecratus et templis datus.
 Nos quoque manebunt astra, si saevo prior 530
 Ense occuparo quidquid infestum est mihi
 Dignaque nostram subole fundaro domum.
Sen. Implebit anlam stirpe caelesti tuam
 Generata divo Claudiae gentis decus,
 Sortita fratris more Iunonis toros. 535
Ner. Incesta genetrix detrahit generi fidem,
 Animusque numquam coniugis iunctus mihi.
Sen. Teneris in annis haud satis clarus ferest,
 Pudore victus cum tegit flammās, amor.
Ner. Hoc equidem et ipse credidi frustra diu, 540
 Manifesta quamvis pectore insociabili

Vultuque signa proderent odium mei;
 Tandem quod ardens statuit ulcisci dolor.
 Dignamque thalamis coniugem inveni meis
 Genere atque forma victa cui cedat Venus
 Iovisque coniunx et ferox armis dea.

545

Sen. Probitas fidesque coniugis, mores pudor
 Placeant marito: sola perpetuo manent
 Subiecta nulli mentis atque animi bona;
 Florem decoris singuli carpunt dies.

550

Ner. Omnis in unam contulit laudes deus
 Talemque nasci fata voluerunt mihi.

Sen. Recedet a te (temere ne credas) amor.

Ner. Quem submovere fulminis dominus nequit,
 Caeli tyrannum, saeva qui penetrat freta
 Ditisque regna, detrahit superos polo?

555

Sen. Volucrum esse Amorem fingit inमितem deum
 Mortalis error, armat et telis manus

Arcuque sacras, instruit saeva face

Genitumque credit Venere, Vulcano satum:

560

Vis magna mentis blandus atque animi calor
 Amor est; iuventa gignitur, luxu otio
 Nutritur inter laeta Fortunae bona.

Quem si fovere atque alere desistas, cadit
 Brevisque viris perdit extinctus suas.

565

Ner. Hanc esse vitae maximam causam reor,
 Per quam voluptas oritur; interitu caret,
 Cum procreetur semper humanum genus
 Amore grato qui truces mulcet feras.

Hic mihi iugales praeferat taedas deus

570

Iungatque nostris igne Poppaeam toris.

Sen. Vix sustinere possit hos thalamos dolor
 Videre populi, sancta nec pietas sinat.

Ner. Prohibebor unus facere quod cunctis licet?

Sen. Maiora populus semper a summo exigit.

575

Ner. Libet experiri, viribus fractus meis

An cedat animis temere conceptus favor.

Sen. Obsequere potius civibus placidus tuis.

Ner. Male imperatur, cum regit vulgus duces.

- Sen.* Nihil impetrare cum valet, iuste dolet. 580
- Ner.* Exprimere ius est, ferre quod nequeunt preces?
- Sen.* Negare durum est.
- Ner.* Principem cogi nefas.
- Sen.* Remittat ipse.
- Ner.* Fama sed victum feret.
- Sen.* Levis atque vana.
- Ner.* Sit licet, multos notat.
- Sen.* Excelsa metuit.
- Ner.* Non minus carpit tamen. 585
- Sen.* Facile opprimetur. Merita te divi patris
Aetasque frangat coniugis, probitas pudor.
- Ner.* Desiste tandem, iam gravis nimium mihi,
Instare: liceat facere quod Seneca improbat.
- Iam pridem et ipse vota Poppaeae moror, 590
Cum portet utero pignus et partem mei.
Quin destinamus proximum thalamis diem?
- Agrippina.* Tellure rupta Tartaro gressum extuli,
Stygiam cruenta praeferens dextra facem
Thalamis scelestis: nubat his flammis meo 595
Poppaea nato iuncta quas vindex manus
Dolorque matris vertet ad tristis rogos.
Manet inter umbras impiae caedis mihi
Semper memoria, manibus nostris gravis
Adhuc inultis: reddita est meritis meis 600
Funesta merces puppis et pretium imperi
Nox illa qua naufragia deflevi mea;
Comitum necem natiq̃ue crudelis nefas
Deflere votum fuerat—haud tempus datum est
Lacrimis, sed ingens scelere geminavit nefas. 605
Perempta ferro, foeda vulneribus sacros
Intra penates spiritum effudi gravem
Erepta pelago, sanguine extinxi meo
Nec odia nati: saevit in nomen ferus
Matris tyrannus, obrui meritum cupit, 610
Simulacra, titulos destruit matris metu
Totum per orbem quem dedit poenam in meam
Puero regendum noster infelix amor.

Extinctus umbras agitat infestus meas
 Flammisque vultus noxios coniunx petit, 615
 Instat, minatur, imputat fatum mihi
 Tumulumque nati, poscit auctorem necis.
 Iam parce: dabitur, tempus haud longum peto.
 Vltrix Erinys impio dignum parat
 Letum tyranno, verbera et turpem fugam 620
 Poenasque quis et Tantali vincat sitim,
 Dirum laborem Sisyphei, Tityi alitem
 Ixionisque membra rapientem rotam.
 Licet extruat marmoribus atque auro tegat
 Superbus aulam, limen armatae ducis 625
 Servent cohortes, mittat inmensas opes
 Exhaustus orbis, supplices dextram petant
 Parthi cruentam, regna divitias ferant:
 Veniet dies tempusque quo reddat suis
 Animam nocentem sceleribus, iugulum hostibus 630
 Desertus ac destructus et cunctis egens.
 Hen, quo labor, quo vota ceciderunt mea?
 Quo te furor provexit adtonitum tuus
 Et fata, nate, cedat ut tantis malis
 Genetricis ira quae tuo scelere occidit? 635
 Vtinam antequam te parvulum in lucem edidi
 Aluique, saevae nostra lacerassent ferae
 Viscera: sine ullo scelere, sine sensu innocens
 Meus occidisses; iunctus atque haerens mihi
 Semper quietam cerneres sedem inferum, 640
 Proavos patremque, nominis magni viros
 Quos nunc pudor luctusque perpetuus manet
 Ex te, nefande, meque quae talem tuli.
 Quid tegere cesso Tartaro vultus meos,
 Noverca coniunx mater infelix meis? 645

Octavia. Parcite lacrimis urbis festo
 Laetoque die, ne tantus amor
 Nostrique favor principis acris
 Suscitet iras vobisque ego sim
 Causa malorum. Non hoc primum 650

Pectora vulnus mea senserunt:
 Graviora tuli; dabit hic nostris
 Finem curis vel morte dies:
 Non ego saevi cernere cogar
 Coniugis ora, 655
 Non invisos intrare mihi
 Thalamos famulae;
 Soror Augusti, non uxor ero.
 Absint tantum tristes poenae
 Letique metus. 660
 Scelerum diri, miseranda, viri
 Potes hoc demens sperare memor?
 Hos ad thalamos servata diu
 Victima tandem funesta cades.
 Sed quid patrios saepe penates 665
 Respicias udis confusa genis?
 Propera tectis efferre gradus,
 Linque cruentam principis aulam.

Chorus. En inlucit suspecta diu,
 Fama totiens iactata dies: 670
 Cessit thalamis Claudia diri
 Pulsa Neronis quos iam victrix
 Poppaea tenet, cessat pietas
 Dum nostra gravi compressa metu
 Seguisque dolor. 675
 Vbi Romani vis est populi,
 Fregit claros quae saepe duces,
 Dedit invictae legis patriae,
 Fasces dignis civibus olim,
 Iussit bellum pacemque, feras 680
 Gentis domuit,
 Captos reges carcere clausit?
 Gravis en oculis undique nostris
 Iam Poppaeae fulget imago,
 Iuncta Neroni! 685
 Adfligat humo violenta manus
 Similes nimium vultus dominae

Ipsamque toris detrahat altis,
 Petat infestis mox et flammis
 Telisque feris principis aulam.

Nutrix Poppaeae. Quo trepida gressum coniugis thalamis tui

690

Effers, alumna, quidve secretum petis
 Turbata vultu? cur genae fletu madent?
 Certe petitus precibus et votis dies
 Nostris refulsit: Caesari iuncta es tuo
 Taeda iugali quem tuus cepit decor,
 Contempta Senecae tradidit vinctum tibi
 Genetrix Amoris, maximum numen, Venus.
 O qualis altos quanta pressisti toros
 Residens in aula! vidit adtonitus tuam
 Formam senatus, tura cum superis dares
 Sacrasque grato spargeres aras mero,
 Velata summum flammeo tenui caput;
 Et ipse lateri iunctus atque haerens tuo
 Sublimis inter civium laeta omina
 Incessit habitu atque ore laetitiam gerens
 Princeps superbo: talis emersam freto
 Spumante Peleus coniugem accepit Thetin
 Quorum toros celebrasse caelestis ferunt,
 Pelagique numen omne consensu pari.
 Quae subita vultus causa mutavit tuos?
 Quid pallor iste, quid ferant lacrimae doce.

695

700

705

710

Poppaea. Confusa tristi proximae noctis metu
 Visuque, nutrix, mente turbata feror,
 Defecta sensu. Laeta nam postquam dies
 Sideribus atris cessit et nocti polus,
 Inter Neronis iuncta complexus mei
 Somno resolvor; nec diu placida frui
 Quiete licuit. Visa nam thalamos meos
 Celebrare turba est maesta: resolutis comis
 Matres Latinae flebiles planctus dabant;
 Inter tubarum saepe terribilem sonum
 Sparsam cruore coniugis genetrix mei

715

720

Vultu minaci saeva quatiebat facem.
Quam dum sequor coacta praesenti metu,
Diducta subito patuit ingenti mihi 725
Tellus hiatu; lata quo praeceps toros
Cerno iugalis pariter et miror meos
In quis residui fessa. Venientem intuior
Comitante turba coniugem quondam meum
Natumque; properat petere complexus meos 730
Crispinus, intermissa libare oscula:
Inrupit intra tecta cum trepidus mea
Ensemque iugulo condidit saevum Nero.
Tandem quietem magnus excussit timor;
Quatit ossa et artus horridus nostros tremor 735
Pulsatque pectus; continet vocem timor,
Quam nunc fides pietasque produxit tua.
Heu quid minantur inferum manes mihi
Aut quem cruorem coniugis vidi mei?
Nutr. Quaecumque mentis agitat † infestus vigor, 740
Ea per quietem sacer et arcanus refert
Veloxque sensus. Coniugem thalamos toros
Vidisse te miraris amplexu novi
Haerens mariti? sed movent laeto die
Pulsata palmis pectora et fusae comae? 745
Octaviae discidia planxerunt sacros
Inter penates fratris et patrium larem.
Fax illa, quam secuta es, Augustae manu
Praelata clarum nomen invidia tibi
Partum ominatur. Inferum sedes toros 750
Stabilis futuros spondet aeternae domus.
Iugulo quod ense condidit princeps tuus:
Bella haud movebit, pace sed ferrum teget.
Reconlige animum, recipe laetitiam, precor,
Timore pulso redde te thalamis tuis. 755
Pop. Delubra et aras petere constitui sacras,
Caesis litare victimis numen deum,
Vt expientur noctis et somni minae
Terrorque in hostis redeat adtonitus meos.
Tu vota pro me suscipe et precibus piis 760
Superos adora, maneat ut praesens status.

Chorus. Si vera loquax fama Tonantis
 Furta et gratos narrat amores
 (Quem modo Ledaë pressisse sinum
 Tectum plumis pennisque ferunt, 765
 Modo per fluctus raptam Europen
 Taurum tergo portasse trucem),
 Quae regit et nunc deseret astra,
 Petet amplexus, Poppaea, tuos
 Quos et Ledaë praeferre potest 770
 Et tibi, quondam cui miranti
 Fulvo, Danae, fluxit in auro.
 Formam Sparte iactet alumnae
 Licet et Phrygius praemia pastor:
 Vincet vultus haec Tyndaridos 775
 Qui moverunt horrida bella
 Phrygiaeque solo regna dedere.
 Sed quis gressu ruit adtonito
 Aut quid portat pectore anhelō?

Nuntius. Quicumque tectis excubat miles ducis, 780
 Defendat aulam cui furor populi inminet.
 Trepidi cohortes ecce praefecti trahunt
 Praesidia ad urbis, victa nec cedit metu
 Concepta rabies temere, sed viris capit.
Chor. Quis iste mentis agitat adtonitus furor? 785
Nunt. Octaviae favore percussa agmina
 Et efferata per nefas ingens ruunt.
Chor. Quid ausa facere quove consilio doce.
Nunt. Reddere penates Claudiaë divi parant
 Torosque fratris, debitam partem imperi. 790
Chor. Quos iam tenet Poppaea concordī fide?
Nunt. Hic urit animos pertinax nimium favor
 Et in furorem temere praecipites agit:
 Quaecumque claro marmore effigies stetit
 Aut aere fulgens, ora Poppaeae gerens, 795
 Adflicta vulgi manibus et saevo iacet
 Eversa ferro; membra per partis trahunt
 Deducta laqueis, obruunt turpi diu

Calcata caeno. Verba conveniunt feris
 Inmixta factis quae timor reticet meus. 800
 Sepire flammis principis sedem parant,
 Populi nisi irae coniugem reddat novam,
 Reddat penates Claudiaie victus suos.
 Vt noscat ipse civium motus, mea
 Voce haud morabor iussa praefecti exequi. 805

Chorus. Quid fera frustra bella movetis
 Invicta gerit tela Cupido:
 Flammis vestros obruet ignis
 Quibus extinxit fulmina saepe
 Captumque Iovem caelo traxit. 810
 Laeso tristis dabit poenas
 Sanguine vestro. Non est patiens
 Fervidus irae facilisque regi:
 Ille ferocem iussit Achillem
 Pulsare lyram, fregit Danaos, 815
 Fregit Atridem, regna evertit
 Priami, claras diruit urbis;
 Et nunc animus quid ferat horret
 Vis inmitis violenta dei.

Nero. O lenta nimium militis nostri manus 820
 Et ira patiens post nefas tantum mea
 Quod non cruor civilis accensas faces
 Extinguit in nos, caede nec populi madet
 Funerea Roma quae viros talis tulit.
 Admissa sed iam morte puniri parum est: 825
 Graviores meruit impium plebis scelus;
 At illa, cui me civium subicit furor,
 Suspecta coniunx et soror semper mihi,
 Tandem dolori spiritum reddat meo
 Iramque nostram sanguine extinguat suo. 830
 Mox tecta flammis concidant urbis meis,
 Ignes ruinae noxium populum premant
 Turpisque egestas, saeva cum luctu fames.
 Exsultat ingens saeculi nostri bonis

Conrupta turba nec capit clementiam 835
 Ingrata nostram ferre nec pacem potest,
 Sed inquieta rapitur hinc audacia,
 Hinc temeritate fertur in praeceps sua:
 Malis domanda est et gravi semper iugo
 Premenda, ne quid simile temptare audeat 840
 Contraque sanctos coniugis vultus meae
 Adtollere oculos; fracta per poenas metu
 Parere discet principis nutu sui.
 Sed adesse cerno rara quem pietas virum
 Fidesque castris nota praeposuit meis. 845

Praefectus. Populi furorem caede paucorum, diu
 Qui restiterunt temere, compressum adfero.

Ner. Et hoc sat est? sic miles audisti ducem?
 Compescis? haec vindicta debetur mihi?

Praef. Cecidere motus impii ferro duces. 850

Ner. Quid illa turba, petere quae flammis meos
 Ausa est penates, principi legem dare,
 Abstrahere nostris coniugem tantam toris,
 Violare quantum licuit incesta manu
 Et voce dira? debita poena vacat? 855

Praef. Poenam dolor constituet in civis tuos?

Ner. Constituet, aetas nulla quam famae eximat.

Praef. Tua temperet nos ira, non noster timor.

Ner. Iram expiabit prima quae meruit meam.

Praef. Quam poscat ede, nostra ne parcat manus. 860

Ner. Caedem sororis poscit et dirum caput.

Praef. Horrore vinctum trepidus adstrinxit rigor.

Ner. Parere dubitas?

Praef. Cur meam damnas fidem?

Ner. Quod parcis hosti.

Praef. Femina hoc nomen capit?

Ner. Si scelera cepit.

Praef. Estne qui sontem arguat? 865

Ner. Populi furor.

Praef. Quis regere dementis valet?

Ner. Qui concitare potuit.

Praef. Haud quemquam reor.

Ner. Mulier, dedit natura cui pronum malo
Animum, ad nocendum pectus instruxit dolis.

Praef. Sed vim negavit.

Ner. Vt ne inexpugnabilis 870

Esset, sed aegras frangeret viris timor

Vel poena; quae iam sera damnatam premet

Diu nocentem. Tolle consilium ac preces

Et imperata perage: devectam rate

Procul in remotum litus interimi iube, 875

Tandem ut residat pectoris nostri timor.

Chorus. O funestus multis populi

Dirusque favor qui cum flatu

Vela secundo ratis implevit

Vexitque procul, languidus idem 880

Deserit alto saevoque mari.

Flevit Gracchos miseranda parens,

Perdidit ingens quos plebis amor

Nimiusque favor genere inlustris,

Pietate fide lingua claros, 885

Pectore fortis, legibus acris.

Te quoque, Livi, simili leto

Fortuna dedit quem neque fascēs

Texere suae nec tecta domus.

Plura referre prohibet praesens 890

Exempla dolor: modo cui patriam

Reddere civis, aulam et fratris

Voluere toros, nunc ad poenam

Letumque trahi flentem miseram

Cernere possunt. Bene paupertas 895

Humili tecto contenta latet:

Quatiunt altas saepe procellae

Aut evertit Fortuna domos.

Octavia. Quo me trahitis quodve tyrannus

Aut exilium regina iubet, 900

Si mihi vitam fracta remittit

Tot iam nostris et victa malis?
 Sin caede mea cumulare parat
 Luctus nostros, invidet etiam
 Cur in patria mihi saeva mori?
 Sed iam spes est nulla salutis:
 Fratris cerno miseranda ratem.
 Hac en cuius vecta carina
 Quondam genetrix, nunc et thalamis
 Expulsa soror miseranda vehar.
 Nullum Pietas nunc numen habet
 Nec sunt Superi: regnat mundo
 Tristis Erinys.
 Quis mea digne deflere potest
 Mala? quae lacrimis nostris questus
 Reddat aedon? cuius pennas
 Vtinam miserae mihi fata darent!
 Fugerem luctus sublata meos
 Penna volucris procul et coetus
 Hominum tristis caedemque feram.
 Sola in vacuo nemore et tenui
 Ramo pendens querulo possem
 Guttore maestum fundere murmur.
Chor. Regitur fatis mortale genus,
 Nec sibi quisquam spondere potest
 Firmum et stabile . . .
 Per quae casus volvitur varios
 Semper nobis metuenda dies;
 Animum firment exempla tuum,
 Iam multa domus quae vestra tulit:
 Quid saevior est Fortuna tibi?
 Tu mihi primum
 Tot natorum memoranda parens,
 Nata Agrippae, nuras Augusti,
 Caesaris uxor cuius nomen
 Clarum toto fulsit in orbe,
 Vtero totiens enixa gravi
 Pignora pacis, mox exilium
 Verbera, saevas passa catenas,

905

910

915

920

925

930

935

Funera, luctus, tandem letum 940
Cruciata diu. Felix thalamis
Livia Drusi natisque ferum
Ruit in facinus poenamque suam.
Iulia matris fata secuta est;
Post longa tamen tempora ferro 945
Caesa est, quamvis crimine nullo.
Quid non potuit quondam genetrix
Tua quae rexit principis aulam
Cara marito partuque potens?
Eadem famulo subiecta suo 950
Cecidit diri militis ense.
Quid cui licuit regnum in caelum
Sperare, parens tanta Neronis?
Non funesta violata manu
Remigis ante, 955
Mox et ferro lacerata diu
Saevi iacuit victima nati?
Oct. Me quoque tristis mittit ad umbras
Ferus et manis ecce tyrannus.
Quid iam frustra miseranda moror? 960
Rapite ad letum quis ius in nos
Fortuna dedit. Testor superos—
Quid agis, demens? parce precari
Quibus invisa es numina divum.
Tartara testor 965
Erebiue deas scelerum ultrices
Et te, genitor . . . dignum tali
Morte et poena: non invisa est
Mors ista mihi.
Armata ratem, date vela fretis 970
Ventisque petat puppis rector
Pandatariae litora terrae.
Chor. Lenes aurae zephyrique leves,
Tectam quondam nube aetheria
Qui vexistis raptam saevae 975
Virginis aris Iphigeniam,
Hanc quoque tristi procul a poena

Portate, precor, templa ad Triviae.
Urbe est nostra mitior Aulis
Et Taurorum barbara tellus:
Hospitis illic caede litatur
Numen superum;
Civis gaudet Roma cruore.

SILIUS ITALICUS

T. CATIUS SILIUS ITALICUS was born in 25 A.D. He was an active advocate under Nero, in the last year of whose reign (68 A.D.) he reached the consulship. In the subsequent struggle between Vespasian and Vitellius he played a prominent part, taking the side of the latter. About the year 77 he was proconsul of the important province of Asia, which he governed with ability and energy.

After the expiration of his term of office, Silius retired from public life and spent the remainder of his days in scholarly leisure and in the enjoyment of his great wealth. At the age of seventy-six, being afflicted with an incurable disease, he voluntarily and with stoic composure starved himself to death, as we learn from an interesting letter of Pliny (III. 7) written shortly after. From Martial, who naturally lauds his wealthy patron to the skies, we further learn that Silius owned one of the villas of Cicero and the grave of Vergil, for whom he, indeed, professed an idolatrous veneration.

The fruit of his retirement is the extant epic, which was begun in the year of his consulship and continued with unflagging devotion down to his old age. It is entitled *Punica*, and contains the story of the Second Punic War, in seventeen books. Book I. begins with Rome's appearance in Spain, which led to the war with Carthage; book II. describes the heroic but futile struggle at Saguntum; book III. is taken up with Hannibal, the crossing of the Alps, and his sudden arrival in Italy; book IV. deals with the battle at the Ticinus; book V. is devoted to the victory at Lake Trasimene; book VI. contains a long episode concerning the deeds of Regulus in the First Punic War; book VII. is devoted to Fabius Maximus Cunctator; book VIII. gives an ac-

count of the preparations for the battle of Cannae; books IX. and X. tell the story of the great Carthaginian victory; book XI. takes us to Capua; book XII. relates the success of Marcellus at Nola and Hannibal's appearance before Rome. In book XIII. the fall of Capua is the main theme; in book XIV. the capture of Syracuse by Marcellus. Books XV. and XVI. centralize about P. Scipio and his achievements in Spain, the whole epic closing with Hannibal's defeat at Zama.

The historical material accumulated in this epic was, as in the case of Lucan, mainly derived from Livy; but, unlike the author of the *Pharsalia*, Silius slavishly adhered to all the traditional and time-honored epic conventionalities, such as assemblies and interventions of the gods, etc., sanctioned by Homer and Vergil.

This work, the longest epic poem in Latin literature, was not inspired of the Muses, but was written, as Pliny truly says, *maiore cura quam ingenio*. Read in its entirety, it is undoubtedly monotonous and tiresome; nevertheless, it contains many passages of genuine dramatic power and often rises to a sustained dignity of expression worthy of Vergil himself.

Silius Italicus seems, however, never to have been even moderately popular, and his poem had been wholly forgotten until discovered by Poggio, in 1416, in the monastery of St. Gall.

SILIVS ITALICVS

Book I., 1-20: Prooemium.

Ordior arma, quibus caelo se gloria tollit
Aeneadum, patiturque ferox Oenotria iura
Carthago. Da, Musa, decus memorare laborum
Antiquae Hesperiae, quantosque ad bella crearit
Et quot Roma viros, sacri cum perfida pacti 5
Gens Cadmea super regno certamina movit;
Quaesitumque diu, qua tandem poneret arce
Terrarum Fortuna caput. Ter Marte sinistro
Iuratumque Iovi foedus conventaque patrum
Sidonii fregere duces, atque impius ensis 10
Ter placitam suasit temerando rumpere pacem.
Sed medio finem bello excidiumque vicissim
Molitae gentes, propiusque fuere periclo,
Quis superare datum: reseravit Dardanus arces
Ductor Agenoreas, obsessa Palatia vallo 15
Poenorum, ac muris defendit Roma salutem.
Tantarum causas irarum odiumque perenni
Servatum studio et mandata nepotibus arma
Fas aperire mihi superasque recludere mentis.
Iamque adeo magni repetam primordia motus. 20

Book I., 21-139, 239-270: Hannibal.

Pygmalioneis quondam per caerula terris
Pollutum fugiens fraterno crimine regnum

Fatali Dido Libyes adpellitur orae.

Tum pretio mercata locos nova moenia ponit,
Cingere qua secto permissum litora tauro.

25

Hic Iuno ante Argos—sic credidit alta vetustas—

Ante Agamemnoniam, gratissima tecta, Mycenen
Optavit profugis aeternam condere gentem.

Verum ubi magnanimis Romam caput urbibus alte

Exerere ac missas etiam trans aequora classis

30

Totum signa videt victricia ferre per orbem,

Iam propius metuens bellandi corda furore

Phoenicum exstimulat. Sed enim conamine primae

Contuso pugnae fractisque in gurgite coeptis

35

Sicanio Libycis, iterum instaurata capessens

Arma remolitur; dux agmina sufficit unus

Turbanti terras pontumque movere paranti.

Iamque deae cunctas sibi belliger induit iras

Hannibal; hunc audet solum componere fatis.

Sanguineo tum laeta viro atque in regna Latini

40

Turbine mox saevo venientum haud inscia cladum:

‘Intulerit Latio, spreta me, Troïus,’ inquit,

‘Exul Dardanium et bis numina capta penates

Sceptraque fundarit victor Lavinia Teucris,

Dum Romana tuae, Ticine, cadavera ripae

45

Non capiant, similisque mihi per Celtica rura

Sanguine Pergameo Trebia et stipantibus armis

Corporibusque virum retro fluat, ac sua largo

Stagna reformidet Thrasyennus turbida tabo;

Dum Cannas tumulum Hesperiae campumque cruore

50

Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam

Teque vadi dubium coëuntibus, Aufide, ripis

Per clipeos galeasque virum caesosque per artus

Vix iter Hadriaci rumpentem ad litora ponti.’

Haec ait ac iuvenem facta ad Mavortia flammam.

55

Ingenio motus avidus fideique sinister

Is fuit, exsuperans astu, sed devius aequi.

Armato nullus divum pudor; improba virtus

Et pacis despectus honos; penitusque medullis

Sanguinis humani flagrat sitis; his super, aevi

60

Flore virens, avet Aegatis abolere, parentum
 Dedecus, ac Siculo demergere foedera ponto.
 Dat mentem Iuno ac laudum spe corda fatigat.
 Iamque aut nocturno penetrat Capitolia visu
 Aut rapidis fertur per summas passibus Alpīs. 65
 Saepe etiam famuli turbato ad limina somno
 Expavere trucem per vasta silentia vocem
 Ac largo sudore virum invenere futuras
 Miscentem pugnas et inania bella gerentem.

Hanc rabiem in finis Italum Saturniaque arva 70
 Addiderat tantam puero patris heu furor altus.
 Sarrana prisca Barcae de gente, vetustos
 A Belo numerabat avos. Namque orba marito
 Cum fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
 Belides iuvenis vitaverat arma tyranni 75
 Et se participem casus sociarat in omnis.
 Nobilis hoc ortu et dextra spectatus Hamilcar,
 Vt fari primamque datum distinguere lingua
 Hannibali vocem, sollers nutrire furores,
 Romanum sevit puerili in pectore bellum. 80

Vrbe fuit media sacrum genetricis Elissae
 Manibus et patria Tyriis formidine cultum,
 Quod taxi circum et piceae squalentibus umbris
 Abdiderant caelique arcebant lumine, templum.
 Hoc sese, ut perhibent, curis mortalibus olim 85
 Exuerat regina loco. Stant marmore maesto
 Effigies, Belusque parens omnisque nepotum
 A Belo series; stat gloria gentis Agenor,
 Et qui longa dedit terris cognomina Phoenix.
 Ipsa sedet tandem aeternum coniuncta Sychaeo; 90
 Ante pedes ensis Phrygius iacet; ordine centum
 Stant arae caelique deis Ereboque potenti.
 Hic, crine effuso, atque Hennaearum numina divae
 Atque Acheronta vocat Stygia cum veste sacerdos.
 Inmugit tellus rumpitque horrenda per umbras 95
 Sibila; inaccensi flagrant altaribus ignes.
 Tum magico volitant cantu per inania manes
 Exciti, vultusque in marmore sudat Elissae.

Hannibal haec patrio iussu ad penetralia fertur;
Ingressique habitus atque ora explorat Hamilcar. 100

Non ille euhantis Massylae palluit iras,
Non diros templi ritus aspersaque tabo
Limina et audito surgentis carmine flammās.
Olli permulcens genitor caput oscula libat
Adtollitque animos hortando et talibus implet: 105

‘Gens recidiva Phrygum Cadmeae stirpis alumnos
Foederibus non aequa premit; si fata negarint
Dedecus id patriae nostra depellere dextra,
Haec tua sit laus, nate, velis; age, concipe bella
Latura exitium Laurentibus; horreat ortus 110
Iam pubes Tyrrhena tuos, partusque recusent,
Te surgente, puer, Latiae producere matres.’

His acuit stimulis, subicitque haud mollia dictu:
‘Romanos terra atque undis, ubi competet aetas,
Ferro ignique sequar Rhoeteaque fata revolvam. 115
Non superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
Non celsae obstiterint Alpes Tarpeiaque saxa.
Hanc mentem iuro nostri per numina Martis,
Per manes, regina, tuos.’ Tum nigra triformi
Hostia mactatur divae, raptimque recludit 120
Spirantis artus poscens responsa sacerdos
Ac fugientem animam properatis consulit extis.

Ast ubi quaesitas artis de more vetustae
Intravit mentis superum, sic deinde profatur:
‘Aetolos late consterni milite campos 125

Idaeoque lacus flagrantis sanguine cerno.
Quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,
Cuius in aërio pendent tua vertice castra!
Iamque iugis agmen rapitur; trepidantia fumant
Moenia et Hesperio tellus porrecta sub axe 130

Sidoniis lucet flammis, fluit ecce cruentus
Eridanus, iacet ore truci super arma virosque,
Tertia qui tulerit sublimis opima Tonanti.
Heu quaeenam subitis horrescit turbida nimbis
Tempestas, ruptoque polo micat igneus aether! 135
Magna parant superi. Tonat alti regia caeli,

Bellantemque Iovem cerno.' Venientia fata
 Scire ultra vetuit Iuno, fibraeque repente
 Conticuere. Latent casus longique labores.

Hae postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
 Vtque dati rerum freni, nunc arte paterna 240
 Conciliare viros armis, consulta senatus
 Vertere nunc donis. Primus sumpsisse laborem,
 Primus iter carpsisse pedes. partemque subire,
 Si valli festinet opus. Nec cetera segnis,
 Quaecumque ad laudem stimulant; somnumque negabat 245
 Naturae noctemque vigil ducebat in armis,
 Interdum proiectus humi turbaeque Libyssae
 Insignis sagulo duris certare manipulis;
 Celsus et in magno praecedens agmine ductor
 Imperium proferre suum; tum vertice nudo 250
 Excipere insanos imbris caelique ruinam.
 Spectarunt Poeni, tremuitque exterritus Astur,
 Torquentem cum tela Iovem permixtaque nimbis
 Fulmina et excussos ventorum flatibus ignes
 Turbato transiret equo; nec pulvere fessum 255
 Agminis ardenti labefecit Sirius astro.
 Flammiferis tellus radiis cum exusta dehiscit,
 Candentique globo medius coquit aethera fervor,
 Feminum putat umentis iacuisse sub umbra
 Exercetque sitim et spectato fonte recedit. 260
 Idem conreptis sternacem ad proelia frenis
 Frangere equum et famam letalis amare lacerti
 Ignotique amnis tranare sonantia saxa
 Atque e diversa socios accersere ripa.
 Idem expugnati primus stetit aggere muri, 265
 Et quotiens campo rapidus fera proelia miscet,
 Qua sparsit ferrum, latus rubet aequore limes.
 Ergo instat fati, et rumpere foedera certus,
 Quo datur, interea Romam comprehendere bello
 Gaudet et extremis pulsat Capitolia terris. 270

Book II., 270-390: The Romans declare war.

Poenorum interea quis rerum summa potestas, 270
 Consultant bello super et quae dicta ferantur
 Ansoniae populis, oratorumque minaci
 Adventu trepidant. Movet hinc foedusque fidesque
 Et testes superi iurataque pacta parentum,
 Hinc popularis amor coeptantis magna iuventae, 275
 Et sperare iuvat belli meliora. Sed, olim
 Ductorem infestans odiis gentilibus, Hannō
 Sic adeo increpitat studia incautumque favorem:
 'Cuncta quidem, patres—neque enim cohibere minantum
 Irae se valere—premunt formidine vocem. 280
 Haud tamen abstiterim, mortem licet arma propinquent.
 Testabor superos et caelo nota relinquam,
 Quae postrema salus rerum patriaeque reposit.
 Nec nunc obsessa demum et fumante Sagunto
 Haec serus vates Hannō canit; anxia rupi 285
 Pectora, ne castris innutriretur et armis
 Exitiale caput, monui et, dum vita, monebo,
 Ingenitum noscens virus flatusque paternos.
 Vt, qui stelligero speculatur sidera caelo,
 Venturam pelagi rabiem Caurique futura 290
 Praedicit miseris haud vanus flamina nautis.
 Consedit solio rerumque invasit habenas—
 Ergo armis foedus fasque omne abrumpitur armis,
 Oppida quassantur, longeque in moenia nostra
 Aeneadum adrectae mentes, disiectaque pax est. 295
 Exagitant manis iuvenem furiaeque paternae
 Ac funesta sacra et conversi foedere rupto
 In caput infidum superi Massylaque vates.
 An nunc ille novi caecus caligine regni
 Externas arces quatit? haud Tirynthia tecta— 300
 Sic propria luat hoc poena nec misceat urbis
 Fata suis—nunc hoc, hoc inquam, tempore muros
 Oppugnat, Carthago, tuos teque obsidet armis.
 Lavimus Hennaeas animoso sanguine vallis

Et vix conducto produximus arma Lacone. 305
 Nos ratibus laceris Scyllaea replevimus antra
 Classibus et refluxo spectavimus aequore raptis
 Contorta e fundo revomentem transtra Charybdin.
 Respice, pro demens! pro pectus inane deorum!
 Aegatis Libyaeque procul fluitantia membra. 310
 Quo ruis? et patriae exitio tibi nomina quaeris?
 Scilicet immensae, visis iuvenilibus armis,
 Subsident Alpes, subsidet mole nivali
 Alpibus aequatum adtollens caput Apenninus.
 Sed campos fac, vane, dari. Num gentibus istis 315
 Mortales animi? aut ferro flammave fatiscunt?
 Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
 Pubescit castris miles, galeaque teruntur
 Nondum signatae flava lanugine malae.
 Nec requies aevi nota, exsanguisque merendo 320
 Stant prima inter signa senes letumque lacesunt.
 Ipse ego Romanas perfosso corpore turmas
 Tela interquentis conrepta e vulnere vidi;
 Vidi animos mortisque virum decorisque furorem.
 Si bello obsistis nec te victoribus offers, 325
 Quantum heu, Carthago, donat tibi sanguinis Hannon!
 Gestar ad haec—namque impatiens asperque coquebat
 Iamdudum inmites iras medianque loquentis
 Bis conatus erat turbando abrumpere vocem:
 ‘Concilione,’ inquit, ‘Libyae Tyrioque senatu, 330
 Pro superi! Ausonius miles sedet? armaque tantum
 Haud dum sumpta viro? nam cetera non latet hostis.
 Nunc geminas Alpes Apenninumque minatur,
 Nunc freta Sicaniae et Scyllaei litoris undas;
 Nec procul est, quin iam manis umbrasque pavescat 335
 Dardanias; tanta accumulat praeconia leto
 Vulneribusque virum ac tollit sub sidera gentem.
 Mortalem, mihi crede, licet formidine turpi
 Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem.
 Vidi ego, cum, geminas artis post terga catenis 340
 Evinctus palmas, vulgo traheretur ovante
 Carceris in tenebras spes et fiducia gentis

Regulus Hectoreae; vidi, cum robore pendens
 Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
 Nec vero terrent puerilia protinus ora 345
 Sub galea et pressae properata casside mauae.
 Indole non adeo segni sumus. Adspice, turmae
 Quot Libycae certant annos anteire labore
 Et nudis bellantur equis. Ipse, aspice, ductor,
 Cum primam tenero vocem proferret ab ore, 350
 Iam bella et lituos ac flammis urere gentem
 Iurabat Phrygiam atque animo patria arma movebat.
 Proinde polo crescant Alpes, astrisque coruscos
 Apenninus agat scopulos: per saxa nivesque—
 Dicam etenim, ut stimulent atram vel inania mentem— 355
 Per caelum est qui pandat iter. Pudet Hercule tritas
 Desperare vias laudemque timere secundam.
 Sed Libyae clades et primi incendia belli
 Aggerat atque iterum pro libertate labores
 Hannon ferre vetat. Ponat formidinis aestus 360
 Parietibusque domus imbellis femina servet
 Singultantem animam; nos, nos contra ibimus hostem,
 Quis procul a Tyria dominos depellere Byrsa,
 Vel Iove non aequo, fixum est. Sin fata repugnant,
 Et iam damnata cessit Carthagine Mavors, 365
 Occumbam potius nec te, patria inclita, dedam
 Aeternum famulam liberque Acheronta videbo.
 Nam quae, pro superi! Fabius iubet? ocius arma
 Exuite et capta descendite ab arce Sagunti.
 Tum delecta manus scutorum incendat acervos, 370
 Vranturque rates, ac toto absistite ponto.
 Di, procul o, merita est umquam si talia plecti
 Carthago, prohibete nefas nostrique solutas
 Ductoris servate manus! Vt deinde resedit—
 [Factaque censendi patrum de more potestas, 375
 Hic Hannon reddi propere certamine rapta
 Instat et auctorem violati foederis addit]—
 Tum vero adtoniti, ceu templo inrumperet hostis,
 Exsiluere patres, Latioque id verteret omen,
 Oravere deum. At postquam discordia sensit 380

Pectora et infidas ad Martem vergere mentis,
 Non ultra patiens Fabius rexisse dolorem,
 Consilium propere exposcit, patribusque vocatis,
 Bellum se gestare sinu pacemque profatus,
 Quid sedeat, legere ambiguis neu fallere dictis 385
 Imperat ac, saevo neutrum renuente senatu,
 Ceu clausas acies gremioque effunderet arma:
 'Accipite infaustum Libyae eventuque priori
 Par,' inquit, 'bellum'—et laxos effundit amictus.
 Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces. 390

Book II., 475-579: Siege of Saguntum.

Desuper haec caelo spectans Tirynthius alto 475
 Inlacrimat fractae nequidquam casibus urbis.
 Namque metus magnique tenent praecepta parentis,
 Ne saevae tendat contra decreta novercae.
 Sic igitur, coepta occultans, ad limina sanctae
 Contendit Fidei secretaque pectora tentat. 480
 Arcanis dea laeta polo tum forte remoto
 Caelicolum magnas volvebat conscia curas;
 Quam tali adloquitur Nemeae pacator honore:
 'Ante Iovem generata, decus divumque hominumque,
 Qua sine non tellus pacem, non aequora norunt, 485
 Iustitiae consors tacitumque in pectore numen,
 Exitiumne tuae dirum spectare Sagunti
 Et tot pendentem pro te, dea, cernere poenas
 Urbem lenta potes? moritur tibi vulgus, et unam
 Te matres, vincente fame, te maesta virorum 490
 Ora vocant, primaque sonant te voce minores.
 Fer caelo auxilium et fessis da surgere rebus.'

Haec satus Alcmena; contra cui talia virgo:
 'Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi foedera rumpi;
 Statque dies, ausis olim tam tristibus ultor. 495
 Sed me, pollutas properantem linquere terras,
 Sedibus his tectisque novis succedere adegit
 Fecundum in fraudes hominum genus; impia liqui

Et, quantum terrent, tantum metuentia regna
 Ac furias auri nec vilia praemia fraudum 500
 Et super haec ritu horrificos ac more ferarum
 Viventis rapti populos luxuque solutum
 Omne decus multaque oppressum nocte pudorem.
 Vis colitur, iurisque locum sibi vindicat ensis,
 Et probris cessit virtus. En, aspice gentis: 505
 Nemo insous; pacem servant commercia culpae.
 Sed securi tua fundata ut moenia dextra
 Dignum te servant memorando fine vigorem,
 Dedita nec fessi tramittant corpora Poeno—
 Quod solum nunc fata sinunt seriesque futuri— 510
 Extendam leti decus atque in saecula mittam
 Ipsaque laudatas ad manes prosequar umbras.’
 Inde severa levi decurrens aethere virgo
 Luctantem fatis petit inflammata Saguntum;
 Invadit mentis et pectora nota pererrat 515
 Inmittitque animis numen. Tum, fusa medullis,
 Implicat atque sui flagrantem inspirat amorem.
 Arma volunt tentantque aegros ad proelia nisus.
 Insperatus adest vigor, interiusque recursat
 Dulcis honor divae et sacrum pro virgine letum. 520
 It tacitus fessis per ovantia pectora sensus,
 Vel leto graviora pati saevasque ferarum
 Adtentare dapes et mensis addere crimen.
 Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
 Casta Fides paribusque famem compescere membris. 525
 Quam simul invisae gentis conspexit in arce,
 Forte ferens sese Libycis Saturnia castris,
 Virgineum increpitat miscentem bella furorem
 Atque, ira turbata gradum, ciet ocius atram
 Tisiphonen, imos agitantem verbere manis, 530
 Et palmas tendens: ‘hos,’ inquit, ‘noctis alumna,
 Hos muros impelle manu populumque ferocem
 Dextris sterne suis; Iuno iubet, ipsa propinqua
 Effectus studiumque tuum de nube videbo.
 Illa deos summumque Iovem turbantia tela, 535
 Quis Acheronta moves, flammam inmanesque chelydros

Stridoremque tuum, quo territa comprimit ora
 Cerberus, ac, mixto quae spumant felle, venena
 Et quidquid scelerum, poenarum quidquid et irae
 Pectore fecundo coquitur tibi, congere praeceps 540
 In Rutulos totamque Erebo demitte Saguntum.
 Hac mercede Fides constet delapsa per auras.'

Sic voce instimulans dextra dea concita saevam
 Eumenida incussit muris; tremuitque repente
 Mons circum, et gravior sonuit per litora fluctus. 545
 Sibilat insurgens capiti et turgentia circa
 Multus colla micat squalenti tergo serpens.
 Mors graditur, vasto cava pandens guttura rictu,
 Casuroque inhiat populo: tunc Luctus et atri
 Pectora circumstant Planctus Maerorque Dolorque, 550
 Atque omnes adsunt Poenae, formaque trifauci
 Personat insomnis lacrimosae Ianitor aulae.
 Protinus adsimulat faciem mutabile monstrum
 Tiburnae gressumque simul sonitumque loquenti.
 Haec bello vacuos et saevi turbine Martis 555
 Lugebat thalamos, Murro spoliata marito;
 Clara genus Daunique trahens a sanguine nomen.
 Cui vultus induta pares disiectaque crinem
 Eumenis, in medios inrumpit turbida coetus
 Et maestas lacerata genas: 'quis terminus?' inquit, 560
 'Sat Fidei proavisque datum! vidi ipsa cruentum,
 Ipsa meum vidi lacerato vulnere nostras
 Terrentem Murrum noctis et dira sonantem:
 Eripe te, coniux, miserandae casibus urbis
 Et fuge, si terras adimit victoria Poeni, 565
 Ad manes, Tiburna, meos; cecidere penates,
 Occidimus Rutuli, tenet omnia Punicus ensis.
 Mens horret, nec adhuc oculis absistit imago.
 Nullane iam posthac tua tecta, Sagunte, videbo?
 Felix, Murre, necis patriaque superstitute felix. 570
 At nos, Sidoniis famulatum matribus actas,
 Post belli casus vastique pericula ponti
 Carthago adspiciet victrix; tandemque suprema
 Nocte obita, Libyae gremio captiva iacebo.

Sed vos, o iuvenes, vetuit quos conscia virtus 575
 Posse capi, quis telum ingens contra aspera mors est,
 Vestris servitio manibus subducite matris.
 Ardua virtutem profert via. Pergite primi
 Nec facilem populis nec notam invadere laudem.'

Book II., 650-695: Fall of Saguntum.

Quis diros urbis casus laudandaque monstra 650
 Et Fidei poenas ac tristia fata piorum
 Imperet evolvens lacrimis? vix Punica fletu
 Cessassent castra ac miserescere nescius hostis.
 Vrbs, habitata diu Fidei caeloque parentem
 Murorum repetens, ruit inter perfida gentis 655
 Sidoniae tela atque inmania facta suorum,
 Iniustis neglecta deis; furit ensis et ignis,
 Quique caret flamma, scelerum est locus. Erigit atro
 Nigrantem fumo rogos alta ad sidera nubem.
 Ardet in excelso proceri vertice montis 660
 Arx, intacta prius bellis—hinc Punica castra
 Litoraue et totam soliti spectare Saguntum—
 Ardent tecta deum. Resplendet imagine flammae
 Aequor et in tremulo vibrant incendia ponto.
 Ecce inter medios caedum Tiburna furores, 665
 Fulgenti dextram mucrone armata mariti
 Et laeva infelix ardentem lampada quassans
 Squalentemque erecta comam ac liventia planctu
 Pectora nudatis ostendens saeva lacertis,
 Ad tumulum Murri super ipsa cadavera fertur. 670
 Qualis, ubi inferni dirum tonat aula parentis,
 Iraque turbatos exercet regia manis,
 Alecto solium ante dei sedemque tremendam
 Tartareo est operata Iovi poenasque ministrat.
 Arma viri, multo nuper defensa cruore, 675
 Imponit tumulo inlacrimans; manisque precata,
 Acciperent sese, flagrantem lampada subdit.
 Tunc rapiens letum: 'tibi ego haec,' ait, 'optime coniux,

Ad manis, en, ipsa fero.' Sic ense recepto
Arma super ruit et flammās invadit hiatu. 680

Semiambusta iacet nullo discrimine passim
Infelix obitus, permixto funere, turba.
Ceū, stimulante fame, cum victor ovilia tandem
Faucibus invasit siccis leo, mandit hianti
Ore fremens imbellē pecus, patuloque redundat 685
Gutturē ructatus large cruor; incubat atris
Sēmesae stragis cumulis aut, murmure anhelō
Infrendens, laceros inter spatiat̄ur acervos.
Late fusa iacent pecudes custosque Molossus
Pastorumque cohors stabulique gregisque magister, 690
Totaque vastatis disiecta mapalia tectis.
Inrumpunt vacuam Poenī tot cladibus arcem.
Tum demum ad manis, perfecto munere, Erinnyes
Iunoni laudata redit magnamque superba
Exultat rapiens secum sub Tartara turbam. 695

Book II., 696-707: Epilogue.

At vos, sidereae, quas nulla aequaverit aetas,
Ite, decus terrarum, animae, venerabile vulgus,
Elysium et castas sedes decorate piorum.
Cui vero non aequa dedit victoria nomen—
Audite, o gentes, neu rumpite foedera pacis 700
Nec regnis postferte fidem!—vagus exul in orbe
Errabit toto, patriis proiectus ab oris,
Tergaque vertentem trepidans Carthago videbit.
Saepe Saguntinis somnos exterritus umbris
Optabit cecidisse manu; ferroque negato, 705
Invictus quondam Stygias bellator ad undas
Deformata feret liventi membra veneno.

Book III., 1-157: The war in Spain.

Postquam rupta fides Tyriis, et moenia castae,
Non aequo superum genitore, eversa Sagunti,

Extemplo positos finiti cardine mundi
 Victor adit populos cognataque limina Gades.
 Nec vatum mentis agitare et praescia corda 5
 Cessatum super imperio. Citus aequore Bostar
 Vela dare et rerum praenoscere fata iubetur.
 Prisca fides adytis longo servatur ab aevo,
 Qua sublime sedens, Cirrhacis aemulus antris,
 Inter anhelantis Garamantas corniger Hammon 10
 Fatidico pandit venientia saecula luco.
 Hinc omen coeptis at casus scire futuros
 Ante diem bellique vices novisse petebat.
 Exin clavigeri veneratus numinis aras
 Captivis onerat donis quae nuper ab arce 15
 Victor fumantis rapuit semusta Sagunti.
 Vulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
 Impositas durare trabis solasque per aevum
 Condentum novisse manus. Hinc credere gaudent
 Consedis deum seniumque repellere templis. 20
 Tum, quis fas et honos adyti penetralia nosse,
 Femineos prohibent gressus ac limine curant
 Saetigeros arcere sues; nec discolor ulli
 Ante aras cultus; velantur corpora lino,
 Et Pelusiaco praefulget stamine vertex. 25
 Discinctis mos tura dare atque e lege parentum
 Sacrificam lato vestem distinguere clavo.
 Pes nudus tonsaeque comae castumque cubile;
 Inrestituta focis servant altaria flammae.
 Sed nulla effigies simulacrave nota deorum 30
 Maiestate locum et sacro implevere timore.
 In foribus labor Alcidae: Lernaea recisis
 Anguibus hydra iacet, nexuque elisa leonis
 Ora Cleonaci patulo caelantur hiatu.
 At Stygius, saevis terrens latratibus umbras, 35
 Ianitor, aeterno tum primum tractus ab antro,
 Vincula indignatur, metuitque Megaera catenas.
 Iuxta Thraces equi pestisque Erymanthia et altos
 Aeripedis ramos superantia cornua cervi.
 Nec levior vinci Libycae telluris alumnus 40

Matre super stratique genus deforme bimembres
 Centauri frontemque minor nunc amnis Acarnan.
 Inter quae fulget sacratis ignibus Oete,
 Ingentemque animam rapiunt ad sidera flammae.

Postquam oculos varia implevit virtutis imago, 45
 Mira dehinc cernit: surgentis mole profundi
 Iniectum terris subitum mare nullaue circa
 Litora et infuso stagnantis aequore campos.
 Nam qua caeruleis Nereus evolvitur antris
 Atque imo freta contorquet Neptunia fundo, 50
 Proruptum exundat pelagus, caecosque relaxans
 Oceanus fontis torrentibus ingruit undis.
 Tum vada, ceu saevo penitus permota tridenti,
 Luctantur terris tumefactum imponere pontum.
 Mox remeat gurgēs tractoque relabitur aestu, 55
 Ac ratis erepto campis deserta profundo,
 Et fusi transtris expectant aequora nautae.
 Cymothoes ea regna vagae pelagique labores
 Luna movet, Luna, inmissis per caerula bigis,
 Fertque refertque fretum, sequiturque reciproca Tethys. 60

Haec propere spectata duci; nam multa fatigant.
 Curarum prima exercet, subducere bello
 Consortem thalami parvumque sub ubere natum.
 Virgineis iuvenem taedis primoque Hymenaeo
 Imbuerat coniux memorique tenebat amore. 65
 At puer, obsessae generatus in ore Sagunti,
 Bissenos Lunae nondum compleverat orbis.
 Quos ut seponi stetit et discernere ab armis,
 Adfatur ductor: 'spes o Carthaginis altae,
 Nate, nec Aeneadum levior metus, amplior, oro, 70
 Sis patrio decore et factis tibi nomina condas,
 Quis superes bellator avum; iamque aegra timoris
 Roma tuos numerat lacrimandos matribus annos.
 Ni praesaga meos ludunt praecordia sensus,
 Ingens hic terris crescit labor; ora parentis 75
 Agnosco torvaeque oculos sub fronte minacis
 Vagitumque gravem atque irarum elementa mearum.
 Si quis forte deum tantos inciderit actus

Et nostro abrumpat leto primordia rerum,
 Hoc pignus belli, coniux, servare labora. 80
 Cumque datum fari, duc per cunabula nostra;
 Tangat Elissaeas palmis puerilibus aras
 Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
 Inde ubi flore novo pubescet firmior aetas,
 Emicet in Martem et, calcato foedere, victor 85
 In Capitolina tumulum mihi vindicet arce.
 Tu vero, tanti felix quam gloria partus
 Expectat, veneranda fide, discede periclis
 Incerti Martis durosque relinque labores;
 Nos clausae nivibus rupes suppostaque caelo 90
 Saxa manent; nos Alcidae, mirante noverca,
 Sudatus labor et, bellis labor acrior, Alpes.
 Quod si promissum vertat Fortuna favorem
 Laevaue sit coeptis, te longa stare senecta
 Aevumque extendisse velim; tua iustior aetas, 95
 Vltra me improperae ducant cui fila sorores.'

Sic ille. At contra Cirrhaei sanguis Imilce
 Castalii, cui materno de nomine dicta
 Castulo Phoebai servat cognomina vatis
 Atque ex sacrata repetebat stirpe parentes: 100
 Tempore quo Bacchus populos domitabat Hiberos,
 Concutiens thyrsos atque armata Maenade Calpen,
 Lascivo genitus Satyro nymphaque Myrice,
 Milichus indigenis late regnabat in oris,
 Cornigeram adtollens genitoris imagine frontem. 105
 Hinc patriam clarumque genus referebat Imilce,
 Barbarica paulum vitiato nomine lingua.
 Quae tunc sic lacrimis sensim manantibus infit:
 'Mene, oblite tua nostram pendere salute,
 Abnuis inceptis comitem? sic foedera nota 110
 Primitiaeque tori, gelidos ut scandere tecum
 Deficiam montis coniux tua? crede vigori
 Femineo; castum haud superat labor ullus amorem.
 Sin solo adspicimur sexu, fixumque relinqui,
 Cedo equidem nec fata moror; deus annuat, oro: 115
 I felix, i numinibus votisque secundis

Atque acies inter flagrantiaque arma relictæ
 Coniugis et nati curam servare memento.
 Quippe nec Ausonios tantum nec tela nec ignis,
 Quantum te, metuo; ruis ipsos acer in ensis 120
 Obiectasque caput telis; nec te ulla secundo
 Eventu satiat virtus, tibi gloria soli
 Fine caret, credisque viris ignobile letum
 Belligeris in pace mori. Tremor implicat artus,
 Nec quemquam horresco qui se tibi conferat unus. 125
 Sed tu, bellorum genitor, miserere nefasque
 Averte et serva caput inviolabile Teucris.'

Iamque adeo egressi steterant in litore primo,
 Et promota ratis, pendentibus arbore nautis,
 Aptabat sensim pulsanti carbasa vento, 130
 Cum, lenire metus properans aegramque levare
 Adtonitis mentem curis, sic Hannibal orsus:
 'Ominibus parce et lacrimis, fidissima coniux.
 Et pace et bello cunctis stat terminus aevi,
 Extremumque diem primus tulit; ire per ora 135
 Nomen in æternum paucis mens ignea donat
 Quos pater aetheriis caelestum destinat oris.
 An Romana iuga et famulas Carthaginis arces
 Perpetiar? stimulant manes noctisque per umbras
 Increpitans genitor; stant arae atque horrida sacra 140
 Ante oculos, brevitæque vetat mutabilis horæ
 Prolatare diem. Sedeamne, ut noverit una
 Me tantum Carthago? et, qui sim, nesciat omnis
 Gens hominum? letique metu decora alta relinquam?
 Quantum etenim distant a morte silentia vitæ? 145
 Nec tamen incautos laudum exhorresce furores;
 Et nobis est lucis honos, gaudetque senecta
 Gloria, cum longo titulis celebratur in ævo
 Te quoque magna manent suscepti præmia belli;
 Dent modo se superi, Thybris tibi serviet omnis 150
 Iliacæque nurus et dives Dardanus auri.'
 Dumque ea permixtis inter se fletibus orant,
 Confisus pelago celsa de puppe magister
 Cunctantem ciet. Abripitur divulsa marito.

Haerent intenti vultus et litora servant,
 Donec, iter liquidum volueri rapiente carina,
 Consumpsit visus pontus, tellusque recessit.

155

Book III., 158-213: The dream of Hannibal.

At Poenus belli curis avertere amorem
 Adparat et repetit properato moenia gressu.
 Quae dum perlustrat crebroque obit omnia visu,
 Tandem sollicito cessit vis dura labori,
 Belligeramque datur somno componere mentem.

160

Tum pater omnipotens, gentem exercere periclis
 Dardanium et fama saevorum tollere ad astra
 Bellorum meditans priscosque referre labores,
 Praecipitat consulta viri segnemque quietem
 Terret et inmissa rumpit formidine somnos.
 Iamque per umentem noctis Cyllenius umbram
 Aligero lapsu portabat iussa parentis.

165

Nec mora. Mulcentem securo membra sopore
 Adgreditur iuvenem ac monitis incessit amaris:

170

‘Turpe duci totam somno consumere noctem,
 O rector Libyae. Vigili stant bella magistro.
 Iam maria effusas cernes turbare carinas
 Et Latiam toto pubem volitare profundo,
 Dum lentus coepti terra cunctaris Hibera.

175

Scilicet, id satis est decoris memorandaque virtus,
 Quod tanto cecidit molimine Graia Saguntos?
 En age, si quid inest animo par fortibus ausis,
 Fer gressus agilis mecum et comitare vocantem;
 Respexisse veto — monet hoc pater ille deorum —
 Victorem ante altae statuam te moenia Romae.’

180

Iamque videbatur dextram iniectare graduque
 Lactantem trahere in Saturnia regna citato,
 Cum subitus circa fragor et vibrata per auras
 Exterrent saevis a tergo sibila linguis;
 Ingentique metu divum praecepta paventi
 Effluxere viro, et turbatus lumina flectit.

185

Ecce iugis rapiens silvas ac robora vasto
 Contorta amplexu tractasque per invia rupis, 190
 Ater letifero stridebat turbine serpens.
 Quantus non aequas perlustrat flexibus Arctos,
 Et geminum lapsu sidus circumligat Anguis,
 Inmani tantus fauces diducit hiatu
 Adtollensque caput nimborum montibus aequat. 195
 Congeminat sonitus rupti violentia caeli
 Imbriferamque hiemem permixta grandine torquet.
 Hoc trepidus monstro—neque enim sopor ille nec altae
 Vis aderat noctis, virgaque fugante tenebras
 Miscuerat lucem somno deus—ardua quae sit, 200
 Scitatur, pestis terrasque urgentia membra
 Quo ferat et quosnam populos deposcat hiatu.
 Cui gelidis almae Cyllenes editus antris:
 ‘Bella vides optata tibi. Te maxima bella,
 Te strages nemorum, te moto turbida caelo 205
 Tempestas caedesque virum magnaeque ruinae
 Idaei generis lacrimosaeque fata secuntur.
 Quantus per campos populatis montibus actas
 Contorquet silvas squalenti tergo serpens
 Et late umectat terras spumante veneno, 210
 Tantus, perdomitis decurrens Alpibus, atro
 Involves bello Italiam tantoque fragore
 Eruta convulsis prosternes oppida muris.’
 His aegrum stimulis liquere deusque soporque.
 It membris gelidus sudor, laetoque pavore 215
 Promissa evolvit somni noctemque retractat.
 Iamque deum regi Martique sub omine fausto
 Instauratus honos; niveoque ante omnia tauro
 Placatus meritis monitor Cyllenius aris.
 Extemplo edicit convellere signa, repensque 220
 Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.

Book III., 477-556: Hannibal's march into Italy by way of the Alps.

Sed iam praeteritos ultra meminisse labores
 Conspectae propius dēpsere paventibus Alpes:
 Cuncta gelu canaque aeternum grandine tecta
 Atque aevi glacie cohibent; riget ardua montis 480
 Aetherii facies, surgentique obvia Phoebō
 Duratas nescit flammis molliere pruinās.
 Quantum Tartareus regni pallentis hiatus
 Ad mānis imos atque atrae stagna paludis
 A supera tellure patet, tam longa per auras 485
 Erigitur tellus et caelum intercipit umbra.
 Nullum ver usquam nullique aestatis honores.
 Sola iugis habitat diris sedesque tuetur
 Perpetuas deformis hiems; illa undique nubis
 Huc atras agit et mixtos cum grandine nimbos. 490
 Iam cuncti flatus ventique furentia regna
 Alpina posuere domo. Caligat in altis
 Obtutus saxis, abeuntque in nubila montes.
 Mixtus Athos Tauro Rhodopeque adiuncta Mimanti
 Ossaque cum Pelio cumque Haemo cesserit Othrys. 495
 Primus inexpertas adiit Tirynthius aces.
 Scindentem nubis frangentemque ardua montis
 Spectarunt superi longisque ab origine saeculis
 Intemerata gradu magna vi saxa domantem.
 At miles dubio tardat vestigia gressu, 500
 Impia ceu sacros in finis arma per orbem,
 Natura prohibente, ferant divisque repugnent.
 Contra quae ductor—non Alpibus ille nec ullo
 Turbatus terrore loci, sed languida maestis
 Corda virum fovet hortando revocatque vigorem: 505
 'Non pudet obsequio superum fessosque secundis,
 Post belli decus atque acies, dare terga nivosis
 Montibus et segnes submittere rupibus arma?
 Nunc, o nunc, socii, dominantis moenia Romae
 Credite vos summumque Iovis conscendere culmen. 510

Hic labor Ausoniam et dabit hic in vincula Thybrim.⁷
 Nec mora, conmotum promissis ditibus agmen
 Erigit in collem et vestigia linquere nota
 Herculis edicit magni crudisque locorum
 Ferre pedem ac proprio turmas evadere calle. 515
 Rumpit inaccessos aditus atque ardua primus
 Exsuperat summaque vocat de rupe cohortes.
 Tum, qua durati concreto frigore collis
 Lubrica frustratur canenti semita clivo,
 Luctantem ferro glaciem premit. Haurit hiatu 520
 Nix resoluta viros, altoque e culmine praeceps
 Vmenti turmas operit delapsa ruina.
 Interdum adverso glomeratas turbine Corus
 In media ora nives fuscis agit horridus alis;
 Aut rursum inmani stridens avulsa procella 525
 Nudatis rapit arma viris volvensque per orbem
 Contorto rotat in nubis sublimia flatu.
 Quoque magis subiere iugo atque, evadere nisi,
 Erexere gradum, crescit labor. Ardua supra
 Sese aperit fessis et nascitur altera moles, 530
 Vnde nec edomitos exudatosque labores
 Respexisse libet; tanta formidine plana
 Exterrent repetita oculis; atque una pruinae
 Canentis, quacumque datur promittere visus,
 Ingeritur facies. Medio sic navita ponto, 535
 Cum dulcis liquit terras, et inania nullos
 Inveniunt ventos securo carbasa malo,
 Immensas prospectat aquas ac, victa profundis
 Aequoribus, fessus renovat sua lumina caelo.
 Iamque super cladis atque importuna locorum 540
 Illuvie rigidaeque comae squalore perenni
 Horrida semiferi promunt e rupibus ora,
 Atque effusa cavis exesi pumicis antris
 Alpina invadit manus adsuetoque vigore
 Per dumos notasque nivis atque invia pernix 545
 Clausum montivagis infestat cursibus hostem.
 Mutatur iam forma locis. Hic sanguine multo
 Infectae rubuere nives, hic, nescia vinci,

Paulatim glacies cedit tepefacta cruore;
 Dumque premit sonipes duro vestigia cornu,
 Vngula perfossis haesit compressa pruinis.
 Nec pestis lapsus simplex; abscisa relinunt
 Membra gelu, fractosque asper rigor amputat artus.
 Bis senos soles, totidem per vulnera saevas
 Emensi noctis, optato vertice sidunt
 Castraque praeruptis suspendunt ardua saxis.

550

555

*Book III., 557-629: Colloquy between Juno and Venus
 concerning the fate of the Romans.*

At Venus, ancipiti mentem labefacta timore,
 Adfatur genitorem et rumpit maesta querellas:
 'Quis poenae modus aut pereundi terminus, oro,
 Aeneadis erit? et quando terrasque fretumque
 Emensis sedisse dabis? cur pellere nostros
 A te concessa Poenus parat urbe nepotes?
 Alpibus imposuit Libyam finemque minatur
 Imperio. Casus metuit iam Roma Sagunti.
 Quo Troiae extremos cineres sacramque ruinam
 Assaracique larem et Vestae secreta feramus,
 Da sedem, genitor, tutisque iacere. Parumne est,
 Exilia errantis totum quaesisse per orbem?
 Anne iterum capta repetentur Pergama Roma?'

560

565

His Venus; et contra genitor sic deinde profatur: 570
 'Pelle metus, neu te Tyriae conamina gentis.
 Turbarint, Cytherea; tenet longumque tenebit
 Tarpeias arces sanguis tuus. Hac ego Martis
 Mole viros spectare paro atque expendere bello.
 Gens ferri patiens ac laeta domare labores 575
 Paulatim antiquo patrum dissuescit honori;
 Atque ille, haud umquam pareus pro laude cruoris
 Et semper famae sitiens, obscura sedendo
 Tempora agit, mutum volvens inglorius aevum,
 Sanguine de nostro populus, blandoque veneno
 Desidia virtus paulatim evicta senescit. 580

Magnae molis opus multoque labore parandum,
 Tot populos inter soli sibi poscere regna.
 Iamque tibi veniet tempus, quo maxima rerum
 Nobilior sit Roma malis. Hinc nomina nostro 585
 Non indigna polo referet labor; hinc tibi Paulus,
 Hinc Fabius gratusque mihi Marcellus opimis.
 Hi tantum parient Latio per vulnera regnum,
 Quod luxu et multum mutata mente nepotes
 Non tamen evertisse queant. Iamque ipse creatus, 590
 Qui Poenum revocet patriae Latioque repulsum
 Ante suae muros Carthaginis exuat armis.
 Hinc, Cytherea, tuis longo regnabitur aevo.
 Exin se Curibus virtus caelestis ad astra
 Efferet et sacris augebit nomen Iulis 595
 Bellatrix gens bacifero nutrita Sabino.
 Hinc pater ignotam donabit vincere Thylen
 Inque Caledonios primus trahet agmina lucos;
 Compescet ripis Rhenum, reget impiger Afros
 Palmiferamque senex bello domitabit Idymen. 600
 Nec Stygis ille lacus viduataque lumine regna,
 Sed superum sedem nostrosque tenebit honores.
 Tum iuvenis, magno prae cellens robore mentis,
 Excipiet patriam molem celsusque feretur,
 Aequatum imperio tollens caput. Hic fera gentis 605
 Bella Palaestinae primo delebit in aevo.
 At tu transcendes, Germanice, facta tuorum,
 Iam puer auricomo praeformidate Batavo.
 Nec te terruerint Tarpei culminis ignes,
 Sacrilegas inter flammas servabere terris. 610
 Nam te longa manent nostri consortia mundi.
 Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
 Submittet, vacuasque ostendent Bactra pharetras.
 Hic et ab Arctoo currus aget axe per urbem,
 Ducet et Eoos, Baccho cedente, triumphos. 615
 Idem, indignantem tramittere Dardana signa,
 Sarmaticis victor compescet sedibus Histrum.
 Quin et Romuleos superabit voce nepotes,
 Quis erit eloquio partum decus. Huic sua Musae

Sacra ferent, meliorque lyra cui substitit Hebrus 620
 Et venit Rhodope, Phoebos miranda loquetur.
 Ille etiam, qua prisca, vides, stat regia nobis,
 Aurea Tarpeia ponet Capitolia rupe
 Et iunget nostro templorum culmina caelo.
 Tunc, o nate deum divosque dature, beatas 625
 Imperio terras patrio rege. Tarda senectam
 Hospitia excipient caeli, solioque Quirinus
 Concedet, mediumque parens fraterque locabunt:
 Siderei iuxta radiabunt tempora nati.'

Book III., 630-646: Landing in Italy.

Dum pandit seriem venturi Iupiter aevi, 630
 Ductor Agenorens, tumulis delatus iniquis,
 Lapsantem dubio devexa per invia nisu
 Firmabat gressum atque umentia saxa premebat.
 Non acies hostisve tenet, sed prona minaci
 Praerupto turbant et cautibus obvia rupes. 635
 Stant clausi maerentque moras et dura viarum.
 Nec refovere datur torpentia membra quiete;
 Noctem operi iungunt et robora ferre coactis
 Adproperant umeris ac raptas collibus ornos.
 Iamque ubi nudarunt silva densissima montis, 640
 Adgessere trabes; rapidisque accensus in orbem
 Excoquitur flammis scopulus. Mox proruta ferro
 Dat gemitum putris resoluta pondere moles
 Atque aperit fessis antiqui regna Latini.
 His tandem ignotas transgressus casibus Alpibus, 645
 Taurinis ductor statuit tentoria campis.

Book III., 647-714: The African oracle.

Interea, voces Iovis atque oracula portans,
 Emensis aderat Garamantum laetus arenis
 Bostar et ut viso stimulabat corda Tonante:

‘Maxime Belide, patriis qui moenibus arces 650
 Servitium dextra, Libycas penetravimus aras.
 Nos tulit ad superos perfundens sidera Syrtis,
 Nos paene aequoribus tellus violentior hausit.
 Ad finem caeli medio tenduntur ab orbe
 Squalentes campi. Tumulum natura negavit 655
 Immensis spatiis, nisi quem cava nubila torquens
 Construxit turbo, impacta glomeratus arena,
 Vel si, perfracto populatus carcere terras,
 Africus et, pontum spargens super aëra, Corus
 Invasere truces capientem proelia campum 660
 Inque vicem ingesto cumularunt pulvere montis.
 Has observatis vallis enavimus astris;
 Namque dies confundit iter, peditemque profundo
 Errantem campo et semper media arva videntem
 Sidoniis Cynosura regit fidissima nautis. 665
 Verum ubi defessi lucos nemorosaque regna
 Cornigeri Iovis et fulgentia templa subimus,
 Exceptos hospes tectis inducit Arisbas.
 Stat fano vicina, novum et memorabile, lympa,
 Quae nascente die, quae deficiente tepescit 670
 Quaeque riget, medius cum sol accendit Olympum,
 Atque eadem rursum nocturnis fervet in umbris.
 Tum loca plena deo, dites sine vomere glebas
 Ostentat senior laetaque ita mente profatur:
 ‘Has umbras nemorum et connexa cacumina caelo 675
 Calcatosque Iovi lucos prece, Bostar, adora.
 Nam cui dona Iovis non divulgata per orbem,
 In gremio Thebes geminas sedisse columbas?
 Quarum, Chaonias pennis quae contigit oras,
 Implet fatidico Dodonida murmure quercum. 680
 At quae, Carpathium super aequor vecta, per auras
 In Libyen niveis tranavit concolor alis,
 Hanc sedem templo Cythereia condidit ales;
 Hic, ubi nunc aram lucosque videtis opacos,
 Ductore electo gregis, admirabile dictu, 685
 Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
 Marmaricis ales populis responsa canebat.

Mox subitum nemus atque annoso robore lucus
 Exiluit; qualesque premunt nunc sidera quercus,
 A prima venere die; prisco inde pavore 690
 Arbor numen habet coliturque tepentibus aris.
 Dumque ea miramur, subito stridore tremendum
 Impulsae patuere fores, maiorque repente
 Lux oculos ferit. Ante aras stat veste sacerdos
 Effulgens nivea, et populi concurrere certant. 695
 Inde ubi mandatas effudi pectore voces,
 Ecce intrat subitus vatem deus. Alta sonoro,
 Conlisis trabibus, volvuntur murmura luco,
 Ac maior nota iam vox prorumpit in auras:
 Tenditis in Latium belloque agitare paratis 700
 Assaraci prolem, Libyes. Coepta aspera cerno
 Gradivumque trucem currus iam scandere et atram
 In latus Hesperium flammam expirare furentis
 Cornipedes multoque fluentia sanguine lora.
 Tu, qui pugnarum eventus extremaque fati 705
 Deposcis claroque ferox das vela labori,
 Invade Aetoli ductoris Iapyga campum;
 Sidonios augebis avos nullique relinques,
 Altius Ausoniae penetrare in viscera gentis,
 Donec victa tibi trepidabunt Dardana regna. 710
 Nec ponet pubes umquam Saturnia curam,
 Dum carpet superas in terris Hannibal auras.
 Talia portabat laetis oracula Bostar
 Impleratque viros pugnae propioris amore.

Book IX., 66-177: Before the battle of Cannae.

Necnon et noctem sceleratus polluit error.
 Xanthippo captus Libycis tolerarat in oris
 Servitium Satricus, mox inter praemia regi
 Autololum dono datus ob virtutis honorem.
 Huic domus et gemini fuerant Sulmone relict
 Matris in uberibus nati, Mancinus et una 70
 Nomine Rhoeteo Solimus; nam Dardana origo

Et Phrygio genus a proavo qui, sceptrā secutus
 Aeneae, claram muris fundaverat urbem
 Ex sese dictam Solimon; celebrata colonis 75
 Mox Italis, paulatim adtrito nomine, Sulmo.
 At tum barbaricis Satrius cum rege catervis
 Advectus, quo non spretum—si posceret usus—
 Noscere Gaetulis Latias interprete voces.
 Postquam posse datum Peligna revisere tecta 80
 Et patrium sperare larem, ad conamina noctem
 Advocat ac furtim castris evadit iniquis.
 Sed fuga nuda viri; sumpto nam prodere coepta
 Vitabat clipeo et dextra remeabat inermi.
 Exuvias igitur prostrataque corpora campo 85
 Lustrat et exutis Mancini cingitur armis.
 Iamque metus levior; verum, cui dempta ferebat
 Exsanguī spolia et cuius nudaverat artus,
 Natus erat, paulo ante Maca prostratus ab hoste.
 Ecce sub adventum noctis primumque soporem 90
 Alter natorum, Solimus, vestigia vallo
 Ausonio vigil extulerat, dum sorte vicissim
 Alternat portae excubias, fratrisque petebat
 Mancini stratum sparsa inter funera corpus,
 Furtiva cupiens miserum componere terra. 95
 Nec longum celerarat iter, cum tendere in armis
 Aggere Sidonio venientem conspicit hostem.
 Quodque dabat fors in subitis necopina, sepulcro
 Aetoli condit membra occultata Thoantis.
 Inde, ubi nulla sequi propius pone arma virumque 100
 Incomitata videt vestigia ferre per umbras,
 Prosiliens tumulo contorquet nuda parentis
 In terga haud frustra iaculum; Tyriamque sequentum
 Satrius esse manum et Sidonia vulnera credens,
 Auctorum caeci trepidus circumspicit ictus. 105
 Verum ubi victorem iuvenili robore cursus
 Adtulit, et notis fulsit lux tristis ab armis,
 Fraternusque procul, luna prodente, retexit
 Ante oculos sese et radiavit cominus umbo,
 Exclamat iuvenis, subita flammatus ab ira: 110

'Non sim equidem Sulmone satus tua, Satrice, proles
 Nec frater, Mancine, tuus fatearque nepotem
 Pergameo indignum Solimo, si evadere detur
 Huic nostras impune manus. Tu nobile gestes
 Germani spoliū ante oculos referasque superba, . 115
 Me spirante, domus Pelignae perfidus arma?
 Haec tibi, cara parens Acca, ad solatia luctus
 Dona feram, nati ut figas aeterna sepulcro.'
 Talia vociferans stricto mucrone ruebat.

Ast illi iam tela manu iamque arma fluebant, 120
 Audita patria natisque et coniuge et armis,
 Ac membra et sensus gelidus stupefecerat horror.
 Tum vox semanimi miseranda effunditur ore:

'Parce, precor, dextrae, non ut mihi vita supersit,
 —Quippe nefas hac velle frui—sed sanguine nostro 125

Ne damnes, o nate, manus. Carthaginis ille
 Captivus, patrias nunc primum advectus in oras,
 Ille ego sum Satricus, Solimi genus. Haud tua, nate,
 Fraus ulla est. Iaceres in me cum fervidus hastam,
 Poenus eram. Verum, castris elapsus acerbis, 130
 Ad vos et carae properabam coniugis ora.

Hunc rapui exanimi clipeum; sed iam, unice nobis,
 Haec fratris tumultis arma excusata reporta.
 Curarum tibi prima tamen sit, nate, referre
 Ductori monitus Paulo, producere bellum 135
 Nitatur Poenoque neget certamina Martis.

Angurio exultat divum iumensamque propinqua
 Stragem acie sperat. Quaeso, cohibete furem
 Varronem; namque hunc fama est impellere signa.
 Sat magnum hoc miserae fuerit mihi cardine vitae 140
 Solamen, cavisse meis. Nunc ultima, nate,
 Invento simul atque amisso redde parenti

Oscula.' Sic fatus galeam exuit atque rigentis
 Invadit nati tremebundis colla lacertis,
 Adtonitoque timens verbis sanare pudorem 145
 Vulneris impressi, telum excusare laborat:

'Quis testis nostris, quis conscius adfuit actis?
 Non nox errorem nigranti condidit umbra?'

Cur trepidas? da, nate, magis, da iungere pectus.
 Absolve pater ipse manum atque in fine laborum 150
 Hac condas oculos dextra, precor.' At miser, imo
 Pectore suspirans, iuvenis non verba vicesque
 Adloquio vocemve refert; sed sanguinis atrī
 Sistere festinat cursum laceroque ligare
 Ocius inlacrimans altum velamine vulnus. 155
 Tandem inter gemitus miserae erupere querellae;
 'Sicine te nobis, genitor, Fortuna reducit
 In patriam? sic te nato natumque parenti
 Impia restituit? felix o terque quaterque
 Frater cui fatis genitorem agnoscere ademptum! 160
 Ast ego, Sidoniis imperditus, ecce, parentem
 Vulnere cognosco. Saltem hoc, Fortuna, fuisset
 Solamen culpaē, dubia ut mihi signa dedisses
 Infausti generis. Verum linquetur iniquis
 Non ultra superis nostros celare labores.' 165

Haec dum amens queritur, iam, deficiente cruore,
 In vacuas senior vitam disperserat auras.
 Tum iuvenis, maestum adtollens ad sidera vultum:
 'Pollutae dextrae et facti Titania testis
 Infandi quae nocturno mea lumine tela 170
 Dirigis in patrium corpus, non amplius,' inquit,
 'His oculis et damnato violabere visu.'
 Haec memorat, simul ense fodit praecordia et, atrum
 Sustentans vulnus, mananti sanguine signat
 In clipeo mandata patris: *Fuge proelia Varro*; 175
 Ac summi tegimen suspendit cuspide teli
 Defletumque super prosternit membra parentem.

Book X., 326-386: After the battle.

At Poenus, per longa diem certamina saevis
 Caedibus emensus, postquam eripuerunt furori
 Insignem tenebrae lucem, tum denique Martem
 Dimisit tandemque suis in caede pepercit.
 Sed mens invigilat curis noctisque quietem

Ferre nequit. Stimulat dona inter tanta deorum
 Hortatus, nondum portas intrasse Quirini.
 Proxima lux placet. Hinc strictos ferre ocius ensis,
 Dum fervet cruor et perfusae caede cohortes,
 Destinat ac iam claustra manu, iam moenia flamma
 Occupat et iungit Tarpeia incendia Cannis. 335

Quo turbata viri coniux Saturnia coepto
 Irarumque Iovis Latiiue haud inscia fati,
 Incautum ardorem atque avidas ad futile votum
 Spes iuvenis frenare parat. Ciet inde quietis 340
 Regnantem tenebris Somnum; quo saepe ministro
 Edomita inviti componit lumina fratris.
 Atque huic adridens: 'non te maioribus,' inquit,
 'Ausis, dive, voco nec posco, ut mollibus alis
 Des victum mihi, Somne, Iovem. Non mille premendi 345
 Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
 Inachiae multa superandus nocte iuvencae.
 Ductori, precor, inmittas nova somnia Poeno,
 Ne Romam et vetitos cupiat nunc visere muros,
 Quos intrare dabit numquam regnator Olympi.' 350

Imperium celer exequitur curvoque volucris
 Per tenebras portat medicata papavera cornu.
 Ast ubi, per tacitum adlapsus, tentoria prima
 Barcaei petiit iuvenis, quatit inde soporas
 Devexo capiti pennas oculisque quietem 355
 Inrorat, tangens Lethaea tempora virga.
 Exercent rabidam truculenta insomnia mentem:
 Iamque videbatur multo sibi milite Thybrim
 Cingere et insultans adstare ad moenia Romae.
 Ipse refulgebat Tarpeiae culmine rupis, 360
 Elata torquens flagrantia fulmina dextra,
 Iupiter, et lati fumabant sulphure campi
 Ac gelidis Anien trepidabat caerulus undis;
 Et densi ante oculos iterumque iterumque tremendum
 Vibrabant ignes. Tunc vox effusa per auras: 365
 'Sat magna, o iuvenis, presa est tibi gloria Cannis.
 Siste gradum; nec enim sacris inrumpere muris,
 Poene, magis dabitur, nostrum quam scindere caelum.'

Adtonitum visis maioraque bella paventem
 Post confecta Sopor Iunonia iussa relinquit; 370
 Nec lux terribili purgavit imagine mentem.

Quos inter motus somni vanosque tumultus
 Dedita per noctem relico cum milite castra
 Nuntiat et praedam pleno trahit agmine Mago.
 Huic ductor laetas Tarpeio vertice mensas 375
 Spondenti, cum quinta diem nox orbe tulisset,
 Celatis superum monitis clausoque pavore,
 Vulnera et exhaustas saevo certamine viris
 Ac nimium laetis excusat fidere rebus.

Tum spe deiectus iuvenis, ceu vertere ab ipsis 380
 Terga iuberetur muris ac signa referre:
 'Tanta mole,' inquit, 'non Roma, ut credidit ipsa,
 Sed Varro est victus. Quaenam tam prospera Martis
 Munera destituis fato patriamque moraris?
 Mecum exultet eques: iuro hoc caput, accipe muros 385
 Iliacos portosque tibi sine Marte patentis.'

Book X., 503-577: The burial of Paulus.

Talia dum pandit, vicinus parte sinistra
 Per subitum erumpit clamor. Permixa ruina
 Inter et arma virum et lacerata cadavera Pauli 505
 Eruerant corpus media de strage iacentum.
 Heu quis erat! quam non similis modo Punica telis
 Agmina turbanti! vel cum Taulantia regna
 Vertit et Illyrico sunt addita vincla tyranno!
 Pulvere canities atro arentique cruore 510
 Squalebat barba et perfracti turbine dentes
 Muralis saxi, tum toto corpore vulnus.

Quae postquam adspexit geminatus gaudia ductor
 Sidonius: 'fuge, Varro,' inquit, 'fuge, Varro, superstes,
 Dum iaceat Paulus. Patribus Fabioque sedenti 515
 Et populo consul totas edissere Cannas.
 Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
 Concedam tibi, Varro, fugam. At cui fortia et hoste

Me digna haud parvo caluerunt corda vigore,
 Funere supremo et tumuli decoretur honore. 520
 Quantus, Paule, iaces! qui tot mihi milibus unus
 Maior laetitiae causa es. Cum fata vocabunt,
 'Tale precor nobis, salva Carthagine, letum.'
 Haec ait et socium mandari corpora terrae,
 Postera cum thalamis Aurora rubebit apertis, 525
 Imperat armorumque iubet consurgere acervos,
 Arsuros, Gradive, tibi. Tum munera iussa,
 Defessi quamquam, accelerant sparsoque propinquos
 Agmine prosternunt lucos; sonat acta bipenni
 Frondosis silva alta iugis. Hinc ornus et altae 530
 Populus alba comae, validis accisa lacertis,
 Scinditur, hinc ilex, proavorum condita saeclo.
 Devolvunt quercus et amantem litora pinum
 Ac, ferale decus, maestas ad busta cnpressos.
 Funereas tum deinde pyras certamine texunt, 535
 Officium infelix et munus inane peremptis,
 Donec anhelantis stagna in Tartessia Phoebus
 Mersit equos, fugiensque polo Titania caecam
 Orbita nigranti traxit caligine noctem.
 Post, ubi fulserunt primis Phaethontia frena 540
 Ignibus atque sui terris rediere colores,
 Supponunt flammam et manantia corpora tabo
 Hostili tellure cremant. Subit horrida mentem
 Formido incerti casus, tacitusque pererrat
 Intima corda pavor, si fors ita Martis iniqui 545
 Mox ferat, hac ipsis inimica sede iacendum.
 At tibi, bellipotens, sacrum, constructus acervo
 Ingenti mons armorum surgebat ad astra.
 Ipse, manu celsam pinum flammaque comantem
 Adtollens, ductor Gradivum in vota ciebat: 550
 'Primitias pugnae et laeti libamina belli
 Hannibal Ausonio cremat haec de nomine victor,
 Et tibi, Mars genitor, votorum haud surde meorum,
 Arma electa dicat spirantum turba virorum.'
 Tum, face coniecta, populatur fervidus ignis 555
 Flagrantem molem et, rupta caligine, in auras

Actus apex claro perfundit lumine campos.
 Hinc citus ad tumulum donataque funera Paulo
 Ibat et hostilis leti iactabat honorem.
 Sublimem eduxere pyram mollisque virenti 560
 Stramine composuere toros. Superaddita dona,
 Funereum decus: expertis invisus et ensis
 Et clipeus, terrorque modo atque insigne superbum,
 Tum laceri fascēs captaeque in Marte securēs.
 Non coniux native aderant, non iuncta propinquo 565
 Sanguine turba virum aut celsis de more feretris
 Praecedens prisca exsequias decorabat imago.
 Omnibus exuviis nudo iamque Hannibal unus
 Sat decoris laudator erat; fulgentia pingui
 Murice suspirans inicit velamina et auro 570
 Intextam chlamydem ac supremo adfatur honore:
 'I, decus Ausoniae, quo fas est ire superbas
 Virtute et factis animas. Tibi gloria leto
 Iam parta insigni. Nostros Fortuna labores
 Versat adhuc casusque iubet nescire futuros.' 575
 Haec Libys; atque repens, crepitantibus undique flammis,
 Aetherias anima exsultans evasit in auras.

Book X., 578-658: Conduct of the Romans.

Fama dehinc gliscente sono iam sidera adibat;
 Iam maria ac terras primamque intraverat urbem.
 Diffidunt muris; solam pavitantibus arcem 580
 Speravisse sat est. Nec enim superesse iuventam,
 Ac stare Ausoniae vacuum sine corpore nomen.
 Quodque adeo nondum portis intruperit hostis,
 Contemptu cessare putant. Iam tecta cremari
 Ac delubra rapi, caedesque ante ora nefandae 585
 Natorum, septemque arces fumare videntur.
 Lux una eversas bis centum in strage curulis,
 Ac iuvenum bis tricenis orbata gemebat
 Milibus exhaustae nutantia moenia Romae;
 Atque ea post Trebiam, post Tusci stagna profundi, 590
 Nec socium numero pariter levioere perempto.

Sed vero, sed enim reliqui pia turba senatus
 Munera sortito invadunt. Celer omnia lustrans
 Clamitat adtonitis Fabius: 'non ulla relictæ est,
 Credite, cunctandi ratio. Adproperemus, ut hostis 595
 Nequidquam armatos ausit succedere muros.
 Dura inter pavidos alitur fortuna sedendo
 Et gliscunt adversa metu; ite ocius, arma
 Deripite, o pubes, templis. Vos atria raptim
 Nudate et clipeos in bella refigite captos. 600
 Sat patriæ sumus, e numero si ad proelia nostro
 Nil minuit pavor. In patulis illa horrida campis
 Sit metuenda lues; muros haud fregerit unquam,
 Exsultare levis nudato corpore, Maurus.'

Dum Fabius lapsas acuit formidine mentis, 605
 Varronem adventare vagus per moenia rumor
 Spargit et occulto perfundit pectora motu.
 Haud secus, ac fractæ rector si forte carinæ
 Litoribus solus vacuis ex æquore sospes
 Adnatet, incerti trepidant, tendantne negentne 610
 Lactato dextras, ipsamque odere salutem
 Vnius amissa superantis puppe magistri.
 Quam restare viro labem qui accedere portis
 Audeat ac dirum veniat pavitantibus omen!

Hos mulcens questus Fabius deforme docebat 615
 Cladibus irasci vulgumque arcebat ab ira.
 Adversis etenim ferri non esse virorum,
 Qui Martem inscribant genti, non posse dolores
 Condere et ex poena solatia poscere luctus.
 Si vero exprobrare sinant, sibi tristius illum 620
 Inluisse diem, quo castris viderit ire
 Varronem, quam quo videat remeare sine armis.
 His dictis sedere minae et conversa repente
 Pectora: nunc fati miseret, nunc gaudia Poeno
 Consulibus reputant caesis erepta duobus. 625
 Ergo omne effundit longo iam se agmine vulgus
 Gratantum, magnaue actum se credere mente
 Testantur, quod, fissus avis sceptrisque superbis,
 Laomedontiadum non desperaverit urbi.

Nec minus infelix culpa grandique pudore 630
 Turbatus, consul titubantem ad moenia gressum
 Portabat lacrimans; deiectum adtollere vultum
 Ac patriam adspicere et luctus renovare pigebat.
 Quod vero reduci tum se populusque patresque
 Offerrent, non gratari, sed poscere natos 635
 Quisque suos fratresque simul miseraeque parentes
 Ire videbantur laceranda ad consulis ora.
 Sic igitur muto lictore invectus in urbem,
 Damnatum superis aspernabatur honorem.
 At patres Fabiusque, procul maerore remoto, 640
 Praecipitant curas. Raptim delecta iuventa
 Servitia armantur; nec claudit castra saluti
 Postpositus pudor. Infixum est Aeneia regna
 Parcarum in leges quacumque reducere dextra
 Proque arce et sceptris et libertatis honore 645
 Vel famulas armare manus. Primaeva suorum
 Corpora praetexto spoliant velamine et armis
 Insolitis cingunt. Puerilis casside vultus
 Clauditur atque hostis pubescere caede iubetur.
 Idem obsecrantis, captivum vulgus ut auro 650
 Pensarent parvo—nec pauca fuere precantum
 Milia—miranti durarunt prodere Poeno.
 Cuncta adeo scelera et noxam superaverat omnem,
 Armatum potuisse capi. Tunc terga dedisse
 Damnatissimas Siculas longe meritare per oras 655
 Impositum, donec Latio decederet hostis.
 Haec tum Roma fuit; post te cui vertere mores
 Si stabat fatis, potius, Carthago, maneres.

Book XII., 387-413: Eulogy of Ennius.

Non equidem innumeras caedes totque horrida facta
 Sperarim tanto digne pro nomine rerum
 Pandere nec dictis bellantum aequare calorem.
 Sed vos, Calliope, nostro donate labori, 390
 Nota parum magni longo tradantur ut aevo

Facta viri, et meritum vati sacremus honorem.
 Ennius, antiqua Messapi ab origine regis,
 Miscebat primas acies, Latiaeque superbum
 Vitis adornabat dextram decus; hispida tellus 395
 Miserunt Calabri; Rudiae genuere vetustae;
 Nunc Rudiae solo memorabile nomen alumno.
 Is prima in pugna—vates ut Thracius olim,
 Infestam bello quateret cum Cyzicus Argo,
 Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit— 400
 Spectandum sese non parva strage virorum
 Fecerat, et dextrae gliscebat caedibus ardor.
 Advolat, aeternum sperans fore, pelleret Hostus
 Si tantam labem, ac perlibrat viribus hastam.
 Risit nube sedens vani conamina coepti 405
 Et telum procul in ventos dimisit Apollo
 Ac super his: ‘nimium, invenis, nimiumque superbi
 Sperata hausisti. Sacer hic ac magna sororum
 Aonidum cura est et dignus Apolline vates.
 Hic canet inlustri primus bella Itala versu 410
 Adtolletque duces caelo; resonare docebit
 Hic Latiis Helicon a modis nec cedit Homero
 Ascræo famave seni.’

Book XIII., 850–895 : The sibyl’s prophecy.

Mox deinde: ‘Videnti 850
 Nunc animas tibi quae potant oblivia, paucas
 In fine enumerasse paro et remeare tenebris.
 Hic Marius—nec multa dies iam restat ituro
 Aetheriam in lucem—veniet tibi origine parva
 In longum imperium consul, nec Sulla morari 855
 Iussa potest aut amne diu potare soporo.
 Lux vocat et nulli divum mutabile fatum.
 Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpa,
 Quod reddet solus: nec tanto in nomine quisquam
 Existet, Sullae qui se velit esse secundum. 860
 Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum

Et gratum terris Magnus caput; ille deum gens,
 Stelligerum adtollens apicem, Troianus Iulo
 Caesar avo; quantas molis, cum sede reclusa
 Hinc tandem erumpent, terraque marique movebunt! 865
 Heu miseri, quotiens toto pugnabitur orbe!
 Nec leviora lues, quam victus, crimina victor.'

Tum iuvenis lacrimans: 'restare haec ordine duro
 Lamentor rebus Latiis. Sed luce remota
 Si nulla est venia, et merito mors ipsa laborat: 870
 Perfidiae Poenus quibus aut Phlegethontis in undis
 Exuret ductor scelus aut quae digna renatos
 Ales in aeternum laniabit morsibus artus?'
 'Ne metue,' exclamat vates, 'non vita sequetur
 Inviolata virum: patria non ossa quiescent. 875
 Namque ubi, fractus opum, magnae certamine pugnae
 Pertulerit vinci turpemque orare salutem,
 Rursus bella volet Macetum instaurare sub armis.
 Damnatusque doli, desertis coniuge fida
 Et dulci nato, linquet Carthaginis arces 880
 Atque una profugus lustrabit caerula puppe.
 Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.
 Pro! quanto levius mortalibus aegra subire
 Servitia atque hiemes aestusque fugamque fretumque
 Atque famem, quam posse mori! post Itala bella 885
 Assyrio famulus regi falsusque cupiti
 Ausoniae motus, dubio petet aequora velo,
 Donec, Prusiacas delatus segniter oras,
 Altera servitia imbelli patietur in aevo
 Et latebram munus regni. Perstantibus inde 890
 Aeneadis reddique sibi poscentibus hostem,
 Pocula furtivo rapiet properata veneno
 Ac tandem terras longa formidine solvet.'

Haec vates Erebiq;ue cavis se reddidit umbris.
 Tum laetus socios iuvenis portumq;ue revisit. 895

Book XV., 1-151: P. Cornelius Scipio.

At nova Romuleum carpebat cura senatum,
 Quis trepidas gentis Martemque subiret Hiberum,
 Adtritis rebus. Geminus iacet hoste superbo
 Scipio, belligeri Mavortia pectora fratres.
 Hinc metus, in Tyrias ne iam Tartessia leges
 Concedat tellus propioraque bella pavescat.
 Anxia turba patrum quasso medicamina maesti
 Imperio circumspectant divosque precantur
 Qui laceris ausit ductor succedere castris.

5

Absterret iuvenem, patrios patruique piare
 Optantem manis, tristi conterrita luctu
 Et reputans annos cognato sanguine turba.
 Si gentem petat infaustam, inter busta suorum
 Decertandum hosti qui fregerit arma duorum,
 Qui consulta ducum ac flagret meliore Gradiuo.
 Nec promptum teneris inmania bella lacertis
 Moliri regimenque rudi deposcere in aevo.

10

15

Has, lauri residens iuvenis viridante sub umbra,
 Aedibus extremis volvebat pectore curas,
 Cum subito adsistunt, dextra laevaeque per auras
 Adlapsae, haud paulum mortali maior imago,
 Hinc Virtus, illinc virtuti inimica Voluptas.
 Altera Achaemenium spirabat vertice odorem,
 Ambrosias diffusa comas et veste refulgens,
 Ostrum qua fulvo Tyrium suffuderat auro;
 Fronte decor quaesitus acu, lascivaeque crebras
 Ancipiti motu iaciebant lumina flammās.
 Alterius dispar habitus: frons hirta nec umquam
 Composita mutata coma; stans vultus, et ore
 Incessuque viro propior laetique pudoris,
 Celsa humeros niveae fulgebat stamine pallae.

20

25

30

Occupat inde prior, promissis fisa, Voluptas:
 'Quis furor hic, non digne puer, consumere bello
 Florem aevi? Cannaene tibi graviorque palude

Maeonius Stygia lacus excessere Padusque? 35
 Quem tandem ad finem bellando fata lacesces?
 Tune etiam tentare paras Atlantica regna
 Sidoniasque domos? moneo, certare periclis
 Desine et armisonae caput obiectare procellae.
 Ni fugis hos ritus, Virtus te saeva iubebit 40
 Per medias volitare acies mediosque per ignis.
 Haec patrem patruumque tuos, haec prodiga Paulum,
 Haec Decios Stygias Erebi detrusit ad undas,
 Dum cineri titulum memorandaque nomina bustis
 Praetendit nec sensurae, quod gesserit, umbrae. 45
 At si me comitere, puer, non limite duro
 Iam tibi decurrat concessi temporis aetas.
 Haud umquam trepidos abrumpet bucina somnos;
 Non glaciem Arctoam, non experiere furentis
 Ardorem Cancris nec mensas saepe cruento 50
 Gramine compositas; aberunt sitis aspera et haustus
 Sub galea pulvis partique timore labores;
 Sed current albusque dies horaeque serena,
 Et molli dabitur victu sperare senectam.
 Quantas ipse deus laetos generavit in usus 55
 Res homini plenaque dedit bona gaudia dextra!
 Atque idem, exemplar lenis mortalibus aevi,
 Imperturbata placidus tenet otia mente.
 Illa ego sum, Anchisae Venerem Simoentos ad un-
 das
 Quae iunxi, generis vobis unde editus auctor. 60
 Illa ego sum, verti superum quae saepe parentem
 Nunc avis in formam, nunc torvi in cornua tauri.
 Huc adverte auris. Currit mortalibus aevum,
 Nec nasci bis posse datur; fugit hora, rapitque
 Tartareus torrens ac secum ferre sub umbras, 65
 Si qua animo placuere, negat. Quis luce suprema
 Dimisisse meas sero non ingemit horas?
 Postquam conticuit, finisque est addita dictis,
 Tum Virtus: 'quasnam iuvenem florentibus,' inquit,
 'Pellicis in fraudes annis vitaeque tenebras, 70
 Cui ratio et magnae caelestia semina mentis

Munere sunt concessa deum? mortalibus alti
 Quantum caelicolae, tantumdem animalibus isti
 Praecellunt cunctis. Tribuit namque ipsa minores
 Hos terris Natura deos; sed foedere certo 75
 Degeneres tenebris animas damnavit Avernīs.
 At quis aetherii servatur seminis ortus,
 Caeli porta patet. Referam quid cuncta domantem
 Amphitryonidem? quid, cui, post Seras et Indos
 Captivo Liber cum signa referret ab Euro, 80
 Caucaseae currum duxere per oppida tigres?
 Quid suspiratos magno in discrimine nautis
 Ledaeos referam fratres vestrumque Quirinum?
 Nonne vides, hominum ut celsos ad sidera vultus
 Sustulerit deus ac sublimia finxerit ora, 85
 Cum pecudes volucrumque genus formasque ferarum
 Segnem atque obscenam passim stravisset in alvum?
 Ad laudes genitum, capiat si munera divum,
 Felix ad laudes hominum genus. Huc, age, paulum
 Adspice—nec longe repetam—modo Roma minanti 90
 Impar Fidenae contentaque crescere asylo,
 Quo sese extulerit dextris; idem adspice, late
 Florentis quondam luxur quas verterit urbis.
 Quippe nec ira deum tantum nec tela nec hostes,
 Quantum sola nocēs animis inlapsa Voluptas. 95
 Ebrietas tibi foeda comes, tibi Luxur et atris
 Circa te semper volitans Infamia pennis;
 Mecum Honor ac Laudes et laeto Gloria vultu
 Et Decus ac niveis Victoria concolor alis.
 Me cinctus lauro producit ad astra Triumphus. 100
 Casta mihi domus et celso stant colle penates,
 Ardua saxoso perducit semita clivo.
 Asper principio—neque enim mihi fallere mos est—
 Prosequitur labor. Adnitendum intrare volenti,
 Nec bona censendum quae Fors infida dedisse 105
 Atque eadem rapuisse valet. Mox celsus ab alto
 Infra te cernes hominum genus. Omnia contra
 Experienda manent, quam spondet blanda Voluptas.
 Stramine proiectus duro patiere sub astris

Insomnis noctis frigusque famemque domabis. 110
 Idem iustitiae cultor quaecumque capesses,
 'Testis factorum stare arbitrabere divos.

Tunc, quotiens patriae rerumque pericula poscent,
 Arma feres primus; primus te in moenia tolles
 Hostica; nec ferro mentem vincere nec auro. 115

Hinc tibi non Tyrio vitiatas murice vestis,
 Nec donum deforme viro fragrantis amomi,
 Sed dabo qui vestrum saevo nunc Marte fatigat
 Imperium, superare manu laurumque superbam
 In gremio Iovis excisis deponere Poenis.' 120

Quae postquam cecinit sacrato pectore Virtus,
 Exemplis laetum vultuque audita probantem
 Convertit iuvenem. Sed enim indignata Voluptas
 Non tenuit voces. 'Nil vos iam demoror ultra,'
 Exclamat, 'venient, venient mea tempora quondam, 125
 Cum docilis nostris magno certamine Roma
 Serviet imperiis, et honos mihi habebitur uni.'
 Sic quassans caput in nubis se sustulit atras.

At iuvenis, plenus monitis, ingentia corde
 Molitur iussaeque calet virtutis amore. 130

Ardua rostra petit, nullo fera bella volente,
 Et gravia ancipitis deposcit munera Martis.
 Adrecti cunctorum animi; pars lumina patris,
 Pars credunt torvos patruï revirescere vultus.
 Sed quamquam instinctis tacitus tamen aegra per-
 ielis 135

Pectora subrepat terror, molemque paventes
 Expendunt belli, et numerat favor anxius annos.

Dumque ea confuso percenset murmure vulgus,
 Ecce, per obliquum caeli squalentibus auro
 Effulgens maculis, ferri inter nubila visus 140

Anguis et ardenti radiare per aera sulco,
 Quaque ad caeliferi tendit plaga litus Atlantis,
 Perlabi resonante polo. Bis terque coruscum
 Addidit augurio fulmen pater, et vaga late
 Per subitum moto strepuere tonitrua mundo. 145

Tum vero capere arma iubent genibusque salutant

Submissi augurium atque iret, qua ducere divos
Perspicuum et patrio monstraret semita signo.
Certatim comites rerum bellicae ministros
Adglomerant sese atque acris sociare labores
Exposcunt; laudumque loco est isdem esse sub armis.

VALERIUS FLACCUS

C. VALERIUS FLACCUS SETINUS BALBUS is the only poet of the reign of Vespasian whose works are extant. He seems to have belonged to a well-to-do family, for he was a member of the sacred college of the quindecimviri sacris faciundis. Quintilian x. 1, 90 (writing about 93 A.D.)—the only ancient author, by the way, to mention this gifted poet—briefly says: *multum nuper in Valerio Flacco amisimus*. This has generally been held to prove that he died in the early years of Domitian's reign (81–96), but the elastic meaning of *nuper* in Latin does not warrant us in assuming so precise a date. He probably was younger than Silius Italicus.

His *Argonautica* ends abruptly with the eighth book, a circumstance in all probability due rather to a mutilation of the MSS. than to its having been left incomplete by the poet himself. The work is dedicated to Vespasian, and is based upon the famous epic of Apollonius Rhodius, which Varro Atacinus, a century earlier, had translated into Latin. The well-known theme is handled by Valerius Flaccus with considerable independence, and he has in many instances greatly improved upon his Greek model, by eliminating or curtailing many dry details of the original, by adding new material admirably adapted to a dramatic justification of the actions of his hero, and above all by a more careful delineation of character.

In his style Valerius is under deep obligations to Vergil, although the rhetorical exigencies of the time and his own limitations did not permit him to attain to the crystalline clearness and delicate art of the Mantuan poet, his phraseology and syntax being but too often involved, obscure, and artificial. In his versification, however, he exhibits a punc-

tilious exactness quite Ovidian, albeit not so smooth and varied.

Everything considered, the *Argonautica* is a brilliant effort, and, with the possible exception of Claudian, Valerius Flaccus is, perhaps, the ablest post-Vergilian epic poet in Latin literature.

There is an excellent commentary to the poem by P. Langen (Berlin, 1897).

VALERIUS FLACCUS

Book I., 294-351: Jason's departure.

Iamque mero ludoque modus, positique quietis
Conticuere toris: solus quibus ordine fusis 295
Impatiens somni ductor manet. Hunc gravis Aeson
Et pariter vigil Alcimede spectantque tenentque
Pleni oculos. Illis placidi sermonis Iason
Suggerit adfatus turbataque pectora mulcet.
Mox, ubi victa gravi ceciderunt lumina somno, 300
Visa coronatae fulgens tutela carinae
Vocibus his instare duci: 'Dodonida quercum
Chaonisque vides famulam Iovis. Aequora tecum
Ingredior, nec fatidicis avellere silvis
Me nisi promisso potuit Saturnia caelo. 305
Tempus adest. Age rumpe moras, dumque aequore toto
Currimus, incertus si nubila duxerit aether,
Iam nunc mitte metus, fidens superisque mihique.'
Dixerat. Ille pavens, laeto quamquam omine divum,
Prosiluit stratis. Minyas simul optulit omnis 310
Alma novo crispans pelagus Tithonia Phoebo.
Discurrunt transtris: hi celso cornua malo
Expediunt, alii tonsas in marmore summo
Praetemptant, prora funem legit Argus ab alta.
Increscunt matrum gemitus et fortia languent 315
Corda patrum; longis flentes amplexibus haerent.
Vox tamen Alcimedes planctus supereminet omnis:
Femineis tantum illa furens ululatibus opstat,
Obruit Idaeam quantum tuba Martia buxum.

Fatur et haec: 'Nate indignos aditure labores, 320
Dividimur; nec ad hos animum componere casus
Ante datum, sed bella tibi terrasque timebam.
Vota aliis facienda deis. Si fata reducunt
Te mihi, si trepidis placabile matribus aequor,
Possum equidem lucemque pati longumque timorem. 325
Sin aliud Fortuna parat, miserere parentum,
Mors bona, dum metus est nec adhuc dolor. Ei mihi,
Colchos
Vnde ego et avecti timuissem vellera Phrixi?
Quos iam mente dies, quam saeva insomnia curis
Prospicio! quotiens raucos ad litoris ictus 330
Deficiam Scythicum metuens pontumque polumque
Nec de te credam nostris ingrata serenis!
Da, precor, amplexus haesuraque verba relinque
Auribus et dulci iam nunc preme lumina dextra.'
Talibus Alcimede maeret; sed fortior Aeson 335
Adtollens dictis animos: 'O si mihi sanguis,
Quantus erat, cum signiferum cratera minantem
Non levio Pholum manus haec compescuit auro;
Primus in aeratis posuissem puppibus arma 340
Concussoque ratem gauderem tollere remo.
Sed patriae valere preces auditaque magnis
Vota deis. Video nostro tot in aequore reges
Teque ducem. Talis, talis ego ducere suetus
Atque sequi. Nunc ille dies (det Iuppiter oro),
Ille super, quo te Scythici regisque marisque 345
Victorem atque umeros ardentem vellere raptō
Accipiam cedamque tuae mea facta inventae.'
Sic ait. Ille suo conlapsam pectore matrem
Sustinuit magnaue senem cervice recepit.
Et iam finis erat: Zephyrumque ratemque morantis 350
Solverat amplexus tristi tuba tertia signo.

Book I., 484-573: The plans of Zeus.

Ecce per obliqui rapidum compendia montis
 Ductor ovans laetusque dolis agnoscit Acastum 485
 Horrentem iaculis et parmae luce coruscum.
 Ille ubi se mediae per scuta virosque carinae
 Intulit, ardenti Aesonides retinacula ferro
 Abscidit, haud aliter saltus vastataque pernix
 Venator ceu lustra fugit dominoque timentem 490
 Vrguet equum, teneras compressus pectore tigris,
 Quas astu rapuit pavidō, dum saeva relictis
 Mater in adverso catulis venatur Amano.
 It pariter prōpulsa ratis, stant litore matres
 Claraque vela oculis percussa que sole secuntur 495
 Scuta virum, donec iam celsior arbore pontus
 Imensusque ratem spectantibus abstulit aer.
 Siderea tunc arce pater pulcherrima Graium
 Coepta tuens tantamque operis consurgere molem
 Laetatur; patrii neque enim probat otia regni. 500
 Vna omnes gaudent superi venturaque mundo
 Tempora quaeque vias cernunt sibi crescere Parcae.
 Sed non et Scythici genitor discrimine nati
 Intrepidus tales fundit Sol pectore voces:
 'Summe sator, cui nostra dies volventibus annis 505
 Tot peragit reficitque vices, tuane ista voluntas?
 Graiaque nunc undis duce te nntuque secundo
 It ratis? an meritos fas est mihi rumpere questus?
 Hoc metuens et nequa foret manus invida nato,
 Non mediae telluris opes, non improba legi 510
 Divitis arva plagae (teneant uberrima Teucer
 Et Libys et vestri Pelopis domus): horrida saevo
 Quae premis arva gelu strictosque insedimus amnes.
 Cederet his etiam et sese sine honore referret
 Vltorius, sed nube rigens ac nescia rerum 515
 Stat super et nostros iam zona reverberat ignis.
 Quid regio inmanis, quid barbarus amnibus ullis
 Phasis et adversis proles mea gentibus obstat?

Quid Minyae meruere queri? num vellere Graio
 Vi potitur? profugo quin agmina iungere Phrixo 520
 Abnuit Inoas ultor nec venit ad aras,
 Imperii sed parte virum nataeque moratus
 Coniugio videt e Graia nunc stirpe nepotes
 Et generi vocat adiunctas sibi sanguine terras.
 Flecte ratem motusque, pater, nec vulnere nostro 525
 Aequora pande viris: veteris sat conscia luctus
 Silva Padi et viso flentes genitore sorores.
 Adfremit his quassatque caput qui vellera dono
 Bellipotens sibi fixa videt, temptataque contra
 Pallas et amborum gemit Saturnia questus. 530

Tum genitor 'vetera haec nobis et condita pergunt
 Ordine cuncta suo rerumque a principe cursu
 Fixa manent; neque enim terris tum sanguis in ullis
 Noster erat, cum fata darem, instique facultas
 Hinc mihi, cum varios struerem per saecula reges. 535
 Atque ego curarum repetam decreta mearum.
 Iam pridem regio, quae virginis aequor ad Helles
 Et Tanai tenuis immenso descendit ab Euro,
 Vndat equis floretque viris, nec tollere contra
 Vlla paris animos nomenque capessere bellis 540
 Ausa manus; sic fata, locos sic ipse fovebam.
 Accelerat sed summa dies Asiamque labantem
 Linquimus et poscunt iam me sua tempora Grai.
 Inde meae quercus tripodesque animaeque parentum
 Hanc pelago misere manum. Via facta per undas 545
 Perque hiemes, Bellona, tibi. Nec vellera tantum
 Indignanda manent propiorque ex virgine rapta
 Ille dolor—sed nulla magis sententia menti
 Fixa meae—veniet Phrygia iam pastor ab Ida,
 Qui gemitus irasque paris et mutua Grai 550
 Dona ferat. Qua classe dehinc effusa procorum
 Bella! quot ad Troiam flentes hiberna Mycenae!
 Quot procures natosque deum, quae robora cernes
 Oppetere et magnis Asiam concedere fati!
 Hinc Danaum de fine sedet gentesque fovebo 555
 Mox alias. Pateant montes silvaeque lacusque

Cunctaque claustra maris; spes et metus omnibus esto
 Arbiter. Ipse locos terrenaque summa movendo
 Experiar, quaenam populis longissima cunctis
 Regna velim linquamque datas ubi certus habenas.' 560
 Tunc oculos Aegaea refert ad caerula robur
 Herculeum Ledaque tuens genus atque ita fatur:
 'Tendite in astra, viri: † me primum regia mundo
 Iapeti post bella trucidis Phlegraeque labores
 Imposuit: durum vobis iter et grave caeli 565
 Institui. Sic ecce meus, sic orbe peracto
 Liber et expertus terras remeavit Apollo.'
 Dixit et ingenti flammantem nubila sulco
 Direxit per inane facem, quae puppe propinqua
 In bifidum discessit iter fratresque petivit 570
 Tyndareos, placida et mediis in frontibus haesit
 Protinus amborum lumenque innoxia fundit
 Purpureum, miseris olim implorabile nautis.

Book II., 451-578: Arrival of the heroes at Colchos.

Alcides Telamonque comes dum litora blando
 Anfractu sinuosa legunt, vox accedit auris,
 Flebile succedens, cum fracta remurmurat unda.
 Adtoniti pressere gradum vacuumque secuntur
 Vocis iter; iam certa sonat, desertaque durae 455
 Virgo neci quem non hominum superumque vocabat?
 Acrius hoc instare viri succurrere certi,
 Qualiter, implevit gemitu cum taurus acerbo
 Avia, frangentem morsu super alta leonem
 Terga ferens, coit e sparso concita mapali 460
 Agrestum manus et caeco clamore coloni.
 Constitit Alcides, visuque enisus in alta
 Rupe truces manicas defectaque virginis ora
 Cernit et adsiduo turgentia lumina fletu,
 Exanimum veluti multa tamen arte coactum 465
 Maeret ebur, Pariusve notas et nomina sumit
 Cum lapis aut liquidi referunt miranda colores.

Ductor ait: 'Quod, virgo, tibi nomenque genusque.
 Quae sors ista, doce, tendunt cur vincula palmas?'
 Illa tremens tristique oculos deiecta pudore 470
 'Non ego digna malis,' inquit; 'suprema parentum
 Dona vides, ostro scopulos auroque frequentes.
 Nos Ili veteris quondam genus, invida donec
 Laomedonteos fugeret Fortuna penates.
 Principio morbi caeloque exacta sereno 475
 Temperies; arsere rogis certantibus agri.
 Tum subitus fragor et fluctus Idaea moventes
 Cum stabulis nemora. Ecce repens consurgere ponto
 Belua, monstrum ingens; hanc tu nec montibus ullis
 Nec nostro metire mari. Primaeva furenti 480
 Huic manus amplexus inter plactusque parentum
 Deditur. Hoc sortes, hoc corniger imperat Hammon,
 Virgineam damnare animam sortitaque Lethen
 Corpora; crudelis scopulis me destinat urna.
 Verum o iam redeunt Phrygibus si numina tuque 485
 Ille ades auguriis promisse et sorte deorum,
 Iam cui candentis votivo in gramine pascit
 Cornipedes genitor, nostrae stata dona salutis,
 Adhuc meque, precor, defectaque Pergama monstribus
 Eripe, namque potes. Neque enim tam lata videbam 490
 Pectora, Neptunus muros cum iungeret astris,
 Nec tales umeros pharetramque gerebat Apollo.'
 Auxerat haec locus et facies maestissima capti
 Litoris et tumuli caelumque, quod incubat urbi,
 Quale laborantis Nemees iter aut Erymanthi 495
 Vidit et infectae miseratus flumina Lerna.

Dat procul interea signum Neptunus et una
 Monstriferi mugire sinus Sigeaque pestis
 Adglomerare fretum, cuius stellantia glauca
 Lumina nube tremunt, atque ordine curva trisulco 500
 Fulmineus quatit ora fragor, pelagoque remenso
 Cauda redivit, passosque sinus rapit ardua cervix.
 Illam incumbens per mille volumina pontus
 Prosequitur lateri adsultans, trepidisque ruentem
 Litoribus sua cogit hiems. Non fluctibus aequis 505

Nubiferi venit unda Noti, non Africus alto
 Tantus ovat patriisque manus cum plenus habenis
 Orion bipedum flatu mare tollit equorum.
 Ecce ducem placitae furiis crudescere pugnae
 Surgentemque toris stupet inmanemque paratu 510
 Aeacides pulsantque graves ut terga pharetrae.
 Ille patrem pelagique deos suaque arma precatus
 Insiluit scopulo, motumque e sedibus aequor
 Horruit et celsi spatiosa volumina monstri,
 Qualis ubi a gelidi Boreas convallibus Hebrai 515
 Tollitur et volucres Rhiphaea per ardua nubis
 Praecipitat, piceo nox tum tenet omnia caelo.
 Illa simul molem horrificam scopulosaque terga
 Promovet ingentique umbra subit, intremere Iden
 Inlidique vadis pronasque resurgere turres. 520
 Occupat Alcides arcum totaque pharetrae
 Nube premit. Non illa magis quam sede movetur
 Magnus Eryx, deferre velint quem vallibus imbres.
 Iam brevis et telo volucris non utilis aer.
 Tum vero fremitus vanique insania coepti 525
 Et tacitus pudor et rursus pallescere virgo.
 Proicit arma manu, scopulos vicinaque saxa
 Respicit, et, quantum ventis adiuta vetustas
 Impulerat pontive fragor, tantum abscidit imi
 Concutiens a sede maris. Iamque agmine toto 530
 Pistris adest miseraeque inhiat iam proxima praedae.
 Stat mediis elatus aquis recipitque ruentem
 Alcides saxoque prior surgentia colla
 Obruit; hinc vastos nodosi roboris ictus
 Congeminat. Fluctus defertur belua in imos 535
 Iam totis resoluta vadis; Idaeaque mater
 Et chorus et summis ulularunt collibus Amnes.
 Protinus e scopulis et opaca valle resurgunt
 Pastores magnisque petunt clamoribus urbem.
 Nuntius hinc socios Telamon vocat, ac simul ipsi 540
 Horrescunt subitoque vident in sanguine puppem.
 Nec minus in scopulos crudique cacumina saxi
 Emicat Alcides vinclisque tenentibus aufert

Virgineas de rupe manus aptatque superbis
 Arma umeris; regem inde petens superabat ovante 545
 Litora tuta gradu, qualis per pascua victor
 Ingreditur, tum colla tumens, tum celsior armis
 Taurus, ubi adsueti pecoris stabula alta revisit
 Et patrium nemus et bello quos ultus amores.

Obvia cui contra longis emissa tenebris 550
 Turba Phrygum parvumque trahens cum coniuge natum
 Laomedon; iam maestus equos, iam debita posci
 Dona gemit. Pars aerii fastigia muri
 Cingit et ignotis iuvenem mirantur in armis.

Illum torva tuens atque acri lubricus astu 555
 Rex subit et patrio fatur male laetus amore:

‘Maxime Graiugenum, quem non Sigea petentem
 Litora nec nostrae miserantem funera Troiae
 Adpulit his fors ipsa locis, si vera parentem
 Fama Iovem summique tibi genus esse Tonantis, 560
 Noster ades iunctisque venis; sator unus et idem
 Stirpis honos, quamquam longis disiungimur oris.
 Quot mihi post lacrimas, post quanta piacula patrum
 Serus ades! quam parva tuis iam gloria factis!

Verum age nunc socios fraternis moenibus infer; 565
 Crastina lux biuges stabulis ostendat apertis.’

Dixerat haec; tacitusque dolos dirumque volutat
 Corde nefas, clausum ut thalamis somnoque gravatum
 Inmolet et rapta eludat responsa pharetra:

Namque bis Herculeis deberi Pergama telis 570
 Audierat. Priami sed quis iam vertere regnis

Fata queat? manet inmotis nox Dorica lustris
 Et genus Aeneadum et Troiae melioris honores.

‘Nos,’ ait, ‘ad Scythici,’ Tirynthius, ‘ostia ponti
 Raptat iter; mox huc vestras revehemur ad oras 575

Donaque dicta feram.’ Tum vero plura vocatis
 Adnuit ille deis, promissa infida tyranni
 Iam Phryges et miserae flebant discrimina Troiae.

Book VI., 427-506: Juno and Medea.

Talia certatim Minyae sparsique Cytaei
 Funera miscebant campis Scythiamque premebant,
 Cum Iuno Aesonidae, non hanc ad vellera cernens
 Esse viam nec sic reditus regina parandos, 430
 Extremam molitur opem, funesta prius quam
 Consilia ac saevas aperit rex perfidus iras.
 Increpat et seris Vulcanum maesta querellis,
 Cuius flammiferos videt inter regia tauros
 Pascua Tartaream proflantes pectore noctem. 435
 Haec etenim Minyas ne iungere Marte peracto
 Monstra satis iubeat Cadmei dentibus hydri
 Aeetes, timet et varias circumspicit artis.
 Sola animo Medea subit, mens omnis in una
 Virgine, nocturnis qua nulla potentior aris. 440
 Illius ad fremitus sparsosque per avia sucos
 Sidera fixa pavent et avi stupet orbita Solis.
 Mutat agros fluviumque vias, suus adligat ingens
 Cuncta sopor, recoquit fessos aetate parentes,
 Datque alias sine lege colus. Hanc maxima Circe 445
 Terrificis mirata modis, hanc advena Phrixus,
 Quamvis Atracio lunam spumare veneno
 Sciret et Haemoniis agitari cantibus umbras.
 Ergo opibus magicis et virginitate tremendam
 Iuno duci sociam coniungere quaerit Achivo. 450
 Non aliam tauris videt et nascentibus armis
 Quippe parem, nec quae medio stet in agmine flammae,
 Nullum nata nefas, nullos horrescere visus.
 Quid si caecus amor saevusque accesserit ignis?
 Hinc Veneris thalamos semperque recentia sertis 455
 Tecta petit. Visa iamdudum prosilit altis
 Diva toris volucrumque exercitus omnis Amorum.
 Ac prior hanc placidis supplex Saturnia dictis
 Adgreditur veros metuens aperire timores.
 'In manibus spes nostra tuis omnisque potestas 460
 Nunc,' ait; 'hoc etiam magis adnue vera fatenti.

Durus ut Argolicis Tiryntius exulat oris,
 Mens mihi non eadem Iovis atque adversa voluntas,
 Nullus honor thalamis flammaeve in nocte priores.
 Da, precor, artificis blanda adspiramina formae 465
 Ornatusque tuos terra caeloque potentes.
 Sensit diva dolos iam pridem sponte requirens
 Colchida et invisi genus omne exscindere Phoebi.
 Tum vero optatis potitur; nec passa precari
 Ulterius dedit acre decus fecundaque monstris 470
 Cingula, non pietas quibus aut custodia famae,
 Non pudor, at contra levis et festina cupido
 Adfatusque mali dulcisque labantibus error
 Et metus et demens alieni cura pericli.
 'Omne,' ait, 'imperium natorumque arma meorum 475
 Cuncta dedi; quascumque libet nunc concute mentis.'
 Cingitur arcanis Saturnia laeta venenis,
 Atque hinc virgineae venit ad penetralia sedis
 Chalciopen imitata sono formaque sororem.
 Fulsit ab invita lumen procul, et pavor artus 480
 Protinus atque ingens Aetida percudit horror.
 'Ergo nec ignotis Minyas huc fluctibus,' inquit,
 'Advenisse, soror, nec nostro sola parenti
 Seis socias iunxisse manus? at cetera muros
 Turba tenet fruiturque virum caelestibus armis, 485
 Tu thalamis ignava sedes, tu sola paterna
 Fixa domo? tales quando tibi cernere reges?'
 Illa nihil contra; nec enim dea passa manumque
 Implicat et rapidis mirantem passibus aufert.
 Ducitur infelix ad moenia summa futuri 490
 Nescia virgo mali et falsae commissa sorori,
 Lilia per vernos lucent velut alba colores
 Praecipue, quis vita brevis totusque parumper
 Floret honor fuscis et iam Notus imminet alis.
 Hanc residens altis Hecate Perseia lucis 495
 Flebat et has imo referebat pectore voces:
 'Deseris heu nostrum nemus aequalisque catervas,
 A misera, ut Graias haud sponte vageris ad urbis!
 Non invisam tamen; neque te, mea cura, relinquam.

Magna fugae monumenta dabis, spernere nec usquam 500
 Mendaci captiva viro, meque ille magistram
 Sentiet et raptu famulae doluisse pudendo.
 Dixerat. Ast illae murorum extrema capessunt
 Defixaeque virum lituumque fragoribus horrent,
 Quales instanti nimborum frigore maestae 505
 Succedunt ramis haerentque pavore volucres.

Book VI., 575-601, 657-689: Medea's first view of Jason.

Ecce autem muris residens Medea paternis 575
 Singula dum magni lustrat certamina belli
 Atque hos ipsa procul densa in caligine reges
 Agnoscit quaeritque alios Iunone magistra,
 Conspicit Aesonium longe caput, ac simul acres
 Huc oculos sensusque refert animumque faventem, 580
 Nunc quo se raperet, nunc quo diversus abiret,
 Ante videns, quotque unus equos, quot funderet arma,
 Errantesque viros quam densis sisteret hastis.
 Quaque iterum tacito sparsit vaga lumina vultu
 Aut fratris quaerens aut pacti coniugis arma, 585
 Saevus ibi miserae solusque occurrit Iason.
 Tunc his germanam adgreditur, ceu nescia, dictis:
 'Quis, precor, hic, toto iamdudum fervere campo
 Quem tueor quemque ipsa vides? nam te quoque tali
 Adtonitam virtute reor.' Contra aspera Iuno 590
 Reddit agens stimulis ac diris fraudibus urguet:
 'Ipsum,' ait, 'Aesoniden cernis, soror, aequore tanto
 Debita cognati repetit qui vellera Phrixi,
 Nec nunc laude prior generis, nec sanguine quisquam.
 Adspicis, ut Minyas inter proceresque Cytaeos 595
 Emicet effulgens quantisque insultet acervis;
 Et iam vela dabit, iam litora nostra relinquit,
 Thessaliae felicitis opes dilectaue Phrixo
 Rura petens. Eat atque utinam superetque labores!
 Tantum effata magis campis intendere suadet, 600

Dum datur, ardentesque viri percurrere pugnas.

At regina virum (neque enim deus amovet ignem)

Persequitur lustrans oculisque ardentibus haeret;

Et iam laeta minus praesentis imagine pugnae

Castigatque metus et quas alit inscia curas,

660

Respiciens, an vera soror; nec credere falsos

Audet atrox vultus eademque in gaudia rursus

Labitur et saevae trahitur dulcedine flammae.

Ac velut ante comas ac summa cacumina silvae

Lenibus adludit flabris levis auster, at illum

665

Protinus inmanem miserae sentire carinae:

Talis ad extremos agitur Medea furores.

Interdum blandae derepta monilia divae

Contrectat miseroque aptat flagrantia collo,

Quaque dedit teneros aurum furiale per artus,

670

Deficit; ac sua virgo deae gestamina reddit,

Non gemmis, non illa levi turbata metallo,

Sed facibus, sed mole dei, quem pectore toto

Iam tenet; extremus roseo pudor errat in ore.

Ac prior his: 'credisne patrem promissa daturum,

675

O soror, Argolicus cui dis melioribus hospes

Contigit? aut belli quantum iam restat acerbi?

Heu quibus ignota sese pro gente periclis

Obicit!' haec fantem medio in sermone reliquit

Incepti iam Iuno potens securaque fraudis.

680

Inminet e celsis audentius improba muris

Virgo nec ablatam sequitur quaeritve sororem.

At quotiens vis dura ducum densique repente

Aesoniden pressere viri cumque omnis in unum

Imber iit, totiens saxis pulsatur et hastis.

685

Primaque ad infesti Lexanoris horruit arcus,

Alta sed Aesonium supra caput exit arundo,

Teque, Caice, petit; coniunx miseranda Caico

Linquitur et primo domus imperfecta cubili.

Book VII., 1-152: The meeting of Medea and Jason.

Te quoque Thessalico iam serus ab hospite vesper
 Dividit et iam te tua gaudia, virgo, relinquant,
 Noxque ruit soli veniens non mitis amanti.
 Ergo ubi cunctatis extremo in limine plantis
 Contigit aegra toros et mens incensa tenebris, 5
 Vertere tunc varios per longa insomnia questus
 Nec pereat quo scire malo; tandemque fateri
 Ausa sibi pavidum, medio sic fata dolore est:
 'Nunc ego quo casu vel quo sic pervigil usque
 Ipsa volens errore trahor? non haec mihi certe 10
 Nox erat ante tuos, iuvenis fortissime, vultus.
 Quos ego cur iterum demens iterumque recordor
 Tam magno discreta mari? quid in hospite solo
 Mens mihi? cognati potius iam vellera Phrixi
 Accipiat, quae sola petit quaeque una laborum 15
 Causa viro. Nam quando domos has ille reviset?
 Aut meus Aesonias quando pater ibit ad urbis?
 Felices, mediis qui se dare fluctibus ausi
 Nec tantas timuere vias talemque secuti
 Huc qui deinde virum, sed sic quoque talis abito.' 20
 Tum iactata toro serumque experta cubile,
 Ecce videt tenui candescere limen Eoo;
 Nec minus insomnem lux orta refecit amantem,
 Quam cum languentes levis erigit imber aristas,
 Grataque iam fessis descendunt flamina remis. 25
 At sua longarum Minyas iam cura viarum
 Admonet, inque ipso nequiquam tempore regem
 Laetitiae meritique petunt; quem passus Iason
 Vota prius captasque deis accendere praedas
 Prominet atque oculos longe tenet, aurea si iam 30
 Pellis et oblati clarescant atria villis.
 Ille autem iam iam vultus vocesque paratas
 Ante aperit rumpitque moras inque ipsa morantis
 Prosilit ora viri talique effunditur ira:
 'Orbe satos alio, sua litora regnaque habentes, 35

Quis furor has mediis tot fluctibus egit in oras,
Quisve mei vos tantus amor? tu prima malorum
Causa mihi, tu, Phrixæ gener. Non te aequore mersum
Quo soror! ut felix nullos nunc nomine Graios
Nossem ego. Quis regum Pelias, quis Thessalus, aut
quæ 40
Græcia? quodnam hominum cerno genus? aut ubi
cautes
Cyaneæ? venit Scythicas en hospes in oras.
Quinquaginta Asiam (pudet heu!) penetrarit Iason
Exulibus? meque ante alios sic spreverit una,
Vna ratis, spoliū ut vivo de rege reportet? 45
Ipsū offerre meos, ipsum me pandere lucos
Imperet et nullo dignetur vincere bello?
Cur age non templis sacrata avellere dona
Omnibus atque ipsas gremiis abducere natas,
Praedo, libet? vobisne domos, vobisne parentes 50
Esse putem, ratis infandis quos sola rapinis
Saevaue pascit hiems et quos, credamus ut ipsis,
Rex suus inlisit pelago vetuitque reverti?
Scilicet Aeoliae pecudis poteretur ut auro?
Ante meus caesa descendit Caucasus umbra 55
Ac prior Haemonias rapuit super aequora praedas
Haud ego cum vittis statui feralibus Hellen?
Si tamen his aliter perstas non cedere terris
Teque pudor cassi reditus movet ac latet una
Nescio quid plus puppe viris, haud ipse morabor 60
Quae petitis; modo nostra prior tu perforce iussa.
Martius ante urbem longis iacet horridus annis
Campus, et ardentes ac me quoque vomere presso,
Me quoque cunctantes interdum agnoscere tauri.
His magis atque magis rabiem nunc nostra senectus 65
Luxuriemque dedit, solitoque superbior ignis
Ore fremit. Succede meae, fortissime, laudi,
Et nostros recale, hospes, agros. Nec semina derunt,
Quae prius ipse dabam, et messes, quas solus obibam.
Consiliis nox una satis, tecumque retracta 70
Cumque tuis haec iussa deis; ac siquid in isto est

Robore, praedicti venies in rura laboris.

Ipse incertus adhuc, tenebris te protinus illis

Involvi flammisque velim, durare parumper

An magis, everso iacias dum semina campo,

75

Ac tibi Cadmei dum dentibus exeat hydri

Miles et armata florescant pube novales.'

Filia prima trucidis vocem mirata tyranni

Haesit et ad iuvenem pallentia rettulit ora

Contremuitque metu, ne nescius audeat hospes

80

Seque miser ne posse putet. Perstrinxerat horror

Ipsum etiam et maesta stabat defixus in ira.

Non ita Tyrrhenus stupet Ioniusque magister,

Qui iam te, Tiberine, tuens clarumque serena

Arce pharon, † praeceps subito nusquam Ostia, nusquam 85

Ansoniam videt, at saevas accedere Syrtes.

Tum tamen, infando quae det responsa tyranno,

Concligit et tandem obtutu consurgit ab alto.

'Non,' ait, 'hos reditus, non hanc, Aeeta, dedisti

Spem Minyis, cum prima tuis pro moenibus arma

90

Induimus. Quo versa fides? quos vestra volutant

Iussa dolos? alium hic Pelian, alia aequora cerno.

Quin agite hoc omnes odiisque urguete tyranni

Imperiisque caput; nunquam mihi dextera nec spes

Defuerit; mos iussa pati nec cedere duris.

95

Vnum oro, seu me illa suis seges obruet hastis,

Hauriet adverso seu crastinus ignis hiatu,

Nuntius hinc saevas Peliae mittatur ad auris,

Hic periisse viros et me, si vestra fuisset

Vlla fides, reducem patriae potuisse referri.'

100

Talibus adtonitos dictis natamque patremque

Linqvit et infida praeceps prorumpit ab aula.

At trepida et medios inter deserta parentes

Virgo silet, nec fixa solo servare parumper

Lumina nec potuit maestos non flectere vultus;

105

Respexitque foris et adhuc invenit euntem;

Visus et heu miserae tunc pulchrior hospes amanti

Discedens; talis umeros, ea terga relinquit.

Illam domum atque ipsos paulum procedere postis

Optat, at ardentis tenet intra limina gressus. 110
 Qualis ubi extremas Io vaga sentit arenas
 Fertque refertque pedem, tumido quam cogit Erinys
 Ire mari Phariaeque vocant trans aequora matres,
 Circuit haud aliter foribusque impendet apertis,
 An melior Minyas revocet pater; oraque quaerens 115
 Hospitis aut solo maeret defecta cubili,
 Aut venit in carae gremium refugitque sororis
 Atque loqui conata silet; rursusque recedens
 Quaerit, ut Aeaeis hospes consederit oris
 Phrixus, ut aligeri Circen rapuere dracones. 120
 Tum comitum visu fruitur miseranda suarum
 Impleri nequit; subitoque parentibus haeret
 Blandior et patriae circumfert oscula dextrae.
 Sic adsueta toris et mensae dulcis erili
 Aeagra nova iam peste canis rabieque futura, 125
 Ante fugam totos lustrat queribunda penates.
 Tandem etiam molli semet sic increpat ira:
 ‘Pergis,’ ait, ‘demens, teque illius angit imago
 Curaque, qui profuga forsant tenet alta carina,
 Quique meum patrias referet nec nomen ad urbis? 130
 Quid me autem sic ille movet, superetne labores,
 An cadat et tanto turbetur Graecia luctu?
 Saltem, fata virum si iam suprema ferebant,
 Iussus ad ignotos potius foret ire tyrannos!
 O utinam et tandem non hac moreretur in urbe! 135
 Namque et sidereo nostri de sanguine Phrixi
 Dicitur, et caram vidi indoluisse sororem;
 Seque ait has iussis actum miser ire per undas.
 At redeat quocumque modo, meque ista precari
 Nesciat, atque meum non oderit ille parentem.’ 140
 Dixerat haec stratoque gravis proiecerat artus,
 Si veniat miserata quies, cum saevior ipse
 Turbat agitque sopor; supplex hinc sternitur hospes,
 Hinc pater. Illa nova rumpit formidine somnos
 Erigiturque toro; famulas carosque penates 145
 Agnoscit, modo Thessalicas raptata per urbis:
 Turbidus ut Poenis caecisque pavoribus ensem

Conripit et saevae ferit agmina matris Orestes;
 Ipsum angues, ipsum horrissoni quatit ira flagelli;
 Atque iterum incestae se fervere caede Lacaenae 150
 Credit agens, falsaue redit de strage dearum
 Fessus et in miserae conlabitur ore sororis.

*Book VII., 153-397: Juno successfully invokes the aid of
 Venus to inflame Medea with love for Jason.*

His ubi nequiquam nutantem Colchida curis
 Iuno videt necdum extremo parere furori,
 Non iam mentitae vultum vocemque resumit 155
 Chalciopes. Quando ardor hebet leviorque pudori
 Mensque obnixa malo, tenues sublimis in auras
 Tollitur et fulvo Venerem vestigat Olympo.
 'Sum memor, ut sis hunc mecum partita laborem;
 Illa nimis sed dura manet conversaue in iram 160
 Et furias (dolet ah!) me non decepta reliquit.
 I, precor, atque istum, quo me frustratur, amorem
 Vince, procax patriis ut tandem evadere tectis
 Audeat atque meum casu defendere ab omni
 Aesoniden. Quin immo sacro, quo freta, veneno 165
 Illum etiam totis adstantem noctibus anguem,
 Qui nemus omne suum, quique aurea (respice porro)
 Vellera tot spiris circum, tot ductibus implet,
 †Solvat et in somnos ingenti solvat ab orno.
 Haec tibi: nam Furiis atque ipsi cetera mando.' 170
 Tum Venus aligerum mater sic fatur Amorum:
 'Nec tibi, cum primos adgressa es flectere sensus
 Virginis ignotaue animum contingere cura,
 Defuimus, data continuo sed cingula soli
 Nostra tibi, quis mota loco labefactaque cessit. 175
 Haud satis est, sed me ipsa opus, et cunctantia poscunt
 Pectora me dubiusque pudor: iam foedera faxo
 Aesonii petat ipsa viri metuatque morari.
 Tu face luciferae citus ad delubra Dianae
 Deveniat, sacras solita est ubi fundere taedas 180

Colchis et aequali dominae lustrare caterva.
 Nec te nunc Hecates subeat metus, aut mea forte
 Impediat ne coepta time. Quin audeat opto:
 Continuo transibit amor, cantuque trilingui
 Ipsam flammiferos cogam compescere tauros
 Amplexumque pati.' . . . . .

185

. . . . . voluerem tunc adspicit Irin
 Festinamque iubet monitis parere Diones
 Et iuvenem Aesonium praedicto sistere luco.
 Protinus hinc Iris Minyas, Cytherea petivit
 Colchida; Caucaseis speculatrix Iuno resedit
 Rupibus, adtonitos Aeaea in moenia vultus
 Speque metuque tenens et adhuc ignara futuri.

190

Vix primas occulta Venus prospexerat arces,
 Virginis ecce novus mentem perstringere angor
 Incipit; ingeminant conmotis questibus aestus.
 Ergo iterum sensus varios super hospite volvens
 Maeret et absenti nequiquam talia fatur:

195

'O tibi Thessalicis nunc si tua forte venenis
 Mater et heu, siqua est, posset succurrere coniunx!
 Quidve tuos virgo possim nisi flere labores?
 Ei mihi! vel casus etiam spectare supremos
 Atque iterum durae cogar comes ire sorori?
 Et nunc ille sua non quemquam sorte moveri,
 Non ullum meminisse putat, cumque omnibus odit
 Me quoque. Siquando fuerit tamen ulla potestas,
 Illum ego, qui diris cinis ultimus haeserit arvis,
 Ossaque, quis tauri saevusque pepercerit ignis,
 Componam sedemque dabo. Fas tunc mihi manes
 Dilexisse viri tumuloque has reddere curas.'

200

205

Dixerat. Ecce toro Venus improvisa resedit,
 Sicut erat mutata deam mentitaque pictis
 Vestibus et magica Circei Titanida virga.
 Illa velut lenti fallatur imagine somni,
 Hic oculos incerta tenet magnique sororem
 Paulatim putat esse patris; tum flebile gaudens
 Prosiluit saevaeque ultro tulit oscula divae,

210

215

Ac prior: 'O tandem, vix tandem reddita Circe
 Dura tuis, quae te biugis serpentibus egit
 Hinc fuga? quaeve fuit patriis mora gratior oris?
 Ante et Thessalicae Phasin petiere carinae 220
 Perque tot infelix frustra vada venit Iason,
 Quam patriae te movit amor.' Tum cetera rumpit
 Occurritque Venus: 'Tu nunc mihi causa viarum
 Sola: tuae venio iam pridem gnara iuventae;
 Cetera parce queri, neu me meliora secutam 225
 Argue; quippe etiam repetentur munere divum,
 Omnibus hunc potius communem animantibus orbem
 Communis et crede deos. Patriam inde vocato,
 Qua redit itque dies. Nec nos, o nata, malignus
 Cluserit hoc uno semper sub frigore mensis. 230
 Fas mihi non habilis, fas et tibi linquere Colchos.
 Et nunc Ausonii coniunx ego regia Pici,
 Nec mihi flammiferis horrent ibi pascua tauris,
 Meque vides Tusci dominam maris. At tibi quinam
 Sauromatae, miseranda, proci? cui vadis Hiberno 235
 (Ei mihi!) vel saevo coniunx non una Gelono?'
 Illa deae contra iamdudum spernere voces;
 'Non ita me inmemorem magnae Perseidos,' inquit,
 'Cernis, ut infelix thalamos ego cogar in illos.
 I, precor, atque vanum pro me dimitte timorem. 240
 Sed magis his miseram, quando potes, eripe curis,
 Vnde metus aestusque mihi, quaeque aspera, mater,
 Perpetior dubiae iamdudum incendia mentis.
 Nulla quies animo, nullus sopor adligat artus.
 Quaere malis nostris requiem mentemque repone, 245
 Redde diem noctemque mihi, da prendere vestis
 Somniferas istaque oculos componere virga.
 Tu quoque nil, mater, prodes mihi; fortior ante
 Sola fui. Tristis thalamos infestaque cerno
 Omnia, vipereos ipsi tibi surgere crines.' 250
 Talia verba dabat conlapsaque flebat iniquae
 In Veneris Medea sinus pestemque latentem
 Ossibus atque imi monstrabat pectoris ignem.
 Occupat amplexu Venus et furialia figit

Oscula permixtumque odiis inspirat amorem. 255
 Dumque illam variis maerentem vocibus ambit
 Inque alio sermone tenet, 'quin hoc,' ait, 'audi
 Atque adtolle genas,' lacrimisque haec infit obortis:
 'Cum levis Hesperii ad te modo laberer oris,
 Forte ratem primo fugientem litore cerno, 260
 Qualem nostra suo numquam dimittere portu
 Vellet adhuc omnis quae detinet insula nautas.
 Unus ibi ante alios qui tum mihi pulchrior omnis
 Visus erat (longeque ducem mirabar et ipsa)
 Advolat, atque unam comitum ratus esse tuarum 265
 'Per tibi siquis,' ait, 'morituri protinus horror,
 Et quem non meritis videas occurrere monstris,
 Haec precor, haec dominae referas ad virginis aurem;
 Tu fletus ostende meos; illi has ego voces
 Qua datur, hasque manus, ut possum, a litore tendo. 270
 Ipsae, quas mecum per mille pericula traxi,
 Defecere deae; spes et via sola salutis
 Quam dederit, si forte dabit. Ne vota repellat,
 Ne mea; totque animas, qualis nec viderit ultra,
 Dic, precor, auxilio iuvet atque haec nomina servet. 275
 Ei mihi, quod nullas hic possum exsolvere grates! 284
 Vt tamen hoc saeva corpus de morte receptum
 Hanc animam sciat esse suam. Miserebitur ergo?
 Dic,' ait, 'an potius?'—strictumque ruebat in ensem.
 Promisi; ne falle, precor. Cumque ipsa moverer 280
 Adloquio casuque viri, te passa rogari
 Sum potius; tu laude nova, tu supplice digno
 Dignior es; et fama meis iam parta venenis. 291
 Si Pelopis duros prior Hippodamia labores 276
 Expedit totque ora simul vulgata procorum 283
 Respiciens tandem patrios exhorruit axis,
 Si dedit ipsa neci fratrem Minoia virgo,
 Cur non hospitibus fas sit succurrere dignis
 Te quoque et Aeacos iubeas mitescere campos?
 Occidat aeterna tandem Cadmeia morte 290
 Iam seges et viso fumantes hospite tauri.' 283
 Torserat illa gravi iamdudum lumina vultu

Vix animos dextramque tenens, quin ipsa loquentis
 Iret in ora deae; tanta pudor aestuat ira.
 Iamque toro trepidas infelix obruit auris, 296
 Verba cavens, horror molles invaserat annos. 295
 Nec quo ferre fugam, nec quo se vertere posset
 Prensa videt; rupta condi tellure premique
 Iamdudum cupit ac diras evadere voces.

Illa sequi iubet et portis expectat in ipsis. 300
 Saevus Echionia ceu Penthea Bacchus in aula
 Deserit † infectis per roscida cornua vittis,
 Cum tenet ille deum pudibundaque tegmina matris
 Tympanaque et mollem subito miser accipit hastam;
 Haud aliter deserta pavet perque omnia circum 305
 Fert oculos tectisque negat procedere virgo.
 Contra saevus amor, contra periturus Iason
 Vrguet et auditae crescunt in pectore voces.
 Heu quid agat? videt externo se prodere patrem
 Dura viro, famam scelerum iamque ipsa suorum 310
 Prospicit, et questu superos questuque fatigat
 Tartara; pulsat humum, manibusque innummurat uncis
 Noctis eram Ditemque ciens, succurrere tandem
 Morte velint ipsumque simul demittere leto,
 Quem propter furit; absentem saevissima poscit 315
 Nunc Pelian, tanta iuvenem qui perderet ira,
 Saepe suas misero promittere destinat artis,
 Denegat atque una potius decernit in hora;
 Ac neque tam turpi cessuram semet amori
 Proclamat neque opem ignoto virisque daturam; 320
 Atque toro proiecta manet, cum visa vocari
 Rursus et impulso sonuerunt cardine postes.

Ergo ubi nescio quo penitus se numine vinci
 Sentit et abscisum, quidquid pudor ante monebat,
 Tum thalami penetrare petit, quae maxima norat 325
 Auxilia Haemoniae quaerens pro rege carinae.
 Vtque procul magicis spirantia tecta venenis
 Et saevae patuere fores, oblataque contra
 Omnia, quae Ponto, quae manibus eruit imis
 Et quae sanguineo lunae destrinxit ab ore, 330

'Tunc sequeris,' ait, 'quidquam aut patiere pudendum,
 Cum tibi tot mortes scelerisque brevissima tanti
 Effugia?' haec dicens, qua non velocior ulla
 Pestis erat toto nequiquam lumine lustrat,
 Cunctaturque super morituraque conligit iras: 335
 (O nimium incunda dies, quam cara sub ipsa
 Morte magis!) stetit et sese mirata furem est.
 'Occidis heu! primo potes hoc durare sub aevo?'
 'Nec tu lucis,' ait, 'nec videris ulla inventae
 Gaudia, nec dulces fratris pubescere malas? 340
 Hunc quoque, quicumque est, crudelis, Iasona nescis
 Morte perire tua, qui te nunc invocat, unam,
 Qui rogat, heu! nostro quem primum in litore vidi!
 Cur tibi fallaces placuit coniungere dextas
 Tunc, pater, atque istis iuvenem non perdere monstris 345
 Protinus? ipsa etiam, fateor, tunc ipsa volebam.
 Testor cara tuas, Circe Titania, voces,
 Te ducente sequor, tua me grandaeva fatigant
 Consilia et monitis cedo minor.' Haec ubi fata,
 Rursus ad Haemonii iuvenis curamque metumque 350
 Vertitur; hunc solum propter seu vivere gaudens,
 Sive mori, quodcumque velit, maiora precatur
 Carmina, maiores Hecaten inmittere viris
 Nunc sibi, nec notis stabat contenta venenis.
 Cingitur inde sinus, et qua sibi fida magis vis 355
 Nulla, Prometheae florem de sanguine fibrae
 Caucasum promit nutritaque gramina ventis,
 Quae sacer ille nivis inter tristisque pruinas
 Durat alitque error, cum viscere vultur adeso
 Tollitur e scopulis et rostro inrorat aperto. 360
 Idem nec longi languescit finibus aevi
 Inmortale virens, idem stat fulmina contra
 Sanguis et in mediis florescunt ignibus herbae.
 Prima Hecate Stygiis duratum fontibus harpen
 Intulit et validas scopulis effodit aristas: 365
 Mox famulae monstrata seges, quae lampade Phoebes
 Sub decima iuga feta metit saevitque per omnis
 Reliquias saniemque dei; gemit inritus ille

Colchidos ora tuens; totos tunc contrahit artus
 † Monte dolor cunctaeque tremunt sub falce catenae. 370
 Talibus infelix contra sua regna venenis
 Induitur noctique tremens infertur opacae.
 Dat dextram vocemque Venus blandisque paventem
 Adloquiis iunctoque trahit per moenia passu.
 Qualis adhuc teneros supremum callida fetus 375
 Mater ab excelso produxit in aera nido
 Hortaturque sequi brevibusque insurgere pinnis,
 Illos caerulei primus ferit horror Olympi,
 Iamque redire rogant adsuetaque quaeritur arbor,
 Haud aliter caecae per moenia deficit urbis 380
 Incedens horretque domos Medea silentis.
 Hic iterum extremae nequiquam in limine portae
 Substitit atque iterum fletus animique soluti,
 Respexitque deam paulumque his vocibus haesit:
 ‘Ipse rogat certe meque ipse implorat Iason. 385
 Nullane culpa subest? labes non ulla pudoris,
 Nullus amor? nec turpe viro servire precanti?’
 Illa nihil contra vocesque abrumpit inanis.
 Et iam iam magico per opaca silentia Colchis
 Coeperat ire sono montanaque condere vultus 390
 Numina cumque suis averti collibus amnis;
 Iam stabulis gregibusque pavor strepitusque sepulcris
 Inciderat; stupet ipsa gravi nox tardior umbra.
 Iamque tremens longe sequitur Venus; utque sub altas
 Pervenere trabis divaeque triformis in umbram, 395
 Hic subito ante oculos nondum speratus Iason
 Emicuit, viditque prior conterrita virgo.

*Book VII., 398-521: Jason and Medea in the grove of
 Hecate.*

Atque hic se profugam volucri Thaumantias ala
 Sustulit; inde Venus dextrae dilapsa tenenti.
 Obvius ut sera cum se sub nocte magistris 400
 Impingit pecorique pavor, qualesve profundum

Per chaos occurrunt caecae sine vocibus umbrae;
 Haud secus in mediis noctis nemorisque tenebris
 Inciderant ambo adtoniti iuxtaque subibant,
 Abietibus tacitis aut inmotis cyparissis
 Adsimiles, rapidus nondum quas miscuit auster.

405

Ergo ut erat vultu defixus uterque silenti
 Noxque suum peragebat iter, iam iam ora levare
 Aesoniden farique cupit Medea priorem.

Quam simul effusis pavitantem fletibus heros
 Flagrantesque genas vidit miserumque pudorem,
 Has tandem voces dedit et solatus amantem est.
 ‘Fersne aliquam spem lucis?’ ait, ‘miserata laborem
 Nempe venis? an et ipsa mea laetabere morte?’

410

Ne, precor, infando similem te, virgo, parenti
 Gesseris, haud talis decet inclementia vultus.

415

Hascine nunc grates, haec expectata laborum
 Dona dari decuit? sic te sub teste remitti
 Fas me, virgo? tuas iustis da vocibus auris.

Cur pater ille tuus tantis me opponere monstris,
 (Quid meritum?) aut talis voluit me pendere poenas?

420

An iacet externa quod nunc mihi cuspide Canthus?

Quodque meus vestris cecidit pro moenibus Iphis?

Aut Scythiae tanta inde manus? iussisset abire

Perfidus atque suis extemplo cedere regnis.

425

Spem mihi promissam per quae discrimina rursus

Et reddat qua lege, vides. Occumbere tandem

Possumus, idque sedet, quam non quaecumque subire
 Patris iussa tui; nunquam sine vellere abibo

Hinc ego, degenerem nec me tu prima videbis.’

430

Haec ait. Illa tremens, ut supplicis adspicit ora
 Conticuisse viri iamque et sua verba reposei,

Nec quibus incipiat demens videt, ordine nec quo,

Quove tenus, prima cupiens effundere voce

Omnia, sed nec prima pudor dat verba timenti.

435

Haeret et adtollens vix tandem lumina fatur:

‘Quid, precor, in nostras venisti, Thessale, terras?’

Vnde mei spes ulla tibi? tantosque petisti

Cur non ipse tua fretus virtute labores?

Nempe, ego si patriis timuissem excedere tectis, 440
 Occideras, nempe hanc animam cras saeva manebant
 Funera. Iuno ubi nunc, ubi nunc Tritonia virgo?
 Sola tibi quod iam tantis in casibus adsum
 Externae regina domus, miraris et ipse,
 Credo, nec agnoscunt hae nunc Aetida silvae. 445
 Sed fatis sum victa tuis; cape munera supplex
 Nunc mea; teque iterum Pelias si perdere quaeret,
 Inque alios casus, alias si mittet ad urbis,
 Heu formae ne crede tuae.' Titania iamque
 Gramina Perseasque sinu depromere viris 450
 Coeperat, hisque iterum compellat Iasona dictis:
 'Si tamen aut superis aliquam spem ponis in istis
 Aut tua praesenti virtus educere leto
 Si te forte potest, etiam nunc deprecor, hospes,
 Me sine et insontem misero dimitte parenti.' 455
 Dixerat. Extemploque (etenim matura ruebant
 Sidera et extremus se flexerat axe Bootes)
 Cum gemitu et multo iuveni medicamina fletu
 Non secus ac patriam pariter famamque decusque
 Obicit. Ille manu subit et vim conripit omnem. 460
 Inde ubi facta nocens et non revocabilis umquam
 Cessit ab ore pudor propiorque implevit Eriny's,
 Carmina nunc totos, volvit figitque per artus
 Aesonidae et totum septeno murmure fertur
 Per clipeum atque viro graviolem reddidit hastam; 465
 Iamque sui tauris languent absentibus ignes.
 'Nunc age et has,' inquit, 'cristas galeamque resume,
 Quam modo funerea tenuit Discordia dextra.
 Hanc iace per medias, cum verteris aequora, messis;
 Protinus in sese conversa furoribus ibit 470
 Cuncta phalanx, atque ipse fremens mirabitur et me
 Respiciet fortasse pater.' Sic deinde locuta
 Iam magis atque magis mentem super alta ferebat
 Aequora, pandentes Minyas iam vela videbat
 Se sine. Tum vero extremo percussa dolore 475
 Adripit Aesoniden dextra ac submissa profatur:
 'Sis memor, oro, mei, contra memor ipsa manebo,

Crede, tui. Quando hinc aberis, dic, quaeso, profundum
 Quod caeli spectabo latus? sed te quoque tangat
 Cura mei quocumque loco, quoscumque per annos, 480
 Atque hunc te meminisse velis et nostra fateri
 Munera, servatum pudeat nec virginis arte.
 Ei mihi, cur nullos spargunt tua lumina fletus?
 An me mox merita morituram patris ab ira
 Dissimulas? te regna tuae felicia gentis, 485
 Te coniunx natiue manent; ego prodita obibo.
 Nec queror et pro te lucem quoque laeta relinquam.
 Protinus hospes ad haec (tacitis nam cantibus illum
 Flexerat et simili iamdudum adflarat amore)
 'Tune,' ait, 'Aesoniden quidquam te velle relictam 490
 Credis et ulla pati sine te loca? redde tyranno
 Me potius, recipe ingratos atque exue cantus.
 Quis mihi lucis amor? patriam cur amplius optem,
 Si non et genitor te primam amplectitur Aeson,
 Teque tuo longe fulgentem vellere gaudens 495
 Spectat et ad primos procurrit Graccia fluctus?
 Respice ad has voces et iam, precor, adnue, coniunx.
 Per te, quae superis divisque potentior imis,
 Perque haec, virgo, tuo redeuntia sidera nutu
 Atque per has nostri iuro discriminis horas, 500
 Vmquam ego si meriti, si noctis sim inmemor huius,
 Si te sceptrum, domum, si te liquisse parentes
 Senseris et me iam non haec promissa tuentem,
 Tum me non tauros iuvet evasisse ferosque
 Terrigenas, tum me tectis tua turbet in ipsis 505
 Flamma tuaeque artes; nullus succurrere contra
 Ingrato queat et, siquid tu saevius, istis
 Adicias meque in medio terrore relinquo.'
 Audiit atque simul meritis perinria poenis
 Despondet questus semper Furor ultus amantis. 510
 Haec ubi dicta, tamen perstant defixus uterque,
 Et nunc ora levant audaci laeta iuventa,
 Ora simul totiens dulcis rapientia visus,
 Nunc deicit vultus aeger pudor et mora dictis
 Redditur; ac rursus conterret Iasona virgo: 515

‘Nondum cuncta tibi, fateor, promissa peregi:
Accipe, perdomitis quae deinde pericula tauris
Et quis in Aeolio maneat te vellere custos;
Saevior ingenti Mavortis in arbore restat,
Crede, labor; quem—tanta utinam fiducia nostri   520
Sit tibi nocturnaeque Hecates nostrique vigoris.’

STATIVS

P. PAPINIUS STATIUS was born at Naples about 40 A.D. His father was the principal of a fashionable school, and himself a poet of repute. The son developed literary gifts at an early age, and won many triumphs at poetic contests, but of these works none has come down to us. He was still living in 95 A.D., but seems not to have survived his patron Domitian, who died the year following.

We possess *three* works of Statius. The *Thebaid*, an epic poem in twelve books, which treated of the story of the Seven against Thebes. It was begun about 80 and was not finished till twelve years later. Excepting a number of beautiful episodes, this epic possesses few merits. The mythological material, handled as it had been by a long series of illustrious Greek and Latin poets, lay ready for his use; its treatment however, though correct in technique, is wearisome and declamatory. The conventional epic machinery—such as the intervention of the gods, descriptions of battles, episodes, and the like—is employed to satiety. The indebtedness to Vergil, his acknowledged master and guide, is also conspicuously evident throughout, and, in the famous closing lines, the poet, while predicting his immortality, modestly deprecates any rivalry with the *Aeneid*. This prediction was verified, for the *Thebaid* was not only much admired and imitated by later poets, but it was one of the most popular poems throughout the Middle Ages, as is evident from the prominence given to Statius by Dante and from the large number of existing MSS.

But if modern scholars, not unjustly, assign a low rank to this epic, the *Achilleis*, which remained unfinished, shows what Statius might have accomplished, for the little

more than one thousand lines which he lived to complete are all but wholly free from the more glaring defects of the earlier poem. It was conceived on a large scale, for the extant verses do not advance beyond the story of Achilles' sojourn at the court of Lycomedes and his departure for Troy, after Ulysses and Diomedes had cleverly detected him in his female attire.

The third work is entitled *Silvae*. It is in five books, the last being incomplete, and probably published after the poet's death. The others were edited with short prose prefaces by the author himself. The *Silvae* form a collection of thirty-one miscellaneous poems, some of considerable length, and contain descriptions of villas and works of art, verses of congratulation and condolence, and fulsome panegyrics, especially on the emperor Domitian. Many of them were mere improvisations, in which Statius exhibited a marvellous facility, but all were written quickly and often by special request, his splendid poetic gifts being ever ready at the call of wealth or power. The style, however, is uniformly brilliant, the versification smooth, and the contents are of great interest to us as a mirror of the society of the poet's time. In his shortcomings and his virtues, Statius has much in common with Ovid.

There is an exhaustive commentary on the *Silvae* by Fr. Vollmer (Leipzig, 1898).

STATIVS

Silvae I., 6: The Calends of December.

Et Phoebus pater et severa Pallas
Et Musae procul ite feriatae:
Iani vos revocabimus Kalendis.
Saturnus mihi compede exsoluta,
Et multo gravidus mero December 5
Et ridens Iocus et Sales protervi
Adsint, dum refero diem beatum
Laeti Caesaris ebriamque partem.
Vix aurora novos movebat ortus,
Iam bellaria linea pluebant 10
(Hunc rorem veniens profudit Eurus):
Quidquid nobile Ponticis nucetis
Fecundis cadit aut iugis Idumes,
Quod ramis pia germinat Damascos,
Et quod percoquit Ebosia Caunos, 15
Largis gratuitum cadit rapinis;
Molles gaioli lucuntulique
Et massis Amerina non perustis
Et mustaceus et latente palma
Praegnantēs caryotides cadebant. 20
Non tantis Hyas inserena nimbis
Terras obruit aut soluta Plias,
Qualis per cuneos hiems Latinos
Plebem grandine contudit serena.
Ducat nubila Iuppiter per orbem 25
Et latis pluvias minetur agris,

Dum nostri Iovis hic ferantur imbres.

Ecce autem caveas subit per omnis

Insignis specie, decora cultu

Plebes altera non minor sedente.

30

Hi panaria candidasque mappas

Subvectant epulasque lautiores,

Illi marcida vina largiuntur:

Idacos totidem putes ministros.

Orbem, qua melior severiorque est,

35

Et gentis alis insemel togatas

Et cum tot populos beata pascas,

Hunc Annona diem superba nescit.

I nunc saecula compara, Vetustas,

Antiqui Iovis aureumque tempus:

40

Non sic libera vina tunc fluebant

Nec tardum seges occupabat annum.

Vna vescitur omnis ordo mensa:

Parvi, femina, plebs, eques, senatus;

Libertas reverentiam remisit.

45

Et tu quin etiam—quis hoc vogare,

Quis promittere possit hoc deorum?—

Nobiscum socias dapes iniisti.

Iam se, quisquis is est, inops, beatus

Convivam ducis esse gloriatur.

50

Hos inter fremitus novosque luxus

Spectandi levis effugit voluptas:

Stat sexus rudis insciusque ferri;

Vt pugnas capit improbus virilis!

Credas ad Tanaim ferumque Phasim

55

Thermodontiacas calere turmas.

Hic audax subit ordo pumilorum

Quos natura brevis statim peracta

Nodosum semel in globum ligavit.

Edunt vulnera conseruntque dextras

60

Et mortem sibi—qua manu!—minantur.

Ridet Mars pater et cruenta Virtus,

Casuraeque vagis grues rapinis

Mirantur pugiles ferociores.

Iam noctis propioribus sub umbris 65
 Dives sparsio quos agit tumultus!
 Hic intrant faciles emi puellae,
 Hic agnoscitur omne quod theatris
 Aut forma placet aut probatur arte.
 Hoc plaudunt grege Lydiae tumentes, 70
 Illic cymbala tinnulaeque Gades;
 Illic agmina confremunt Syrorum,
 Hic plebs scaenica quique conminutis
 Permutant vitreis gregale sulphur.
 Inter quae subito cadunt volatu 75
 Immensae volucrum per astra nubes,
 Quas Nilus sacer horridusque Phasis,
 Quas udo Numidae legunt sub austro.
 Desunt qui rapiant sinusque pleni
 Gaudent, dum nova lucra comparantur. 80
 Tollunt innumeras ad astra voces,
 'Saturnalia principis' sonantes,
 Et dulci 'dominum' favore clamant:
 Hoc solum vetuit licere Caesar.
 Vixdum caerulea nox subibat orbem, 85
 Descendit media nitens arena
 Densas flammeus orbis inter umbras,
 Vincens Gnosiaca facem coronae.
 Conlucet polus ignibus nihilque
 Obscurae patitur licere nocti. 90
 Fugit pigra Quies, inersque Somnus
 Haec cernens alias abit in urbis.
 Quis spectacula, quis iocos licentes,
 Quis convivia, quis dapes inemptas,
 Largi flumina quis canat Lyaei? 95
 Iam iam deficio tuoque Baccho
 In serum trahor ebrius soporem.
 Quos ibit procul hic dies per annos,
 Quam nullo sacer exolescet aevo!
 Dum montes Latii paterque Thybris, 100
 Dum stabit tua Roma dumque terris,
 Quod reddis, capitolium manebit.

Silvae II., 4: The Parrot.

Psittace, dux volucrum, domini facunda voluptas,
 Humanae sollers imitator, psittace, linguae,
 Quis tua tam subito praeclusit murmura fato?
 Hesternas, miserande, dapes moriturus inisti
 Nobiscum, et gratae carpentem munera mensae 5
 Errantemque toris mediae plus tempore noctis
 Vidimus. Adfatus etiam meditataque verba
 Reddideras. At nunc aeterna silentia Lethes
 Ille canorus habes. Cedat Phaethontia vulgi
 Fabula: non soli celebrant sua funera cygni. 10

At tibi quanta domus rutila testudine fulgens,
 Conexusque ebori virgarum argenteus ordo
 Argutumque tuo stridentia limina cornu,
 Et querulae tam forte fores! vacat ille beatus
 Carcer, et augusti nusquam convicia tecti! 15

Huc doctae stipentur aves, quis nobile fandi
 Ius natura dedit: plangat Phoebeius ales
 Auditasque memor penitus dimittere voces
 Sturnus et Aonio versae certamine picae,
 Quique refert iungens iterata vocabula perdix 20
 Et quae Bistonio queritur soror orba cubili:
 Ferte simul gemitus cognataque ducite flammis
 Funera et hoc cunctae miserandum addiscite carmen:

‘Occidit aeriae celeberrima gloria gentis
 Psittacus, ille plagae viridis regnator Eoae; 25
 Quem non gemmata volucris Iunonia cauda
 Vinceret adspectu, gelidi non Phasidis ales,
 Nec quas umentis Numidae rapuere sub austro.
 Ille saluator regum nomenque locutus
 Cacsareum et queruli quondam vice functus amici, 30
 Nunc conviva levis monstrataque reddere verba
 Tam facilis, quo tu, Melior dilecte, recluso
 Numquam solus eras. At non inglorius umbris
 Mittitur: Assyrio cineres adolentur amomo
 Et tenues Arabum respirant gramine plumae 35

Sicaniisque crocis; senio nec fessus inertī
Scandit odoratos Phoenix felicior ignis.

Silvae II., 7: Lucan's birthday.

Lucani proprium diem frequentet,
Quisquis collibus Isthmiae Diones
Docto pectora concitatus oestro,
Pendentis bibit unguulae liquorem.
Ipsi, quos penes est honor canendi, 5
Vocalis citharae repertor Arcas
Et tu Bassaridum rotator Euhan,
Et Paeon et Hyantiae sorores,
Laetae purpureas novate vittas,
Crinem comite candidamque vestem 10
Perfundant hederæ recentiores.
Docti largius evagentur amnes
Et plus Aoniae virete silvae
Et, si qua laceram diem recepit,
Sertis mollibus expleatur umbra. 15
Centum Thespiacis odora lucis
Stent altaria victimæque centum
Quas Dirce lavat aut alit Cithaeron.
Lucanum canimus, favete linguis!
Vestra est ista dies, favete, Musæ, 20
Dum qui vos geminas tulit per artis,
Et vinctæ pede vocis et solutæ,
Romani colitur chori sacerdos.
Felix (heu nimis!) et beata tellus
Quæ pronos Hyperionis meatus 25
Summis oceani vides in undis
Stridoremque rotæ cadentis audis,
Quæ Tritonide fertilis Athenas
Vinctis, Baetica, provocas trapetis:
Lucanum potes imputare terris! 30
Hoc plus quam Senecam dedisse mundo
Aut dulcem generasse Gallionem.

Adtollat refluos in astra fontis
Graio nobilior Melete Baetis;
Baetim, Mantua, provocare noli. 35
Natum protinus atque humum per ipsam
Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope sinu recepit.
Tum primum posito remissa luctu
Longos Orpheos exuit dolores 40
Et dixit: 'puer o dicite Musis,
Longaevos cito transiture vates,
Non tu flumina nec greges ferarum
Nec plectro Geticas movebis ornos,
Sed septem iuga Martiumque Thybrim 45
Et doctos equites et eloquente
Cantu purpureum trahes senatum.
Nocturnas alii Phrygum ruinas
Et tardi reducis vias Vlixis
Et puppem temerariam Minervae, 50
Trita vatibus orbita, sequantur:
Tu carus Latio memorque gentis
Carmen fortior exeres togatum.
Ac primum teneris adhuc in annis
Ludes Hectora Thessalosque currus 55
Et supplex Priami potentis aurum,
Et sedes reserabis inferorum,
Ingratus Nero dulcibus theatri
Et noster tibi proferetur Orpheus,
Dices culminibus Remi vagantis 60
Infandos domini nocentis ignis.
Hinc castae titulum decusque Pollae
Iucunda dabis adlocutione.
Mox coepta generosior iuventa
Albos ossibus Italis Philippos 65
Et Pharsalica bella detonabis:
Quo fulmen ducis inter arma divi,
Libertate gravem pia Catonem
Et gratum popularitate Magnum.
Tu Pelusiaci scelus Canopi 70

Deflebis pius et Pharo cruenta
 Pompeio dabis altius sepulcrum.
 Haec primo iuvenis canes sub aevo,
 Ante annos culicis Maroniani.
 Cedet Musa rudis ferocis Enni 75
 Et docti furor arduus Lucreti,
 Et qui per freta duxit Argonautas,
 Et qui corpora prima transfigurat.
 Quid? maius loquar: ipsa te Latinis
 Aeneis venerabitur canentem. 80
 Nec solum dabo carminum nitorem,
 Sed taedis genialibus dicabo
 Doctam atque ingenio tuo decoram
 Forma, simplicitate, comitate,
 Censu, sanguine, gratia, decore, 85
 Qualem blanda Venus daretque Iuno;
 Et vestros hymenaeon ante postis
 Festis cantibus ipsa personabo.
 O saevae nimium gravesque Parcae!
 O numquam data longa fata summis! 90
 Cur plus, ardua, casibus patetis?
 Cur saeva vice magna non senescunt?
 Sic natum Nasamonii Tonantis
 Post ortus obitusque fulminatos
 Angusto, Babylon premit sepulcro. 95
 Sic fixum Paridis manu trementis
 Peliden Thetis horruit cadentem.
 Sic ripis ego murmurantis Hebri
 Non mutum caput Orpheos sequebar.
 Sic et tu (rabidi nefas tyranni!) 100
 Iussus praecipitem subire Lethen,
 Dum pugnās canis arduaue voce
 Das solatia grandibus sepulcris,
 (O dirum scelus! o scelus!) tacebis.
 Sic fata est leviterque decedentes 105
 Abrasit lacrimas nitente plectro.
 At tu, seu rapidum poli per axem
 Famae curribus arduis levatus,

Qua surgunt animae potentiores,
 Terras despicis et supulera rides; 110
 Seu pacis merito nemus reclusi
 Felix Elysii tenes in oris,
 Quo Pharsalica turba congregatur,
 Et te nobile carmen insonantem
 Pompei comitantur et Catones, 115
 Tu magna sacer et superbus umbra
 Nescis Tartaron et procul nocentum
 Audis verbera pallidumque visa
 Matris lampade respicis Neronem.
 Adsis lucidus et vocante Polla 120
 Vnum, quaeso, diem deos silentum
 Exorès: solet hoc patere limen
 Ad nuptas redeuntibus maritis.
 Haec te non thyasis procax dolosis
 Falsi numinis induit figura, 125
 Ipsum sed colit et frequentat ipsum
 Imis altius insitum medullis,
 Ac solatia vana subministrat
 Vultus, qui simili notatus auro
 Stratis praenitet incubatque somno 130
 Securæ. Procul hinc abite, Mortes:
 Haec vitae genialis est origo.
 Cedat luctus atrox genisque manent
 Iam dulces lacrimae dolorque festus,
 Quidquid fleverat ante, nunc adoret. 135

Silvae V., 4: Sleep.

Crimine quo merui, iuvenis placidissime divum,
 Quove errore miser, donis ut solus egerem,
 Somne, tuis? tacet omne pecus volucresque feraeque
 Et simulant fessos curvata cacumina somnos,
 Nec trucibus fluviis idem sonus, occidit horror 5
 Aequoris et terris maria adclinata quiescunt.
 Septima iam rediens Phoebe mihi respicit aegras

Stare genas, totidem Oetaeae Paphiaeque revisunt
 Lampades et totiens nostros Tithonia questus
 Praeterit et gelido spargit miserata flagello. 10
 Vnde ego sufficiam? non sunt mihi lumina mille,
 Quae sacer alterna tantum statione tenebat
 Argus et haud umquam vigilabat corpore toto.
 At nunc, heu, si aliquis longa sub nocte puellae
 Brachia nexa tenens ultro te, Somne, repellit. 15
 Inde veni! nec te totas infundere pennas
 Luminibus compello meis (hoc turba precetur
 Laetior) extremo me tange cacumine virgae
 Sufficit aut leviter suspenso poplite transi.

Silvae V., 5: On the death of his adopted son.

Me miserum! neque enim verbis sollemnibus ulla
 Incipiam nunc Castaliae vocalibus undis
 Invisus Phoeboque gravis! quae vestra, sorores,
 Orgia, Pieriae, quas incestavimus aras?
 Dicite, post poenam liceat commissa fateri. 5
 Numquid inaccessu posui vestigia luco?
 Num vetito de fonte bibi? quae culpa, quis error,
 Quem luimus tantis? morientibus ecce lacertis
 Viscera nostra tenens animamque avellitur infans,
 Non de stirpe quidem nec qui mea nomina ferret 10
 Oraque—non fueram genitor, sed (cernite fletus
 Liventesque genas et credite planctibus, orbi)
 Orbis ego. Huc patres et aperto pectore matres
 Conveniant cineremque oculis et cinnama ferte!
 Si qua sub uberibus plenis ad funera natos 15
 Ipsa gradu labente tulit madidumque cecidit
 Pectus et ardentis restinxit lacte papillas,
 Quisquis adhuc tenerae signatum flore iuventae
 Inmersit cineri iuvenem primumque iacentis
 Serpere crudelis vidit lanugine flammam, 20
 Adsit et alterno mecum clamore fatiscat:
 Vincetur lacrimis, et te, Natura, pudebit,

Tanta mihi feritas, tanta est insania luctus.
 Hoc quoque cum nitor, ter dena luce peracta
 Adclinis tumulto planctus in carmina verto 25
 Discordesque modos et singultantia verba.
 Molior orsa lyra—libitum est, atque ira tacendi
 Impatiens—sed nec solitae mihi vertice laurus
 Nec fronti vittatur honos. En taxea marcet
 Silva comis, hilarisque hederas plorata cupressus 30
 Excludit ramis nec eburno pollice chordas
 Pulso, sed incertam digitis errantibus amens
 Scindo chelyn. Iuvat heu, iuvat inlaudabile carmen
 Fundere et incompte miserum nudare dolorem.
 Sic merui, sic me cantuque habituque nefastum 35
 Adspiciant superi, pudeat Thebasque novumque
 Aeaciden—nil iam placidum manabat ab ore.
 Ille ego qui, quotiens! blande matrumque patrumque
 Vulnera qui vivos potui mulcere dolores,
 Ille ego lugentum mitis solator, acerbis 40
 Auditus tumulis et descendentibus umbris,
 Deficio medicasque manus fomentaque quaero
 Vulneribus, sed summa, meis. Nunc tempus, amici,
 Quorum ego manantis oculos et saucia tersi
 Pectora: reddite opem, saevas et solvite gratis. 45
 Nimirum cum vestra domus ego funera maestus—
 Increpitant: 'qui damna doles aliena, repone
 Infelix lacrimas et tristia carmina serva.'
 Verum erat; absumptae vires et copia fandi
 Nulla mihi dignumque nihil mens fulmine tanto 50
 Repperit; inferior vox omnis et omnia sordent
 Verba. Ignosce, puer: tu me caligine maestum
 Obruis. A, durus viso si vulnere carae
 Coniugis invenit caneret quod Thracius Orpheus
 Dulce sibi, si busta Lini complexus Apollo 55
 Non tacuit; nimius fortasse avidusque doloris
 Dicor et in lacrimis iustum excessisse pudorem.
 Quisnam autem gemitus lamentaque nostra reprendis?
 O nimium felix, nimium crudelis et expers
 Imperii, Fortuna, tui, qui dicere legem 60

Fletibus aut finis audet censere dolendi!
 Incitat, heu, planctus; potius fugientia ripas
 Flumina detineas rapidis aut ignibus obstes,
 Quam miseros lugere vetes. Tamen ille severus,
 Quisquis is est, nostrae cognoscat vulnera causae. 65

Non ego mercatus Pharia de pube loquaces
 Delicias doctumque sui convicia Nili
 Infantem, lingua nimium salibusque protervum,
 Dilexi: meus ille, meus. Tellure cadentem
 Adspexi atque unctum genitali stramine fovi, 70
 Poscentemque novas tremulis ululatibus auras
 Inserui vitae. Quid plus tribuere parentes?
 Quin alios ortus libertatemque sub ipsis
 Vberibus tibi, parve, dedi; heu, munera nostra
 Rideres ingratus adhuc. Properaverit ille, 75
 Sed merito properabat amor, ne perderet unum
 Libertas tam parva diem. Nonne horridus inde
 Invidia superos iniustaque Tartara pulsem?
 Nonne gemam te, care puer, quo sospite natos
 Non cupii, primo gemitum qui protinus ortu 80
 Implicuit fixitque mihi, cui verba sonosque
 Monstravi questusque et vulnera caeca resolvi,
 Reptantemque solo demissus ad oscula dextra
 Erexi, blandoque sinu iam iamque cadentes
 Exsopire genas dulcesque accersere somnos, 85
 Cui nomen vox prima meum ludusque tenello
 Risus et a nostro veniebant gaudia vultu. . . .

Thebais IV., 246-344: Parthenopaeius.

Tu quoque Parrhasias ignara matre catervas
 (A rudis annorum, tantum nova gloria suadet!),
 Parthenopaeae, rapis; saltus tunc forte remotos
 Torva parens (neque enim haec iuveni foret ire potestas)
 Pacabat cornu gelidique aversa Lycae. 250
 Pulchrior haud ulli triste ad discrimen ituro
 Vultus et egregiae tanta indulgentia formae;

Nec desunt animi, veniat modo fortior aetas.
 Quas non ille duces nemorum fluviisque dicata
 Numina, quas magno non abstulit igne Napaeas? 255
 Ipsam, Maenalia puerum cum vidit in umbra,
 Dianam, tenero signantem gramina passu,
 Ignovisse ferunt comiti Dictaeaeque tela
 Ipsam et Amyclaeas umeris aptasse pharetras.
 Prosilit audaci Martis percussus amore, 260
 Arma, tubas audire calens et pulvere belli
 Flaventem sordere comam captoque referri
 Hostis equo: taedet nemorum, titulumque nocentem
 Sanguinis humani pudor est nescire sagittas.
 Igneus ante omnis auro micat, igneus ostro, 265
 Vndantemque sinum nodis inrugat Hiberis,
 Imbelli parma pictus Calydonia matris
 Proelia; trux laeva sonat arcus, et aspera plumis
 Terga Cydonea corytos arundine pulsat
 Electro pallens et iaspide clarus Eoa. 270
 Cornipedem trepidos suetum praevertere cervos,
 Velatum geminae deiectu lyncis et arma
 Mirantem gravioris eri, sublimis agebat,
 Dulce rubens viridique genas spectabilis aevo.
 Arcades huic veteres astris lunaque priores, 275
 Agmina fida datis, nemorum quos stirpe rigenti
 Fama satos, cum prima pedum vestigia tellus
 Admirata tulit; nondum arva domusque nec urbes
 Conubiisve modus; quercus laurique ferebant
 Cruda puerperia ac populos umbrosa creavit 280
 Fraxinus et feta viridis puer excidit orno.
 Hi lucis stupuisse vices noctisque feruntur
 Nubila et occiduum longe Titana secuti
 Desperasse diem. Rarescunt alta colonis
 Maenala, Parthenium fugitur nemus, agmina bello 285
 Rhipeque et Stratie ventosaque donat Enispe.
 Non Tegea, non ipsa deo vacat alite felix
 Cyllene templumque Aleae nemorale Minervae
 Et rapidus Clitor et qui tibi, Pythie, Ladon
 Paene socer candensque iugis Lampia nivosis 290

Et Pheneos nigro Styga mittere credita Diti.
 Venit et Idaeis ululatibus aemulus Azan
 Parrhasiique duces, et quae risistis, Amores,
 Grata pharetrato Nonacria rura Tonanti,
 Dives et Orchomenos pecorum et Cynosura ferarum. 295
 Aepyrtios idem ardor agros Psophidaque celsam
 Vastat et Herculeo vulgatos robore montis
 Monstriferumque Erymanthon et aerisonum Stymphalon.
 Arcades hi, gens una viris, sed dissona cultu
 Scinditur: hi Paphias myrtos a stirpe recurvant 300
 Et pastorali meditantur proelia trunco,
 His arcus, his tela sudes, his cassida crinis
 Integit, Arcadii morem tenet ille galeri,
 Ille Lycaoniae rictu caput asperat ursae.
 Hos belli coetus iurataque pectora Marti 305
 Milite vicinae nullo iuvare Mycenae;
 Funeraeae tunc namque dapes mediique recursus
 Solis, et hic alii miscebant proelia fratres.
 Iamque Atalantaeas implerat nuntius auris,
 Ire ducem bello totamque impellere natum 310
 Arcadium: tremuere gradus, elapsaque iuxta
 Tela; fugit silvas perniciosior alite vento
 Saxa per et plenis obstantia flumina ripis,
 Qualis erat, conrepta sinus et vertice flavum
 Crinem sparsa noto; raptis velut aspera natis 315
 Praedatoris equi sequitur vestigia tigris.
 Vt stetit adversisque impegit pectora frenis
 (Ille ad humum pallens): 'unde haec furibunda cupido,
 Nate, tibi? teneroque unde improba pectore virtus?
 Tu bellis aptare viros, tu pondera ferre 320
 Martis et ensiferas inter potes ire catervas?
 Quamquam utinam vires! nuper te pallida vidi,
 Dum premis obnixo venabula cominus apro,
 Poplite succiduo resupinum ac paene ruentem,
 Et ni curvato torsissem spicula cornu, 325
 Nunc ubi bella tibi? Nil te mea tela iuvabunt
 Nec teretes arcus maculis nec discolor atris
 Hic, cui fidis, equus; magnis conatibus instas,

Vix Dryadum thalamis Erymanthiadumque furori
 Nympharum mature puer. Sunt omina vera: 330
 Mirabar, cur templa mihi tremuisse Dianae
 Nuper et inferior vultu dea visa, sacrisque
 Exuviae cecidere tholis; hoc segnior arcus
 Difficilesque manus et nullo in vulnere certae.
 Expecta, dum maior honos, dum firmitus aevum, 335
 Dum roseis venit umbra genis vultusque recedunt
 Ore mei; tunc bella tibi ferrumque, quod ardes,
 Ipsa dabo, et nullo matris revocabere fletu.
 Nunc refer arma domum! vos autem hunc ire sinetis,
 Arcades, o saxis nimirum et robore nati! 340
 Plura cupit; fusi circum natusque ducesque
 Solantur minuuntque metus, et iam horrida clangunt
 Signa tubae. Nequit illa pio dimittere natum
 Complexu multumque duci commendat Adrasto.

Thebais X., 84-155: The grove of Sleep.

Stat super occiduae nebulosa cubilia noctis
 Aethiopasque alios, nulli penetrabilis astro, 85
 Lucus iners, subterque cavis grave rupibus antrum
 It vacuum in montem, qua desidis atria Somni
 Securumque larem segnis Natura locavit.
 Limen opaca Quies et pigra Oblivio servant
 Et numquam vigili torpens Ignavia vultu. 90
 Otia vestibulo pressisque Silentia pinnis
 Muta sedent abiguntque truces a culmine ventos
 Et ramos errare vetant et murmura demunt
 Alitibus. Non hic pelagi, licet omnia clament
 Litora, non ullus caeli fragor; ipse profundis 95
 Vallibus effugiens speluncae proximus amnis
 Saxa inter scopulosque iacet: nigrantia circum
 Armenta, omne solo recubat pecus, et nova marcent
 Gramina, terrarumque inclinat spiritus herbas.
 Mille intus simulacra dei caelaverat ardens 100
 Mulciber: hic haeret lateri redimita Voluptas,

Hic comes in requiem vergens Labor; est ubi Baccho,
 Est ubi Martigenae socium pulvinar Amori
 Obtinet; interius tecti in penetralibus altis
 Et cum Morte iacet, nullique ea tristis imago. 105
 Ipse autem, vacuus curis, umentia subter
 Antra soporifero stipatos flore tapetas
 Incubat; exhalant vestes et corpore pigro
 Strata calent, supraque torum niger efflat anhelio
 Ore vapor; manus haec fusos a tempore laevo 110
 Sustentat crines, haec cornu oblita remisit.
 Adsunt innumero circum vaga Somnia vultu,
 Vera simul falsis permixtaque . . .
 Noctis opaca cohors, trabibusque aut postibus haerent,
 Aut tellure iacent. Tenuis qua circuit aulam, 115
 Invalidusque nitor, primosque hortantia somnos
 Languida succiduis expirant lumina flammis.
 Huc se caeruleo libravit ab aethere virgo
 Discolor: effulgent silvae, tenebrosaque Tempe
 Adrisere deae, et zonis lucentibus icta 120
 Evigilat domus; ipse autem nec lampade clara
 Nec sonitu nec voce deae percussus eodem
 More iacet, donec radios Thaumantias omnis
 Impulit inque oculos penitus descendit inertis.
 Tunc sic orsa loqui nimborum fulva creatrix: 125
 'Sidonios te Iuno duces, mitissime divum
 Somne, iubet populumque trucis defigere Cadmi,
 Qui nunc eventu belli tumefactus Achaeum
 Pervigil adservat vallum et tua iura recusat.
 Da precibus tantis (rara est hoc posse facultas), 130
 Placatumque Iovem dextra Iunone merere.'
 Dixit, et increpitans languentia pectora dextra,
 Ne pereant voces, iterumque iterumque monebat.
 Ille deae iussis vultu, quo nutat, eodem
 Adnuit; excedit gravior nigrantibus antris 135
 Iris et obtusum multo iubar excitat imbri.

Ipse quoque et volucrem gressum et ventosa citavit
 Tempora, et obscuri sinuatam frigore caeli
 Implevit chlamydem, tacitoque per aethera cursu

Fertur et Aoniis longe gravis inminet arvis. 140
 Illius aura solo volucres pecudesque ferasque
 Explicat, et penitus, quacumque supervolat orbem,
 Languida de scopulis sidunt freta, pigrius haerent
 Nubila, demittunt extrema cacumina silvae,
 Pluraque lassato ceciderunt sidera caelo. 145
 Primus adesse deum subita caligine sensit
 Campus, et innumerae voces fremitusque virorum
 Submisere sonum; cum vero umentibus alis
 Incubuit piceaque haud umquam densior umbra
 Castra subit, errare oculi resolutaque colla, 150
 Et medio adfatu verba imperfecta relinqui.
 Mox et fulgentes clipeos et saeva remittunt
 Pila manu, lassique cadunt in pectora vultus.
 Et iam cuncta silent: ipsi iam stare recusant
 Cornipedes, ipsos subitus cinis abstulit ignis. 155

Achilleis, 1-19: Prooemium.

Magnanimum Aeaciden formidatamque Tonanti
 Progeniem et patrio vetitam succedere caelo,
 Diva, refer: quamquam acta viri multum inclita cantu
 Maeonio, sed plura vacant: nos ire per omnem
 (Sic amor est) heroa velis Scyroque latentem 5
 Dulichia proferre tuba nec in Hectore tracto
 Sistere, sed tota iuvenem deducere Troia.
 Tu modo, si veteres digno deplevimus haustu,
 Da fontis mihi, Phoebe, novos ac fronde secunda
 Necte comas: neque enim Aonium nemus advena pulso 10
 Nec mea nunc primis albescunt tempora vittis.
 Scit Dircaeus ager meque inter prisca parentum
 Nomina cumque suo numerant Amphione Thebae.
 At tu, quem longe primum stupet Itala virtus
 Graiaque, cui geminae florent vatunque ducumque 15
 Certatim laurus (olim dolet altera vinci)
 Da veniam ac trepidum patere hoc sudare parumper
 Pulvere. Te longo necdum fidente paratu
 Molimur magnusque tibi praeludit Achilles.

20-94: Thetis's appeal to Poseidon.

Solverat Oebalio classem de litore pastor 20
 Dardanus incautas clam depopulatus Amyclas,
 Plenaque materni referens praesagia somni
 Culpatum relegerat iter, qua condita ponto
 Fluctibus invisus iam Nereis imperat Helle:
 Cum Thetis Idaeos (heu, numquam vana parentum 25
 Auguria!) expavit vitreo sub gurgite remos.
 Nec mora, et undosis turba comitante sororum
 Prosiluit thalamis: fervent coeuntia Phrixi
 Litora et angustum dominas non explicat aequor,
 Illa ubi discusso primum subit aera ponto: 30
 'Me petit haec, mihi classis,' ait, 'funesta minatur,
 Agnosco monitus et Protea vera locutum.
 Ecce novam Priamo facibus de puppe levatis
 Fert Bellona nurum: video iam mille carinis
 Ionium Aegaeumque premi; nec sufficit, omnis 35
 Quod plaga Graiugenum tumidis coniurat Atridis:
 Iam pelago terrisque meus quaeretur Achilles
 Et volet ipse sequi. Quid enim cunabula parvo
 Pelion et torvi conmisimus antra magistri?
 Illic, ni fallor, Lapitharum proelia ludit 40
 Improbus et patria iam se metitur in hasta.
 O dolor, o seri materno in corde timores!
 Non potui infelix, cum primum gurgite nostro
 Rhoeteae cecidere trabes, adtollere magnum
 Aequor et incesti praedonis vela profunda 45
 Tempestate sequi cunctasque inferre sorores?
 Nunc quoque—sed tardum, iam plena iniuria raptae.
 Ibo tamen pelagique deos dextramque secundi,
 Quod superest, complexa Iovis per Tethyos annos
 Grandaevumque patrem supplex miseranda rogabo 50
 Vnam hiemem.' Dixit magnumque in tempore regem
 Adspicit. Oceano veniebat ab hospite, mensis
 Laetus et aequoreo diffusus nectare vultus,
 Vnde hiemes ventique silent cantuque quieto

Armigeri Tritones eunt scopulosaque cete 55
 Tyrrhenique greges circumque infraque rotantur
 Rege salutato; placidis ipse arduus undis
 Eminent et triplici telo iubet ire iugalis.

Illi spumiferos glomerant a pectore cursus,
 Pone natant delentque pedum vestigia cauda. 60

Cum Thetis: 'o magni genitor, rectorque profundi,
 Adspicis in qualis miserum patefeceris usus
 Aequer? Eunt tutis terrarum crimina velis,
 Ex quo iura freti maiestatemque repostam
 Rupit Iasonia puppis Pagasaea rapina. 65

En aliud furto scelus et spolia hospita portans
 Navigat iniustae temerarius arbiter Idae,
 Eheu quos gemitus terris caeloque daturus!
 Quos mihi! sic Phrygiae pensamus gaudia palmae,
 Hi Veneris mores, hoc gratae munus alumnae! 70

Has saltem (non semideos nostrumque reportant
 Thesea), si quis adhuc undis honor, obrue puppis!
 Haud permitte fretum! nulla inclementia: fas sit
 Pro nato timuisse mihi. Da pellere luctus,
 Nec tibi de tantis placeat me † fluctibus unam 75
 Litus et Iliaci scopulos habitare sepulcri.'

Orabat laniata genas et pectore nudo
 Caeruleis obstabat equis. Sed rector aquarum
 Invitat curru dictisque ita mulcet amicis:
 'Ne pete Dardaniam frustra, Theti, mergere classem: 80
 Fata vetant, ratus ordo deis miscere cruentas
 Europamque Asiamque manus, consultaque bella
 Iuppiter et tristis edixit caedibus annos.

Quem tu illic natum Sigeo in pulvere, quanta
 Adspicies victrix Phrygiarum funera matrum! 85

Cum tuus Aeacides tepido modo sanguine Teucros
 Vndabit campos, modo crassa exire vetabit
 Flumina et Hectoreo tardabit funere currus
 Impelletque manu nostros, opera inrita, muros.
 Pelea iam desiste queri thalamosque minores: 90
 Credideris peperisse Iovi; nec inulta dolebis,
 Cognatis utere fretis: dabo tollere fluctus,

Cum reduces Danai nocturnaue signa Caphereus
Exeret et dirum pariter quaeremus Vlixem.'

95-158: *Thetis visits the Thessalian home of Chiron, the
tutor of Achilles.*

Dixerat. Illa gravi vultum demissa repulsa, 95
Quae iam excire fretum et ratibus bellare parabat
Iliacis, alios animo conmenta paratus,
Tristis ad Haemonias detorquet brachia terras.
Ter conata manu, liquidum ter gressibus aequor
Reppulit et niveas feriunt vada Thessala plantas. 100
Laetantur montes et conubialia pandunt
Antra sinus lateque deae Spercheos abundat
Obvius et dulci vestigia circuit unda.
Illa nihil gavis a locis, sed coepta fatigat
Pectore consilia et sollers pietate magistra 105
Longaevum Chirona petit. Domus ardua montem
Perforat et longo suspendit Pelion arcu;
Pars exhausta manu, partem sua ruperat aetas.
Signa tamen divumque tori et quem quisque sacrarit
Accubitu genioque locum monstrantur: at intra 110
Centauri stabula alta patent, non aequa nefandis
Fratribus. Hic hominum nullos experta cruores
Spicula nec truncae bellis genialibus orni
Aut consanguineos fracti crateres in hostis,
Sed pharetrae insontes et inania terga ferarum. 115
Haec quoque dum viridis; nam tunc labor unus inermi
Nosse salutiferas dubiis animantibus herbas,
Aut monstrare lyra veteres heroas alumno.
Et tunc venatu rediturum in limine primo
Opperiens properatque dapes largoque serenat 120
Igne domum, cum visa procul de litore surgens
Nereis; erumpit silvis (dant gaudia viris)
Notaque desueto crepuit senis ungula campo.
Tunc blandus dextra atque imos demissus in armos
Pauperibus tectis inducit et admonet antri. 125

Iamdudum tacito lustrat Thetis omnia visu
 Nec perpessa moras: 'ubinam mea pignora, Chiron?
 Dic,' ait, 'aut cur ulla puer iam tempora ducit
 Te sine? Non merito trepidus sopor atraque matri
 Signa deum et magnos utinam mentita timores! 130
 Namque modo infensos utero mihi contuor ensis,
 Nunc planctu livere manus, modo in ubera saevas
 Ire feras: saepe ipsa (nefas!) sub inania natum
 Tartara et ad Stygios iterum fero mergere fontis.
 Hos abolere metus magici iubet ordine sacri 135
 Carpathius vates puerumque sub axe peracto
 Secretis lustrare fretis, ubi litora summa
 Oceani et genitor tepet inlabentibus astris
 Pontus, ubi ignotis horrenda piacula divis
 Donaque: sed longum cuncta enumerare vetorque; 140
 Trade magis!' Sic ficta parens: neque enim ille dedisset,
 Si mollis habitus et tegmina foeda fateri
 Ausa seni. Tunc ipse refert: 'Duc, optima, quaeso,
 Duc genetrix humilique deos infringe precatu.
 Nam superant tua vota modum placandaque multum 145
 Invidia est. Non addo metum, sed vera fatebor:
 Nescio quid magnum (nec me patria omina fallunt)
 Vis festina parat tenerosque supervenit annos.
 Olim et ferre minas avideque audire solebat
 Imperia et nostris procul haud discedere ab antris: 150
 Nunc illum non Ossa capit, non Pelion ingens
 Pharsalive nives. Ipsi mihi saepe queruntur
 Centauri raptasque domos abstractaque coram
 Armenta et semet campis fluviisque fugari:
 Insidiasque et bella parant tumideque minantur. 155
 Olim equidem Argoos pinus cum Thessala reges
 Hac veheret, iuvenem Alciden et Thesea vidi—
 Sed taceo.' Figit gelidus Nereida pallor.

159-197: *Thetis and Achilles.*

Ille aderat multo sudore et pulvere maior,
 Et tamen arma inter festinatosque labores 160
 Dulcis adhuc visu: niveo natat ignis in ore
 Purpureus fulvoque nitet coma gratior auro.
 Necdum prima nova lanugine vertitur aetas,
 Tranquillaeque faces oculis et plurima vultu
 Mater inest: qualis Lycia venator Apollo 165
 Cum redit et saevis permutat plectra pharetris.
 Forte et lactus adest (o quantum gaudia formae
 Adiciunt!): fetam Pholoes sub rupe leaenam
 Perculerat ferro vacuisque reliquerat antris
 Ipsam, sed catulos adportat et incitat unguis. 170
 Quos tamen, ut fido genetrix in limine visa est,
 Abicit exceptamque avidis circumligat ulnis,
 Iam gravis amplexu iamque aequus vertice matri.
 Insequitur magno iam tunc conexus amore
 Patroclus tantisque extenditur aemulus actis, 175
 Par studiis aevique modis, sed robore longe
 Et tamen aequali visurus Pergama fato.
 Protinus ille subit rapido quae proxima saltu
 Flumina fumantisque genas crinemque novatur
 Fontibus: Eurotae qualis vada Castor anhelus 180
 Intrat equo fessumque sui iubar excitat astri.
 Miratur comitque senex, nunc pectora mulcens,
 Nunc fortis umeros: angunt sua gaudia matrem.
 Tunc libare dapes Baccheaque munera Chiron
 Orat et adtonitae varia oblectamina nectens 185
 Elicit extremo chelyn et solantia curas
 Fila movet leviterque expertas pollice chordas
 Dat puero. Canit ille libens inmania laudum
 Semina: quot tumidae superarit iussa novercae
 Amphitryoniades, crudum quo Bebryca caestu 190
 Obruerit Pollux, quanto circumdata nexu
 Ruperit Aegides Minoia brachia tauri,
 Maternos in fine toros superisque gravatum

Pelion: hic ficto risit Thetis anxia vultu.

Nox trahit in somnos, saxo conlabitur ingens 195

Centaurus blandusque umeris se innectit Achilles,

Quamquam ibi fida parens, adsuetaque pectora mavult.

*198-284: Thetis takes Achilles while asleep to the court of
Lycomedes.*

At Thetis undisonis per noctem in rupibus adstans,

Quae nato secreta velit, quibus abdere terris

Destinet, huc illuc divisa mente volutat. 200

Proxima nec studiis multum Mavortia Thrace

Nec Macetum gens dura placet laudumve daturi

Cecropidae stimulos, nimium opportuna carinis

Sestos Abydenique sinus: placet ire per altas

Cycladas. Hic spretae Myconosque humilisque Seriphos 205

Et Lemnos non aequa viris atque hospita Delos

Gentibus. Imbelli nuper Lycomedis ab aula

Virgineos coetus et litora persona ludo

Audierat, duros laxantem Aegaeona nexus

Missa sequi centumque dei numerare catenas. 210

Haec placet, haec timidae tellus tutissima matri.

Qualis vicino volueris iam sedula partu

Iamque timens, qua fronde domum suspendat inanem,

Providet hic ventos, hic anxia cogitat anguis,

Hic homines: tandem dubiae placet umbra, novisque 215

Vix stetit in ramis et protinus arbor amatur.

Altera consilio superest tristemque fatigat

Cura deam, natum ipsa sinu complexa per undas

An magno Tritone ferat, ventosne volucres

Advocet an pelago solitam Thaumantida pasci. 220

Elicit inde fretis et murice frenat acuto

Delphinas biugos, quos illi maxima Tethys

Gurgite Atlanteo pelagi sub valle sonora

Nutrierat: nullis vada per Neptunia glaucae

Tantus honos formae nandique potentia nec plus 225

Pectoris humani; iubet hos subsistere pleno

Litore, ne nudae noceant contagia terrae.
 Ipsa dehinc toto resolutum pectore Achillem
 (Qui pueris sopor) Haemonii de rupibus antri
 Ad placidas deportat aquas et iussa tacere 230
 Litora: monstrat iter totoque effulgurat orbe
 Cynthia. Prosequitur divam celeresque recursus
 Securus pelagi Chiron notat udaque celat
 Lumina et abreptos subito iam iamque latentis
 Erecto prospectat equo qua cana parumper 235
 Spumant signa fugae et liquido perit orbita ponto.
 Illum non alias rediturum ad Thessala Tempe
 Iam tristis Pholoe, iam nubilus ingemit Othrys
 Et senior Spercheos aquis speluncaque docti
 Muta senis; quaerunt puerilia carmina Fauni 240
 Et sperata diu plorant conubia Nymphæ.
 Iam premit astra dies humilique ex aequore Titan
 Rorantis evolvit equos et ab aethere magno
 Sublatum curru pelagus cadit, ac vada mater
 Scyria iamdudum fluctus emensa tenebat, 245
 Exierantque iugo fessi delphines erili:
 Cum pueri tremefacta quies oculique patentes
 Infusum sensere diem. Stupet aere primo,
 Quae loca, qui fluctus, ubi Pelion? Omnia versa
 Atque ignota videt dubitatque agnoscere matrem. 250
 Occupat illa manu blandeque adfata paventem:
 ' Si mihi, care puer, thalamos sors aequa tulisset
 Quos dabat, aetheriis ego te complexa tenerem
 Sidus grande plagis, magnique puerpera caeli
 Nil humilis Parcas terrenaque fata vererer. 255
 Nunc impar tibi, nate, genus, praeclusaque leti
 Tantum a matre via est; quin et metuenda propinquant
 Tempora et extremis admota pericula metis.
 Cedamus, paulumque animos submitte virilis
 Atque habitus dignare meos. Si Lydia dura 260
 Pensa manu mollisque tulit Tirynthius hastas,
 Si decet aurata Bacchum vestigia palla
 Verrere, virgineos si Iuppiter induit artus,
 Nec magnum ambigui fregerunt Caenea sexus:

Has sine, quaeso, minas nubemque exire malignam. 265
 Mox iterum campos, iterum Centaurica reddam
 Lustra tibi: per ego hoc decus et ventura iuventae
 Gaudia, si terras humilemque experta maritum
 Te propter, si progenitum Stygos amne severo
 Armavi (totumque utinam!) cape tuta parumper 270
 Tegmina nil nocitura animo. Cur ora reducis?
 Quidve parant oculi? Pudet hoc mitescere cultu?
 Per te, care puer, cognata per aequora iuro,
 Nesciet hoc Chiron.' Sic horrida pectora tractat
 Nequiquam mulcens; obstat genitorque roganti 275
 Nutritorque ingens et cruda exordia magnae
 Indolis. Effrenae tumidum velut igne iuventae
 Si quis equum primis submittere temptet habenis,
 Ille diu campis fluviisque et honore superbo
 Gavisus non colla iugo, non aspera praebet 280
 Ora lupis dominique fremit captivus inire
 Imperia atque alios miratur discere cursus.
 Quis deus adtonitae fraudes astumque parenti
 Contulit? Indocilem quae mens detraxit Achillem?

285-396: *Achilles among the daughters of Lycomedes.*

Palladi litoreae celebrabat Scyros honorum 285
 Forte diem, placidoque satae Lycomede sorores
 Luce sacra patriis (quae rara licentia) muris
 Exierant dare veris opes divaeque severas
 Fronde ligare comas et spargere floribus hastam.
 Omnibus eximium formae decus, omnibus idem 290
 Cultus et expleto teneri iam fine pudoris
 Virginitas matura toris annique tumentes.
 Sed quantum virides pelagi Venus addita Nymphas
 Obruit, aut umeris quantum Diana relinquit
 Naidas, effulget tantum regina decori 295
 Deidamia chori pulchrisque sororibus obstat.
 Illius et roseo flammatur purpura vultu
 Et gemmis lux maior inest et blandius aurum:

Atque ipsi par forma deae est, si pectoris angues
 Ponat et exempta pacetur casside vultus. 300
 Hanc ubi ducentem longe socia agmina vidit
 Trux puer et nullo temeratus pectora motu,
 Diriguit totisque novum bibit ossibus ignem.
 Nec latet haustus amor, sed fax vibrata medullis
 In vultus atque ora redit lucemque genarum 305
 Tingit et impulsam tenui sudore pererrat.
 Lactea Massagetae veluti cum pocula fucant
 Sanguine puniceo vel ebur conrumpitur ostro,
 Sic variis manifesta notis palletque rubetque
 Flamma repens. Eat atque ultro ferus hospita sacra 310
 Dissiciat turbae securus et inmemor aevi,
 Ni pudor et iunctae teneat reverentia matris.
 Vt pater armenti quondam ductorque futurus,
 Cui nondum toto peraguntur cornua gyro,
 Cum sociam pastus niveo candore iuvencam 315
 Adspicit, ardescunt animi primusque per ora
 Spumat amor, spectant hilares obstantque magistri.
 Occupat adrepto iam conscia tempore mater:
 ‘Hasne inter simulare choros et brachia ludo
 Nectere, nate, grave est? gelida quid tale sub Ossa 320
 Peliacisque iugis? o si mihi iungere curas
 Atque alium portare sinu contingat Achillem?’
 Mulcetur laetumque rubet visusque protervos
 Obliquat vestisque manu levioe repellit.
 Adspicit ambiguum genetrix cogique volentem 325
 Iniecitque sinus; tum colla rigentia mollit
 Submittitque gravis umeros et fortia laxat
 Brachia et impexos certo domat ordine crinis,
 Ac sua dilecta cervice monilia transfert;
 Et picturato cohibens vestigia limbo 330
 Incessum motumque docet fandique pudorem.
 Qualiter artifice victurae pollice cerae
 Accipiunt formas ignemque manumque secuntur,
 Talis erat divae natum mutantis imago.
 Nec luctata diu; superest nam plurimus illi 335
 Invita virtute decor, fallitque tuentis

Ambiguus tenuique latens discrimine sexus.

Procedunt, iterumque monens rursumque fatigans
 Blanda Thetis: 'Sic ergo gradum, sic ora manusque,
 Nate, feres comitesque modis imitabere fictis, 340
 Ne te suspectum molli non misceat aulae
 Rector et incepti pereant mendacia furti.'
 Dicit et admoto non cessat comere tactu.
 Sic ubi virgineis Hecate lassata Therapnis
 Ad patrem fratremque redit, comes haeret eunti 345
 Mater et ipsa umeros exertaque brachia velat;
 Ipsa arcum pharetrasque locat vestemque latentem
 Deducit sparsosque tumet componere crinis.

Protinus adgreditur regem atque ibi testibus aris
 'Hanc tibi,' ait, 'nostri germanam, rector, Achillis 350
 (Nonne vides, ut torva genas aequandaque fratri?)
 Tradimus: arma umeris arcumque animosa petebat
 Ferre et Amazonio conubia pellere ritu.
 Sed mihi curarum satis est pro stirpe virili:
 Haec calathos et sacra ferat, tu frange regendo 355
 Indocilem sexuque tene, dum nubilis aetas
 Solvendusque pudor; neve exercere protervas
 Gymnadas aut lustris nemorum concede vagari.
 Intus ale et similis inter seclude puellas;
 Litore praecipue portuque arcere memento. 360
 Vidisti modo vela Phrygum: iam mutua iura
 Fallere transmissae pelago didicere carinae.'

Accedit dictis pater ingenioque parentis
 Occultum Aeaciden (quis divum fraudibus obstet?)
 Accipit; ultro etiam veneratur supplice dextra 365
 Et grates electus agit: nec turba piarum
 Scyriadum cessat nimio defigere visu
 Virginis ora novae, quantum cervice comisque
 Eminet quantumque umeros ac pectora fundat.
 Dein sociare choros castisque accedere sacris 370
 Hortantur, ceduntque loco et contingere gaudent.
 Qualiter Idaliae volucres, ubi mollia frangunt
 Nubila, iam longum caeloque domoque gregatae,
 Si iunxit pinnae diversoque hospita tractu

Venit avis, cunctae primum mirantur et horrent: 375
 Mox propius propiusque volant, atque aere in ipso
 Paulatim fecere suam plausuque secundo
 Circueunt hilares et ad alta cubilia ducunt.
 Digreditur multum cunctata in limine mater,
 Dum repetit monitus arcanaque murmura figit 380
 Auribus et tacito dat verba novissima vultu.
 Tunc excepta freto longe cervice reflexa
 Abnatat et blandis adfatur litora votis:
 'Cara mihi tellus, magnae cui pignora curae
 Depositumque ingens timido commisimus astu, 385
 Sis felix taceasque, precor, quo more tacebat
 Creta Rheae: te longus honos aeternaque cingent
 'Templa nec instabili fama superabere Delo;
 Et ventis et sacra fretis interque vadosas
 Cycladas, Aegaeae frangunt ubi saxa procellae, 390
 Nereidum tranquilla domus iurandaque nautis
 Insula, ne solum Danaas admitte carinas,
 Ne, precor! Hic thiasi tantum et nihil utile bellis,
 †Hoc famam narrare doce, dumque arma parantur
 Dorica et alternum Mavors interfurit orbem, 395
 (Cedo equidem) sit virgo pii Lycomedis Achilles.'

397-466: The Trojan expedition at Aulis.

Interea meritos ultrix Europa dolores
 Dulcibus armorum furiis et supplice regum
 Conquestu flammata movet; quippe ambit Atrides,
 Ille magis, cui nupta domi, facinusque relatu 400
 Asperat Iliacum: captam sine Marte, sine armis
 Progeniem caeli Spartaeque potentis alumnam,
 Iura fidem superos una calcata rapina.
 Hoc foedus Phrygium, haec geminae commercia terrae?
 Quid maneat populos, ubi tanta iniuria primos 405
 Degrassata duces?—Coeunt gens omnis et aetas:
 Nec tantum exciti, bimari quos Isthmia vallo
 Claustra nec undisonae quos circuit umbo Maleae,

Sed procul amoti, Phrixi qua semita iungi
 Europamque Asiamque vetat; quasque ordine gentis 410
 Litore Abydeno maris adligat unda superni.
 Fervet amor belli concussasque erigit urbis.
 Aera domat Temese, quatitur navalibus ora
 Euboïs, innumera resonant incude Mycenae,
 Pisa novat currus, Nemeë dat terga ferarum, 415
 Cirrha sagittiferas certat stipare pharetras,
 Lerna gravis clipeos caesis vestire iuvençis.
 Dat bello pedites Aetolus et asper Acarnan,
 Argos agit turmas, vacuantur pascua ditis
 Arcadiae, frenat celeres Epiros alumnos, 420
 Phocis et Aoniae iaculis rarescitis umbrae,
 Murorum tormenta Pylos Messenaque tendunt.
 Nulla immunis humus; velluntur postibus altis
 Arma olim dimissa patrum, flammisque liquescunt
 Dona deum: ereptum superis Mars efferat aurum. 425
 Nusquam umbrae veteres: minor Othrys et ardua sidunt
 Taygeta, exuti viderunt aera montes.
 Iam natat omne nemus, caeduntur robora classi,
 Silva minor remis. Ferrum lassatur in usus
 Innumeros, quod rostra liget, quod muniat arma, 430
 Belligeros quod frenet equos, quod mille catenis
 Squalentes nectat tunicas, quod sanguine fumet
 Vulneraque alta bibat, quod conspirante veneno
 Impellat mortis; tenuant umentia saxa
 Adtritu et pigris addunt mucronibus iram. 435
 Nec modus aut arcus lentare aut fundere glandis
 Aut torrere sudis galeasque adtollere conis.
 Hos inter motus pigram gemit una quietem
 Thessalia et geminis incusat fata querellis,
 Quod senior Pelëus nec adhuc maturus Achilles. 440
 Iam Pelopis terras Graiumque exhauserat orbem
 Praecipitans in transtra viros insanus equosque
 Bellipotens. Fervent portus et operta carinis
 Stagna suasque hiemes classis promota suosque
 Adtollit fluctus; ipsum iam puppibus aequor 445
 Deficit et totos consumunt carbasa ventos.

Prima rates Danaas Hecateia congregat Aulis,
 Rupibus expositis longique crepidine dorsi
 Euboicum scindens Aulis mare, litora multum
 Montivagae dilecta deae, iuxtaque Caphereus 450
 Latratum pelago tollens caput. Ille Pelasgas
 Vt vidit tranare rates, ter monte ter undis
 Intonuit saevaeque dedit praesagia noctis.
 Coetus ibi armorum Troiae fatalis, ibi ingens
 Iuratur bellum, donec sol annuus omnis 455
 Conficeret metas. Tunc primum Graecia viris
 Contemplata suas; tunc sparsa ac dissona moles
 In corpus vultumque coit et rege sub uno
 Disposita est. Sic curva feras indago latentis
 Claudit et admotis paulatim cassibus artat. 460
 Illae ignem sonitumque pavent diffusaque lincunt
 Avia miranturque suum decrescere montem,
 Donec in angustam ceciderunt undique vallem,
 Inque vicem stupuere greges socioque timore
 Mansuescunt: simul hirtus aper simul ursa lupusque 465
 Cogitur et captos contempsit cerva leones.

467-559: *Diomedes and Ulysses sent to search for Achilles.*

Sed quamquam et gemini pariter sua bella capessant
 Atridae famamque avida virtute paternam
 Tydides Sthenelusque premant, nec cogitet annos
 Antilochus septemque Ajax umbone coruscet 470
 Armenti reges atque aecum moenibus orbem,
 Consiliisque armisque vigil contendat Vlixes:
 Omnis in absentem belli manus ardet Achillem,
 Nomen Achillis amant, et in Hectora solus Achilles
 Poscitur, illum unum Teucris Priamoque locuntur 475
 Fatalem. Quis enim Haemoniis sub vallibus alter
 Creverit effossa reptans nive? cuius adortus
 Cruda rudimenta et teneros formaverit annos
 Centaurus? Patrii propior cui linea caeli,
 Quemve alium Stygios tulerit secreta per amnis 480

Nereis et pulchros ferro praestruxerit artus?
 Haec Graiae castris iterant traduntque cohortes.
 Cedit turba ducum vincique haud maesta fatetur.

Sic cum palantes Phlegraea in castra coirent
 Caelicolae iamque Odrysiam Gradivus in hastam 485
 Surgeret et Libycos Tritonia tolleret anguis
 Ingentemque manu curvaret Delius arcum,
 Stabat anhela metu solum Natura Tonantem
 Respiciens: quando ille hiemes tonitrusque vocaret
 Nubibus, igniferam quot fulmina posceret Aetnen. 490

Atque ibi dum mixta vallati plebe suorum
 Et maris et belli consultant tempora reges,
 Increpitans magno vatem Calchanta tumultu
 Protesilaus ait (namque huic bellare cupido
 Praecipua et primae iam tunc data gloria mortis): 495
 'O nimium Phoebi tripodumque oblite tuorum,
 Thestoride, quando ora deo possessa movebis
 Iustius, aut quaeenam Parcarum occulta recludes?
 Cernis ut ignotum cuncti stupeantque fremantque
 Aeaciden? Sordent vulgo Calydonius heros 500
 Et magno genitus Telamone Ajaxque secundus,
 Nos quoque: sed Mavors et Troia abrepta probabunt.
 Illum neglectis (pudet heu!) ductoribus omnes
 Belligerum ceu numen amant. Dic ocius (aut cur
 Serta comis et multus honos?) quibus abditus oris 505
 Quave iubes tellure peti; nam fama nec antris
 Chironis patria nec degere Peleos aula.

Heia, inrumpe deos et fata latentia vexe,
 Laurigerosque ignis, si quando, avidissimus auri:
 Arma horrenda tibi sacvosque remisimus ensis. 510
 Numquam has imbellis galea violabere vittas,
 Sed felix numeroque ducum praestantior omni,
 Si magnum Danaïs per te portendis Achillen.'

Iamdudum trepido circumfert lumina motu
 Intranstemque deum primo pallore fatetur 515
 Thestorides; mox igne genas et sanguine torquens
 Nec socios nec castra videt, sed caecus et absens
 Nunc superum magnos deprendit in aethere coetus,

Nunc sagas adfatur avis, nunc dura sororum
 Licia, turiferas modo consulit anxius aras 520
 Flammarumque apices rapit et caligine sacra
 Pascitur. Exsiliunt crines rigidisque laborat
 Vitta comis, nec colla loco nec in ordine gressus.
 Tandem fessa tremens longis mugitibus ora
 Solvit, et oppositum vox eluctata furorem est: 525
 ‘Quo rapis ingentem magni Chironis alumnum
 Femineis, Nerei, dolis? huc mitte: quid aufers?
 Non patiar: meus iste, meus. Tu diva profundi,
 Et me Phoebus agit. Latebris quibus abdere temptas
 Eversorem Asiae? video per Cycladas altas 530
 Adtonitam et turpi quaerentem litora furto.
 Occidimus: placuit Lycomedis conscia tellus.
 O scelus! en fluxae veniunt in pectora vestes.
 Scinde, puer, scinde et timidæ ne cede parenti.
 Ei mihi raptus abit! quaenam hæc procul improba virgo?’ 535

Hic nutante gradu stetit amissisque furoris
 Viribus ante ipsas tremefactus conruit aras.
 Tunc haerentem Ithacum Calydonius occupat heros:
 ‘Nos vocat iste labor; neque enim comes ire recusem,
 Si tua cura trahat. Licet ille sonantibus antris 540
 Tethyos aversae gremioque prematur aquosi
 Nereos: invenies. Tu tantum providus astu
 Tende animum vigilem fecundumque erige pectus.
 Nam mihi quis vatum dubiis in casibus adsit
 Fata videre prior?’ subicit gavisus Vlixes: 545
 ‘Sic deus omnipotens firmet, sic adnuat illa
 Virgo paterna tibi! sed me spes lubrica tardat:
 Grande equidem armatum castris inducere Achillen;
 Sed si fata negent, quam foedum ac triste reverti!
 Vota tamen Danaum non intemptata relinquam. 550
 Iamque adeo aut aderit mecum Peleius heros,
 Aut verum penitus latet et sine Apolline Calchas.’

Conclamant Danaï stimulatque Agamemno volentes:
 Laxantur coetus resolutaque murmure laeto
 Agmina discedunt. Quales iam nocte propinqua 555
 E pastu referuntur aves, vel in antra reverti

Melle novo gravidas mitis videt Hybla catervas.
 Nec mora, iam dextras Ithacesia carbasus auras
 Poscit et in remis hilaris sedere iuventus.

560-639: *Achilles and Deidamia.*

At procul occultum falsi sub imagine sexus	560
Acacidem furto iam noverat una latenti	
Deidamia virum; sed opertae conscia culpae	
Cuncta pavet tacitasque putat sentire sorores.	
Namque ut virgineo stetit in grege durus Achilles	
Exsolvitque rudem genetrix digressa pudorem,	565
Protinus elegit comitem, quamquam omnis in illum	
Turba coit, blandeque novas nil tale timenti	
Admovet insidias: illam sequiturque premitque	
Improbis, illam oculis iterumque iterumque resumit.	
Nunc nimius lateri non evitantis inhaeret,	570
Nunc levibus sertis, lapsis nunc sponte canistris,	
Nunc thyrsos parcente ferit; modo dulcia notae	
Fila lyrae tenuesque modos et carmina monstrat	
Chironis ducitque manum digitosque sonanti	
Infringit citharae, nunc occupat ora canentis	575
Et ligat amplexus et mille per oscula laudat.	
Illa libens discit, quo vertice Pelion et quis	
Aeacides, puerique auditum nomen et actus	
Adsidue stupet et praesentem cantat Achillen.	
Ipsa quoque et validos proferre modestius artus	580
Et tenuare rudis adtrito pollice lanas	
Demonstrat reficitque colus et perdita dura	
Pensa manu; vocisque sonum pondusque tenentis,	
Quodque fugit comites, nimio quod lumine sese	
Figat et in verbis intempestivus anhelet,	585
Miratur: iam iamque dolos aperire parantem	
Virginea levitate fugit prohibetque fateri.	
Sic sub matre Rhea iuvenis regnator Olympi	
Oscula securae dabat insidiosa sorori	
Frater adhuc, medii donec reverentia cessit	590

Sanguinis et veros germana expavit amores.
Tandem detecti timidæ Nereidos astus.

Lucus Agenorei sublimis ad orgia Bacchi
Stabat et admissum caelo nemus: huius in umbra
Alternam renovare pia trieterida matres 595
Consuerant scissumque pecus terraque revulsas
Ferre trabis gratosque deo præstare furores.
Lex procul ire mares: iterat præcepta verendus
Ductor, inaccessumque viris edicetur antrum.
Nec satis est: stat fine dato metuenda sacerdos 600
Exploratque aditus, ne quis temerator oberret
Agmine femineo. Tacitus sibi risit Achilles.
Illum, virgineae ducentem signa catervæ
Magnaque difficili solventem brachia motu
(Et sexus pariter decet et mendacia matris) 605
Mirantur comites. Nec iam pulcherrima turbæ
Deidamia suæ tantumque admota superbo
Vincitur Aeacide, quantum premit ipsa sorores.
Vt vero e tereti demisit nebrida collo
Errantesque sinus hedera conlegit et alte 610
Cinxit purpureis flaventia tempora vittis
Vibravitque gravi redimitum missile dextra:
Adtonito stat turba metu, sacrisque relictis
Illum ambire libet pronosque adtollere vultus.
Talis, ubi ad Thebas vultumque animumque remisit 615
Euhius et patrio satiavit pectora luxu,
Serta comis mitramque levat thyrsumque virentem
Armat et hostilis invisit fortior Indos.

Scandebat roseo medii fastigia cæli
Luna iugo, totis ubi somnus inertior alis 620
Defluit in terras mutumque amplectitur orbem:
Consedere chori paulumque exercita pulsu
Aera tacent, tenero cum solus ab agmine Achilles
Haec secum: 'Quonam timidæ conmenta parentis
Vsque feres? primumque imbelli carcere perdes 625
Florem animi? non tela licet Mavortia dextra,
Non trepidas agitare feras? ubi campus et amnes
Haemonii? quaerisne meos, Sperchee, natatus

Promissasque comas? an desertoris alumni
 Nullus honos? Stygiasque procul iam raptus ad umbras 630
 Dicor, et orbatus plangit mea funera Chiron?
 Tu nunc tela manu, nostros tu dirigis arcus
 Nutritosque mihi scandis, Patrocle, iugalis:
 Ast ego pampineis diffundere brachia thyrsis
 Et tenuare colus (pudet heu, taedetque fateri!) 635
 Iam scio. Quin etiam dilectae virginis ignem
 Aequaevamque facem captus noctesque diesque
 Dissimulas? quonam usque premes urentia pectus
 Vulnere? teque marem (pudet heu!) nec amore probabis?’

Sic ait; et densa noctis gavisus in umbra 640
 Tempestiva suis torpere silentia furtis
 Vi potitur votis et toto pectore veros
 Admovet amplexus: vidit chorus omnis ab alto
 Astrorum et tenerae rubuerunt cornua Lunae.
 Illa quidem clamore nemus montemque replevit: 645
 Sed Bacchi comites, discussa nube soporis,
 Signa choris indicta putant, fragor undique notus
 Tollitur, et thyrsos iterum vibrabat Achilles,
 Ante tamen dubiam verbis solatus amicis:
 ‘Ille ego (quid trepidas?), genitum quem caerulea mater 650
 Peneis silvis nivibusque inmisit alendum
 Thessalicis. Nec ego hos cultus aut foeda subissem
 Tegmina, ni primo te visa in litore: cessi
 Te propter, tibi pensa manu, tibi mollia gesto
 Tympana. Quid defles magno nurus addita ponto? 655
 Quid gemis ingentis caelo paritura nepotes?
 Sed pater—: ante igni ferroque excisa iacebit
 Seyros et in tumidas ibunt haec versa procellas
 Moenia, quam saevo mea tu conubia pendas
 Funere: non adeo parebimus omnia matri.’ 660
 [Vade, sed ereptum celes taceasque pudorem.]

Obstipuit tantis regina exterrita monstris,
 Quamquam olim suspecta fides et cominus ipsum
 Horruit et facies multum mutata fatentis.
 Quid faciat? casusne suos ferat ipsa parenti? 665
 Seque simul iuvenemque premat, fortassis acerbas

Hausurum poenas? Et adhuc in corde manebat
 Ille diu deceptus amor: silet aegra premitque
 Iam commune nefas; unam placet addere furtis
 Altricem sociam, precibus quae victa duorum 670
 Adnuit. Illa astu tacito raptumque pudorem
 Surgentemque uterum atque aegros in pondere mensis
 Occuluit, plenis donec stata tempora metis
 Adtulit et partus index Lucina resolvit.

*675-960: The detection of Achilles and his departure for
 Troy.*

Iamque per Aegaeos ibat Laertia flexus 675
 Puppis, et innumeras mutabant Cycladas aerae:
 Iam Paros Olearosque latent; iam raditur alta
 Lemnos et a tergo decrescit Bacchica Naxos,
 Ante oculos crescente Samo; iam Delos opacat
 Aequer: ibi e celsa libant carchesia puppe 680
 Responsique fidem et verum Calchanta precantur.
 Audiit Arquitenens Zephyrumque e vertice Cynthi
 Impulit et dubiis pleno dedit omina velo.
 It pelagi secura ratis: quippe alta Tonantis
 Iussa Thetin certas fatorum vertere leges 685
 Arcebant aegram lacrimis ac multa trementem,
 Quod non erueret pontum ventisque fretisque
 Omnibus invisum iam tunc sequeretur Vlixen.

Frangebat radios humili iam pronus Olympo
 Phoebus et Oceani penetrabile litus anhelis 690
 Promittebat equis: cum se scopulosa levavit
 Scyros; in hanc totos emisit puppe rudentes
 Dux Laertiades, sociisque resumere pontum
 Imperat et remis Zephyros supplere cadentes.
 Accedunt iussa, et magis indubitata magisque 695
 Scyros erat placidique super Tritonia custos
 Litoris. Egressi numen venerantur amicae
 Aetolusque Ithacusque deae. Tunc providus heros,
 Hospita ne subito terrerent moenia coetu,
 Puppe iubet remanere suos; ipse ardua fido 700

Cum Diomede petit. Sed iam praevenerat arcis
 Litoreae servator Abas ignotaque regi
 Ediderat (sed Graia tamen) succedere terris
 Carbasa. Procedunt, gemini ceu foedere iuncto
 Hiberna sub nocte lupi: licet et sua pulset
 Natorumque fames, penitus rabiemque minasque
 Dissimulant humilisque meant, ne nuntiet hostis
 Cura canum et trepidos moneat vigilare magistros.

705

Sic segnes heroes eunt campumque patentem,
 Qui medius portus celsamque interiacket urbem,
 Alterno sermone terunt; prior occupat acer
 Tydides: 'qua nunc verum ratione paramus
 Scrutari? namque ambiguo sub pectore pridem
 Verso, quid imbellis thyrsos mercatus et aera
 Urbibus in mediis Baccheaque terga mitrasque
 Huc tuleris varioque aspersas nebridas auro?
 Hisne gravem Priamo Phrygibusque armabis Achillen?'

710

715

Illi subridens Ithacus paulum ore remisso:
 'Haec tibi, virginea modo si Lycomedis in aula est
 Fraude latens, ultro confessum in proelia ducent
 Peliden; tu cuncta citus de puppe memento
 Ferre, ubi tempus erit, clipeumque his iungere donis
 Qui pulcher signis auroque asperrimus adstat.
 Hoc sat erit: tecum lituo bonus adsit Agyrtes
 Occultamque tubam tacitos adportet in usus.'

720

725

Dixerat, atque ipso portarum in limine regem
 Cernit et ostensa pacem praefatus oliva:
 'Magna, reor, pridemque tuas pervenit ad auris
 Fama trucis belli, regum placidissime, quod nunc
 Europamque Asiamque quatit. Si nomina forte
 Huc perlata ducum, fidit quibus ultor Atrides:
 Hic tibi quem tanta meliorem stirpe creavit
 Magnanimus Tydeus, Ithacis ego ductor Vlixes.
 Causa viae (metuam quid enim tibi cuncta fateri,
 Cum Graius notaque fide celeberrimus unus?)
 Explorare aditus invisaque litora Troiae,
 Quidve parent.' Medio sermone intercipit ille:
 'Adnuerit fortuna, precor, dextrique secudent

730

735

Ista dei! Nunc hospitio mea tecta piumque
 Inlustrate larem.' Simul intra limina ducit. 740
 Nec mora, iam mensas famularis turba torosque
 Instruit. Interea visu perlustrat Vlixes
 Scrutaturque domum, si qua vestigia magnae
 Virginis aut dubia facies suspecta figura;
 Porticibusque vagis errat totosque penatis, 745
 Ceu miretur, adit: velut ille cubilia praedae
 Indubitata tenens muto legit arva Molosso
 Venator, videat donec sub frondibus hostem
 Porrectum somno positosque in cespite dentis.

Rumor in arcana iamdudum perstrepat aula, 750
 Virginibus qua fida domus, venisse Pelasgum
 Ductores Graiamque ratem sociosque receptos.
 Iure pavent aliae; sed vix sua gaudia celat
 Pelides avidusque novos heroas et arma
 Vel talis vidisse cupit. Iamque atria fervent 755
 Regali strepitu et picto discumbitur ostro,
 Cum pater ire iubet natas comitesque pudicas
 Natarum. Subeunt, quales Maeotide ripa,
 Cum Scythicas rapuere domos et capta Getarum
 Moenia, sepositis epulantur Amazones armis. 760
 Tum vero intentus vultus ac pectora Vlixes
 Perlibrat visu: sed nox inlataque fallunt
 Lumina et extemplo latuit mensura iacentum.
 At tamen erectumque genas oculisque vagantem
 Nullaque virginei servantem signa pudoris 765
 Defigit comitique obliquo lumine monstrat.
 Quid? nisi praecipitem blando complexa moneret
 Deidamia sinu nudataque pectora semper
 Exsertasque manus umerosque in veste teneret,
 Et prodire toris et poscere vina vetaret 770
 Saepius, et fronti crinale reponeret aurum?
 Argolicis ducibus iam tunc patuisset Achilles.

Vt placata fames epulis bis terque repostis,
 Rex prior adloquitur paterisque hortatur Achivos:
 'Invideo vestris, fateor, decora inclita gentis 775
 Argolicae, coeptis: utinam et mihi fortior aetas,

Quaeque fuit, Dolopas cum Scyria litora adortos
 Perdomui fregique vadis! quae signa triumphi,
 Vidistis celsa murorum in fronte carinas.
 Saltem si suboles, aptum quam mittere bello — 780
 Nunc ipsi virisque meas et cara videtis 782
 Pignora: quando novos dabit haec mihi turba nepotes?
 Dixerat, et sollers adrepto tempore Vlixes:
 ‘Haud spernenda cupis; quis enim non visere gentis 785
 Innumeras variosque duces atque agmina regum
 Ardeat? omne simul roburque decusque potentis
 Europae meritos ultro iuravit in ensis.
 Rura urbesque vacant, montis spoliavimus altos,
 Omne fretum longa velorum obtexitur umbra; 790
 Tradunt arma patres, rapit inrevocata iuventus.
 Non alias umquam tantae data copia famae
 Fortibus aut campo maiore exercita virtus.’
 Adspicit intentum vigilique haec aure trahentem, &
 Cum paveant aliae demissaque lumina flectant, 795
 Atque iterat: ‘quisquis proavis et gente superba,
 Quisquis equo iaculoque potens qui praevalet arcu,
 Omnis honos illic, illic ingentia certant
 Nomina: vix timidae matres aut agmina cessant
 Virginea; a! multum sterilis damnatus in annos 800
 Invisusque deis, si quem haec nova gloria segnem
 Praeterit.’ Exisset stratis, ni provida signo
 Deidamia dato cunctas hortata sorores
 Liquisset mensas ipsum complexa. Sed haeret
 Respiciens Ithacum coetuque novissimus exit. 805
 Ille quoque incepto paulum ex sermone remittit
 Pauca tamen iungens: ‘at tu tranquillus in alta
 Pace mane carisque para conubia natis,
 Quas tibi sidereis divarum vultibus aequas
 Fors dedit. Vt me olim tacitum reverentia tangit! 810
 Is decor et formae species permixta virili.’
 Occurrit genitor: ‘quid si aut Bacchea ferentes
 Orgia, Palladias aut circum videris aras?
 Et dabimus, si forte novus cunctabitur auster.’
 Excipiunt cupidi et tacitis spes addita votis. 815

Cetera depositis Lycomedis regia curis
 Tranquilla sub pace silet, sed longa sagaci
 Nox Ithaco, lucemque cupit somnumque gravatur.

Vixdum exorta dies et iam comitatus Agyrta
 Tydides aderat praedictaque dona ferebat. 820

Nec minus egressae thalamo Scyreides ibant
 Ostentare choros promissaque sacra verendis
 Hospitibus. Nitet ante alias regina comesque
 Pelides: qualis Siculae sub rupibus Aetnae
 Naidas Ennaeas inter Diana feroxque 825

Pallas et Elysii lucebat sponsa tyranni.
 Iamque movent gressus thiasisque Ismenia buxus
 Signa dedit, quater aera Rheae, quater enthea pulsan
 Terga manu variosque quater legere recursus.

Tunc thyrsos pariterque levant pariterque reponunt 830
 Multiplicantque gradum, modo quo Curetes in actu,
 Quoque pii Samothraces eunt; nunc obvia versae
 Pectine Amazonio, modo quo citat orbe Lacacnas
 Delia plaudentesque suis intorquet Amyclis.

Tunc vero, tunc praecipue manifestus Achilles 835
 Nec servare vices nec brachia iungere curat;

Tunc mollis gressus, tunc aspernatur amictus
 Plus solito rumpitque choros et plurima turbat.
 Sic indignantem thyrsos acceptaque matris
 Tympana iam tristes spectabant Penthea Thebae. 840

Solvuntur laudata cohors repetuntque paterna
 Limina, ubi in mediae iamdudum sedibus aulae
 Munera virgineos visus tractura locarat
 Tydides, signum hospitii pretiumque laboris: 845

Hortaturque legant, nec rex placidissimus arcet.
 Heu simplex nimiumque rudis qui callida dona
 Graiorumque dolos variumque ignoret Vlixen!
 Hic aliae, quas sexus iners natura ducit,
 Aut teretes thyrsos aut respondentia temptant
 Tympana, gemmatis aut nectunt tempora limbis: 850

Arma vident magnoque putant donata parenti.
 At ferus Aeacides, radiantem ut cominus orbem,
 Caelatum pugnas (saevis et forte rubebat

Bellorum maculis) acclinem conspicit hastae:
 Infremuit torsitque genas, et fronte relicta 855
 Surrexere comae; nusquam mandata parentis,
 Nusquam occultus amor, totoque in pectore Troia est.
 Vt leo, materno cum raptus ab ubere mores
 Accepit pectique iubas hominemque vereri
 Edidicit nullasque rapi nisi iussus in iras, 860
 Si semel adverso radiavit lumine ferrum,
 Eiurata fides domitorque inimicus; in illum
 Prima fames, timidoque iuvat saevire magistro.
 Vt vero accessit propius luxque aemula vultum
 Reddidit et simili talem se vidit in auro, 865
 Horruit erubuitque simul. Tunc acer Vlixes
 Admotus lateri submissa voce: 'quid haeres?
 Scimus,' ait, 'tu semiferi Chironis alumnus,
 Tu caeli pelagique nepos: te Dorica classis,
 Te tua suspensis exspectat Graecia signis, 870
 Ipsaque iam dubiis nutant tibi Pergama muris.
 Heia, abrumpe moras: sine perfida palleat Ide,
 Et iuvet haec audire patrem, pudeatque dolosam
 Sic pro te timuisse Thetin.' Iam pectus amictu
 Laxabat, cum grande tuba sic iussus Agyrtes 875
 Insonuit: fugiunt disiectis undique donis
 Implorantque patrem conmotaque proelia credunt.
 Illius intactae cecidere a pectore vestes,
 Iam clipeus breviorque manu consumitur hasta
 (Mira fides!), Ithacumque umeris excedere visus 880
 Aetolumque ducem: tantum subita arma calorque
 Martius horrenda confundit luce penatis.
 Inmanisque gradu, ceu protinus Hectora poscens,
 Stat medius trepidante domo; Peleiaque virgo
 Quaeritur. Ast alia plangebatur parte resectos 885
 Deidamia dolos, cuius cum grandia primum
 Lamenta et notas accepit pectore voces,
 Haesit et occulto virtus infracta calore est.
 Demittit clipeum regisque ad lumina versus
 Adtonitum factis inopinamque monstra paventem, 890
 Sicut erat, mediis Lycomedem adfatur in armis:

'Me tibi, care pater, (dubium dimitte pavorem!)
 Me dedit alma Thetis: te pridem tanta manebat
 Gloria; quaesitum Danaïs tu mittis Achillen,
 Gratior et magno, si fas dixisse, parente 895
 Et dulci Chirone mihi. Sed corda parumper
 Huc adverte libens atque has bonus accipe voces.
 Peleus te nato socerum et Thetis hospita iungunt,
 Adlegantque suos utroque a sanguine divos.
 Vnam virgineo natarum ex agmine poscunt: 900
 Dasne? an gens humilis tibi degeneresque videmur?
 Non renuis. Iunge ergo manus et concipe foedus
 Atque ignosce tuis. Tacito iam cognita furto
 Deidamia mihi; quid enim his obstare lacertis,
 Qua potuit nostras possessa repellere viris? 905
 Me luere ista iube; pono arma et reddo Pelasgis
 Et maneo. Quid triste fremis? quid lumina mutas?
 Iam socer es' (natum ante pedes prostravit et addit:)
 'Iamque avus; inmitis quotiens iterabitur ensis,
 Turba sumus.' Tunc et Danaï per sacra fidemque 910
 Hospitii blandusque precum compellat Vlixes
 Ille, etsi carae comperta iniuria natae,
 Et Thetidis mandata movent, prodique videtur
 Depositum tam grande deae, tamen obvius ire
 Tot metuit fatis Argivaeque bella morari. 915
 Fac velit: ipsam illic matrem sprevisset Achilles;
 Nec tamen abnueret genero se iungere tali,—
 Vincitur. Arcanis effert pudibunda tenebris
 Deidamia gradum, veniae nec protinus amens
 Credit et opposito genitorem placat Achille. 920

Mittitur Haemoniam, magnis qui Pelea factis
 Impleat et classem comitesque in proelia poscat.
 Nec non et geminas regnator Scyrius alnos
 Deducit genero virisque excusat Achivis.
 Tunc epulis consumpta dies, tandemque resectum 925
 Foedus et intrepidus nox conscia iungit amantes.

Illius ante oculos nova bella et Xanthus et Ide
 Argolicaeque rates atque ipsas cogitat undas
 Auroramque timet: cara cervice mariti

Fusa novi lacrimas iam solvit et occupat artus. 930
 'Adspiciamne iterum meque hoc in pectore ponam,
 Acacide? rursusque tuos dignabere partus?
 An tumidus Teucrosque Laris et capta reportans
 Pergama virgineae noles meminisse latebrae?
 Quid precer, heu! timeamve prius? quidve anxia mandem, 935
 Cui vix flere vacat? Modo te nox una deditque
 Inviditque mihi! thalamis haec tempora nostris?
 Hicne est liber hymen? O dulcia furta dolique,
 O timor! abripitur miserae permissus Achilles.
 I (neque enim tantos ausim revocare paratus), 940
 I cautus, nec vana Thetin timuisse memento,
 I felix nosterque redi; nimis improba posco!
 Iam te sperabunt lacrimis planctuque decorae
 Troades optabuntque tuis dare colla catenis
 Et patriam pensare toris; aut ipsa placebit 945
 Tyndaris, incesta nimium laudata rapina.
 Ast egomet primae puerilis fabula culpae
 Narrabor famulis aut dissimulata latebo.
 Quin age, duc comitem; cur non ego Martia tecum
 Signa feram? tu pensa manu Baccheaque mecum 950
 Sacra, quod infelix non credet Troia, tulisti.
 Attamen hunc, quem maesta mihi solatia linquis,
 Hunc saltem sub corde tene et concede precanti
 Hoc solum, pariat ne quid tibi barbara coniux,
 Ne qua det indignos Thetidi captiva nepotes.' 955
 Talia dicentem non ipse inmotus Achilles
 Solatur iuratque fidem iurataque fletu
 Spondet, et ingentis famulas captumque reversus
 Ilion et Phrygiae promittit munera gazae.
 Inrita ventosae rapiebant verba procellae. 960

MARTIALIS

M. VALERIUS MARTIALIS was born March 1, between 38–41 A.D., in Bilbilis, a Spanish town near the modern Saragossa. In 64, having received a careful rhetorical education, he came to Rome. After a continuous sojourn of thirty-four years, he, for reasons unknown to us, returned to his native town, the generosity of some wealthy friends enabling him at last to secure the ease and material comfort which he had longed for in vain in the imperial city. The poet's wish to reach the age of seventy-five was, however, not fulfilled, for he died not later than 104.

Martial's life in Rome was passed amid mendicant appeals for aid and abject flattery of the emperor Domitian, of his courtiers, and of wealthy patrons generally. His muse was thoroughly mercenary and shameless. On the other hand, he was a man of singular modesty and free from envy or hypocrisy. His numerous shortcomings were, in fact, rather due to his age and environment than to himself.

But if Martial's character, on the whole, can lay no claim to our respect, his poetic qualities call for unstinted admiration. He is one of the few original poets that Rome produced. In fertility of invention and lucidity of expression, in freedom from rhetorical bombast, and in his faultless technique no less than in his trenchant wit and knowledge of human nature. Martial has no rival in Latin literature.

His poems comprise fifteen books, with a total of 1521 epigrams, which vary in length from two lines, and these are by far the most numerous, to one of fifty-one verses (III. 58). Books I.–XII. (published between 85–101 A.D.) are preceded by the *Liber spectaculorum*, so called because it deals with the games instituted by Titus and Domitian. Books XIII.–

XIV. (published 84-85 A.D.), known also by the titles *Xenia* and *Apophoreta* are, with five exceptions out of 450, all single distichs, and designed as mottoes or inscriptions to accompany gifts presented at the Saturnalia.

The success of these poems was instantaneous, their popularity continuous, their influence profound, and owing to the scanty remains of Simonides and Callimachus, Martial represents for us the greatest master of epigrammatic poetry in the literature of the world. On the other hand, the marvellous variety of his themes, his versatility of treatment, and his accurate portraiture of contemporary society, give to these epigrams an independent historical interest and importance.

The standard commentary on Martial is the exhaustive edition of L. Friedländer, 2 vols. (Leipzig, 1886).

MARTIALIS

Book I.: Preface.

Spero me secutum in libellis meis tale temperamentum, ut de illis queri non possit quisquis de se bene senserit, cum salva infimarum quoque personarum reverentia ludant; quae adeo antiquis auctoribus defuit, ut nominibus non tantum veris abusi sint, sed et magnis. Mihi fama vilius constet et probetur in me novissimum ingenium. Absit a iocorum nostrorum simplicitate malignus interpres nec epigrammata mea scribat: improbe facit qui in alieno libro ingeniosus est. Lascivam verborum veritatem, id est epigrammaton linguam, excusarem, si meum esset exemplum: sic scribit Catullus, sic Marsus, sic Pedit, sic Gaetulicus, sic quicumque perlegitur. Si quis tamen tam ambitiose tristis est, ut apud illum in nulla pagina latine loqui fas sit, potest epistola vel potius titulo contentus esse. Epigrammata illis scribuntur, qui solent spectare Floralis. Non intret Cato theatrum meum, aut si intraverit, spectet. Videor mihi meo iure facturus, si epistolam versibus clusero:

Nosses iocosae dulce cum sacrum Florae
Festosque lusus et licentiam vulgi,
Cur in theatrum, Cato severe, venisti?
An ideo tantum veneras, ut exires?

II.

Qui tecum cupis esse meos ubicunque libellos
Et comites longae quaeris habere viae,

Hos eme, quos artat brevibus membrana tabellis:
 Scrinia da magnis, me manus una capit.
 Ne tamen ignores ubi sim venalis, et erres
 Vrbe vagus tota, me duce certus eris:
 Libertum docti Lucensis quaere Secundum
 Limina post Pacis Palladiumque forum.

5

VII.

Stellae Delicium mei Columba,
 Verona licet audiente dicam,
 Vicit, Maxime, Passerem Catulli.
 Tanto Stella meus tuo Catullo
 Quanto passere maior est columba.

5

VIII.

Quod magni Thraseae consummatique Catonis
 Dogmata sic sequeris, salvus ut esse velis,
 Pectore nec nudo strictos incurris in ensis,
 Quod fecisse velim te, Deciane, facis.
 Nolo virum facili redimit qui sanguine famam,
 Hunc volo, laudari qui sine morte potest.

5

XIII.

Casta suo gladium cum traderet Arria Paeto,
 Quem de visceribus strinxerat ipsa suis,
 'Si qua fides, vulnus quod feci non dolet,' inquit,
 'Sed quod tu facies, hoc mihi, Paete, dolet.'

XVI.

Sunt bona, sunt quaedam mediocria, sunt mala plura
 Quae legis hic: aliter non fit, Avite, liber.

XIX.

Si memini, fuerant tibi quattuor, Aelia, dentes:
 Expulit una duos tussis et una duos.
 Iam secura potes totis tussire diebus:
 Nil istic quod agat tertia tussis habet.

XXV.

Ede tuos tandem populo, Faustine, libellos
Et cultum docto pectore profer opus,
Quod nec Cecropiae damnent Pandionis arces
Nec sileant nostri praetereantque senes.
Ante fores stantem dubitas admittere Famam
Teque piget curae praemia ferre tuae?
Post te victurae per te quoque vivere chartae
Incipiant: cineri gloria sera venit.

5

XXIX.

Fama refert nostros te, Fidentine, libellos
Non aliter populo quam recitare tuos.
Si mea vis dici, gratis tibi carmina mittam:
Si dici tua vis, hoc eme, ne mea sint.

XXX.

Chirurgus fuerat, nunc est vispillo Diaulus.
Coepit quo poterat clinicus esse modo.

XXXVIII.

Quem recitas meus est, o Fidentine, libellus:
Sed male cum recitas, incipit esse tuus.

XXXIX.

Si quis erit raros inter numerandus amicos,
Quales prisca fides famaue novit anus,
Si quis Cecropiae madidus Latiaeque Minervae
Artibus et vera simplicitate bonus,
Si quis erit recti custos, mirator honesti
Et nihil arcano qui roget ore deos,
Si quis erit magnae subnixus robore mentis:
Dispeream, si non hic Decianus erit.

5

XLII.

Coniugis audisset fatum cum Porcia Bruti
Et subtracta sibi quaereret arma dolor,

‘Nondum scitis,’ ait, ‘mortem non posse negari?

Credideram, fatis hoc docuisse patrem.’

Dixit et ardentis avido bibit ore favillas.

I nunc et ferrum, turba molesta, nega.

LXI.

Verona docti syllabas amat vatis,

Marone felix Mantua est,

Censetur Arxona Livio suo tellus

Stellaque nec Flacco minus,

Apollodoro plaudit imbrifer Nilus,

5

Nasone Paeligni sonant,

Duosque Senecas unicumque Lucanum

Facunda loquitur Corduba,

Gaudent iocosae Canio suo Gades,

Emerita Deciano meo:

10

Te, Liciniane, gloriabitur nostra

Nec me tacebit Bilbilis.

LXIII.

Vt recitem tibi nostra rogas epigrammata. Nolo.

Non audire, Celer, sed recitare cupis.

LXVI.

Erras, meorum fur avare librorum,

Fieri poetam posse qui putas tanti,

Scriptura quanti constat et tomus vilis:

Non sex paratur aut decem sophos nummis.

Secreta quaere carmina et rudis curas,

5

Quas novit unus scrinioque signatas

Custodit ipse virginis pater chartae,

Quae trita duro non inhorruit mento.

Mutare dominum non potest liber notus.

Sed pumicata fronte si quis est nondum

10

Nec umbilicis cultus atque membrana,

Mercare: tales habeo; nec sciet quisquam.

Aliena quisquis recitat et petit famam,

Non emere librum, sed silentium debet.

LXX.

Vade salutatum pro me, liber: ire iuberis
 Ad Proculi nitidos, officiose, lares.
 Quaeris iter, dicam. Vicinum Castora canae
 Transibis Vestae virgineamque domum;
 Inde sacro veneranda petes Palatia clivo, 5
 Plurima qua summi fulget imago ducis.
 Nec te detineat miri radiata colossi
 Quae Rhodium moles vincere gaudet opus.
 Flecte vias hac qua madidi sunt tecta Lyaei
 Et Cybeles picto stat Corybante tholus. 10
 Protinus a laeva clari tibi fronte Penates
 Atriaque excelsae sunt adeunda domus.
 Hanc pete: ne metuas fastus limenque superbum:
 Nulla magis toto ianua poste patet,
 Nec propior quam Phoebus amet doctaeque sorores. 15
 Si dicet, 'Quare non tamen ipse venit?'
 Sic licet excuses, 'Quia qualiacunque leguntur
 Ista, salutator scribere non potuit.'

LXXVI.

O mihi curarum pretium non vile mearum,
 Flacce, Antenorei spes et alumne laris,
 Pierios differ cantus chorosque sororum;
 Aes dabit ex istis nulla puella tibi.
 Quid petis a Phoebo? nummos habet arca Minervae; 5
 Haec sapit, haec omnis fenerat una deos.
 Quid possunt hederæ Bacchi dare? Palladis arbor
 Inclinat varias pondere nigra comas.
 Praeter aquas Helicon et sarta lyrasque dearum
 Nil habet et magnum, sed perinane sophos. 10
 Quid tibi cum Cirrha? quid cum Permesside nuda?
 Romanum propius divitiusque forum est.
 Illic aera sonant: at circum pulpita nostra
 Et sterilis cathedras basia sola crepant.

XCVII.

Cum clamant omnes, loqueris tunc, Naevole, tantum,
 Et te patronum causidicumque putas.
 Hac ratione potest nemo non esse disertus.
 Ecce, tacent omnes: Naevole, dic aliquid.

CVII.

Saepe mihi dicis, Luci carissime Iuli,
 'Scribe aliquid magnum: desidiosus homo es.'
 Otia da nobis, sed qualia fecerat olim
 Maecenas Flacco Vergilioque suo:
 Condere victuras temptem per saecula curas 5
 Et nomen flammis eripuisse meum.
 In sterilis nolunt campos iuga ferre iuvenci:
 Pingue solum lassat, sed iuvat ipse labor.

CIX.

Issa est passere nequior Catulli,
 Issa est purior osculo columbae,
 Issa est blandior omnibus puellis,
 Issa est carior Indicis lapillis,
 Issa est deliciae catella Publi. 5
 Hanc tu, si queritur, loqui putabis;
 Sentit tristitiamque gaudiumque.
 Collo nixa cubat capitque somnos,
 Vt suspiria nulla sentiantur;
 Et desiderio coacta ventris 10
 Gutta pallia non fefellit ulla,
 Sed blando pede suscitatur toroque
 Deponi monet et rogat levare.
 Castae tantus inest pudor catellae,
 Ignorat Venerem; nec invenimus 15
 Dignum tam tenera virum puella.
 Hanc ne lux rapiat suprema totam,
 Picta Publius exprimit tabella,
 In qua tam similem videbis Issam,

Vt sit tam similis sibi nec ipsa.
Issam denique pone cum tabella:
Aut utramque putabis esse veram,
Aut utramque putabis esse pictam.

20

CX.

Scribere me quereris, Velox, epigrammata longa.
Ipse nihil scribis: tu breviora facis.

Book II.

VII.

Declamas belle, causas agis, Attice, belle,
Historias bellas, carmina bella facis,
Componis belle mimos, epigrammata belle,
Bellus grammaticus, bellus es astrologus,
Et belle cantas et saltas, Attice, belle,
Bellus es arte lyrae, bellus es arte pilae.
Nil bene cum facias, facias tamen omnia belle,
Vis dicam quid sis? magnus es ardalio.

5

VIII.

Si qua videbuntur chartis tibi, lector, in istis
Sive obscura nimis sive latina parum,
Non meus est error: nocuit librarius illis,
Dum properat versus adnumerare tibi.
Quod si non illum, sed me peccasse putabis,
Tunc ego te credam cordis habere nihil.
'Ista tamen mala sunt.' Quasi nos manifesta negemus:
Haec mala sunt, sed tu non meliora facis.

5

XX.

Carmina Paulus emit, recitat sua carmina Paulus.
Nam quod emas, possis iure vocare tuum.

XLI.

'Ride si sapis, o puella, ride'
Paelignus, puto, dixerat poeta.

Sed non dixerat omnibus puellis.
 Verum ut dixerit omnibus puellis,
 Non dixit tibi: tu puella non es, 5
 Et tres sunt tibi, Maximina, dentes,
 Sed plane piceique buxeique.
 Quare si speculo mihi que credis,
 Debes non aliter timere risum,
 Quam ventum Spanius manumque Priscus, 10
 Quam cretata timet Fabulla nimbum,
 Cerussata timet Sabella solem.
 Vultus indue tu magis severos,
 Quam coniunx Priami nurusque maior.
 Mimos ridiculi Philistionis 15
 Et convivia nequiora vita
 Et quidquid lepida procacitate
 Laxat perspicuo labella risu.
 Te maestae decet adsidere matri
 Lugentive virum piumve fratrem, 20
 Et tantum tragicis vacare Musis.
 At tu iudicium secuta nostrum
 Plora, si sapis, o puella, plora.

LXXXIX.

Quod nimio gaudes noctem producere vino,
 Ignosco: vitium, Gaure, Catonis habes.
 Carmina quod scribis Musis et Apolline nullo,
 Laudari debes: hoc Ciceronis habes.

XC.

Quintiliane, vagae moderator summe iuventae,
 Gloria Romanae, Quintiliane, togae,
 Vivere quod propero pauper nec inutilis annis,
 Da veniam: properat vivere nemo satis.
 Differat hoc, patrios optat qui vincere census 5
 Atriaque inmodicis artat imaginibus.
 Me focus et nigros non indignantia fumos
 Tecta iuvant et fons vivus et herba rudis.

Sit mihi verna satur, sit non doctissima coniunx,
 Sit nox cum somno, sit sine lite dies.

10

Book III.

II.

Cuius vis fieri, libelle, munus?
 Festina tibi vindicem parare,
 Ne nigram cito raptus in culinam
 Cordylas madida tegas papyro
 Vel turis piperisque sis cucullus.
 Faustini fugis in sinum? sapisti.
 Cedro nunc licet ambules perunctus
 Et frontis gemino decens honore
 Pictis luxurieris umbilicis,
 Et te purpura delicata velet,
 Et cocco rubeat superbus index.
 Illo vindice nec Probum timeto.

5

10

IV.

Romam vade, liber: si, veneris unde, requiret,
 Aemiliae dices de regione viae.
 Si, quibus in terris, qua simus in urbe, rogabit,
 Corneli referas me licet esse Foro.
 Cur absim, quaeret: breviter tu multa fatere:
 'Non poterat vanae taedia ferre togae.'
 'Quando venit?' dicet: tu respondeto: 'Poeta
 Exierat: veniet, cum citharoedus erit.'

5

V.

Vis commendari sine me cursurus in urbem,
 Parve liber, multis, an satis unus erit?
 Vnus erit, mihi crede, satis, cui non eris hospes,
 Iulius, adsiduum nomen in ore meo.
 Protinus hunc primae quaeres in limine Tectae:
 Quos tenuit Daphnis, nunc tenet ille laris.
 Est illi coniunx, quae te manibusque sinuque
 Excipiet, tu vel pulverulentus eas.

5

Hos tu seu pariter sive hanc illumve priorem
 Videris, hoc dices ' Marcus havere iubet,' 10
 Et satis est: alios commendet epistola: peccat
 Qui commendandum se putat esse suis.

XIX.

Proxima centenis ostenditur ursa columnis,
 Exornant fictae qua platanona ferae.
 Huius dum patulos adludens temptat hiatus
 Pulcher Hylas, teneram mersit in ora manum.
 Vipera sed caeco scelerata latebat in aere 5
 Vivebatque anima deteriore fera.
 Non sensit puer esse dolos, nisi dente recepto,
 Dum perit. O facinus, falsa quod ursa fuit!

XX.

Dic, Musa, quid agat Canius meus Rufus:
 Vtrumne chartis tradit ille victuris
 Legenda temporum acta Claudianorum?
 An quae Neroni falsus adstruit scriptor?
 An aemulatur improbi iocos Phaedri? 5
 Lascivus elegis an severus herois?
 An in cothurnis horridus Sophocleis?
 An otiosus in schola poetarum
 Lepore tinctos Attico salis narrat?
 Hinc si recessit, porticum terit Magni 10
 An spatia carpit lentus Argonautarum?
 An delicatae sole rursus Europae
 Inter tepentis post meridiem buxos
 Sedet ambulatve liber acribus curis?
 Titine thermis an lavatur Agrippae 15
 An impudici balneo Tigillini?
 An rure Tulli fruitur atque Lucani?
 An Pollionis dulce currit ad quartum?
 An aestuantis iam profectus ad Baias
 Piger Lucrino nauculatur in stagno? 20
 ' Vis scire quid agat Canius tuus? Ridet.'

XXXVIII.

Quae te causa trahit vel quae fiducia Romam,
 Sexte? quid aut speras aut petis inde? refer.
 ‘Causas,’ inquis, ‘agam Cicerone disertior ipso
 Atque erit in triplici par mihi nemo foro.’
 Egit Atestinus causas et Civis—utrumque 5
 Noras—sed neutri pensio tota fuit.
 ‘Si nihil hinc veniet, pangentur carmina nobis:
 Audieris, dices esse Maronis opus.’
 Insanis: omnis gelidis quicunque lacernis
 Sunt ibi, Nasones Vergiliosque vides. 10
 ‘Atria magna colam.’ Vix tris aut quattuor ista
 Res aluit, pallet cetera turba fame.
 ‘Quid faciam? suade; nam certum est vivere Romae.’
 Si bonus es, casu vivere, Sexte, potes.

XLIV.

Occurrit tibi nemo quod libenter,
 Quod, quacunque venis, fuga est et ingens
 Circa te, Ligurine, solitudo,
 Quid sit, scire cupis? Nimis poeta es.
 Hoc valde vitium periculosum est. 5
 Non tigris catulis citata raptis,
 Non dipsas medio perusta sole,
 Nec sic scorpios improbus timetur.
 Nam tantos, rogo, quis ferat labores?
 Et stanti legis et legis sedenti. 10
 In thermas fugio: sonas ad aurem.
 Piscinam peto: non licet natare.
 Ad cenam propero: tenes euntem.
 Ad cenam venio: fugas sedentem.
 Lassus dormio: suscitās iacentem. 15
 Vis, quantum facias mali, videre?
 Vir iustus, probus, innocens timeris.

XLVI.

Exigis a nobis operam sine fine togatam:
 Non eo, libertum sed tibi mitto meum.
 'Non est,' inquis, 'idem.' Multo plus esse probabo:
 Vix ego lecticam subsequar, ille feret.
 In turbam incideris, cunctos umbone repellet: 5
 Invalidum est nobis ingenuumque latus.
 Quidlibet in causa narraveris, ipse tacebo:
 At tibi tergeminum mugiet ille sophos.
 Lis erit, ingenti faciet convicia voce:
 Esse pudor vetuit fortia verba mihi. 10
 'Ergo nihil nobis,' inquis, 'praestabis amicus?'
 Quidquid libertus, Candide, non poterit.

Book IV.

XIV.

Sili, Castalidum decus sororum,
 Qui periuria barbari furoris
 Ingenti premis ore perfidosque
 Astus Hannibalis levisque Poenos
 Magnis cedere cogis Africanis: 5
 Paulum seposita severitate,
 Dum blanda vagus alea December
 Incertis sonat hinc et hinc fritillis
 Et ludit tropa nequiore talo,
 Nostris otia comoda Camenis, 10
 Nec torva lege fronte, sed remissa
 Lascivis madidos iocis libellos.
 Sic forsán tener ausus est Catullus
 Magno mittere Passerem Maroni.

XLIX.

Nescit, crede mihi, quid sint epigrammata, Flacce,
 Qui tantum lusus ista iocosque vocat.
 Ille magis ludit, qui scribit prandia saevi
 Tereos, aut cenam, crude Thyesta, tuam,

Aut puero liquidas aptantem Daedalon alas, 5
 Pascentem Siculas aut Polyphemon ovis.
 A nostris procul est omnis vesica libellis,
 Musa nec insano syrmate nostra tumet.
 'Illa tamen laudant omnes, mirantur, adorant.'
 Confiteor: laudant illa, sed ista legunt. 10

LXXII.

Exigis, ut donem nostros tibi, Quinte, libellos.
 Non habeo, sed habet bibliopola Tryphon.
 'Aes dabo pro nugis et emam tua carmina sanus?
 Non,' inquis, 'faciam tam fatue.' Nec ego.

Book V.

X.

'Esse quid hoc dicam, vivis quod fama negatur
 Et sua quod rarus tempora lector amat?'
 Hi sunt invidiae nimirum, Regule, mores,
 Praeferat antiquos semper ut illa novis.
 Sic veterem ingrati Pompei quaerimus umbram, 5
 Sic laudant Catuli vilia templa senes;
 Ennius est lectus salvo tibi, Roma, Marone,
 Et sua riserunt saecula Maeoniden,
 Rara coronato plausere theatra Menandro,
 Norat Nasonem sola Corinna suum. 10
 Vos tamen, o, nostri ne festinate libelli:
 Si post fata venit gloria, non propero.

XIII.

Sum, fateor, semperque fui, Callistrate, pauper,
 Sed non obscurus nec male notus eques,
 Sed toto legor orbe frequens et dicitur 'Hic est,'
 Quodque cinis paucis, hoc mihi vita dedit.
 At tua centenis incumbunt tecta columnis 5
 Et libertinas arca flagellat opes,
 Magnaque Niliacae servit tibi gleba Syenes,
 Tondet et innumeros Gallica Parma greges.

Hoc ego tuque sumus: sed quod sum, non potes esse:
 Tu quod es, e populo quilibet esse potest.

10

XX.

Si tecum mihi, care Martialis,
 Securis liceat frui diebus,
 Si disponere tempus otiosum
 Et verae pariter vacare vitae:
 Nec nos atria, nec domos potentum,
 Nec litis tetricas forumque triste
 Nossemus, nec imagines superbas;
 Sed gestatio, fabulae, libelli,
 Campus, porticus, umbra, Virgo, thermae,
 Haec essent loca semper, hi labores.
 Nunc vivit necuter sibi, bonosque
 Solis effugere atque abire sentit,
 Qui nobis pereunt et imputantur.
 Quisquam vivere cum sciat, moratur?

5

10

XL.

Pinxisti Venerem, colis, Artemidore, Minervam:
 Et miraris, opus displicuisse tuum?

LI.

Hic, qui libellis praegravem gerit laevam,
 Notariorum quem premit chōrus levis,
 Qui codicillis hinc et inde prolatis
 Epistolisque commodat gravem vultum
 Similis Catoni Tullioque Brutoque,
 Expressere, Rufe, fidiculae licet cogant,
 Have Latinum, χαῖρε non potest Graecum.
 Si fingere istud me putas, salutemus.

5

LII.

Quae mihi praestiteris memini semperque tenebo.
 Cur igitur taceo, Postume? Tu loqueris.

Incipio quotiens alicui tua dona referre,
 Protinus exclamat, 'Dixerat ipse mihi.'
 Non belle quaedam faciunt duo: sufficit unus 5
 Huic operi: si vis, ut loquar, ipse tace.
 Crede mihi, quamvis ingentia, Postume, dona
 Auctoris pereunt garrulitate sui.

LIII.

Colchida quid scribis, quid scribis, amice, Thyesten?
 Quo tibi vel Nioben, Basse, vel Andromachen?
 Materia est, mihi crede, tuis aptissima chartis
 Deucalion vel, si non placet hic, Phaethon.

LVI.

Cui tradas, Lupe, filium magistro,
 Quaeris sollicitus diu rogasque.
 Omnis grammaticosque rhetorasque
 Devites, moneo: nihil sit illi
 Cum libris Ciceronis aut Maronis; 5
 Famae Tutilium suae relinquo;
 Si versus facit, abdicet poetam.
 Artis discere vult pecuniosas?
 Fac discat citharoedus aut choraules;
 Si duri puer ingeni videtur, 10
 Praeconem facias vel architectum.

LVIII.

Cras te victurum, cras dicis, Postume, semper.
 Dic mihi, cras istud, Postume, quando venit?
 Quam longe cras istud, ubi est? aut unde petendum?
 Numquid apud Parthos Armeniosque latet?
 Iam cras istud habet Priami vel Nestoris annos. 5
 Cras istud quanti, dic mihi, possit emi?
 Cras vives? hodie iam vivere, Postume, serum est:
 Ille sapit, quisquis, Postume, vixit heri.

Book VI.

XV.

Dum Phaethontea formica vagatur in umbra,
 Implicuit tenuem sucina gutta feram.
 Sic modo quae fuerat vita contempta manente,
 Funeribus facta est nunc pretiosa suis.

XIX.

Non de vi neque caede nec veneno,
 Sed lis est mihi de tribus capellis:
 Vicini queror has abesse furto.
 Hoc index sibi postulat probari:
 Tu Cannas Mithridaticumque bellum
 Et periuria Punici furoris
 Et Sullas Mariosque Muciosque
 Magna voce sonas manuque tota.
 Iam dic, Postume, de tribus capellis.

5

Book VII.

III.

Cur non mitto meos tibi, Pontiliane, libellos?
 Ne mihi tu mittas, Pontiliane, tuos.

LXIII.

Perpetui numquam moritura volumina Sili
 Qui legis et Latia carmina digna toga,
 Pierios tantum vati placuisse recessus
 Credis et Aoniae Bacchica sertae comae?
 Sacra cothurnati non attigit ante Maronis,
 Implevit magni quam Ciceronis opus:
 Hunc miratur adhuc centum gravis hasta virorum,
 Hunc loquitur grato plurimus ore cliens.
 Postquam bis senis ingentem fascibus annum
 Rexerat, adserto qui sacer orbe fuit,
 Emeritos Musis et Phoebæ tradidit annos,
 Proque suo celebrat nunc Heliconæ foro.

10

LXXVII.

Exigis, ut nostros donem tibi, Tucca, libellos.
Non faciam: nam vis vendere, non legere.

LXXIX.

Potavi modo consulare vinum.
Quaeris, quam vetus atque liberale?
Ipso consule conditum: sed ipse,
Qui ponebat, erat, Severe, consul.

LXXXVIII.

Fertur habere meos, si vera est fama, libellos
Inter delicias pulchra Vienna suas:
Me legit omnis ibi senior iuvenisque puerque,
Et coram tetrico casta puella viro.
Hoc ego maluerim, quam si mea carmina cantent 5
Qui Nilum ex ipso protinus ore bibunt;
Quam meus Hispano si me Tagus impleat auro,
Pascat et Hybla meas, pascat Hymettos apes.
Non nihil ergo sumus, nec blandae munere linguae
Decipimur: credam iam, puto, Lause, tibi. 10

Book VIII.

III.

‘Quinque satis fuerant: nam sex septemve libelli
Est nimium: quid adhuc ludere, Musa, iuvat?
Sit pudor et finis: iam plus nihil addere nobis
Fama potest: teritur noster ubique liber;
Et cum rupta situ Messalae saxa iacebunt 5
Altaque cum Licini marmora pulvis erunt,
Me tamen ora legent et secum plurimus hospes
Ad patrias sedis carmina nostra feret.’
Finieram, cum sic respondit nona sororum,
Cui coma et unguento sordida vestis erat: 10

‘Tune potes dulcis, ingratis, relinquere nugas?

Dic mihi, quid melius desidiosus ages?

An iuvat ad tragicos soccum transferre cothurnos,

Aspera vel paribus bella tonare modis,

Praelegant ut tumidus rauca te voce magister

15

Oderit et grandis virgo bonusque puer?

Scribant ista graves nimium nimiumque severi,

Quos media miseros nocte lucerna videt.

At tu Romano lepidos sale tinge libellos:

Adgnoscat mores vita legatque suos.

20

Angusta cantare licet videaris avena,

Dum tua multorum vincat avena tubas.’

LVI.

Temporibus nostris aetas cum cedat avorum

Creverit et maior cum duce Roma suo,

Ingenium sacri miraris deesse Maronis,

Nec quemquam tanta bella tonare tuba.

Sint Maecenates, non deerunt, Flacce, Marones

5

Vergiliumque tibi vel tua rura dabunt.

Iugera perdiderat miserae vicina Cremonae

Flebat et abductas Tityrus aeger ovis

Risit Tuscus eques, paupertatemque malignam

Reppulit et celeri iussit abire fuga.

10

‘Accipe divitias et vatum maximus esto;

Tu licet et nostrum,’ dixit, ‘Alexin ames.’

Adstabat domini mensis pulcherrimus ille

Marmorea fundens nigra Falerna manu

Et libata dabat roseis carchesia labris,

15

Quae poterant ipsum sollicitare Iovem.

Excidit adtonito pinguis Galatea poetae

Thestylis et rubras messibus usta genas;

Protinus *Italiam* concepit et *arma virumque*,

Qui modo vix Culicem fleverat ore rudi.

20

Quid Varios Marsosque loquar ditataque vatum

Nomina, magnus erit quos numerare labor?

Ergo ero Vergilius, si munera Maecenatis

Des mihi? Vergilius non ero, Marsus ero.

Book IX.

XXVIII.

Dulce decus scaenae, ludorum fama, Latinus
 Ille ego sum, plausus deliciaeue tuae,
 Qui spectatorem potui fecisse Catonem,
 Solvere qui Curios Fabriciosque gravis.
 Sed nihil a nostro sumpsit mea vita theatro, 5
 Et sola tantum scaenicus arte feror:
 Nec poteram gratus domino sine moribus esse;
 Interius mentis inspicit ille deus.
 Vos me laurigeri parasitum dicite Phoebi,
 Roma sui famulum dum sciat esse Iovis. 10

XXIX.

Saecula Nestoreae permensa, Philaeni, senectae,
 Rapta es ad infernas tam cito Ditis aquas?
 Euboicae nondum numerabas longa Sibyllae
 Tempora: maior erat mensibus illa tribus.
 Heu quae lingua silet! non illam mille catastae 5
 Vincebant, nec quae turba Sarapin amat,
 Nec matutini cirrata caterva magistri,
 Nec quae Strymonio de grege ripa sonat.
 Quae nunc Thessalico lunam deducere rhombo,
 Quae sciet hos illos vendere lena toros? 10
 Sit tibi terra levis mollique tegarum arena,
 Ne tua non possint eruere ossa canes.

XLV.

Miles Hyperboreos modo, Marcelline, triones
 Et Getici tuleras sidera pigra poli:
 Ecce Promethei rupes et fabula montis
 Quam prope sunt oculis nunc adeunda tuis!
 Videris inmensis cum conclamata querellis 5
 Saxa senis, dices, 'Durior ipse fuit.'
 Et licet haec addas: 'Potuit qui talia ferre,
 Humanum merito finxerat ille genus.'

XLVI.

Gellius aedificat semper: modo limina ponit,
 Nunc foribus clavis aptat emitque seras,
 Nunc has, nunc illas reficit mutatae fenestras;
 Dum tantum aedificet, quidlibet ille facit—
 Oranti nummos ut dicere possit amico
 Vnum illud verbum Gellius 'Aedifico.'

5

XLVII.

Democritos, Zenonas inexplicitosque Platonas
 Quidquid et hirsutis squallet imaginibus,
 Sic quasi Pythagorae loqueris successor et heres.
 Praependet sane nec tibi barba minor:
 Sed quod et hircosis serum est et turpe pinosis,
 In molli rigidam clune libenter habes.
 Tu, qui sectarum causas et pondera nosti,
 Dic mihi, percidi, Pannyche, dogma quod est?

5

LXX.

Dixerat 'o mores! o tempora!' Tullius olim,
 Sacrilegum strueret cum Catilina nefas,
 Cum gener atque socer diris concurreret armis
 Maestaque civili caede maderet humus.
 Cur nunc 'o mores!' cur nunc 'o tempora!' dicis?
 Quod tibi non placeat, Caeciliane, quid est?
 Nulla ducum feritas, nulla est insania ferri;
 Pace frui certa laetitiaque licet.
 Non nostri faciunt, tibi quod tua tempora sordent,
 Sed faciunt mores, Caeciliane, tui.

5

10

LXXIV.

Effigiem tantum pueri pictura Camoni
 Servat, et infantis parva figura manet.
 Florentis nulla signavit imagine vultus,
 Dum timet ora pius muta videre pater.

XCVI.

Clinicus Herodes trullam subduxerat aegro:
Deprensus dixit, 'Stulte, quid ergo bibis?'

XCVII.

Rumpitur invidia quidam, carissime Iuli,
Quod me Roma legit, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod turba semper in omni
Monstramur digito, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, tribuit quod Caesar uterque 5
Ius mihi natorum, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod rus mihi dulce sub urbe est
Parvaeque in urbe domus, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod sum iucundus amicis,
Quod conviva frequens, rumpitur invidia. 10
Rumpitur invidia, quod amamur quodque probamur:
Rumpatur, quisquis rumpitur invidia.

XCIX.

Marcus amat nostras Antonius, Attice, Musas,
Charta salutatrix si modo vera refert:
Marcus Palladiae non infitianda Tolosae
Gloria, quam genuit pacis alumna quies.
Tu qui longa potes dispendia ferre viarum, 5
I, liber, absentis pignus amicitiae.
Vilis eras, fateor, si te nunc mitteret emptor;
Grande tui pretium muneris auctor erit:
Multum, crede mihi, refert, a fonte bibatur
Quae fluit, an pigro quae stupet unda lacu. 10

Book X.

I.

Si nimius videor seraque coronide longus
Esse liber, legito pauca: libellus ero.
Terque quaterque mihi finitur carmine parvo
Pagina: fac tibi me quam cupis esse brevem.

II.

Festinata prior, decimi mihi cura libelli
 Elapsum manibus nunc revocavit opus.
 Nota leges quaedam, sed lima rasa recenti;
 Pars nova maior erit: lector, utrique fave,
 Lector, opes nostrae: quem cum mihi Roma dedisset, 5
 'Nil tibi quod demus maius habemus,' ait.
 'Pigra per hunc fugies ingratae flumina Lethes
 Et meliore tui parte superstes eris.
 Marmora Messalae findit caprificus et audax
 Dimidios Crispi mulio ridet equos: 10
 At chartis nec fata nocent et saecula prosunt,
 Solaque non norunt haec monumenta mori.'

XIX.

Nec doctum satis et parum severum,
 Sed non rusticulum nimis libellum
 Facundo mea Plinio Thalia
 I perfer: brevis est labor peractae
 Altum vincere tramitem Suburae. 5
 Illic Orpheia protinus videbis
 Vdi vertice lubricum theatri
 Mirantisque feras avemque regis,
 Raptum quae Phryga pertulit Tonanti;
 Illic parva tui domus Pedonis 10
 Caelata est aquilae minore pinna.
 Sed ne tempore non tuo disertam
 Pulses ebria ianuam, videto:
 Totos dat tetricae dies Minervae,
 Dum centum studet auribus virorum 15
 Hoc quod saecula posterique possint
 Arpinis quoque comparare chartis.
 Seras tutior ibis ad lucernas:
 Haec hora est tua, cum furit Lyaeus,
 Cum regnat rosa, cum madent capilli: 20
 Tunc me vel rigidi legant Catones.

XXXIII.

Simplicior priscis, Munati Galle, Sabinis,
 Cecropium superas qui bonitate senem,
 Sic tibi consoceri claros retinere penates
 Perpetua natae det face casta Venus:
 Vt tu, si viridi tinctos aerugine versus 5
 Forte malus livor dixerit esse meos,
 Vt facis, a nobis abigas, nec scribere quemquam
 Talia contendas carmina, qui legitur.
 Hunc servare modum nostri novere libelli,
 Parcere personis, dicere de vitiis. 10

XXXV.

Omnes Sulpiciam legant puellae,
 Vni quae cupiunt viro placere;
 Omnes Sulpiciam legant mariti,
 Vni qui cupiunt placere nuptae.
 Non haec Colchidos adserit furorem, 5
 Diri prandia nec refert Thyestae;
 Scyllam, Byblida nec fuisse credit:
 Sed castos docet et probos amores,
 Lusus, delicias facetiasque.
 Cuius carmina qui bene aestimarit, 10
 Nullam dixerit esse nequiores,
 Nullam dixerit esse sanctiores.
 Tales Egeriae iocos fuisse
 Vdo crediderim Numae sub antro.
 Hac condiscipula vel hac magistra. 15
 Esses doctior et pudica, Sappho:
 Sed tecum pariter simulque visam
 Durus Sulpiciam Phaon amaret.
 Frustra: namque ea nec Tonantis uxor
 Nec Bacchi nec Apollinis puella 20
 Erepto sibi viveret Caleno.

XXXVI.

Improba Massiliae quidquid fumaria cogunt,
 Accipit aetatem quisquis ab igne cadus,
 A te, Munna, venit: miseris tu mittis amicis
 Per freta, per longas toxica saeva vias;
 Nec facili pretio, sed quo contenta Falerni
 Testa sit aut cellis Setia cara suis.
 Non venias quare tam longo tempore Romam,
 Haec puto causa tibi est, ne tua vina bibas.

5

XXXVII.

Iuris et aequarum cultor sanctissime legum,
 Veridico Latium qui regis ore forum,
 Municipi, Materne, tuo veterique sodali
 Callaëcum mandas siquid ad Oceanum —
 An Laurentino turpis in litore ranas
 Et satius tenues ducere credis acos,
 Ad sua captivum quam saxa remittere mullum,
 Visus erit libris qui minor esse tribus?
 Et fatuam summa cenare pelorida mensa
 Quosque tegit levi cortice concha brevis,
 Ostrea Baianis quam non liventia testis,
 Quae domino pueri non prohibente vorent?
 Hic olidam clamorosus ages in retia vulpem
 Mordebitque tuos sordida praeda canis:
 Illic piscoso modo vix educta profundo
 Impedient lepores umida lina meos. —
 Dum loquor, ecce redit sporta piscator inani,
 Venator capta maele superbus adest:
 Omnis ab urbano venit ad mare cena macello.
 Callaëcum mandas siquid ad Oceanum.

5

10

15

20

XXXIX.

Consule te Bruto quod iuras, Lesbia, natam,
 Mentiris. Nata es, Lesbia, rege Numa?
 Sic quoque mentiris. Namque, ut tua saccula narrant,
 Ficta Prometheo diceris esse luto.

XLVI.

Omnia vis belle, Matho, dicere. Dic aliquando
Et bene; dic neutrum; dic aliquando male.

XLVII.

Vitam quae faciant beatiorum,
Iucundissime Martialis, haec sunt:
Res non parta labore, sed relictæ;
Non ingratus ager, focus perennis;
Lis numquam, toga rara, mens quieta; 5
Vires ingenuae, salubre corpus;
Prudens simplicitas, pares amici;
Convictus facilis, sine arte mensa;
Nox non ebria, sed soluta curis;
Non tristis torus et tamen pudicus; 10
Somnus, qui faciat brevis tenebras:
Quod sis, esse velis nihilque malis;
Summum nec metuas diem nec optes.

L.

Frangat Idumaeas tristis Victoria palmas,
Plange, Favor, saeva pectora nuda manu;
Mutet Honor cultus, et iniquis munera flammis
Mitte coronatas, Gloria maesta, comas.
Heu facinus! prima fraudatus, Scorpe, iuventa 5
Occidis et nigros tam cito iungis equos.
Curribus illa tuis semper properata brevisque
Cur fuit et vitae tam prope meta tuae?

LI.

Sidera iam Tyrius Phrixiei respicit agni
Taurus et alternum Castora fugit hiems;
Ridet ager, vestitur humus, vestitur et arbor,
Ismarium paelex Attica plorat Ityn.
Quos, Faustine, dies, quales tibi Roma recessus 5
Abstulit! o soles, o tunicata quies!

O nemus, o fontes solidumque madentis arenae
 Litus et aequoreis splendidus Anxur aquis,
 Et non unius spectator lectulus undae,
 Qui videt hinc puppis fluminis, inde maris! 10
 Sed nec Marcelli Pompeianumque, nec illic
 Sunt triplices thermae, nec fora iuncta quater,
 Nec Capitolini summum penetrale Tonantis,
 Quaeque nitent caelo proxima templa suo.
 Dicere te lassum quotiens ego credo Quirino: 15
 'Quae tua sunt, tibi habe: quae mea, redde mihi.'

LIV.

Mensas, Ole, bonos ponis, sed ponis opertas.
 Ridiculum est: possum sic ego habere bonas.

XCVI.

Saepe loquar nimium gentis quod, Avite, remotas,
 Miraris, Latia factus in urbe senex,
 Auriferumque Tagum sitiam patriumque Salonem
 Et repetam saturae sordida rura casae.
 Illa placet tellus, in qua res parva beatum 5
 Me facit et tenuis luxuriantur opes:
 Pascitur hic, ibi pascit ager; tepet igne maligno
 Hic focus, ingenti lumine lucet ibi;
 Hic pretiosa fames conturbatorque macellus,
 Mensa ibi divitiis ruris operta sui; 10
 Quattuor hic aestate togae pluresve teruntur,
 Autumnis ibi me quattuor una tegit.
 I, cole nunc reges, quidquid non praestat amicus
 Cum praestare tibi possit, Avite, locus.

Book XI.

VI.

Vnetis falciferi senis diebus,
 Regnator quibus imperat fritillus,
 Versu ludere non laborioso
 Permittis, puto, pilleata Roma.

Risisti; licet ergo, non vetamur. 5
 Pallentes procul hinc abite curae;
 Quidquid venerit obvium, loquamur
 Morosa sine cogitatione.
 Misce dimidios, puer, trientes,
 Quales Pythagoras dabat Neroni, 10
 Misce, Dindyne, sed frequentiores:
 Possum nil ego sobrius; bibenti
 Succurrent mihi quindecim poetae.
 Da nunc basia, sed Catulliana:
 Quae si tot fuerint, quot ille dixit, 15
 Donabo tibi Passerem Catulli.

XIII.

Quisquis Flaminiam teris, viator,
 Noli nobile praeterire marmor.
 Urbis deliciae salesque Nili,
 Ars et gratia, lusus et voluptas,
 Romani decus et dolor theatri 5
 Atque omnes Veneres Cupidinesque
 Hoc sunt condita, quo Paris, sepulcro.

XIV.

Heredes, nolite brevem sepelire colonum:
 Nam terra est illi quantulacumque gravis.

Book XII.

III.

Ad populos mitti qui nuper ab urbe solebas,
 Ibis, io, Romam nunc, peregrine liber,
 Auriferi de gente Tagi tetricique Salonis,
 Ad patrios manes quae mihi terra potens.
 Non tamen hospes eris, nec iam potes advena dici, 5
 Cuius habet fratres tot domus alta Remi.
 Iure tuo veneranda novi pete limina templi,
 Reddita Pierio sunt ubi tecta choro.

Vel si malueris, prima gradiere Subura;
 Atria sunt illic consulis alta mei: 10
 Laurigeros habitat facundus Stella penates,
 Clarus Ianthæe Stella sititor aquae;
 Fons ibi Castalius vitreo torrente superbit,
 Vnde novem dominas saepe bibisse ferunt:
 Ille dabit populo patribusque equitique legendum, 15
 Nec nimium siccis perleget ipse genis.
 Quid titulum poscis? versus duo tresve legantur,
 Clamabunt omnes te, liber, esse meum.

IV.

Quod Flacco Varioque fuit summoque Maroni
 Maecenas, atavis regibus ortus eques,
 Gentibus et populis hoc te mihi, Prisce Terenti,
 Fama fuisse loquax chartaque dicet anus.
 Tu facis ingenium, tu, si quid posse videmur; 5
 Tu das ingenuæ ius mihi pigritiæ.

LII.

Tempora Pieria solitus redimire corona,
 Nec minus adtonitis vox celebrata reis,
 Hic situs est, hic ille tuus, Sempronia, Rufus,
 Cuius et ipse tui flagrat amore cinis.
 Dulcis in Elysio narraris fabula campo, 5
 Et stupet ad raptus Tyndaris ipsa tuos:
 Tu melior quæ deserto raptore redisti
 Illa virum voluit nec repetita sequi.
 Audit et Iliacos ridet Menelaus amores:
 Absolvit Phrygium vestra rapina Parin. 10
 Accipient olim cum te loca læta piorum,
 Non erit in Stygia notior umbra domo;
 Non aliena videt, sed amat Proserpina raptas:
 Iste tibi dominam conciliabit amor.

LIII.

Nummi cum tibi sint opesque tantæ,
 Quantas civis habet, Paterne, rarus,

Largiris nihil incubasque gazae,
 Vt magnus draco quem canunt poetae
 Custodem Scythici fuisse luci. 5
 Sed causa, ut memoras et ipse iactas,
 Dirae filius est rapacitatis.
 Ecquid tu fatuos rudisque quaeris,
 Inludas quibus auferasque mentem?
 Huic semper vitio pater fuisti. 10

LX.

Martis alumne dies, roseam quo lampada primum
 Magnaque siderei vidimus ora dei,
 Si te rure coli viridesque pudebit ad aras,
 Qui fueras Latia cultus in urbe mihi:
 Da veniam, servire meis quod nolo Kalendis, 5
 Et qua sum genitus, vivere luce volo.
 Natali pallere suo, ne calda Sabello
 Desit; et ut liquidum potet Alauda merum,
 Turbida sollicito transmittere Caecuba sacco;
 Atque inter mensas ire, redire suas; 10
 Excipere hos illos et tota surgere cena
 Marmora calcantem frigidiora gelu:
 Quae ratio est, haec sponte sua perferre patique,
 Quae te si iubeat rex dominusque, neges?

XCII.

Saepe rogare soles, qualis sim, Prisce, futurus,
 Si fiam locuples simque repente potens.
 Quemquam posse putas mores narrare futuros?
 Dic mihi, si fias tu leo, qualis eris?

XCIV.

Scribebamus epos; coepisti scribere: cessi,
 Aemula ne starent carmina nostra tuis.
 Transtulit ad tragicos se nostra Thalia cothurnos
 Aptasti longum tu quoque syrma tibi.

Fila lyrae movi Calabris exulta Camenis:

5

Plectra rapis nobis, ambitiose, nova.

Audemus saturas: Lucilius esse laboras.

Ludo levis elegos: tu quoque ludis idem.

Quid minus esse potest? epigrammata fingere coepi:

Hinc etiam petitur iam mea palma tibi.

10

Elige, quid nolis—quis enim pudor, omnia velle?—

Et si quid non vis, Tucca, relinque mihi.

Book XIV.

Apophoreta.

CLXXXV.

Accipe facundi Culicem, studiose, Maronis,

Ne nucibus positis *arma virumque* legas.

CLXXXVI.

Quam brevis inmensum cepit membrana Maronem!

Ipsius et vultus prima tabella gerit.

CLXXXVIII.

Si comes ista tibi fuerit membrana, putato

Carpere te longas cum Cicerone vias.

CLXXXIX.

Cynthia—facundi carmen iuvenale Properti—

Accepit famam, non minus ipsa dedit.

CXC.

Pellibus exiguis artatur Livius ingens,

Quem mea non totum bibliotheca capit.

CXCI.

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,

Primus Romana Crispus in historia.

CXCIII.

Vssit amatorem Nemesis lasciva Tibullum,
In tota iuvit quem nihil esse domo.

CXCIV.

Sunt quidam, qui me dicant non esse poetam:
Sed qui me vendit bibliopola putat.

CXCv.

Tantum magna suo debet Verona Catullo,
Quantum parva suo Mantua Vergilio.

IVVENALIS

OUR knowledge of the life of Decimus Junius Juvenalis is based upon a contemporary inscription, found near his native town, Aquinum (in Latium), and upon twelve brief 'vitae.' But the information given by these, though abundant, is too conflicting and untrustworthy to admit of anything more than approximate data, the poems themselves, unfortunately, furnishing but scanty biographical material.

Juvenal was born about 60 A.D., and in early life followed the career of a soldier, serving with the rank of a military tribune in Britain, possibly also in Africa and other places. Subsequently he seems to have settled down in Rome as an active rhetorician, and it is as such only that Martial knows him. About the close of Domitian's reign (96 A.D.), he appears to have returned to his native town, where, as the inscription records, he occupied the highest municipal offices. The tradition of Juvenal's exile, though abundantly attested, contains too many irreconcilable discrepancies to be accepted as authentic. He died about 140 A.D., in the reign of Antoninus Pius.

Juvenal seems not to have begun his satires until well advanced in life. We possess in all sixteen, the last however, owing to an accidental mutilation in the MSS., being but a fragment. They are all unquestionably genuine, the ingenious attempt of O. Ribbeck to prove the spuriousness of a number of them being an acknowledged failure.

The contents of these satires are best described in the poet's own words (1.85 f.): *Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas, Gaudia, discursus, nostri farrago libelli est*; and he avers that an honest indignation at the appalling degeneracy of society was the inciting motive of

his verse. Juvenal paints in lurid colors. Not a ray of sunshine illumines his pages, not a trace of humor relieves the oppressive gloom. But, as in the case of Persius, it was this very air of righteous protest that won for the 'Juvenalis ethicus' the enthusiastic plaudits of the Middle Ages, and even upon the modern reader his satires, like Tacitus's histories, leave an indelible impression, in spite of their rhetorical elaboration and meretricious coloring, qualities apparently incompatible with sincerity of conviction and fidelity of portraiture.

The best commentaries are those of Mayor (Cambridge), vol. I.⁴ (1886), II.² (1878), but exclusive of Satires II. and VI.; and of L. Friedländer, 2 vols. (Leipzig, 1895).

deveho - carry off
 pellicula ae - fleece
 jaculo - hurl
 ornus - mountain ash
 platanus - plane trees

111- 157, 58-125, 126-189, 190-23
232 - 267, 268. 314

IVVENALIS

Satire I.: Reasons for composing satires.

✓ Semper ego auditor tantum? numquamne reponam,
Vexatus toties rauci Theseïde Cordi?
Impune ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic elegos? impune diem consumpserit ingens
Telephus aut summi plena iam margine libri,
Scriptus et in tergo, necdum finitus, Orestes?
Nota magis nulli, domus est sua, quam mihi lucus
Martis et Aeoliis vicinum rupibus antrum cave rock
Vulcani; quid agant venti, quas torqueat umbras tortue
Aeacus, unde alius furtivae devehat aurum 10
Pelliculae, quantas iaculetur Monychus ornos,
Frontonis platani convulsaeque marmora clamant
Semper et adsiduo ruptae lectore columnae: shattered
Expectes eadem a summo minimoque poeta. Sent
Et nos ergo manum ferulae subduximus, et nos
Consilium dedimus Sullae, privatus ut altum with de
Dormiret. Stulta est clementia, cum tot ubique
Vatibus occurras, periturae parcere chartae.
Cur tamen hoc potius libeat decurrere campo
Per quem magnus equos Auruncae flexit alumnus, 20
Si vacat ac placidi rationem admittitis, edam.
Cum tener uxorem ducat spado, Maevia Tuscum
Figat aprum et nuda teneat venabula mamma:
Patricios omnis opibus cum provocet unus
Quo tondente gravis iuveni mihi barba sonabat, 25
Cum pars Niliacae plebis, cum verna Canopi
Crispinus, Tyrias umero revocante lacernas,

Ventilet aestivum digitis sudantibus aurum
 Nec suffere queat maioris pondera gemmae,
 Difficile est satiram non scribere. ~~Nam quis iniquae~~ 30
 Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se,
 Causidici nova cum veniat lectica Mathonis
 Plena ipso, post hunc magni delator amici
 Et cito rapturus de nobilitate comesa
 Quod superest, quem Massa timet, quem munere palpat 35
 Carus et a trepido Thymele submissa Latino;
 Cum te submoveant qui testamenta merentur
 Noctibus, in caelum quos evehit optima summi
 Nunc via processus, vetulae vesica beatae?
 Vnciolam Proculeius habet, sed Gillo deuncem, 40
 Partis quisque suas, ad mensuram inguinis heres.
 Accipiat sane mercedem sanguinis et sic
 Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem,
 Aut Lugudunensem rhetor dicturus ad aram.
 Quid referam, quanta siccum iecur ardeat ira, 45
 Cum populum gregibus comitum premit hic spoliator
 Pupilli prostantis, et hic damnatus inani
 Iudicio? quid enim salvis infamia nummis?
 Exul ab octava Marius bibit et fruitur dis
 Iratis, at tu victrix provincia ploras. 50
 Haec ego non credam Venusina digna lucerna?
 Haec ego non agitem? sed quid magis? Heracleas
 Aut Diomedearum aut mugitum labyrinthi
 Et mare percutsum puero fabrumque volantem,
 Cum leno accipiat moechi bona, si capiendi 55
 Ius nullum uxori, doctus spectare lacunar,
 Doctus et ad calicem vigilantibus stertere naso?
 Cum fas esse putet curam sperare cohortis
 Qui bona donavit praesepibus et caret omni
 Maiorum censu, dum pervolat axe citato 60
 Flaminiam puer Automedon? nam lora tenebat
 Ipse, lacernatae cum se iactaret amicae.
 Nonne libet medio ceras implere capaces
 Quadrivio, cum iam sexta cervice feratur,
 Hinc atque inde patens ac nuda paene cathedra 65

Et multum referens de Maecenate supino,
 Signator falsi qui se lautum atque beatum
 Exiguis tabulis et gemma fecerit uda?
 Occurrit matrona potens, quae molle Calenum
 Porrectura viro miscet sitiente rubetam
 Instituitque rudis melior Lucusta propinquas
 Per famam et populum nigros ~~efferre maritos~~.

70

Aude aliquid brevibus Gyaris et carcere dignum,
 Si vis esse aliquid: probitas laudatur et alget.
 Criminibus debent hortos, praetoria, mensas,
 Argentum vetus et stantem extra pocula caprum.
 Quem patitur dormire nurus corruptor avarae,
 Quem sponsae-turpes et praetextatus adulter?
 Si natura negat, facit indignatio versum
 Qualemcunque potest, qualis ego vel Cluvienus.

75

Ex quo Deucalion nimbis tollentibus aequor
 Navigio montem ascendit, sortisque poposcit,
 Paulatimque anima caluerunt mollia saxa
 Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas,
 Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
 Gaudia, discursus, nostri farrago libelli est.

80

Et quando uberior vitiorum copia? quando
 Maior avaritiae patuit sinus? alea quando
 Hos animos? neque enim loculis comitantibus itur
 Ad casum tabulae, posita sed luditur arca.

90

Proelia quanta illic dispensatore videbis
 Armigero. Simplexne furor sestertia centum
 Perdere et horrenti tunicam non reddere servo?
 Quis totidem erexit villas, quis fercula septem
 Secreto cenavit avus?

95

Nam de tot pulchris et latis orbibus et tam
 Antiquis una comedunt patrimonia mensa.
 Nullus iam parasitus erit. Sed quis ferat istas
 Luxuriae sordis? quanta est gula quae sibi totos
 Ponit apros, animal propter convivium natum?
 Poena tamen praesens, cum tu deponis amictus
 Turgidus, et crudus pavonem in balnea portas.
 Hinc subitae mortes atque intestata senectus,

137

140

Et nova nec tristis per cunctas fabula cenas
Ducitur iratis plaudendum funus amicis.

145

✓ Nil erit ulterius quod nostris moribus addat
Posteritas, eadem facient cupientque minores,
Omne in praecipiti vitium stetit. Vtere velis,
Totos pande sinus. Dices hic forsitan: 'Vnde
Ingenium par materiae? unde illa priorum
Scribendi quodcumque animo flagrante liberet
Simplicitas? "cuius non audeo dicere nomen?"
Quid refert dictis ignoscat Mucius an non?"

sails

150

please-

expose Pone Tigellinum: taeda lucebis in illa

155

Qua stantes ardent qui fixo pectore fumant,
Et latum media sulcum deducit arena.'

Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur *carry*

it's Pensilibus plumis atque illinc despiciet nos?—

'Cum veniet contra, digito compesce labellum: *restrainer*
Accusator erit qui verbum dixerit: "hic est."

Securus licet Aenean Rutulumque ferocem
Committas, nulli gravis est percussus Achilles

brought for Aut multum quaesitus Hylas urnamque secutus;
w red Ense velut stricto quotiens Lucilius ardens

pitcher

165

Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus, tacita *wire* sudant *heart* praecordia culpa.

quiet

Inde irae et lacrimae. Tecum prius ergo voluta
Haec animo ante tubas; galeatum sero duelli
Paenitet.' Experiar quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

170

Satire III.: Life in Rome.

✓ Quamvis digressu veteris confusus amici,
Laudo tamen, vacuis quod sedem figere Cumis *fix*
Destinet atque unum civem donare Sibyllae.

disturbed

Ianua Baiarum est, et gratum litus amoeni
Secessus. Ego vel Prochytae praepono Suburae.

5

Nam quid tam miserum, tam solum vidimus, ut non
Deterius credas horrere incendia, lapsus

worse

Tectorum adsiduos ac mille pericula saevae
 Urbis et Augusto recitantis mense poetas?
 Sed dum tota domus reda componitur una,
 Substitit ad veteres arcus madidamque Capenam.
 Hic ubi nocturnae Numa constituebat amicae—
 Nunc sacri fontis nemus et delubra locantur
 Iudaeis, quorum cophinus faenumque supellex,
 Omnis enim populo mercedem-pendere iussa est
 Arbor et eiectis mendicat silva Camenis—
 In vallem Egeriae descendimus et speluncas
 Dissimilis veris: quanto praesentius esset
 Numen aquis, viridi si margine cluderet undas
 Herba nec ingenuum violarent marmora tofum.

Hic tunc Vmbricius: 'Quando artibus,' inquit, 'honestis
 Nullus in urbe locus, nulla emolumenta laborum,
 Res hodie minor est, here quam fuit, atque eadem cras
 Deteret exiguis aliquid, proponimus illuc
 Ire, fatigatas ubi Daedalus exuit alas,
 Dum nova canities, dum prima et recta senectus,
 Dum superest Lachesi quod torqueat, et pedibus me
 Porto meis, nullo dextram subeunte bacillo.

Cedamus patria. Vivant Artorius istic
 Et Catulus, maneant qui nigrum in candida vertunt,
 Quis facile est aedem conducere, flumina, portus,
 Siccandam eluviem, portandum ad busta cadaver,
 Et praeberet caput domina venale sub hasta.
 Quondam hi cornicines et municipalis arenae
 Perpetui comites, notaeque per oppida buccae
 Munera nunc edunt, et verso pollice vulgus
 Cum iubet, occidunt populariter; inde reversi
 Conducunt foricas, et cur non omnia? cum sint,
 Quales ex humili magna ad fastigia rerum
 Extollit, quotiens voluit Fortuna iocari.
 Quid Romae faciam? mentiri nescio; librum,
 Si malus est, nequeo laudare et poscere; motus
 Astrorum ignoro; funus promittere patris
 Nec volo nec possum; ranarum viscera numquam
 Inspexi; ferre ad nuptam quae mittit adulter,

wagon 10

hay
pay rent
free of chargesurround
natural

sin

25

stuff

30

black
white

35

cheer
upturned thumb

40

jes
Cannstlie.

death

45

drainage of sewers / rushing in - tomb / cadaver - corpse
 venelose - offered for sale / fastigium i. n. pinnacle.
 ranace frog

Quae mandat, norunt alii; me nemo ministro
Fur erit, atque ideo nulli comes exeo, tamquam
Mancus et extinctae corpus non utile dextrae.

Quis nunc diligitur nisi, conscius et cui fervens
Aestuat occùltis animus semperque taceñdis?

Nil tibi se debere putat, nil conferet umquam,
Participem qui te secreti fecit honesti:

Carus erit Verri, qui Verrem tempore quo vult
Accusare potest. Tanti tibi non sit, opaci

Omnis arena Tagi, quodque in mare volvitur aurum, 55

Vt somno careas ponendaque praemia sumas Take
Tristis, et a magno semper timearis amico. ✓

✓ Quae nunc divitibus gens acceptissima nostris,

Et quos praecipue fugiam, properabo fateri, I will hasten to confess 60

Nec pudor obstat. Non possum ferre, Quirites,

Graecam urbem; quamvis quota portio faecis Achaei?

long. Iam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,

Et linguam et mores et cum tibi chine chordas

Oblicas nec non gentilia tympana secum

Vexit et ad circum iussas prostare puellas. 65

Ite, quibus grata est picta lupa barbara mitra:

Rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,

Et ceromatico fert niceteria collo!

Hic alta Sicyone, ast hic Amydone relictæ,

Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus aut Alabandis, 70

Esquilias dictumque petunt a vimine collem,

Viscera magnarum-domuum dominique-futuri.

Ingenium-velox, audacia perdita, sermo

Promptus et Isaeo torrentior. Ede, quid illum 75

Esse putes? quemvis hominem secum adtulit ad nos:

Grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,

Augur, schoenobates, medicus, magus: omnia novit

Graeculus esuriens; in coelum, iusseris, ibit.

In summa, non Maurus erat neque Sarmata nec Thrax 80

Qui sumpsit pinnas, mediis sed natus Athenis.

Horum ego non fugiam conchyliæ? me prior ille

Signabit fultusque toro meliore recumbet,

Advectus Romam quo pruna et cottona vento?

*his furis - thif. / mancus - a um - unarmed.
epicus - a um - lady / faecis faecis f. rabble
trechedipnum i. - super alabast*

*transl. secret
50 though*

could be fused.

long.

formed

schwit

†

Vsque adeo nihil est, quod nostra infantia caelum
 Hausit Aventini, bacca nutrita Sabina? 85
Quid quod adulandi gens prudentissima laudat
 Sermonem indocti, faciem deformis amici,
 Et longum invalidi collum cervicibus aequat
 Herculis Antaeum procul a tellure tenentis,
 Miratur vocem angustam, qua deterius nec 90
 Ille sonat, quo mordetur gallina marito?
 Haec eadem licet et nobis laudare: sed illis
 Creditur. An melior, cum Thaïda sustinet aut cum
 Vxorem comoedus agit vel Dorida nullo
 Cultam palliolo? mulier nempe ipsa videtur, 95
 Non persona loqui; vacua et plana omnia dicas
 Infra ventriculum et tenui distantia rima.
 Nec tamen Antiochus nec erit mirabilis illic
 Aut Stratocles aut cum molli Demetrius Haemo:
 Natio comoeda est. Rides: maiore cachinno 100
 Concutitur; flet, si lacrimas conspexit amici,
 Nec dolet; igniculum brumae si tempore poscas,
 Accipit endromidem; si dixeris "aestuo," sudat.
 Non sumus ergo pares: melior, qui semper et omni
 Nocte dieque potest aliena sumere vultum 105
 A facie, iactare manus, laudare paratus,
 Si bene ructavit, si rectum minxit amicus,
 Si trulla inverso crepitum dedit aurea fundo.
 Praeterea sanctum nihil est nec ab inguine tutum:
 Non matrona laris, non filia virgo, neque ipse 110
 Sponsus levis adhuc, non filius ante pudicus;
 Horum si nihil est, aviam resupinat amici.
 Scire volunt secreta domus atque inde timeri.
 Et quoniam coepit Graecorum mentio, transire
 Gymnasia atque audi facimus maioris abollae: 115
 Stoicus occidit Baream delator amicum
 Discipulumque senex ripa nutritus in illa,
 Ad quam Gorgonei delapsa est pinna caballi!
 Non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
 Protogenes aliquis vel Diphilus aut Hermarchus, 120
 Qui gentis vitio numquam partitur amicum,

Solus habet; nam cum facilem stillavit in aurem
Exiguum de naturae patriaeque veneno,
Limine submoveor, perierunt tempora longi
Servitii; nusquam minor est iactura clientis.

125

Quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod
Pauperis hic meritum, si curet nocte togatus
Currere, cum praetor lictorem impellat et ire
Praecipitem iubeat, dudum vigilantibus orbis,
Ne prior Albinam et Modiam conlega salutet?
Divitis hic servo cludit latus ingenuorum
Filius; alter enim, quantum in legione tribuni
Accipiunt, donat Calvinae vel Catienae,
Vt semel aut iterum super illam palpitet; at tu,
Cum tibi restiti facies scorti placet, haeres
Et dubitas alta Chionen deducere sella.

135

Da testem Romae tam sanctum, quam fuit hospes
Numinis Idaei, procedat vel Numa vel qui
Servavit trepidam flagranti ex aede Minervam:

Protinus ad censum; de moribus ultima fiet

140

Quaestio: "quot pascit servos? quot possidet agri
Iugera? quam multa magnaue paropside cenat?"

Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet et fidei; iures licet et Samothracum

Et nostrorum aras, contemnere fulmina pauper
Creditur atque deos, dis ignoscentibus ipsis.

Quid quod materiam praebet causasque iocorum
Omnibus hic idem, si foeda et scissa lacerna,

Si toga sordidula est et rupta calceus alter

Pelle patet, vel si consuto vulnere crassum

Atque recens linum ostendit non una cicatrix?

Nil habet infelix paupertas durius in se,

Quam quod ridiculos homines facit. "Exeat," inquit,

"Si pudor est, et de pulvino surgat equestri;

Cuius res legi non sufficit, et sedeant hic

Lenonum pueri quocumque ex fornice nati;

Hic plaudat nitidi praeconis filius inter

Pinnirapi cultos iuvenes iuvenesque lanistae:"

Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.

155

*manipuli in gladiator
amatae - traint of "
concomitum um belingta publico cive*

Quis gener hic placuit censu minor atque puellae 160

downy Sarcinulis impar? quis pauper scribitur heres?

Quando in consilio est aedilibus? agmine facto, *with aedile*

Debuerant olim tenuis ^{miserate} migrasse Quiritis. *indeignant*

Haud facile emergunt quorum virtutibus obstat

Res angusta domi, sed Romae durior illis 165

Conatus: magno hospitium miserabile, magno *leaving*

Servorum ventres, et frugi cenula magno.

forced with dish Fictilibus cenare pudet, quod turpe negabis

Translatus subito ad Marsos mensamque Sabellam

Contentusque illic Veneto duroque cucullo. *coarse garment* 170

Pars magna Italiae est, si verum admittimus in qua

sub on Nemo togam sumit, nisi mortuus. Ipsa dierum

Festorum herboso colitur si quando theatro

Maiestas, tandemque redit ad pulpita notum

Exodium, cum personae pallentis hiatum *open mouth* 175

farce In gremio matris formidat rusticus infans:

scandal Aequalis habitus illic similisque videbis

Orchestram et populum; clari velamen honoris *apparal*

Sufficiunt tunicae summis aedilibus albae.

Hic ultra viris habitus nitor, hic aliquid plus 180

Quam satis est interdum aliena sumitur arca. *taken from*

Commune id vitium est; hic vivimus ambitiosa

Paupertate omnes. Quid te moror? omnia Romae

price Cum pretio. Quid das, ut Cossum aliquando salutes?

Vt te respiciat clauso Veiento labello? 185

drawn Ille metit barbam, crinem hic deponit amati:

drawn Plena domus libis venalibus; accipe et istud

undign Fermentum tibi habe: praestare tributa clientes *pay*

Cogimur et cultis augere peculia servis. *←*

Quis timet aut timuit gelida Praeneste ruinam, 190

wooded hill Aut positis nemorosa inter iuga Volsiniis aut

sleeping Simplicibus Gabiis aut proni Tiburis arce?

heels on proper Nos urbem colimus tenui tibicine fultam

Magna parte sui; nam sic labentibus obstat

Vilicus et veteris rimae cum textit hiatum, 195

Securos pendente iubet dormire ruina.

Vivendum est illic, ubi nulla incendia, nulli

Nocte metus. Iam poscit aquam, iam frivola transfert
Vcalegon, tabulata tibi iam tertia fumant:

Tu nescis; nam si gradibus trepidatur ab imis,

Vltimus ardebit quem tegula sola tuetur

A pluvia, molles ubi reddunt ova columbae.

Lectus erat Codro Procula minor, urceoli sex,

Ornamentum abaci nec non et parvulus infra

Cantharus et recubans sub eodem marmore Chiro,

Iamque vetus Graecos servabat cista libellos,

Et divina Opici rodebant carmina mures.

Nil habuit Codrus; quis enim negat? et tamen illud

Perdidit infelix totum nihil. Vltimus autem

Aerumnae cumulus, quod nudum et frusta rogantem

Nemo cibo, nemo hospitio tectoque invabit.

Si magna Asturici cecidit domus, horrida mater,

Pullati proceres, differt vadimonia praetor;

Tunc gemimus casus urbis, tunc odimus ignem.

Ardet adhuc, et iam accurrit qui marmora donet,

Conferat impensas: hic nuda et candida signa,

Hic aliquid praeclarum Euphranoris et Polycliti,

Hic Asianorum vetera ornamenta deorum,

Hic libros dabit et forulos mediamque Minervam,

Hic modium argenti. Meliora ac plura reponit

Persicus orborum lautissimus et merito iam

Suspectus, tamquam ipse suas incenderit aedis.

Si potes ayelli circensibus, optima Sorae

Aut Fabrateriae domus aut Frusinone paratur,

Quanti nunc tenebras unum condycis in annum.

Hortulus hic puteusque brevis nec reste movendus

In tenuis plantas facili deffunditur haustu.

Vive bidentis amans et culti vilicus horti,

Vnde epulum possis centum dare Pythagoreis.

Est aliquid, quocumque loco, quocumque recessu,

Vnius sese dominum fecisse lacertae.

Plurimus hic aeger moritur vigilando, sed ipsum

Languorem peperit cibus imperfectus et haerens

Ardenti stomacho; nam quae meritoria somnum

Admittunt? magnis opibus dormitur in urbe.

200

205

210

215

220

225

230

235

Inde caput morbi; redarum transitus arto
 Vicorum inflexu et stantis convicia mandrae *abundant*
 Eripient somnum Druso vitulisque marinis. *sea calms*
 Si vocat officium, turba cedente vehetur
 Dives et ingenti curret super ora Liburna, 240
 Atque obiter leget aut scribet vel dormiet intus;
 Namque facit somnum clausa lectica fenestra. *letter*
 Ante tamen veniet: nobis properantibus obstat
 Vnda prior, magno populus premit agmine lumbos, *loins*
 Qui sequitur; ferit hic cubito, ferit assere duro 245
 Alter, at hic tignum capiti incutit, ille metretam. *abdomen*
 Pinguia crura luto; planta mox undique magna
 Calcor et in digito clavus mihi militis haeret.
 Nonne vides, quanto celebretur sportula fumo?
 Centum convivae, sequitur sua quemque culina. *Kitchen* 250
 Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res
 Impositas capiti, quas recto vertice portat
 Servulus infelix et cursu ventilat ignem. *fans*
 Scinduntur tunicae sartae modo; longa coruscat *quiver*
 Serraco veniente abies atque altera pinum 255
 Plaustra vehunt; nutant alte populoque minantur.
 Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat
 Axis et eversum fudit super agmina montem,
 Quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
 Invenit? obtritum vulgi perit omne cadaver 260
 More animae; domus interea secura patellas
 Iam lavat et bucca foculum excitat et sonat unctis
 Strigilibus et pleno componit lintea gutto! *level* *crust*
 Haec inter pueros varie properantur: at ille *letter*
 Iam sedet in ripa tetrumque novicius horret 265
 Porthmea, nec sperat caenosi gurgitis alnum
 Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

Respice nunc alia ac diversa pericula noctis:
 Quod spatium tectis sublimibus, unde cerebrum
 Testa ferit, quotiens rimosa et curta fenestris 270
 Vasa cadunt, quanto percussum pondere signent
 Et laedant silicem. Possis ignavus haberi
 Et subiti casus improvidus, ad cenam si

Intestatus eas; adeo tot fata, quot illa
 Nocte patent vigiles te praetereunte fenestrae. 275
 Ergo optes votumque feras miserabile tecum,
 Vt sint contentae patulas defundere pelves. *emptying*
 Ebrius ac petulans qui nullum forte cecidit,
 Dat poenas, noctem patitur lugentis amicum *lamenting*
 Pelidae, cubat in faciem, innox deinde supinus; 280
 Ergo non aliter poterit dormire, quibusdam
 Somnum rixa facit. Sed quamvis improbus annis
 Atque mero fervens cavet hunc quem coccina laena *Carle*
 Vitari iubet et comitum longissimus ordo, *clara*
 Multum praeterea flammaram et aenea lampas, 285
 Me, quem luna solet deducere, vel breve lumen
 Candelae cuius dispenso et tempero filum, *wick*
 Contemnit. Miserae cognosce proemia rixae, *preclude*
 Si rixa est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum. *am beaten*
 Stat contra starique iubet, parere necesse est; 290
 Nam quid agas, cum te furiosus cogat et idem
 Fortior? "Vnde venis?" exclamat, "cuius aceto, *Scouring*
 Cuius conche tumes? quis tecum sectile porrum *clipped hair*
 Sutor et elixi vervecis labra comedit? *leiled sheep's head*
 Nil mihi respondes? aut dic aut accipe calcem. *kick* 295
 Ede ubi consistas; in qua te quaero proseucha?" *legging*
 Dicere si temptes aliquid tacitusve recedas,
 Tantumdem est: feriunt pariter, vadimonia deinde *trial*
 Irati faciunt. Libertas pauperis haec est:
 Pulsatus rogat et pugnīs concisus adorat, 300
 Vt liceat paucis cum dentibus inde reverti.
 Nec tamen haec tantum metuas. Nam qui spoliēt te
 Non derit clausis domibus postquam omnis ubique
 Fixa catenatae siluit compago tabernae.
 Interdum et ferro subitus grassator agit rem; *footpad* 305
 Armato quotiens tutae custode tenentur
 Et Pomptina palus et Gallinaria pinus,
 Sic inde huc omnes tamquam ad vivaria currunt.
 Qua fornace graves, qua non incude catenae?
 Maximus in vinclis ferri modus, ut timeas, ne
 Vomer deficiat, ne marrae et sarcula desint.

Felices proavorum atavos, felicia dicas
 Secula quae quondam sub regibus atque tribunis
 Viderunt uno contentam carcere Romam.

His alias poteram et pluris subnectere causas: 315
 Sed iumenta vocant, et sol inclinat, eundum est;
 Nam mihi conmotam iam dudum mulio virga
 Adnuit. Ergo vale nostri memor, et quotiens te
 Roma tuo refici properantem reddet Aquino,
 Me quoque ad Helvinam Cererem vestramque Dianam 320
 Converte a Cumis. Satirarum ego, ni pudet illas,
 Adiutor gelidos veniam caligatus in agros.'

Satire VII.: The position of poets.

Et spes et ratio studiorum in Caesare tantum.
 Solus enim tristis hac tempestate Camenas
 Respexit, cum iam celebres notique poetae
 Balneolum Gabiis, Romae conducere furnos
 Temptarent, nec foedum alii nec turpe putarent 5
 Praecones fieri, cum desertis Aganippes
 Vallibus esuriens migraret in atria Clio.
 Nam si Pieria quadrans tibi nullus in umbra
 Ostendatur, ames nomen victumque Machaerae
 Et vendas potius, commissa quod auctio vendit 10
 Stantibus, oenophorum, tripodes, armaria, cistas,
 Alcithoen Pacci, Thebas et Terea Fausti.
 Hoc satius, quam si dicas sub indice, "vidi,"
 Quod non vidisti; faciant equites Asiani
 Quamquam et Cappadoces, faciant equites Bithyni et 15
 Altera quos nudo traducit Gallia talo.
 Nemo tamen studiis indignum ferre laborem
 Cogetur posthac, nectit quicumque canoris
 Eloquium vocale modis laurumque momordit.
 Hoc agite, o iuvenes, circumspicit et stimulat vos 20
 Materiamque sibi ducis indulgentia quaerit.
 Si qua aliunde putas rerum speranda tuarum
 Praesidia atque ideo croceae membrana tabellae

Impletur, lignorum aliquid posce ocius et quae
 Componis, dona Veneris, Telesine, marito, 25
 Aut clude et positos tinea pertunde libellos.
 Frange miser calamum vigilataque proelia dele,
 Qui facis in parva sublimia carmina cella,
 Vt dignus venias hederis et imagine macra.
 Spes nulla ulterior; didicit iam dives avarus 30
 Tantum admirari, tantum laudare disertos,
 Vt pueri Iunonis avem. Sed defluit aetas
 Et pelagi patiens et cassidis atque ligonis.
 Taedia tunc subeunt animos, tunc seque suamque
 Terpsichoren odit facunda et nuda senectus. 35
 Accipe nunc artis. Ne quid tibi conferat iste
 Quem colis et Musarum et Apollinis aede relictā,
 Ipse facit versus atque uni cedit Homero
 Propter mille annos; et si dulcedine famae
 Succensus recites, maculosas conmodat aedis: 40
 Haec longe ferrata domus servire iubetur,
 In qua sollicitas imitatur ianua portas.
 Seit dare liberos extrema in parte sedentis
 Ordinis et magnas comitum disponere voces:
 Nemo dabit regum, quanti subsellia constant 45
 Et quae conducto pendent anabathra tigillo
 Quaeque reportandis posita est orchestra cathedris.
 Nos tamen hoc agimus tenuique in pulvere sulcos
 Ducimus et litus sterili versamus aratro.
 Nam si discedas, laqueo tenet ambitiosi 50
 Consuetudo mali; tenet insanabile multos
 Scribendi cacoethes et aegro in corde senescit.
 Sed vatem egregium cui non sit publica vena,
 Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
 Comuni feriat carmen triviale moneta, 55
 Hunc, qualem nequeo monstrare et sentio tantum,
 Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
 Impatiens, cupidus silvarum aptusque bibendis
 Fontibus Aonidum. Neque enim cantare sub antro
 Pierio thyrsusque potest contingere maesta 60
 Paupertas atque aeris inops, quo nocte dieque

Corpus eget: satur est, cum dicit Horatius 'euhoe.'
 Quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
 Vexant et dominis Cirrhae Nysaeque feruntur
 Pectora vestra, duas non admittentia curas? 65
 Magnae mentis opus nec de Iodice paranda
 Adtonitae, currus et equos faciesque deorum
 Adspicere et qualis Rutulum confundat Erinys.
 Nam si Vergilio puer et tolerabile desset
 Hospitium, caderent omnes a crinibus hydri, 70
 Surda nihil gerneret grave buccina: poscimus, ut sit
 Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno
 Cuius et alveolos et laenam pignerat Atreus?
 Non habet infelix Numitor quod mittat amico:
 Quintillae quod donet habet: nec defuit illi, 75
 Vnde emeret multa pascendum carne leonem
 Iam domitum; constat leviori belua sumptu
 Nimirum et capiunt plus intestina poetae.
 Contentus fama iaceat Lucanus in hortis
 Marmoreis, at Serrano tenuique Saleio 80
 Gloria quantalibet quid erit, si gloria tantum est?
 Curritur ad vocem iucundam et carmen amicae
 Thebaidos, laetam cum fecit Statius urbem
 Promisitque diem; tanta dulcedine captos
 Adficit ille animos tantaque libidine vulgi 85
 Auditur; sed cum fregit subsellia versu,
 Esurit, intactam Paridi nisi vendit Agauen.
 Ille et militiae multis largitur honorem,
 Semenstri digitos vatum circumligat auro.
 Quod non dant procures, dabit histrio. Tu Camerinos 90
 Et Baream, tu nobilium magna atria curas?
 Praefectos Pelopea facit, Philomela tribunos.
 Haud tamen invidas vati quem pulpita pascunt.
 Quis tibi Maecenas, quis hunc erit aut Proculius
 Aut Fabius? quis Cotta iterum, quis Lentulus alter? 95
 Tunc par ingenio pretium, tunc utile multis
 Pallere et vinum toto nescire Decembri.

Vester porro labor fecundior, historiarum
 Scriptores? petit hic plus temporis atque olei plus,

Nullo quippe modo millensima pagina surgit 100
 Omnibus et crescit multa damnosa papyro;
 Sic ingens rerum numerus iubet atque operum lex.
 Quae tamen inde seges? terrae quis fructus apertae?
 Quis dabit historico, quantum daret acta legenti?
 'Sed genus ignavum, quod lecto gaudet et umbra.' 105
 Dic igitur, quid causidicis civilia praestent
 Officia et magno comites in fasce libelli.
 Ipsi magna sonant, sed tum, cum creditor audit
 Praecipue, vel si tetigit latus acrior illo
 Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen. 110
 Tunc inmensa cavi spirant mendacia folles
 Conspuiturque sinus: veram deprendere messem
 Si libet, hinc centum patrimonia causidicorum,
 Parte alia solum russati pone Lacertae.
 Consedere duces, surgis tu pallidus Ajax 115
 Dicturus dubia pro libertate bubulco
 Iudice. Rumpe miser tensum iecur, ut tibi lasso
 Figantur virides, scalarum gloria, palmae.
 Quod vocis pretium? siccus petasunculus et vas
 Pelamydum aut veteres, Maurorum epimenia, bulbi 120
 Aut vinum Tiberi devectum, quinque lagonae.
 Si quater egisti, si contigit aureus unus,
 Inde cadunt partes ex foedere pragmaticorum.
 Aemilio dabitur quantum licet, et melius nos
 Egimus. Huius enim stat currus aeneus, alti 125
 Quadriunges in vestibulis, atque ipse feroci
 Bellatore sedens curvatum hastile minatur
 Eminus et statua meditaturo proelia lusca.
 Sic Pedito conturbat, Matho deficit, exitus hic est
 Tongilii, magno cum rhinocerote lavari 130
 Qui solet et vexat lutulenta balnea turba
 Perque forum iuvenes longo premit asserere Maedos,
 Empturns pueros, argentum, murrina, villas;
 Spondet enim Tyrio staltaria purpura filo.
 Et tamen est illis hoc utile. Purpura vendit 135
 Causidicum, vendunt amethystina; convenit illis
 Et strepitu et facie maioris vivere census,

Sed finem impensae non servat prodiga Roma.
Fidimus eloquio? Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens. 140
Respicit haec primum qui litigat, an tibi servi
Octo, decem comites, an post te sella, togati
Ante pedes. Ideo conducta Paulus agebat
Sardonyche atque ideo pluris quam Gallus agebat,
Quam Basilus. Rara in tenui facundia panno. 145
Quando licet Basilo flentem producere matrem?
Quis bene dicentem Basilum ferat? accipiat te
Gallia vel potius nutricula causidicorum
Africa, si placuit mercedem ponere linguae.
Declamare doces: o ferrea pectora Vetti, 150
Cum perimit saevos classis numerosa tyrannos.
Nam quaecumque sedens modo legerat, haec eadem stans
Perferet atque eadem cantabit versibus isdem;
Occidit miseros crambe repetita magistros.
Quis color et quod sit causae genus atque ubi summa 155
Quaestio, quae veniant diversae forte sagittae,
Nosse volunt omnes, mercedem solvere nemo.
'Mercedem adpellas? quid enim scio?' 'Culpa docentis
Scilicet arguitur, quod laeva parte mamillae
Nil salit Arcadico iuveni, cuius mihi sexta 160
Quaque die miserum dirus caput Hannibal implet,
Quidquid id est de quo deliberat, an petat urbem
A Cannis, an post nimbos et fulmina cautus
Circumagat madidas a tempestate cohortes.
Quantum vis stipulare et protinus accipe, quid do, 165
Vt toties illum pater audiat?' haec alii sex
Vel plures uno conclamant ore sophistae
Et veras agitant litis raptore relicto;
Fusa venena silent, malus ingratusque maritus,
Et quae iam veteres sanant mortaria caecos. 170
Ergo sibi dabit ipse rudem, si nostra movebunt
Consilia, et vitae diversum iter ingreditur,
Ad pugnam qui rhetorica descendit ab umbra,
Summula ne pereat, qua vilis tessera venit
Frumenti. Quippe haec merces lautissima. Tempta, 175

Chrysogonus quanti doceat vel Polio quanti
 Lautorum pueros, artem scindens Theodori.
 Balnea sescentis et pluris porticus in qua
 Gestetur dominus, quoties pluit—anne serenum
 Expectet spargatque luto iumenta recenti? 180
 Hic potius, namque hic munda nitet ungula mulae.
 Parte alia longis Numidarum fulta columnis
 Surgat et algentem rapiat cenatio solem.
 Quanticumque domus, veniet qui fercula docte
 Componat, veniet qui pulmentaria condit. 185
 Hos inter sumptus sestertia Quintiliano,
 Vt multum, duo sufficient; res nulla minoris
 Constabit patri quam filius. ‘Vnde igitur tot
 Quintilianus habet saltus?’ Exempla novorum
 Fatorum transi: felix et pulcher et acer, 190
 Felix et sapiens et nobilis et generosus,
 Adpositam nigrae lunam subtexit alutae;
 Felix orator quoque maximus et iaculator,
 Et si perfrixit, cantat bene. Distat enim quae
 Sidera te excipiant modo primos incipientem 195
 Edere vagitus et adhuc a matre rubentem.
 Si Fortuna volet, fies de rhetore consul;
 Si volet haec eadem, fies de consule rhetor.
 Ventidius quid enim? quid Tullius? anne aliud quam
 Sidus et occulti miranda potentia fati? 200
 Servis regna dabunt, captivis fata triumphum.
 Felix ille tamen corvo quoque rarior albo.
 Paenituit multos vanae sterilisque cathedrae,
 Sicut Lysimachi probat exitus atque Secundi
 Carrinatis; et hunc inopem vidistis, Athenae, 205
 Nil praeter gelidas ausae conferre cicutas.
 Di, maiorum umbris tenuem et sine pondere terram,
 Spirantisque crocos et in urna perpetuum ver
 Qui praeceptorem sancti voluere parentis
 Esse loco. Metuens virgae iam grandis Achilles 210
 Cantabat patriis in montibus et cui non tunc
 Eliceret risum citharoedi cauda magistri,
 Sed Rufum atque alios caedit sua quemque inventus,

Rufum, quem toties Ciceronem Allobroga dixit.

Quis gremio Celadi doctique Palaemonis adfert 215

Quantum grammaticus meruit labor? et tamen ex hoc

Quodcumque est, minus est autem quam rhetoris aera,

Discipuli custos praemordet acoenonoetus,

Et qui dispensat, frangat sibi. Cede, Palaemon,

Et patere inde aliquid decrescere, non aliter quam 220

Institor hibernae tegetis niveique cadurci,

Dummodo non pereat mediae quod noctis ab hora

Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sederet

Qui docet obliquo lanam deducere ferro;

Dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas, 225

Quot stabant pueri, cum totus decolor esset

Flaccus et haereret nigro fuligo Maroni.

Rara tamen merces quae cognitione tribuni

Non egeat. Sed vos saevas imponite leges,

Vt praeceptorum verborum regula constet, 230

Vt legat historias, auctores noverit omnis

Tamquam unguis digitosque suos, ut forte rogatus

Dum petit aut thermas aut Phoebi balnea, dicat

Nutricem Anchisae, nomen patriamque novercae

Anchemoli; dicat, quot Acestes vixerit annis, 235

Quot Siculi Phrygibus vini donaverit urnas.

Exigite, ut mores teneros ceu pollice ducat,

Vt si quis cera vultum facit; exigite, ut sit

Et pater ipsius coetus, ne turpia ludant,

Ne faciant vicibus. Non est leve tot puerorum 240

Observare manus oculosque in fine trementis.

‘Haec,’ inquit, ‘cura, sed cum se verterit annus,

Accipe, victori populus quod postulat, aurum.’

Satire X.: The vanity of human wishes.

Omnibus in terris quae sunt a Gadibus usque

Auroram et Gangem, pauci dinoscere possunt

Vera bona atque illis multum diversa, remota

Erroris nebula. Quid enim ratione timemus

Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te 5
 Conatus non paeniteat votique peracti?
 Evertere domos totas optantibus ipsis
 Di faciles; nocitura toga, nocitura petuntur
 Militia; torrens dicendi copia multis
 Et sua mortifera est facundia, viribus ille 10
 Confisus periit admirandisque lacertis,
 Sed plures nimia congesta pecunia cura
 Strangulat et cuncta exuperans patrimonia census,
 Quanto delphinis ballaena Britannica maior.
 Temporibus diris igitur iussuque Neronis 15
 Longinum et magnos Senecae praedivitis hortos
 Clausit et egregias Lateranorum obsidet aedis
 Tota cohors: rarus venit in cenacula miles.
 Pauca licet portes argenti vascula puri
 Nocte iter ingressus gladium contunque timebis 20
 Et mota ad lunam trepidabis arundinis umbra:
 Cantabit vacuus coram latrone viator.
 Prima fere vota et cunctis notissima templis
 Divitiae, crescant ut opes, ut maxima toto
 Nostra sit arca foro. Sed nulla aconita bibuntur 25
 Fictilibus; tunc illa time, cum pocula sumes
 Gemmata et lato Setinum ardebit in auro.
 Iamne igitur laudas quod de sapientibus alter
 Ridebat, quotiens de limine moverat unum
 Protuleratque pedem, flebat contrarius auctor? 30
 Sed facilis cuivis rigidi censura cachinni:
 Mirandum est unde ille oculis suffecerit umor.
 Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
 Democritus, quamquam non essent urbibus illis
 Praetextae, trabeae, fasces, lectica, tribunal. 35
 Quid si vidisset praetorem curribus altis
 Extantem et medii sublimem pulvere circi
 In tunica Iovis et pictae Sarrana ferentem
 Ex umeris aulaea togae magnaeque coronae
 Tantum orbem, quanto cervix non sufficit ulla? 40
 Quippe tenet sudans hanc publicus et, sibi consul
 Ne placeat, curru servus portatur eodem.

Da nunc et volucrem, sceptro quae surgit eburno,
 Illinc cornicines, hinc praecedentia longi
 Agminis officia et niveos ad frena Quiritis, 45
 Defossa in loculios quos sportula fecit amicos.
 Tum quoque materiam risus invenit ad omnis
 Occursus hominum, cuius prudentia monstrat
 Summos posse viros et magna exempla daturus
 Vervecum in patria crassoque sub aere nasci. 50

Ridebat curas nec non et gaudia vulgi,
 Interdum et lacrimas, cum Fortunae ipse minaci
 Mandaret laqueum mediumque ostenderet unguem. 1

Ergo supervacua aut vel perniciosa putentur,
 Propter quae fas est genua incērare deorum? 55

Quosdam praecipitat subiecta potentia magnae
 Invidiae, mergit longa atque insignis honorum
 Pagina. Descendunt statuae restemque secuntur,

Ipsas deinde rotas bigarum impacta securis
 Caedit et inmeritis franguntur crura caballis, 60

Iam strident ignes, iam follibus atque caminis
 Ardet adoratum populo caput et crepat ingens
 Seianus, deinde ex facie toto orbe secunda secunda
 Fiunt urceoli, pelves, sartago, matellae.

Pone domi laurus, duc in Capitolia magnum
 Cretatumque bovem: Seianus ducitur unco 65

Spectandus, gaudent omnes. 'Quae labra, quis illi
 Vultus erat. Numquam, si quid mihi credis, amavi
 Hunc hominem. Sed quo cecidit sub crimine? quisnam
 Delator quibus indicis, quo teste probavit?' 70

Nil horum; verbosa et grandis epistula venit
 A Capreis. 'Bene habet; nil plus interrogo. Sed quid
 Turba Remi?' Sequitur fortunam ut semper et odit
 Damnatos. Idem populus, si Nortia Tusco

Favisset, si oppressa foret secunda senectus 75
 Principis, hac ipsa Seianum diceret hora

Augustum. Iam pridem, ex quo suffragia nulli

Vendimus, effudit curas; nam qui dabat olim
 Imperium, fascis, legiones, omnia, nunc se
 Continet atque duas tantum res anxius optat, 80

Panem et circenses. 'Perituros audio multos.'
 Nil dubium, magna est fornacula. 'Pallidulus mi
 Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram;
 Quam timeo, victus ne poenas exigat Aiax
 Vt male defensus. Curramus praecipites et,
 Dum iacet in ripa, calcemus Caesaris hostem. 85
 Sed videant servi, ne quis neget et pavidum in ius Lepore
 Cervice obstricta dominum trahat.' Hi sermones the Caesar
 Tunc de Seiano, secreta haec murmura vulgi.
 Visne salutari sicut Seianus, habere 90
 Tantundem atque illi summas donare curulis,
 Illum exercitibus praeponere, tutor haberi pass per
 Principis, angusta Caprearum in rupe sedentis
 Cum grege Chaldaeo? vis certe pila, cohortes,
 Egregios equites et castra domestica, quidni why can 95
 Haec cupias? et qui nolunt occidere quemquam,
 Posse volunt. Sed quae praeclara et prospera tanti,
 Vt rebus laetis par sit mensura malorum?
 Huius qui trahitur praetextam sumere mavis,
 An Fidenarum Gabiorumque esse potestas 100
 Et de mensura ius dicere, vasa minora
 Frangere, pannosus vacuis aedilis Vlubris?
 Ergo quid optandum foret, ignorasse fateris
 Seianum; nam qui nimios optabat honores
 Et nimias poscebat opes, numerosa parabat 105
 Excelsae turris tabulata, unde altior esset
 Casus, et impulsae praeceps inmane ruinae.
 Quid Crassos, quid Pompeios evertit et illum,
 Ad sua qui domitos deduxit flagra Quiritis?
 Summus nempe locus nulla non arte petitus, 110
 Magnaque numinibus vota exaudita malignis.
 Ad generum Cereris sine caede ac vulnere pauci
 Descendunt, reges et sicca morte tyranni.

Eloquium ac famam Demosthenis aut Ciceronis
 Incipit optare et totis Quinquatribus optat 115
 Quisquis adhuc uno parcam colit asse Minervam,
 Quem sequitur custos angustae vernula capsae.
 Eloquio sed uterque perit orator, utrumque

Largus et exundans leto dedit ingenii fons.

Ingenio manus est et cervix caesa, nec umquam

Sanguine caudidici maduerunt rostra pusilli.

'O fortunatam natam me consule Romam.'

Antoni gladios potuit contemnere, si sic

Omnia dixisset. Ridenda poemata malo,

Quam te conspicuae, divina Philippica, famae,

Volueris a prima quae proxima. Saevus et illum

Exitus eripuit quem mirabantur Athenae,

Torrentem et pleni moderantem frena theatri.

Dis ille adversis genitus fatoque sinistro,

Quem pater ardentis massae fuligine lippus

A carbone et forcipibus gladiosque paranti

Incude et luteo Vulcano ad rhetora misit.

Bellorum exuviae, truncis adfixa tropaeis

Lorica, et fracta de casside buccula pendens,

Et curtum temone iugum, victaeque triremis

Aplustre, et summo tristis captivus in arcu

Humanis maiora bonis creduntur. Ad hoc se

Romanus Graiusque et barbarus induperator

Erexit: causas discriminis atque laboris

Inde habuit; tanto maior famae sitis est quam

Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam,

Praemia si tollas? patriam tamen obruit olim

Gloria paucorum, et laudis titulique cupido

Haesuri saxis cinerum custodibus ad quae

Discutienda valent sterilis mala robora fici,

Quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepulcris.

Expende Hannibalem: quot libras in duce summo

Invenies? hic est quem non capit Africa Mauro

Percussa Oceano Niloque admota tepenti,

Rursus ad Aethiopum populos altosque elephantos?

Additur imperiis Hispania, Pyrenaeum

Transilit. Opposuit natura Alpemque nivemque:

Diducit scopulos et montem rumpit aceto.

Iam tenet Italiam, tamen ultra pergere tendit.

'Actum,' inquit, 'nihil est, nisi Poeno milite portas

Frangimus et media vexillum pono Subura.'

120

125

130

135

140

145

150

155

truncated

top
for such tropes

adverb

the force

power power

145

+

O qualis facies et quali digna tabella,
 Cum Gaetula ducem portaret bellua luscum.
 Exitus ergo quis est? o gloria! vincitur idem *there*
 Nempe et in exilium praeceps fugit atque ibi magnus 160
 Mirandusque cliens sedet ad praetoria regis,
 Donec Bithyno libeat vigilare tyranno. *awake.*
 Finem animae quae res humanas miscuit olim,
 Non gladii, non saxa dabunt nec tela, sed ille
 Cannarum vindex et tanti sanguinis ultor 165
 Anulus. I demens et saevas curre per Alpīs,
 Vt pueris placeas et declamatio fias. *become a school boy*
 Vnus Pellaeo iuveni non sufficit orbis;
 Aestuat infelix angusto limite mundi,
 Vt Gyari clausus scopulis parvaque Seripho;
 Cum tamen a figulis munitam intraverit urbem, *brick layer* 170
 Sarcophago contentus erit. Mors sola fatetur,
 Quantula sint hominum corpuscula. Creditur olim
 Velificatus Athos et quidquid Graecia mendax
 Andet in historia, constratum classibus isdem 175
 Subpositumque rotis solidum mare, credimus altos
 Defecisse amnis epotaque flumina Medo
 Prandente et madidis cantat quae Sostratus alis; *wing*
 Ille tamen qualis rediit Salamine relictā, *taken by*
 In Corum atque Eurum solitus saevire flagellis *Themistocles* 180
 Barbarus Aeolio numquam hoc in carcere passos,
 Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigaeum—*Napoli*
 Mitius id sane, quod non et stigmatē dignum
 Credidit; huic quisquam vellet servire deorum?
 Sed qualis rediit? nempe una nave, cruentis 185
 Fluctibus ac tarda per densa cadavera prora.
 Haec totiens optata exegit gloria poenas. *pay for*
 'Da spatium vitae, multos da, Iuppiter, annos,'
 Hoc recto vultu, solum hoc et pallidus optas.
 Sed quam continuis et quantis longa senectus 190
 Plena malis. Deformem et taetrum ante omnia vultum
 Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem
 Pendentesque genas et talis adspice rugas
 Qualis, umbriferos ubi pandit Thabraca saltus,

In vetula scalpit iam mater simia bucca. 195
 Plurima sunt iuvenum discrimina, pulchrior ille
 Hoc atque ille alio, multum hic robustior illo:
 Vna senum facies. Cum voce trementia membra
 Et iam leve caput madidique infantia nasi,
 Frangendus ⁴misero gingiva panis inermi; 200
 Vsque adeo gravis uxori natisque sibique, *offensive*
 Vt captatori moveat fastidia Cosso. #
 Non eadem vini atque cibi torpente palato
 Gaudia. # Nam coitus iam longa oblivio, vel si
 Coneris, iacet exiguus cum ramice nervus 205
 Et, quamvis tota palpetur nocte, iacebit.
 Anne aliquid sperare potest haec inguinis aegri
 Canities? quid quod merito suspecta libido est
 Quae Venerem adfectat sine viribus? # Adspice partis
 Nunc damnum alterius. Nam quae cantante voluptas, 210
 Sit licet eximius, citharoedo sive Seleuco
 Et quibus aurata mos est fulgere lacerna? *clash trimmed with*
 Quid refert, magni sedeat qua parte theatri *what matters*
 Qui vix cornicines exaudiet atque tubarum
 Concentus? clamore ^{need}opus est, ut sentiat auris *senew*. 215
 Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas.
 Praeterea minimus gelido iam corpore sanguis
 Febre calet sola, circumscilit agmine facto
 Morborum omne genus. Quorum si nomina quaeras,
 Promptius expediam, quot amaverit Oppia moechos, 220
 Quot Themison aegros autumno occiderit uno,
 Quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
 Pupillos, quot longa viros exsorbeat uno
 Maura die, quot discipulos inclinet Hamillus;
 Percurram citius, quot villas possideat nunc, 225
 Quo tondente gravis iuveni mihi barba sonabat.
 Ille umero, hic lumbis, hic coxa debilis; ambos
 Perdidit ille oculos et luscis invidet; huius
 Pallida labra cibum accipiunt digitis alienis,
 Ipse ad conspectum cenae diducere rictum 230
 Suetus hiat tantum ceu pullus hirundinis ad quem
 Ore volat pleno mater ieiuna. Sed omni

Membrorum damno maior dementia quae nec
 Nomina servorum nec vultum adgnoscit amici *recolligit* 235
revisus Cum quo praeterita cenavit nocte, nec illos,
 Quos genuit, quos eduxit. Nam codice saevo *wice-*
 Heredes vetat esse suos, bona tota feruntur
 Ad Phialen; tantum artificis valet halitus oris,
 Quod steterat multis in carcere fornicis annis.
 Vt vigeant sensus animi, ducenda tamen sunt 240
 Funera natorum, rogos adspiciendus amatae
 Coniugis et fratris plenaeque sororibus urnae.
 Haec data poena diu viventibus, ut renovata *grief.*
 Semper clade domus, multis in luctibus inque *horroribus*
 Perpetuo, maerore et nigra veste senescant. *z* 245
 Rex Pylus, magno si quidquam credis Homero,
 Exemplum vitae fuit a cornice secundae.
 Felix nimirum qui tot per secula mortem
 Distulit atque suos iam dextra computat annos,
 Quique novum totiens mustum bibit. Oro, parumper 250
 Adtendas, quantum de legibus ipse queratur
 Fatorum et nimio de stamine, cum videt acris
 Antilochi barbam ardentem, cum quaerit ab omni
 Quisquis adest socius, cur haec in tempora duret,
 Quod facinus dignum tam longo admiserit aevo. 255
 Haec eadem Peleus, raptum cum luget Achillen,
 Atque alius cui fas Ithacum lugere natantem.
 Incolumi Troia Priamus venisset ad umbras
 Assaraci magnis sollemnibus, Hectore funus
 Portante ac reliquis fratrum cervicibus inter 260
 Iliadum lacrimas, ut primos edere planctus
 Cassandra inciperet scissaque Polyxena palla,
 Si foret extinctus diverso tempore, quo non
 Coeperat audaces Paris aedificare carinas.
 Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit 265
 Eversa et flammis Asiam ferroque cadentem.
 Tunc miles tremulus posita tulit arma tiara
 Et ruit ante aram summi Iovis, ut vetulus bos,
 Qui domini cultris tenue et miserabile collum
 Praebet ab ingrato iam fastiditus aratro. 270

Exitus ille utcumque hominis, sed torva canino
 Latravit rictu quae post hunc vixerat uxor.
 Festino ad nostros et regem transeo Ponti
 Et Croesum quem vox iusti facunda Solonis
 Respicere ad longae iussit spatia ultima vitae. 275
 Exilium et carcer Minturnarumque paludes
 Et mendicatus victa Carthagine panis
 Hinc causas habuere. Quid illo cive tulisset
 Natura in terris, quid Roma beatius umquam,
 Si circumducto captivorum agmine et omni 280
 Bellorum pompa animam exhalasset opimam,
 Cum de Teutonico vellet descendere curru?
 Provida Pompeio dederat Campania febris
 Optandas, sed multae urbes et publica vota
 Vicerunt, igitur Fortuna ipsius et urbis 285
 Servatum victo caput abstulit. Hoc cruciatu
 Lentulus, hac poena caruit ceciditque Cethegus
 Integer, et iacuit Catilina cadavere toto.

Formam optat modico pueris, maiore puellis
 Murmure, cum Veneris fanum videt, anxia mater 290
 Vsque ad delicias votorum. 'Cur tamen,' inquit,
 'Conripias? pulchra gaudet Latona Diana.'
 Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
 Ipsa habuit, cuperet Rutilae Verginia gibbum
 Accipere atque suam Rutilae dare. Filius autem 295
 Corporis egregii miseros trepidosque parentes
 Semper habet; rara est adeo concordia formae
 Atque pudicitiae. Sanctos licet horrida mores
 Tradiderit domus ac veteres imitata Sabinos,
 Praeterea castum ingenium vultumque modesto 300
 Sanguine ferventem tribuat natura benigna
 Larga manu—quid enim puero conferre potest plus
 Custode et cura natura potentior omni?—
 Non licet esse viro. Nam prodiga conruptoris
 Improbilas ipsos audet temptare parentes; 305
 Tanta in muneribus fiducia. Nullus ephebum
 Deformem saeva castravit in arce tyrannus,
 Nec praetextatum rapuit Nero loripedem nec

Strumosum atque utero pariter gibboque tumentem.
 I nunc et iuvenis specie lactare tui quem 310
 Maiora expectant discrimina: fiet adulter
 Publicus et poenas metuet quascumque mariti
 Irati debet, nec erit felicior astro
 Martis, ut in laqueos numquam incidat. Exigit autem
 Interdum ille dolor plus quam lex ulla dolori 315
 Concessit; necat hic ferro, secat ille cruentis
 Verberibus, quosdam moechos et mugilis intrat.
 Sed tuus Endymion dilectae fiet adulter
 Matronae. Mox cum dederit Servilia nummos,
 Fiet et illius quam non amat, exuet omnem 320
 Corporis ornatum; quid enim ulla negaverit udis
 Inguinibus, sive est haec Oppia sive Catulla;
 Deterior totos habet illic femina mores.
 'Sed casto quid forma nocet?' Quid profuit immo
 Hippolyto grave propositum, quid Bellerophonti? 325
 Erubuit nempe haec ceu fastidita repulsa,
 Nec Stheneboea minus quam Cressa excanduit, et se
 Concussere ambae. Mulier saevissima tunc est,
 Cum stimulos odio pudor admovet. Elige, quidnam
 Suadendum esse putes cui nubere Caesaris uxor 330
 Destinat. Optimus hic et formosissimus idem
 Gentis patriciae rapitur miser extinguendus
 Messalinae oculis; dudum sedet illa parato
 Flammeolo Tyriusque palam genialis in hortis
 Sternitur et ritu decies centena dabuntur 335
 Antiquo, veniet cum signatoribus auspex.
 Haec tu secreta et paucis commissa putabas:
 Non nisi legitime vult nubere. Quid placeat, dic,
 Ni parere velis, pereundum erit ante lucernas;
 Si scelus admittas, dabitur mora parvula, dum res 340
 Nota urbi et populo contingat principis aurem.
 Dedecus ille domus sciet ultimus; interea tu
 Obsequere imperio, si tanti vita dierum
 Paucorum: quidquid levius meliusque putaris,
 Praebenda est gladio pulchra haec et candida cervix. 345
 Nil ergo optabunt homines? si consilium vis,

Permittes ipsis expendere numinibus, quid
 Conveniat nobis rebusque sit utile nostris.
instead of. Nam pro iucundis, aptissima quaeque dabunt di,
 Carior est illis homo quam sibi. Nos animorum 350
 Impulsu et caeca magnaue cupidine ducti
 Coniugium petimus partumque uxoris, at illis
what kind Notum, qui pueri qualisque futura sit uxor.
 Vt tamen et poscas aliquid, voveasque sacellis *offer.*
 Exta et candiduli divina tomacula porci, 355
may Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.
 Fortem posce animum, mortis terrore carentem
 Qui spatium vitae extremum inter munera ponat
 Naturae, qui ferre queat quoscumque labores,
 Nesciat irasci, cupiat nihil, et potiores *preferable* 360
 Herculis aerumnas credat saevosque labores
 Et Venere et cenis et pluma Sardanapalli.
show. Monstro quod ipse tibi possis dare, semita certe
 Tranquillae per virtutem patet unica vitae.
 Nullum numen habes si sit prudentia, nos te, 365
 Nos facimus, Fortuna, deam, caeloque locamus.

*Satire XIV., 1-106: Educational influence of parents
 upon their children.*

Plurima sunt, Fuscine, et fama digna sinistra
 Et nitidis maculam haesuram figentia rebus,
 Quae monstrant ipsi pueris traduntque parentes.
 Si damnosa senem iuvat alea, ludit et heres
 Bullatus parvoque eadem movet arma fritillo. 5
 Nec melius de se cuiquam sperare propinquo
 Concedet iuvenis, qui radere tubera terrae,
 Boletum condire et eodem iure natantis
 Mergere ficedulas didicit, nebulone parente
 Et cana monstrante gula; cum septimus annus 10
 Transierit puerum, nondum omni dente renato,
 Barbatos licet admoveas mille inde magistros,
 Hinc totidem, cupiet lauto cenare paratu

Semper et a magna non degenerare culina.
 Mitem animum et mores modicis erroribus aequos 15
 Praecipit atque animas servorum et corpora nostra
 Materia constare putat paribusque elementis,
 An saevire docet Rutilus qui gaudet acerbo
 Plagarum strepitu et nullam Sirena flagellis
 Comparat, Antiphates trepidi laris ac Polyphemus, 20
 Tunc felix, quotiens aliquis tortore vocato
 Vritur ardenti duo propter lintea ferro—
 Quid suadet iuveni laetus stridore catenae,
 Quem mire adficiunt inscripta ergastula, carcer?
 Rusticus expectas, ut non sit adultera Largaë 25
 Filia quae numquam maternos dicere moechos
 Tam cito nec tanto poterit contexere cursu,
 Vt non ter decies respiret? conscia matri
 Virgo fuit, ceras nunc hac dictante pusillas
 Implet et ad moechum dat eisdem ferre cinaedis. 30
 Sic natura iubet: velocius et citius nos
 Conrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
 Cum subeunt animos auctoribus. Vnus et alter
 Forsitan haec spernant iuvenes quibus arte benigna
 Et meliore luto finxit praecordia Titan, 35
 Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt
 Et monstrata diu veteris trahit orbita culpae.
 Abstineas igitur damnandis. Huius enim vel
 Vna potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
 Ex nobis geniti, quoniam dociles imitandis 40
 Turpibus ac pravis omnes sumus, et Catilinam
 Quocumque in populo videas, quocumque sub axe,
 Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus umquam.
 Nil dictu foedum visuque haec limina tangat,
 Intra quae pater est; procul, ah procul inde puellae 45
 Lenonum et cantus pernoctantis parasiti.
 Maxima debetur puero reverentia, si quid
 Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos,
 Sed peccaturo obstet tibi filius infans.
 Nam si quid dignum censoris fecerit ira 50
 Quandoque et similem tibi se non corpore tantum

Nec vultu dederit, morum quoque filius et qui
 Omnia deterius tua per vestigia peccet,
 Conripies nimirum et castigabis acerbo
 Clamore ac post haec tabulas mutare parabis? 55
 Vnde tibi frontem libertatemque parentis,
 Cum facias peiora senex vacuumque cerebro
 Iam pridem caput hoc ventosa cucurbita quaerat?
 Hospite venturo, cessabit nemo tuorum.
 ‘Verre pavementum, nitidas ostende columnas, 60
 Arida cum tota descendat aranea tela;
 Hic leve argentum, vasa aspera tergeat alter.’
 Vox domini furit instantis virgamque tenentis.
 Ergo miser trepidas, ne stercore foeda canino
 Atria displiceant oculis venientis amici, 65
 Ne perfusa luto sit porticus, et tamen uno
 Semodio scobis haec emendat servulus unus:
 Illud non agitas, ut sanctam filius omni
 Adspiciat sine labe domum vitioque carentem?
 Gratum est quod patriae civem populoque dedisti, 70
 Si facis ut patriae sit idoneus, utilis agris,
 Vtilis et bellorum et pacis rebus agendis.
 Plurimum enim intererit quibus artibus et quibus hunc tu
 Moribus instituas. Serpente ciconia pullos
 Nutrit et inventa per devia rura lacerta: 75
 Illi eadem sumptis quaerunt animalia pinnis.
 Vultur iumento et canibus crucibusque relictis
 Ad fetus properat partemque cadaveris adfert:
 Hic est ergo cibus magni quoque vulturis et se
 Pascentis, propria cum iam facit arbore nidos. 80
 Sed leporem aut capream famulae Iovis et generosae
 In saltu venantur aves, hinc praeda cubili
 Ponitur: inde autem cum se matura levarit
 Progenies, stimulante fame festinat ad illam
 Quam primum praedam rupto gustaverat ovo. 85
 Aedificator erat Cretonius et modo curvo
 Litore Caietae, summa nunc Tiburis arce,
 Nunc Praenestinis in montibus alta parabat
 Culmina villarum Graecis longeque petitis

Marmoribus vincens Fortunae atque Herculis aedem, 90
 Vt spado vincebat Capitolia nostra Posides.
 Dum sic ergo habitat Cretonius, inminuit rem,
 Fregit opes, nec parva tamen mensura relictæ
 Partis erat. Totam hanc turbavit filius amens,
 Dum meliore novas adtollit marmore villas. 95
 Quidam sortiti metuentem sabbata patrem
 Nil præter nubis et coeli numen adorant,
 Nec distare putant humana carne suillam
 Qua pater abstinuit, mox et præputia ponunt;
 Romanas autem soliti contemnere leges 100
 Iudaicum ediscunt et servant ac metuunt ius,
 Tradidit arcano quodcumque volumine Moyses,
 Non monstrare vias eadem nisi sacra colenti,
 Quaesitum ad fontem solos deducere verpos.
 Sed pater in causa, cui septima quaeque fuit lux 105
 Ignava et partem vitae non adtigit ullam.

On avarice, vss. 107-331.

Sponte tamen iuvenes imitantur cetera, solam
 Inviti quoque avaritiam exercere iubentur.
 Fallit enim vitium specie virtutis et umbra,
 Cum sit triste habitu vultuque et veste severum 110
 Nec dubie tamquam frugi laudetur avarus,
 Tamquam parcus homo et rerum tutela suarum
 Certa magis quam si fortunas servet easdem
 Hesperidum serpens aut Ponticus. Adde quod hunc de
 Quo loquor, egregium populus putat acquirendi 115
 Artificem; quippe his crescunt patrimonia fabris,
 Sed crescunt quocumque modo, maioraque fiunt
 Incende adsidua semperque ardente camino.
 Et pater ergo animi felices credit avaros,
 Qui miratur opes, qui nulla exempla beati 120
 Pauperis esse putat, iuvenes hortatur, ut illa
 Ire viam pergant et eidem incumbere sectae.
 Sunt quaedam vitiorum elementa, his protinus illos

Imbuit et cogit minimas ediscere sordis,
Mox acquirendi docet insatiabile votum. 125
Servorum ventris modio castigat iniquo
Ipse quoque esuriens, neque enim omnia sustinet um-
quam
Mucida caerulei panis consumere frusta,
Hesternum solitus medio servare minutal
Septembri, nec non differre in tempora cenae 130
Alterius conchem aestivam cum parte lacerti
Signatam vel dimidio putrique siluro,
Filaque sectivi numerata includere porri;
Invitatus ad haec aliquis de ponte negabit.
Sed quo divitias haec per tormenta coactas, 135
Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis,
Vt locuples moriaris, egentis vivere fato?
Interea pleno cum turget sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crevit,
Et minus hanc optat qui non habet. Ergo paratur 140
Altera villa tibi; cum rus non sufficit unum,
Et proferre libet finis, maiorque videtur
Et melior vicina seges, mercaris et hanc et
Arbusta et densa montem qui canet oliva.
Quorum si pretio dominus non vincitur ullo, 145
Nocte boves macri lassoque famelica collo
Iumenta ad virides huius mittentur aristas,
Nec prius inde domum quam tota novalia saevos
In ventris abeant, ut credas falcibus actum.
Dicere vix possis, quam multi talia plorent, 150
Et quot venalis iniuria fecerit agros.
Sed qui sermones, quam foeda est buccina famae.
'Quid nocet haec?' inquit, 'tunicam mihi malo lupini
Quam si me toto laudet vicinia pago
Exigui ruris paucissima farra secantem.' 155
Scilicet et morbis et debilitate carebis,
Et luctum et curam effugies, et tempora vitae
Longa tibi posthac fato meliore dabuntur,
Si tantum culti solus possederis agri,
Quantum sub Tatio populus Romanus arabat. 160

Mox etiam fractis aetate ac Punica passis
 Proelia vel Pyrrhum inmanem gladiosque Molossos
 Tandem pro multis vix iugera bina dabantur
 Vulneribus, merces haec sanguinis atque laboris
 Nullis visa umquam meritis minor aut ingratae 165
 Curta fides patriae. Saturabat glebula talis
 Patrem ipsum turbamque casae qua feta iacebat
 Vxor et infantes ludebant quattuor, unus
 Vernula, tres domini, sed magnis fratribus horum
 A scrobe vel sulco redeuntibus altera cena 170
 Amplior et grandes fumabant pultibus ollae.
 Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
 Inde fere scelerum causae, nec plura venena
 Miscnit aut ferro grassatur saepius ullum
 Humanae mentis vitium quam saeva cupido 175
 Inmodici census. Nam dives qui fieri vult,
 Et cito vult fieri; sed quae reverentia legum,
 Quis metus aut pudor est umquam properantis avari?
 'Vivite contenti casulis et collibus istis,
 O pueri!' Marsus dicebat et Hernicus olim 180
 Vestinusque senex, 'panem quaeramus aratro,
 Qui satis est mensis; laudant hoc numina ruris
 Quorum ope et auxilio gratae post munus aristae
 Contingunt homini veteris fastidia quercus.
 Nil vetitum fecisse volet quem non pudet alto 185
 Per glaciem perone tegi, qui submovet euros
 Pellibus inversis; peregrina ignotaque nobis
 Ad scelus atque nefas, quaecumque est, purpura ducit.'
 Haec illi veteres praecepta minoribus. At nunc
 Post finem autumnii media de nocte supinum 190
 Clamosus iuvenum pater excitat: 'Accipe ceras,
 Scribe, puer, vigila, causas age; perlege rubras
 Maiorum leges aut vitem posce libello,
 Sed caput intactum buxo narisque pilosas
 Adnotet et grandis miretur Laelius alas; 195
 Dirue Maurorum adteguas, castella Brigantum,
 Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
 Adferat. Aut longos castrorum ferre labores,

Si piget et trepidum solvunt tibi cornua ventrem
 Cum lituis audita, paris quod vendere possis 200
 Pluris dimidio, nec te fastidia mercis
 Vilius subeant ablegandae Tiberim ultra,
 Neu credas ponendum aliquid discriminis inter
 Vnguenta et corium; lucri bonus est odor ex re
 Qualibet. Illa tuo sententia semper in ore 205
 Versetur, dis atque ipso Iove digna poeta.
 "Vnde habeas, quaerit nemo, sed oportet habere."
 Hoc monstrant vetulae pueris repentibus assae,
 Hoc discunt omnes ante alpha et beta puellae.
 Talibus instantem monitis quemcumque parentem 210
 Sic possem adfari: 'Dic, o vanissime, quis te
 Festinare iubet? meliorem praesto magistro
 Discipulum. Securus abi: vinceris, ut Ajax
 Praeteriit Telamonem, ut Pelea vicit Achilles.
 Parcendum est teneris: nondum implevere medullas 215
 Maturae mala nequitiae. Cum pectere barbam
 Coeperit et longi mucronem admittere cultri,
 Falsus erit testis, vendet periuria summa
 Exigua et Cereris tangens aramque pedemque.
 Elatam iam crede nurum, si limina vestra 220
 Mortifera cum dote subit. Quibus illa premetur
 Per somnum digitis. Nam quae terraque marique
 Adquirenda putas, brevior via conferet illi.
 Nullus enim magni sceleris labor. "Haec ego numquam
 Mandavi," dices olim, "nec talia suasi." 225
 Mentis causa malae tamen est et origo penes te.
 Nam quisquis magni census praecepit amorem.
 Et qui per fraudes patrimonia conduplicari, 228
 Et laevo monitu pueros producit avaros, 229
 Dat libertatem et totas effundit habenas 230
 Curriculo, quem si revoces, subsistere nescit
 Et te contempto rapitur metisque relictis.
 Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
 Permittas; adeo indulgent sibi latius ipsi.
 Cum dicis iuveni stultum qui donet amico, 235
 Qui paupertatem levet adtollatque propinqui,

Et spoliare doces et circumscribere et omni
 Crimine divitias acquirere, quarum amor in te
 Quantus erat patriae Deciorum in pectore, quantum
 Dilexit Thebas, si Graecia vera, Menoeceus, 240
 In quorum sulcis legiones dentibus anguis
 Cum clipeis nascuntur et horrida bella capessunt
 Continuo, tamquam et tubicen surrexerit una.
 Ergo ignem cuius scintillas ipse dedisti,
 Flagrantem late et rapientem cuncta videbis, 245
 Nec tibi parceretur misero, trepidumque magistrum
 In cavea magno fremitu leo tollet alumnus.
 Nota mathematicis genesis tua, sed grave tardas
 Expectare colus: morieris stamine nondum
 Abrupto. Iam nunc opstas et vota moraris, 250
 Iam torquet iuvenem longa et cervina senectus.
 Ocius Archigenen quaere atque eme quod Mithridates
 Composuit, si vis aliam decerpere ficum
 Atque alias tractare rosas, medicamen habendum est,
 Sorbere ante cibum quod debeat et pater et rex.' 255

Monstro voluptatem egregiam cui nulla theatra,
 Nulla aequare queas praetoris pulpita lauti,
 Si spectes, quanto capitis discrimine constant
 Incrementa domus, aerata multus in arca
 Fiscus et ad vigilem ponendi Castora nummi 260
 Ex quo Mars ultor galeam quoque perdidit et res
 Non potuit servare suas. Ergo omnia Florae
 Et Cereris licet et Cybeles aulaea relinquo;
 Tanto maiores humana negotia ludi.
 An magis oblectant animum iactata petauro 265
 Corpora quique solet rectum descendere funem,
 Quam tu, Corycia semper qui puppe moraris
 Atque habitas, coro semper tollendus et austro,
 Perditus ac vilis sacci mercator olentis,
 Qui gaudes pingue antiquae de litore Cretae 270
 Passum et municipes Iovis advexisse lagonas?
 Hic tamen ancipiti figens vestigia planta
 Victum illa mercede parat brumanque famemque
 Illa recte cavet: tu propter mille talenta

Et centum villas temerarius. Adspice portus 275
Et plenum magnis trabibus mare: plus hominum est iam
In pelago. Veniet classis, quocumque vocarit
Spes lucri, nec Carpathium Gaetulaque tantum
Aequora transiliet, sed longe Calpe relictæ
Audiet Herculeo stridentem gurgite solem. 280
Grande operæ pretium est, ut tenso folle reverti
Inde domum possis tumidaque superbus aluta
Oceani monstra et iuvenes vidisse marinos.
Non unus mentis agitat furor: ille sororis
In manibus vultu Eumenidum terretur et igni, 285
Hic bove percusso mugire Agamemnona credit
Aut Ithacum; parcat tunicis licet atque lacernis,
Curatoris eget qui navem mercibus implet
Ad summum latus et tabula distinguitur unda,
Cum sit causa mali tanti et discriminis huius 290
Concisum argentum in titulos faciesque minutas.
Occurrunt nubes et fulgura: 'Solvite funem,'
Frumenti dominus clamat piperisve coempti,
'Nil color hic caeli, nil fascia nigra minatur;
Aestivum tonat.' Infelix hac forsitan ipsa 295
Nocte cadit fractis trabibus, fluctuque premetur
Obrutus et zonam laeva morsuque tenebit.
Sed cuius votis modo non suffecerat aurum,
Quod Tagus et rutila volvitur Pactolus arena,
Frigida sufficient velantis inguina panni 300
Exiguusque cibus, mersa rate naufragus assem
Dum rogat et picta se tempestate tuetur.
Tantis parta malis cura maiore metuque
Servantur. Misera est magni custodia census,
Dispositis praedives hamis vigilare cohortem 305
Servorum noctu Licinus iubet, adtonitus pro
Electro signisque suis Phrygiaque columna
Atque ebore et lata testudine. Dolia nudi
Non ardent Cynici; si fregeris, altera fiet
Cras domus, atque eadem plumbo commissæ manebit. 310
Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui

Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis aequanda pericula rebus.
Nullum numen habes, si sit prudentia; nos te, 315
Nos facimus, Fortuna, deam. Mensura tamen quae
Sufficiat census, si quis me consulat, edam:
In quantum sitis atque fames et frigora poscunt,
Quantum, Epicure, tibi parvis suffecit in hortis,
Quantum Socratici ceperunt ante penates. 320
Numquam aliud natura, aliud sapientia dicit.
Acribus exemplis videor te cludere? misce
Ergo aliquid nostris de moribus, effice summam,
Bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.
Haec quoque si rugam trahit extenditque labellum, 325
Sume duos equites, fac tertia quadringenta.
Si nondum implevi gremium, si panditur ultra,
Nec Croesi fortuna umquam nec Persica regna
Sufficient animo nec divitiae Narcissi,
Indulsit Caesar cui Claudius omnia cuius 330
Paruit imperiis uxorem occidere iusus.

AVSONIVS

DECIMUS MAGNUS AUSONIUS was born at Burdigala (the modern Bordeaux) about 310 A.D. He became the tutor of Gratianus about 360, and on the accession of his pupil to the throne of the Caesars, in 375, had many distinctions conferred upon him, which culminated in the consulship. After the assassination of his imperial patron, in 383, Ausonius retired to his native city, where he died towards the end of the century, highly respected and admired. Though converted to Christianity, he remained thoroughly pagan at heart, having probably embraced the new religion merely for reasons of political expediency.

The prolific poetic activity of Ausonius belongs almost wholly to the period of his retirement. His writings are of the most varied description, including commemorative lines on deceased relatives, the so-called *Parentalia*, composed chiefly in elegiac couplets; the *Commemoratio professorum Burdigalensium*, eulogistic verses in a variety of metres; *Epitaphs* on the principal heroes of the Trojan war, apparently a translation of some Greek original; the *ludus septem sapientum*, in iambic senarii; mnemonic verses on the *Caesares* of Suetonius, and on famous cities; *Technopaegion*, a curious medley, composed entirely in monosyllables; a *Cento nuptialis*, made up of Vergilian lines, etc. But the fame of Ausonius as a poet rests not on these productions, which are chiefly noteworthy for their metrical versatility and dexterity, but solely on the charming descriptive poem, entitled *Mosella*, in which he narrates with much picturesque detail and enthusiasm a trip from Bingen on the Rhine to the mouth of the Moselle, and thence up this river to Trèves.

This idyllic epic was highly extolled by the distinguished Symmachus, an intimate friend of the poet, and it has deservedly not lacked sympathetic and admiring readers ever since.

The most recent commentaries to the *Mosella* are by De la Ville de Mirmont (Bordeaux, 1890), and C. Hosius (Marburg, 1894).

AVSONIVS

I.

Ad lectorem.

Ausonius genitor nobis, ego nomine eodem :
Qui sim, qua secta, stirpe, lare et patria,
Adscripsi, ut nosses, bone vir, quicumque fuisses,
Et notum memori me coleres animo.
Vasates patria est patri, gens Haedua matri 5
De patre, Tarbellis sed genetrix ab Aquis,
Ipse ego Burdigalae genitus: divisa per urbis
Quattuor antiquas stirpis origo meae.
Hinc late fusa est cognatio; nomina multis
Ex nostra, ut placitum, ducta domo veniant: 10
Derivata aliis, nobis ab stemmate primo
Et non cognati, sed genetiva placent.
Sed redeo ad seriem. Genitor studuit medicinae,
Disciplinarum quae dedit una deum.
Nos ad grammaticen studium convertimus et mox 15
Rhetorices etiam, quod satis, adtigimus.
Nec fora non celebrata mihi, sed cura docendi
Cultior, et nomen grammatici merui
Non tam grande quidem, quo gloria nostra subiret
Aemilium aut Scaurum Berytiumve Probum, 20
Sed quo nostratis, Aquitanica nomina, multos
Conlatus, sed non subditus, adspicerem.
Exactisque dehinc per trina decennia fastis
Deservi doctor municipalem operam,
Aurea et Augusti palatia iussus adire 25
Augustam subolem grammaticus docui,

Mox etiam rhetor. Nec enim fiducia nobis
 Vana aut non solidi gloria iudicii.
 Cedo tamen fuerint fama potiore magistri,
 Dum nulli fuerit discipulus melior. 30
 Alcides Atlantis et Aeacides Chironis,
 Paene Iove iste satus, filius ille Iovis,
 Thessaliam Thebasque suos habuere penates:
 At meus hic toto regnat in orbe suo.
 Cuius ego comes et quaestor et, culmen honorum, 35
 Praefectus Gallis et Libyae et Latio
 Et, prior indeptus fascēs Latiamque curulem,
 Consul, conlega posteriore, fui.
 Hic ergo Ausonius: sed tu ne temne, quod ultro
 Patronum nostris te paro carminibus. 40

 MISCELLANEA

Mane iam clarum reserat fenestras,
 Iam strepit nidis vigilax hirundo:
 Tu velut primam mediamque noctem,
 Parmeno, dormis.

Dormiunt glires hiemem perennem, 5
 Sed cibo parcunt: tibi causa somni,
 Multa quod potas nimiaque caedis
 Mole saginam.

Inde nec flexas sonus intrat auris
 Et locum mentis sopor altus urget 10
 Nec coruscantis oculos lacescunt
 Fulgura lucis.

Annua quondam iuveni quietem,
 Noctis et lucis vicibus manentem,
 Fabulae fingunt cui Luna somnos 15
 Continuarit.

Surge, nugator, lacerande virgis:
 Surge, ne longus tibi somnus, unde
 Non times, detur: rape membra molli,
     Parmeno, lecto.

, 20

Fors et haec somnum tibi cantilena
 Sapphico suadet modulata versu?
 Lesbiae depelle modum quietis,
     Acer iambe.

To a skilled stenographer.

Puer, notarum praepetum
 Sollers minister, advola.
 Bipatens pugillar expedi,
 Cui multa fandi copia,
 Punctis peracta singulis,
 Vt una vox absolvitur.
 Ego volvo libros uberes
 Instarque densae grandinis
 Torrente lingua perstrepo:
 Tibi nec aures ambigunt,
 Nec occupatur pagina
 Et mota parce dextera
 Volat per aequor cereum.
 Cum maxime nunc proloquor
 Circumloquentis ambitu,
 Tu sensa nostri pectoris
 Vix dicta iam ceris tenes.
 Sentire tam velox mihi
 Vellem dedisset mens mea,
 Quam praepetis dextrae fuga
 Tu me loquentem praevenis.
 Quis, quaeso, quis me prodidit?
 Quis ista iam dixit tibi,
 Quae cogitabam dicere?
 Quae furta corde in intimo

5

10

15

20

25

Exercet ales dextera?
 Quis ordo rerum tam novus,
 Veniat in auris ut tuas,
 Quod lingua nondum absolverit?
 Doctrina non hoc praestitit 30
 Nec ulla tam velox manus
 Celeripedis compendii:
 Natura munus hoc tibi
 Deusque donum tradidit,
 Quae loquerer, ut scires prius 35
 Idemque velles, quod volo.

On the death of Ausonius's father.

Nomen ego Ausonius, non ultimus arte medendi
 Et, mea si nosses tempora, primus eram.
 Vicinas urbis colui patriaque domoque,
 Vasates patria, sed lare Burdigalam.
 Curia me duplex et uterque senatus habebat 5
 Muneris exsortem, nomine participem.
 Non opulens nec egens, parcus sine sordibus egi:
 Victum, habitum, mores semper eadem habui.
 Sermone impromptus Latio, verum Attica lingua
 Suffecit culti vocibus eloquii. 10
 Optuli opem cunctis poscentibus artis inemptae
 Officiumque meum cum pietate fuit.
 Iudicium de me studui praestare bonorum:
 Ipse mihi numquam, iudice me, placui.
 Officia in multos diverso debita cultu 15
 Personis, meritis, tempore distribui.
 Litibus abstinui: non auxi, non minui rem;
 Indice me nullus, sed neque teste, perit.
 Invidi numquam; cupere atque ambire refugi;
 Iurare aut falsum dicere par habui. 20
 Factio me sibi non, non coniuratio iunxit:
 Sincero colui foedere amicitias.
 Felicem scivi non qui, quod vellet, haberet,

Sed qui per fatum non data non cuperet.
Non occursator, non garrulus, obvia cernens, 25
Valvis et velo condita non adii.
Famam quae posset vitam lacerare bonorum,
Non finxi et, veram si scierim, tacui.
Ira procul, spes vana procul, procul anxia cura
Inque bonis hominum gaudia falsa procul. 30
Vitati coetus eiuratique tumultus
Et semper fictae principum amicitiae.
Deliquisse nihil numquam laudem esse putavi
Atque bonos mores legibus antetuli.
Irasci promptus properavi condere motum 35
Atque mihi poenas pro levitate dedi.
Coniugium per lustra novem sine crimine concors
Vnum habui: gnatos quattuor edidimus.
Prima obiit lactans; at qui fuit ultimus aevi,
Pubertate rudi non rudis interiit. 40
Maximus ad summum columnen pervenit honorum,
Praefectus Gallis et Libyae et Latio,
Tranquillus, clemens, oculis, voce, ore serenus,
In genitore suo mente animoque puer.
Huius ego et natum et generum pro consule vidi; 45
Consul ut ipse foret, spes mihi certa fuit.
Matronale decus possedit filia, cuius
Egregia et nuptae laus erat et viduae.
Quae nati generique et progeneri simul omnium
Multiplici inlustris vidit honore domos. 50
Ipse nec adfectans nec detrectator honorum
Praefectus magni nuncupor Illyrici.
Haec me fortunae larga indulgentia suasit
Numine adorato vitae obitum petere,
Ne fortunatae spatium inviolabile vitae 55
Fatali morsu stringeret ulla dies.
Optinui auditaque preces: spem, vota, timorem
Sopitus placido fine relinquo aliis.
Inter maerentes, sed non ego maestus, amicos
Dispositis iacui funeris arbitriis. 60
Nonaginta annos baculo sine, corpore toto

Exegi, cunctis integer officiis.
 Haec quicumque leges, non aspernabere fari:
 Talis vita tibi, qualia vota mihi.

To his wife.

Hactenus ut caros, ita iusto funere fletos
 Functa piis cecinit nenia nostra modis.
 Nunc dolor atque cruces nec contrectabile vulnus,
 Coniugis ereptae mors memoranda mihi.
 Nobilis a proavis et origine clara senatus, 5
 Moribus atque bonis clara Sabina magis.
 Te iuvenis primis luxi deceptus in annis
 Perque novem caelebs te fleo Olympiadas.
 Nec licet obductum senio sopire dolorem:
 Semper crudescit nam mihi paene recens. 10
 Admittunt alii solacia temporis aegri:
 Haec graviora facit vulnera longa dies.
 Torqueo deceptos ego vita caelibe canos
 Quoque magis solus, hoc mage maestus ago.
 Vulnus alit, quod muta domus silet et torus alget, 15
 Quod mala non cuiquam, non bona participo.
 Maereo, si coniunx alii bona; maereo contra,
 Si mala: ad exemplum tu mihi semper ades.
 Tu mihi crux ab utraque venis: sive est mala, quod tu
 Dissimilis fueris; seu bona, quod similis. 20
 Non ego opes cassas et inania gaudia plango,
 Sed iuvenis iuveni quod mihi rapta viro.
 Laeta, pudica, gravis, genus inclita et inclita formam,
 Et dolor atque decus coniugis Ausonii.
 Quae modo septenos quater impletura Decembris 25
 Liquisti natos, pignora nostra, duos.
 Illa favore dei, sicut tua vota fuerunt,
 Florent, optatis accumulata bonis.
 Et precor, ut vigeant tandemque superstite utroque
 Nuntiet hoc cineri nostra favilla tuo. 30

Tiberius Victor Minervius Orator.

Primus Burdigalae columnen dicere, Minervi,
 Alter rhetoricae Quintiliane togae.
 Inlustres quondam quo praeceptore fuerunt
 Constantinopolis, Roma, dehinc patria,
 Non equidem certans cum maiestate duarum, 5
 Solo sed potior nomine, quod patria.
 Adserat usque licet Fabium Calagurris alumnum,
 Non sit Burdigalae dum cathedra inferior.
 Mille foro dedit hic iuvenes; bis mille senatus
 Adiecit numero purpureisque togis; 10
 Me quoque: sed quoniam multa est praetexta, silebo
 Teque canam de te, non ab honore meo.
 Sive panegyricis placeat contendere libris,
 In Panathenaicis tu numerandus eris;
 Seu libeat fictas ludorum evolvere litis, 15
 Ancipitem palmam Quintilianus habet.
 Dicendi torrens tibi copia quae tamen aurum,
 Non etiam luteam volveret inluviem.
 Et Demosthenicum, quod ter primum ille vocavit,
 In te sic viguit, cedat ut ipse tibi. 20
 Anne et divini bona naturalia doni
 Adiciam, memori quam fueris animo,
 Audita ut vel lecta semel ceu fixa teneres,
 Auribus et libris esset ut una fides?
 Vidimus et quondam tabulae certamine longo 25
 Omnes qui fuerant te numerasse bolos,
 Alternis vicibus quot praecipitante rotatu
 Fundunt excisi per cava buxa gradus:
 Narrantem fido per singula puncta recursu,
 Quae data, per longas quae revocata moras. 30
 Nullo felle tibi mens livida, tum sale multo
 Lingua dicax blandis et sine lite iocis.
 Mensa nitens quam non censoria regula culpet
 Nec nolit Frugi Piso vocare suam:
 Nonnumquam pollens natalibus et dape festa, 35

Non tamen angustas et tenuaret opes.
 Quamquam heredis egens, bis sex quinquennia functus,
 Fletus es a nobis ut pater et iuvenis.
 Et nunc, sive aliquid post fata extrema superfit,
 Vivis adhuc aevi, quod periit, meminens: 40
 Sive nihil superest nec habent longa otia sensus,
 Tu tibi vixisti: nos tua fama iuvat.

MOSELLA

1-22: Introduction

Transieram celerem nebuloso flumine Navam,
 Addita miratus veteri nova moenia Vinco, .
 Aequavit Latias ubi quondam Gallia Cannas
 Inflectaeque iacent inopes super arva catervae.
 Vnde iter ingrediens nemorosa per avia solum 5
 Et nulla humani spectans vestigia cultus
 Praetereo arentem sitientibus undique terris
 Dumnissum riguasque perenni fonte Tabernas
 Arvaeque Sauromatum nuper metata colonis:
 Et tandem primis Belgarum conspikor oris 10
 Noiomagum, divi castra inclita Constantini.
 Purior hic campis aer Phoebusque sereno
 Lumine purpureum reserat iam sudus Olympum.
 Nec iam, consortis per mutua vincula ramis,
 Quaeritur exclusum viridi caligine caelum: 15
 Sed liquidum iubar et rutilam visentibus aethram
 Libera perspicui non invidet aura diei.
 In speciem tum me patriae cultumque nitentis
 Burdigalae blando pepulerunt omnia visu,
 Culmina villarum pedentibus edita ripis 20
 Et virides Baccho colles et amoena fluenta
 Subter labentis tacito rumore Mosellae.

General description of the Moselle, 23-47.

Salve, amnis, laudate agris, laudate colonis,
 Dignata imperio debent cui moenia Belgae:
 Amnis odorifero iuga vitea consite Baccho, 25
 Consite gramineas, amnis viridissime, ripas:
 Naviger, ut pelagus, devexas pronus in undas,
 Vt fluvius, vitreoque lacus imitate, profundo
 Et rivos trepido potes aequiperare meatu,
 Et liquido gelidos fontis praeexcellere potu: 30
 Omnia solus habes, quae fons, quae rivus et amnis
 Et lacus et bivio refluus manamine pontus.
 Tu placidis praelapsus aquis nec murmura venti
 Vlla, nec occulti pateris luctamina saxi.
 Non spirante vado rapidos properare meatus 35
 Cogeris, extantes medio non aequore terras
 Interceptus habes: iusti ne demat honorem
 Nominis, exclusum si dividat insula flumen.
 Tu duplices sortite vias, et cum amne secundo
 Defluis, ut celeres feriant vada concita remi, 40
 Et cum per ripas nusquam cessante remulco
 Intendunt collo malorum vincula nautae.
 Ipse tuos quotiens miraris in amne recursus,
 Legitimosque putas prope segnius ire meatus?
 Tu neque limigenis ripam praetexeris ulvis, 45
 Nec piger inmundi perfundis litora caeno:
 Sicca in primores pergunt vestigia lymphas.

48-81: Praise of the clearness of its waters.

I nunc, et Phrygiis sola levia consere crustis
 Tendens marmoreum laqueata per atria campum.
 Ast ego despectis quae census opesque dederunt, 50
 Naturae mirabor opus, non dira nepotum
 Laetaque iacturis ubi luxuriatur egestas.
 Hic solidae sternunt umentia litora arenae,

Nec retinent memores vestigia pressa figuras.
 Spectaris vitreo per levia terga profundo, 55
 Secreti nihil amnis habens: utque almus aperto
 Panditur intuitu liquidis obtutibus aer
 Nec placidi prohibent oculos per inania venti,
 Sic demersa procul durante per intima visu
 Cernimus arcanique patet penetrale profundi, 60
 Cum vada lene meant liquidarum et lapsus aquarum
 Prodit caerulea dispersas luce figuras:
 Quod sulcata levi crispatur arena meatu,
 Inclinata tremunt viridi quod gramina fundo;
 Vsque sub ingenuis agitatae fontibus herbae 65
 Vibrantes patiuntur aquas lucetque latetque
 Calculus et viridem distinguit glarea muscum.
 Tota Caledoniis talis pictura Britannis,
 Cum virides algas et rubra corallia nudat
 Aestus et albentis concharum germina bacas, 70
 Delicias hominum, locupletibus atque sub undis
 Adsimulant nostros imitata monilia cultus.
 Haud aliter placidae subter vada laeta Mosellae
 Detegit admixtos non concolor herba lapillos.
 Intentos tamen usque oculos errore fatigant 75
 Interludentis, examina lubrica, piscis.
 Sed neque tot species obliquatosque natatus
 Quaeque per adversum succedunt agmina flumen,
 Nominaque et cunctos numerosae stirpis alumnos
 Edere fas aut ille sinit cui cura secundae 80
 Sortis et aequorei cessit tutela tridentis.

82-149: The fishes of the river.

Tu mihi flumineis habitatrix Nais in oris
 Squamigeri gregis ede choros liquidoque sub alveo
 Dissere caeruleo fluitantis amne catervas.

Squameus herbosas capito inter lucet arenas, 85
 Viscere praetenero fartim congestus aristis
 Nec duraturus post bina trihoria mensis,

Purpureisque salar stellatus tergora guttis
 Et nullo spinae nociturus acumine rhedo
 Effugiensque oculos celeri levis umbra natatu. 90
 Tuque per obliqui faucis vexate Saravi,
 Qua bis terna fremunt scopulos ostia pilis,
 Cum defluxisti famae maioris in amnem,
 Liberior laxos exerces, barbe, natatus:
 Tu melior peiore aevo, tibi contigit omni 95
 Spirantum ex numero non inlaudata senectus.
 Nec te puniceo rutilantem viscere, salmo,
 Transierim, latae cuius vaga verbera caudae
 Gurgite de medio summas referuntur in undas,
 Occultus placido cum proditur aequore pulsus. 100
 Tu loricato squamosus pectore, frontem
 Lubricus et dubiae facturus fercula cenae,
 Tempora longarum fers incorrupte morarum,
 Praesignis maculis capitis, cui prodiga nutat
 Alvus opimatoque fluens abdomine venter. 105
 Quacque per Illyricum, per stagna binominis Istri
 Spumarum indiciis caperis, mustela, natantum,
 In nostrum subvecta fretum, ne lata Mosellae
 Flumina tam celebri defrudarentur alumno.
 Quis te naturae pinxit color! atra superne 110
 Puneta notant tergum, qua lutea circuit iris,
 Lubrica caeruleus perducit tergora fucus;
 Corporis ad medium fartim pinguescis, at illinc
 Vsque sub extremam squalet cutis arida caudam.
 Nec te, delicias mensarum, perca, silebo, 115
 Amnigenos inter piscis dignande marinis,
 Solus puniceis facilis contendere mullis:
 Nam neque gustus iners solidoque in corpore partes
 Segmentis coeunt, sed dissociantur aristis.
 Hic etiam Latio risus praenomine, cultor 120
 Stagnorum, querulis vis infestissima ranis,
 Lucius, obscuras ulva caenoque lacunas
 Obsidet. Hic nullos mensarum lectus ad usus
 Fervet fumosis olido nidore popinis.
 Quis non et virides, vulgi solacia, tincas 125

Norit et alburnos, praedam puerilibus hamis,
 Stridentesque focis, obsonia plebis, alausas?
 Teque inter species geminas neutrumque et utrumque,
 Qui nec dum salmo, nec iam salar ambiguusque
 Amborum medio, sario, intercepte sub aevo? 130
 Tu quoque flumineas inter memorande cohortes,
 Gobio, non geminis maior sine pollice palmis,
 Praepinguis, teres, ovipara congestior alvo
 Propexique iubas imitatus, gobio, barbi.
 Nunc, pecus aequoreum, celebrabere, magne silure: 135
 Quem velut Actaeo perductum tergora olivo
 Amnicolam delphina reor: sic per freta magnum
 Laberis et longi vix corporis agmina solvis
 Aut brevibus deprensa vadis aut fluminis ulvis.
 At cum tranquillos moliris in amne meatus, 140
 Te virides ripae, te caerula turba natantum,
 Te liquidae mirantur aquae: diffunditur alveo
 Aestus et extremi procurrunt margine fluctus.
 Talis Atlantiaco quondam ballena profundo,
 Cum vento motuve suo telluris ad oras 145
 Pellitur, exclusum exundat mare magnaue surgunt
 Aequora vicinique timent decrescere montes.
 Hic tamen, hic nostrae mitis ballena Mosellae
 Exitio procul est magnoque honor additus amni.

150-168: The vineyard.

Iam liquidas spectasse vias et lubrica piscis 150
 Agmina multiplicesque satis numerasse catervas.
 Inducant aliam spectacula vitea pompam
 Sollicitentque vagos Baccheia munera visus,
 Qua sublimis apex longo super ardua tractu
 Et rupes et aprica iugi flexusque sinusque 155
 Vitibus adsurgunt naturalique theatro.
 Gauranum sic alma iugum vindemia vestit
 Et Rhodopen proprioque nitent Pangaea Lyaeo;
 Sic viret Ismarius super aequora Thracia collis;

Sic mea flaventem pingunt vineta Garumnā. 160
 Summis quippe iugis tendentis in ultima clivi
 Conseritur viridi fluvialis margo Lyaeo.
 Laeta operum plebes festinantesque coloni
 Vertice nunc summo properant, nunc deiuge dorso,
 Certantes stolidis clamoribus. Inde viator 165
 Riparum subiecta terens, hinc navita labens,
 Probra canunt seris cultoribus: adstrepit ollis
 Et rupes et silva tremens et concavus amnis.

169–188: Deities sport on the shore and on the waves.

Nec solos homines delectat scaena locorum:
 Hic ego et agrestis Satyros et glauca tuentis 170
 Naidas extremis credam concurrere ripis,
 Capripedes agitat cum laeta protervia Panas
 Insultantque vadis trepidasque sub amne sorores
 Terrent, indocili pulsantis verberare fluctum.
 Saepe etiam mediis furata e collibus uvas 175
 Inter Oreiadas Panope fluvialis amicas
 Fugit lascivos, paganica numina, Faunos.
 Dicitur et, medio cum sol stetit igneus orbe,
 Ad commune fretum Satyros vitreasque sorores
 Consortis celebrare choros, cum praebuit horas 180
 Secretas hominum coetu flagrantior aestus.
 Tunc insultantis sua per freta ludere Nymphas
 Et Satyros mersare vadis rudibusque natandi
 Per medias exire manus, dum lubrica falsi
 Membra petunt liquidosque foveant pro corpore fluctus. 185
 Sed non haec spectata ulli nec cognita visu
 Fas mihi sit pro parte loqui: secreta tegatur
 Et commissa suis lateat reverentia rivis.

189–199: The reflection of the vine-clad hills in the water.

Illa fruenda palam species, cum glaucus opaco
 Respondet colli fluvius, frondere videntur 190

Fluminei latices et palmite consitus amnis.
 Quis color ille vadis, seras cum propulit umbras
 Hesperus et viridi perfundit monte Mosellam!
 Tota natant crispis iuga motibus et tremit absens
 Pampinus et vitreis vindemia turget in undis. 195
 Adnumerat virides derisus navita vitis,
 Navita caudiceo fluitans super aequora lembo
 Per medium, qua sese amni confundit imago
 Collis et umbrarum confinia conserit amnis.

200-239: Games of the boatmen.

Haec quoque quam dulces celebrant spectacula pompas, 200
 Remipedes medio certant cum flumine lembi
 Et varios ineunt flexus viridesque per oras
 Stringunt adtonsis pubentia germina pratis!
 Puppibus et proris alacres gestire magistros
 Impubemque manum super amnica terga vagantem 205
 Dum spectat [viridis qua, surgit ripa, colonus 205a
 Non sentit.] Transire diem, sua seria ludo
 Posthabet; excludit veteres nova gratia curas.
 Qualis Cumano despectat in aequore ludos
 Liber, sulphurei cum per iuga consita Gauri
 Perque vaporiferi graditur vineta Vesevi, 210
 Cum Venus Actiacis Augusti laeta triumphis
 Ludere lascivos fera proelia iussit Amores;
 Qualia Niliacae classes Latiaequae triremes
 Subter Apollineae gesserunt Leucados arces,
 Aut Pompeiani Mylasena pericula belli 215
 Enboicae referunt per Averno sonantia cumbae;
 Innocuos ratum pulsus pugnasque iocantis
 Naumachiae, Siculo qualis spectante Peloro,
 Caeruleus viridi reparat sub imagine pontus.
 Non aliam speciem petulantibus addit ephebis 220
 Pubertasque amnis et picti rostra phaseli.
 Hos Hyperionio cum sol perfuderit aestu,
 Reddit nautalis vitreo sub gurgite formas
 Et redigit pandas inversi corporis umbras.

Vtque agiles motus dextra laevaue frequentant 225
 Et commutatis alternant pondera remis,
 Vnda refert alios, simulacra umentia, nautas.
 Ipsa suo gaudet simulamine nautica pubes,
 Fallaces fluvio mirata redire figuras.
 Sic, ubi compositos ostentatura capillos, 230
 Candentem late speculi explorantis honorem
 Cum primum carae nutrix admovit alumnae
 Laeta ignorato fruitur virguncula ludo
 Germanaeque putat formam spectare puellae:
 Oscula fulgenti dat non referenda metallo 235
 Aut fixas praetemptat acus aut frontis ad oram
 Vibratos captat digitis extendere crinis:
 Talis ad umbrarum ludibria nautica pubes
 Ambiguus fruitur veri falsique figuris.

240-297: *Fishing.*

Iam vero accessus facilis qua ripa ministrat, 240
 Scrutatur toto populatrix turba profundo
 Heu male defensos penetrati flumine piscis.
 Hic medio procul amne trahens umentia lina
 Nodosis decepta plagis examina verrit;
 Ast hic, tranquillo qua labitur agmine flumen, 245
 Ducit corticeis fluitantia retia signis;
 Ille autem scopulis deiectas pronus in undas
 Inclinat lentae convexa cacumina virgae,
 Inductos escis iaciens letalibus hamos.
 Quos ignara doli postquam vaga turba natantum 250
 Rictibus invasit patulaeque per intima fauces
 Sera occultati senserunt vulnere ferri,
 Dum trepidant, subit indicium crispoque tremori
 Vibrantis saetae nutans consentit arundo,
 Nec mora et excussam stridenti verbere praedam 255
 Dexter in oblicum raptat puer; excipit ictum
 Spiritus, ut fractis quondam per inane flagellis
 Aura crepat motoque adsibilat aere ventus.
 Exultant udae super arida saxa rapinae

Luciferique pavent letalia tela diei. 260
 Cuique sub amne suo mansit vigor, aere nostro
 Segnis anhelatis vitam consumit in auris.
 Iam piger invalido vibratur corpore plausus,
 Torpida supremos patitur iam cauda tremores
 Nec coeunt rictus, haustas sed hiatibus auras 265
 Reddit mortiferos expirans branchia flatus.
 Sic, ubi fabrilis exercet spiritus ignis,
 Accipit alterno cohibetque foramine ventos
 Lanea fagineis adludens parma cavernis.
 Vidi egomet quosdam leti sub fine trementis 270
 Conlegisse animas, mox in sublime citatos
 Cernua subiectum praeceps dare corpora in amnem,
 Desperatarum potentis rursus aquarum.
 Quos impos damni puer inconsultus ab alto
 Impetit et stolido captat prensare natatu. 275
 Sic Anthedonius Boeotia per freta Glaucus,
 Gramina gustatu postquam exitialia Circes
 Expertus carptas moribundis piscibus herbas
 Sumpsit, Carpathium subiit novus accola pontum.
 Ille hamis et rete potens, scrutator operi 280
 Nereos, aequoream solitus converrere Tethyn,
 Inter captivas fluitavit praedo catervas.
 Talia despectant longo per caerula tractu
 Pendentes saxis instanti culmine villae
 Quas medius dirimit sinuosis flexibus errans 285
 Amnis et alternas comunt praetoria ripas.
 Quis modo Sestiacum pelagus, Nepheleidos Helles
 Aequor, Abydeni freta quis miretur ephebi?
 Quis Chalcedonio constratum ab litore pontum,
 Regis opus magnum, mediis Euripus ubi undis 290
 Europaeque Asiaeque vetat concurrere terras?
 Non hic dira freti rabies, non saeva furentum
 Proelia caurorum; licet hic commercia linguae
 Iungere et alterno sermonem texere pulsu.
 Blanda salutiferas permiscunt litora voces, 295
 Et voces et paene manus: resonantia utrimque
 Verba refert mediis concurrens fluctibus echo.

298-348: The villas on the Moselle.

Quis potis innumeros cultusque habitusque retexens
 Pandere tectonicas per singula praedia formas?
 Non hoc spernat opus Gortynius aliger, aedis 300
 Conditor Euboicae, casus quem fingere in auro
 Conantem Icarios patrii pepulere dolores:
 Non Philo Cecropius, non qui laudatus ab hoste
 Clara Syracosii traxit certamina belli.
 Forsan et insignis hominumque operumque labores 305
 Hic habuit decimo celebrata volumine Marcei
 Hebdomas, hic clari viguere Menecratis artes
 Atque Ephesi spectata manus vel in arce Minervae
 Ictinus, magico cui noctua perlita fuco
 Adlicit omne genus volucres perimitque tuendo. 310
 Conditor hic forsan fuerit Ptolemaidos aulae
 Dinochares, quadrata cui in fastigia cono
 Surgit et ipsa suas consumit pyramis umbras,
 Iussus ob incesti qui quondam foedus amoris
 Arsinoen Pharii suspendit in aere templi. 315
 Spirat enim tecti testudine virus achates
 Adflatamque trahit ferrato crine puellam.
 Hos ergo aut horum similes est credere dignum
 Belgarum in terris scaenas posuisse domorum,
 Molitos celsas fluvii decoramina villas. 320
 Haec est natura sublimis in aggere saxi,
 Haec procurrentis fundata crepidine ripae,
 Haec refugit captumque sinu sibi vindicat amnem.
 Illa tenens collem qui plurimus inminet amni,
 Vsurpat facilis per culta, per aspera visus 325
 Vtque suis fruitur felix speculatio terris.
 Quin etiam riguis humili pede condita pratis
 Compensat celsi bona naturalia montis
 Sublimique minans inrumpit in aethera tecto,
 Ostentans altam, Pharos ut Memphitica, turrim. 330
 Huic proprium clausos consaepito gurgite piscis
 Apricas scopulorum inter captare novalis.

Haec summis iunixa ingis labentia subter
 Flumina despectu iam caligante tuetur.
 Atria quid memorem viridantibus adsita pratis? 335
 Innumerisque super nitentia tecta columnis?
 Quid quae fluminea substructa crepidine fumant
 Balnea, ferventi cum Mulciber haustus operto
 Voluit anhelatas tectoria per cava flammās,
 Inclusum glomerans aestu spirante vaporem? 340
 Vidi ego defessos multo sudore lavacri
 Fastidisse lacus et frigora piscinarum,
 Vt vivis fruerentur aquis, mox amne refotos
 Plaudenti gelidum flumen pepulisse natatu.
 Quod si Cumanis huc adforet hospes ab oris, 345
 Crederet Euboicas simulacra exilia Baias
 His donasse locis: tantus cultusque nitorque
 Adlicet et nullum parit oblectatio luxum.

349-380: The tributaries of the Moselle.

Sed mihi qui tandem finis tua glauca fluenta
 Dicere dignandumque mari memorare Mosellam, 350
 Innumeri quod te diversa per ostia late
 Incurrunt amnes? quamquam differre meatus
 Possent, sed celerant in te consumere nomen.
 Namque et Promeae Nemesaeque adiuta meatu
 Sura tuas properat non degener ire sub undas, 355
 Sura interceptis tibi gratificata fluentis,
 Nobilius permixta tuo sub nomine, quam si
 Ignoranda patri confunderet ostia Ponto.
 Te rapidus Celbis, te marmore clarus Erubris
 Festinant famulis quam primum adlambere lymphis: 360
 Nobilibus Celbis celebratus piscibus, ille
 Praecipiti torquens cerealia saxa rotatu
 Stridentisque trahens per levīa marmora serras
 Audit perpetuos ripa ex utraque tumultus.
 Praetereo exilem Lesuram tenuemque Draconum 365
 Nec fastiditos Salmonae usurpo fluores:

Naviger undisona dudum me môle Saravus
 Tota veste vocat: longum qui distulit amnem,
 Fessa sub Augustis ut volveret ostia muris.
 Nec minor hoc, tacitum qui per sola pingua labens 370
 Stringit frugiferas felix Alisontia ripas.
 Mille alii, prout quemque suus magis impetus urget,
 Esse tui capiunt. Tantus properantibus undis
 Ambitus aut mores. Quod si tibi, dia Mosella,
 Smyrna suum vatem vel Mantua clara dedisset, 375
 Cederet Iliacis Simois memoratus in oris
 Nec praeferre suos auderet Thybris honores.
 Da veniam, da, Roma potens! pulsa, oro, facessat
 Invidia et Latiae Nemesis non cognita linguae:
 Imperii sedem Romae tenere parentes. 380

381-388: The inhabitants in the Moselle valley.

Salve, magne parens frugumque virumque, Mosella!
 Te clari proceres, te bello exercita pubes,
 Aemula te Latiae decorat facundia linguae.
 Quin etiam mores et laetum fronte serena
 Ingenium natura tuis concessit alumniis. 385
 Nec sola antiquos ostentat Roma Catones,
 Aut unus tantum iusti sectator et aequi
 Pollet Aristides veteresque inlustrat Athenas.

389-417: Promise of a more detailed encomium.

Verum ego quid laxis nimium spatiatus habenis
 Victus amore tui praeconia detero? conde, 390
 Musa, chelyn, pulsas extremo carmine netis.
 Tempus erit, cum me studiis ignobilis oti
 Mulcentem curas seniique aprica foventem
 Materiae commendet honos; cum facta viritim
 Belgarum patriosque canam, decora inclita, mores: 395
 Mollia subtili nebunt mihi carmina filo

Pierides tenuique aptas subtemine telas
 Percurrent: dabitur nostris quoque purpura fusis.
 Quis mihi tum non dictus erit? memorabo quietos
 Agricolas legumque catos fandique potentes, 400
 Praesidium sublime reis; quos curia summos
 Municipum vidit procures propriumque senatum,
 Quos praetextati celebris facundia ludi
 Contulit ad veteris praeconia Quintiliani,
 Quique suas rexere urbis purumque tribunal 405
 Sanguine et innocuas inlustravere secures.
 Aut Italum populos aquilonigenasque Britannos
 Praefectararum titulo tenuere secundo;
 Quique caput rerum Romam, populumque patresque,
 Tantum non primo rexit sub nomine, quamvis 410
 Par fuerit primis: festinet solvere tandem
 Errorem Fortuna suum libataque supplens
 Praemia iam veri fastigia reddat honoris
 Nobilibus repetenda nepotibus. At modo coeptum
 Detexatur opus, dilata et laude virorum 415
 Dicamus laeto per rura virentia tractu
 Felicem fluvium Rhenique sacremus in undas.

418-437: The confluence of the Moselle and the Rhine.

Caeruleos nunc, Rhene, sinus hyaloque virentum
 Pande peplum spatiumque novi metare fluenti
 Fraternis cumulandus aquis. Nec praemia in undis 420
 Sola, sed Augustae veniens quod moenibus urbis
 Spectavit iunctos natique patrisque triumphos,
 Hostibus exactis Nicrum super et Lupodunum
 Et fontem Latiis ignotum annalibus Istri.
 Haec profligati venit modo laurea belli: 425
 Hinc alias aliasque feret. Vos pergite iuncti
 Et mare purpureum germino propellite tractu.
 Neu vereare minor, pulcherrime Rhene, videri:
 Invidiae nihil hospes habet; potiere perenni
 Nomine: tu fratrem famae securus adopta. 430

Dives aquis, dives Nymphis, largitor utrique
 Alveus extendet geminis divortia ripis
 Communesque vias diversa per ostia fundet.
 Accedent viris quas Francia quasque Chamaves
 Germanique tremant: tunc verus habebere limes. 435
 Accedet tanto geminum tibi nomen ab amni,
 Cumque unus de fonte fluas, dicere bicornis.

438-468: The poet introduces himself.

Haec ego, Vivisca ducens ab origine gentem,
 Belgarum hospitii non per nova foedera notus,
 Ausonius, nomen Latium, patriaque domoque 440
 Gallorum extremos inter celsamque Pyrenen,
 Temperat ingenuos qua laeta Aquitanica mores,
 Audax exigua fide concino. Fas mihi sacrum
 Perstrinxisse amnem tenui libamine Musae.
 Nec laudem adfecto, veniam peto. Sunt tibi multi, 445
 Alme amnis, sacros qui sollicitare fluores
 Aonidum totamque solent haurire Aganippen.
 Ast ego, quanta mei dederit se vena liquoris,
 Burdigalam cum me in patriam nidumque senectae
 Augustus, pater et nati, mea maxima cura, 450
 Fascibus Ausoniis decoratum et honore curuli
 Mittent emeritae post munera disciplinae,
 Latius Arctoi praeconia persequar amnis.
 Addam urbis, tacito quas subterlaberis alveo,
 Moeniaeque antiquis te prospectantia muris; 455
 Addam praesidiis dubiarum condita rerum,
 Sed modo securis non castra, sed horrea Belgis;
 Addam felices ripa ex utraque colonos
 Teque inter medios hominumque boumque labores
 Stringentem ripas et pingua culta secantem. 460
 Non tibi se Liger anteferet, non Axona praeceps,
 Matrona non, Gallis Belgisque intersita finis,
 Santonico refluus non ipse Carantonus aestu.
 Concedes gelido, Durani, de monte volutus

Amnis et auriferum postponet Gallia Tarnen 465
 Insanumque ruens per saxa rotantia late
 In mare purpureum, dominae tamen ante Mosellae
 Numine adorato, Tarbellicus ibit Aturrus.

469-483: *Promise of world-wide fame of the river in poetry.*

Corniger externas celebrande Mosella per oras,
 Nec solis celebrande locis, ubi fonte superno 470
 Exeris auratum taurinae frontis honorem,
 Quave trahis placidos sinuosa per arva meatus,
 Vel qua Germanis sub portibus ostia solvis:
 Si quis honos tenui volet adspirare Camenae,
 Perdere si quis in his dignabitur otia Mysis, 475
 Ibis in ora hominum laetoque fovebere cantu.
 Te fontes vivique lacus, te caerula noscent
 Flumina, te veteres pagorum gloria luci,
 Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis
 Alpinique colent fluvii duplicemque per urbem 480
 Qui meat et Dextrae Rhodanus dat nomina ripae:
 Te stagnis ego caeruleis magnumque sonoris
 Annibus, aequoreae te commendabo Garunnae.

TO HIS GRANDSON

Sunt etiam musis sua ludicra: mixta camenis
 Otia sunt, mellite nepos; nec semper acerbi
 Exercet pueros vox imperiosa magistri,
 Sed requie studiiq[ue] vices rata tempora servant.
 Et satis est puero memori legisse libenter 5
 Et cessare licet. Graio schola nomine dicta est,
 Iusta laboriferis tribuantur ut otia musis.
 Quo magis alternum certus succedere ludum
 Disce libens: longum delinitura laborem
 Intervalla damus. Studium puerile fatiscit, 10
 Laeta nisi austeris varientur, festa profestis.

Disce libens: tetrici nec praeceptoris habenas
 Detestere, nepos. Numquam horrida forma magistri.
 Ille licet tristis senio nec voce serenus
 Aspera contractae minitetur iurgia frontis, 15
 Numquam inmanis erit, placida suetudine vultus
 Cui semel inbuerit. Rugas nutricis amabit
 Qui refugit matrem. Pappos aviasque tremantis
 Anteferunt patribus seri, nova cura, nepotes.
 Sic neque Peliaden terrebat Chiron Achillen 20
 Thessalico permixtus equo nec pinifer Atlans
 Amphitryoniaden puerum, sed blandus uterque
 Mitibus adloquiis teneros mulcebat alumnos.
 Tu quoque ne metuas, quamvis schola verbere multo
 Increpet et truculenta senex gerat ora magister: 25
 Degeneres animos timor arguit. At tibi consta
 Intrepidus, nec te clamor plagaeque sonantes
 Nec matutinis agitet formido sub horis.
 Quod sceptrum vibrat ferulae, quod multa supellex
 Virgea, quod fallax scuticam praetexit aluta, 30
 Quod fervent trepido subsellia vestra tumultu,
 Pompa loci et vani fucatur scaena timoris.
 Haec olim genitorque tuus genetrixque secuti
 Securam placido mihi permulsero senectam.
 Tu senium, quodcumque superlabentibus annis 35
 Fata dabunt, qui nomen avi geris, indole prima,
 Prime nepos, vel re vel spe mihi porge fruendum.
 Nunc ego te puerum, mox in iuvenalibus annis
 Iamque virum cernam, si fors ita iusserit; aut si
 Invidia est, sperabo tamen, nec vota fatiscunt, 40
 Vt patris utque mei non inmemor ardua semper
 Praemia musarum cupias facundus et olim
 Hac gradiare via qua nos praecessimus et cui
 Proconsul genitor, praefectus avunculus instant.
 Perlege, quodcumque est memorabile. Prima monebo. 45
 Conditor Iliados et amabilis orsa Menandri
 Evolvenda tibi: tu flexu et acumine vocis
 Innumeros numeros doctis accentibus effer
 Adfectusque impone legens. Distinctio sensum

Auget et ignavis dant intervalla vigorem. 50
 Ecquando ista meae contingent dona senectae?
 Quando oblita mihi tot carmina totque per aevum
 Conexa historiae, soccos aulaeque regum
 Et melicos lyricosque modos profundo novabis
 Obductosque seni facies puerascere sensus? 55
 Te praeunte, nepos, modulata poemata Flacci
 Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.
 Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti,
 Comis et adstricto percurris pulpita socco,
 Ad nova vix memorem diverbia coge senectam. 60
 Iam facinus, Catilina, tuum Lepidique tumultu,
 Ab Lepido et Catulo iam res et tempora Romae
 Orsus bis senos seriem conecto per annos.
 Iam lego civili mixtum Mavorte duellum,
 Movit quod socio Sertorius exul Hiberno. 65
 Nec rudis haec avus admoneo, sed mille docendo
 Ingenia expertus. Multos lactantibus annis
 Ipse alvi gremioque fovens et murmura solvens
 Eripui tenerum blandis nutricibus aevum.
 Mox pueros molli monitu et formidine leni 70
 Pellexi, ut mitis peterent per acerba profectus,
 Carpturi dulcem fructum radicis amarae.
 Idem vesticipes motu iam puberis aevi
 Ad mores artisque bonas fandique vigorem
 Produxi, quamquam imperium cervice negarent 75
 Ferre nec insertis praeberent ora lupatis.
 Ardua temperies, dura experientia, rarus
 Eventus, longo rerum spectatus ab usu,
 Vt regat indocilem mitis censura iuventam.
 Quae tolerata mihi, donec iam aerumna iuvaret 80
 Leniretque usu bona consuetudo laborem,
 Donec ad Augustae pia munera disciplinae
 Accirer varioque accingerer auctus honore,
 Aurea cum parere mihi palatia iussum.
 Absistat Nemesis, ferat et fortuna iocantem: 85
 Praesedi imperio, dum praetextatus in ostro
 Et sceptro et solio praefert sibi iura magistri

Maioresque putat nostros Augustus honores.
Quos mox sublimi maturus protulit auctu,
Quaestor ut Augustis, patri natoque, crearer, 90
Vt praefecturam duplicem sellamque curulem,
Vt trabeam pictamque togam, mea praemia, consul
Induerem fastisque meis praelatus haberer.
His ego quaesivi meritum quam grande nepoti
Consul avus lumenque tuae praeluceo vitae. 95
Quamvis et patrio iamdudum nomine clarus
Posses ornatus, posses oneratus haberi:
Accessit tamen ex nobis honor inclitus. Hunc tu
Effice, ne sit onus, per te ut conixus in altum
Conscendas speresque tuos te consule fascis. 100

CLAVDIANVS

CLAUDIUS CLAUDIANUS was born of Greek parents in a town of Paphlagonia, but he seems to have emigrated to Alexandria at an early age, and it became his permanent home, with the exception of a sojourn of nearly ten years in Rome. He there lived on most intimate terms with the imperial family, and particularly with the illustrious general Stilicho, whose achievements he has immortalized in numerous panegyrics. A still extant inscription, discovered in 1493, testifies to the high esteem in which he was held, for on the statue erected to him by order of the emperors Arcadius and Honorius, on the suggestion of the Roman Senate, it is stated that he combined the art of Vergil and the genius of Homer. He seems not to have survived the fall of Stilicho, in 408 A.D.

Claudianus was a very prolific and versatile poet, his most noteworthy works being the following: Eulogies of the emperor *Honorius*, three in number; *De consulatu Stilichonis*, in three books; *De bello Pollentino*, on Stilicho's victory over Alaric at Pollentia, in 402; the *Epithalamium de nuptiis Honorii et Mariae*, in 398; virulent invectives against *Rufinus* and *Eutropius*, the powerful enemies of Stilicho; the *Gigantomachia*, a fragment of 128 lines from an incompleted epic, conceived on a large scale; and a number of minor poems in both Greek and Latin. But the great masterpiece of Claudianus is the *De raptu Proserpinae*, in three books, the last being unfinished, either owing to an accidental mutilation in the archetype of our MSS., or, what seems less probable, because left so by the poet himself.

Claudianus is the last great poet in Latin literature—one

more glowing sunset, as it were, preceding the fall of Rome itself. His style, though not uninfluenced by Vergil, Ovid, and Statius, is his own, and, considering both his foreign birth and his age, is singularly pure and transparent. Claudianus possesses all the qualities that constitute true poetry, a vivid imagination, originality, spontaneity of expression, a fervid eloquence, and metrical skill. And yet no great poet has, perhaps, been more neglected in our time than he—a fact the more surprising, when it is observed that his works abound in trustworthy and valuable historical information not accessible elsewhere.

CLAVDIANVS

CYTHERA

Forte erat Aurorae tempus Solisque quadriga
Fecerat et ventum et sonitum per nobile marmor
Adstantis pueri, cum te, mea bella Cythere,
Adspicio venientem et tu mea limina grato
Introitu dignata rosas et lenis amomi
Delicias miras tecum adlicis, unde secutae
Palladis et frondes nulliusque inscia laurus.
Atria nostra virent et agunt in limine primo
Radicem platani; ad portam venit arbutus ipsam.
Felix multa arbos, imitans miracula Pindi
Quae non delebit livor nec sera vetustas.

5

10

O iucunda nimis, tenui quae visa poetae
Dum credis vitium non auscultare Camenis.

THE MAGNET

Quisquis sollicita mundum ratione secutus
Semina rimatur rerum, quo luna laborat
Defectu, quae causa iubet pallescere solem,
Vnde rubescentes ferali crine cometae,
Vnde fluant venti, trepidae quis viscera terrae
Concutiat motus, quis fulgura ducat hiatus,
Vnde tonent nubes, quo lumine floreat arcus:
Hoc mihi quaerenti, si quid deprendere veri
Mens valet, expediat.

5

Lapis est cognomine magnes

Decolor, obscurus, vilis. Non ille repexam 10
 Caesariem regum, non candida virginis ornat
 Colla nec insigni splendet per cingula morsu;
 Sed nova si nigri videas miracula saxi,
 Tunc pulchros superat cultus et quidquid Eois
 Indus litoribus Rubra scrutatur in alga. 15
 Nam ferro meruit vitam ferrique rigore
 Vescitur; hoc dulces epulas, hoc pabula novit;
 Hinc proprias renovat viris; hinc fusa per artus
 Aspera secretum servant alimenta vigorem;
 Hoc absente perit: tristi morientia torpent 20
 Membra fame, venasque sitis consumit apertas.

Mavors, sanguinea qui cuspide verberat urbis,
 Et Venus, humanas quae laxat in otia curas,
 Aurati delubra tenent communia templi.
 Effigies non una deis: sed ferrea Martis 25
 Forma nitet, Venerem magnetica gemma figurat.
 Illis conubium celebrat de more sacerdos.
 Ducit flamma choros; festa frondentia myrto
 Limina cinguntur, roseisque cubilia surgunt
 Floribus et thalamum dotalis purpura velat. 30
 Hic mirum consurgit opus: Cytherea maritum
 Sponte rapit caelique toros imitata priores
 Pectora lascivo flatu Mavortia nectit
 Et tantum suspendit onus galeaeque lacertos
 Implicat et vivis totum complexibus ambit. 35
 Ille lacessitus longo spiraminis actu
 Arcanis trahitur gemma de coniuge nodis.
 Pronuba fit Natura deis ferrumque maritat
 Aura tenax: subitis sociantur numina furtis.

Quis calor infudit geminis alterna metallis 40
 Foedera? quae duras iungit concordia mentis?
 Flagrat anhela silex et amicam saucia sentit
 Materiem placidosque chalybs cognoscit amores.
 Sic Venus horrificum belli compescere regem
 Et vultum mollire solet, cum sanguine praeceps 45
 Aestnat et strictis mucronibus asperat iras.
 Sola feris occurrit equis solvitque tumorem

Pectoris et blando praecordia temperat igni.
 Pax animo tranquilla datur, pugnasque calentis
 Deserit et rutilas declinat in oscula cristas. 50

Quae tibi, saeve puer, non est permissa potestas?
 Tu magnum superas fulmen caeloque relicto
 Fluctibus in mediis cogis mugire Tonantem.
 Iam gelidas rupes vivoque carentia sensu
 Membra feris, iam saxa tuis obnoxia telis, 55
 Et lapides suus ardor agit, ferrumque tenetur
 Inlecebris; rigido regnant in marmore flammae.

ON AN OLD MAN WHO NEVER LEFT HIS NATIVE
 TOWN, VERONA

Felix qui propriis aevum transegit in arvis,
 Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem,
 Qui baculo nitens in qua reptavit arena
 Vnius numerat saecula longa casae.
 Illum non vario traxit fortuna tumultu, 5
 Nec bibit ignotas mobilis hospes aquas.
 Non freta mercator tremuit, non classica miles,
 Non rauci lites pertulit ille fori.
 Indocilis rerum, vicinae nescius urbis
 Adspectu fruitur liberiore poli. 10
 Frugibus alternis, non consule computat annum:
 Autumnum pomis, ver sibi flore notat.
 Idem condit ager soles idemque reducit,
 Metiturque suo rusticus orbe diem,
 Ingentem meminit parvo qui germine quercum 15
 Aequaevumque videt consenuisse nemus,
 Proxima cui nigris Verona remotior Indis
 Benacumque putat litora Rubra lacum.
 Sed tamen indomitae vires firmisque lacertis
 Aetas robustum tertia cernit avum. 20
 Erret et extremos alter scrutetur Hiberos:
 Plus habet hic vitae, plus habet ille viae.

IN RVFINVM

Book I.

Saepe mihi dubiam traxit sententia mentem,
 Curarent superi terras an nullus inesset
 Rector et incerto fluerent mortalia casu.
 Nam cum dispositi quaesissem foedera mundi
 Praescriptosque mari finis annisque meatus 5
 Et lucis noctisque vices: tunc omnia rebar
 Consilio firmata dei, qui lege moveri
 Sidera, qui fruges diverso tempore nasci,
 Qui variam Phoeben alieno iusserit igni
 Compleri Solemque suo, porrexerit undis 10
 Litora, tellurem medio libraverit axe.
 Sed cum res hominum tanta caligine volvi
 Adspicerem laetosque diu florere nocentes
 Vexarique pios, rursus labefacta cadebat
 Religio causaeque viam non sponte sequebar 15
 Alterius, vacuo quae currere semina motu
 Adfirmat magnumque novas per inane figuras
 Fortuna, non arte regi, quae numina sensu
 Ambiguo vel nulla putat vel nescia nostri.
 Abstulit hunc tandem Rufini poena tumultum 20
 Absolvitque deos. Iam non ad culmina rerum
 Iniustos crevisse queror; tolluntur in altum,
 Vt lapsu graviore ruant. Vos pandite vati,
 Pierides, quo tanta lues eruperit ortu.
 Invidiae quondam stimulis incanduit atrox 25
 Allecto, placidas late cum cerneret urbis.
 Protinus infernas ad limina taetra sorores
 Concilium deforme vocat. Glomerantur in unum
 Innumerae pestes Erebi, quascumque sinistro
 Nox genuit fetu: nutrix Discordia belli, 30
 Imperiosa Fames, leto vicina Senectus
 Impatiensque sui Morbus Livorque secundis
 Anxius et scisso maerens velamine Luctus

Et Timor et caeco praeceps Audacia vultu
 Et Luxus populator opum, quem semper adhaerens 35
 Infelix humili gressu comitatur Egestas,
 Foedaque Avaritiae complexae pectora matris
 Insomnes longo veniunt examine Curae.
 Complentur vario ferrata sedilia coetu
 Torvaque conlectis stipatur curia monstris. 40
 Allecto stetit in mediis vulgusque tacere
 Iussit et obstantis in tergum reppulit anguis
 Perque umeros errare dedit. Tum corde sub imo
 Inclusam rabidis patefecit vocibus iram:
 ‘Sicine tranquillo produci saecula cursu, 45
 Sic fortunatas patiemur vivere gentis?
 Quae nova conrumpit nostros clementia mores?
 Quo rabies innata perit? quid inania prosunt
 Verbera? quid facibus nequiquam cingimur atris?
 Heu nimis ignavae, quas Iuppiter arcet Olympo, 50
 Theodosius terris. En aurea nascitur aetas,
 En proles antiqua redit. Concordia, Virtus
 Cumque Fide Pietas alta cervice vagantur
 Insignemque canunt nostra de plebe triumphum.
 Pro dolor! ipsa mihi liquidas delapsa per auras 55
 Iustitia insultat vitiisque a stirpe recisis
 Elicit oppressas tenebroso carcere leges.
 At nos indecores longo torpebimus aevo
 Omnibus eiectae regnis! Agnoscite tandem
 Quid Furias deceat; consuetas sumite viris 60
 Conventuque nefas tanto decernite dignum.
 Iam cupio Stygiis invadere nubibus astra,
 Iam flatu violare diem, laxare profundo
 Frena mari, fluvios ruptis inmittere ripis
 Et rerum vexare fidem.’ 65

Sic fata cruentum

Mugiit et totos serpentum erexit hiatus
 Noxiaque effudit concusso crine venena.
 Anceps motus erat vulgi. Pars maxima bellum
 Indicit superis, pars Ditis iura veretur,
 Dissensuque alitur rumor: ceu murmurat alti 70

Impacata quies pelagi, cum flamine fracto
 Durat adhuc saevitque tumor dubiumque per aestum
 Lassa recedentis fluitant vestigia venti.

DE CONSULATU STILICHONIS

Book III., Preface.

Maior Scipiades, Italis qui solus ab oris
 In proprium vertit Punica bella caput,
 Non sine Pieriis exercuit artibus arma:
 Semper erat vatum maxima cura duci.
 Gaudet enim virtus testis sibi iungere Musas, 5
 Carmen amat quisquis carmine digna gerit.
 Ergo seu patriis primaevus manibus ultor
 Subderet Hispanum legibus Oceanum,
 Seu Tyrias certa fracturus cuspide viris
 Inferret Libyco signa tremenda mari. 10
 Haerebat doctus lateri castrisque solebat
 Omnibus in medias Ennius ire tubas.
 Illi post lituos pedites favere canenti
 Laudavitque nova caede cruentus eques.
 Cumque triumpharet gemina Carthagine victa 15
 (Hanc vindex patri vicerat, hanc patriae),
 Cum longi Libyam tandem post funera belli
 Ante suas maestam cogeret ire rotas:
 Advexit reduces secum Victoria Musas
 Et sertum vati Martia laurus erat. 20

Noster Scipiades Stilicho, quo concidit alter
 Hannibal antiquo saevior Hannibale,
 Te mihi post quintos annorum, Roma, recursus
 Reddidit et votis iussit adesse suis.

GIGANTOMACHIA

Terra parens quondam caelestibus invida regnis
 Titanumque simul crebros miserata dolores

Omnia monstrifero complebat Tartara fetu
 Invisum genitura nefas Phlegramque retextit
 Tanta prole tumens et in aethera protulit hostis. 5
 Fit sonus: erumpunt crebri nee dumque creati
 Iam dextras in bella parant superosque lacesunt
 Stridula volventes gemino vestigia lapsu.
 Pallescunt subito stellae flectitque rubentes
 Phoebus equos docuitque timor revocare meatus. 10
 Oceanum petit Arctos inocciduique Triones
 Occasum didicere pati. Tum fervida natos
 Talibus hortatur genetrix ad proelia dictis:
 'O pubes domitura deos, quodcumque videtis,
 Pugnando dabitur; praestat victoria mundum. 15
 Sentiet ille meas tandem Saturnius iras,
 Cognoscet, quid Terra potest, si viribus ullis
 Vincor, si Cybele nobis meliora creavit!
 Cur nullus Telluris honos? cur semper acerbis
 Me damnis urgere solet? quae forma nocendi 20
 Defuit? hinc volucem vivo sub pectore pascit
 Infelix Scythica fixus convalle Prometheus;
 Hinc Atlantis apex flammantia pondera fulcit
 Et per canitiem glacies asperrima durat.
 Quid dicam Tityon, cuius sub vulture saevo 25
 Viscera nascuntur gravibus certantia poenis?
 Sed vos, o tandem veniens exercitus ultor,
 Solvite Titanas vinclis, defendite matrem.
 Sunt freta, sunt montes: nostris ne parcite membris;
 In Iovis exitium telum non esse recuso. 30
 Ite, precor, miscete polum, rescindite turris
 Sidereas. Rapiat fulmen sceptrumque Typhoeus;
 Enceladi iussis mare serviat; alter habenas
 Aurorae pro Sole regat: te Delphica laurus
 Stringet, Porphyryon, Cirrhaeaeque templa tenebis.' 35
 His ubi consiliis animos elusit inanis,
 Iam credunt vicisse deos mediisque revinctum
 Neptunum traxisse fretis; hic sternere Martem
 Cogitat, hic Phoebi laceros divellere crinis;
 Hic sibi promittit Venerem speratque Dianae 40

Coniugium castamque cupit violare Minervam.

Interea superos praenuntia convocat Iris.

Qui fluvios, qui stagna colunt, cinguntur et ipsi

Auxilio Manes; nec te, Proserpina, longe

Vmbrosae tenuere fores; rex ipse silentum

45

Lethaeo vehitur curru lucemque timentes

Insolitam mirantur equi trepidoque volatu

Spissas caeruleis tenebras e naribus efflant.

Ac velut hostilis cum machina terruit urbem,

Vndique concurrunt arcem defendere cives:

50

Haud secus omnigenis coeuntia numina turmis

Ad patris venere domos. Tum Iuppiter infit:

‘O numquam peritura cohors, o debita semper

Caelo progenies, nullis obnoxia fatis:

Cernitis ut Tellus nostrum coniuret in orbem

55

Prole nova dederitque alios interrita partus?

Ergo quot dederit natos, tot funera matri

Reddamus. Longo maneat per saecula luctu

Tanto pro numero paribus damnata sepulcris.’

Iam tuba nimborum sonuit, iam signa ruendi

60

His Aether, his Terra dedit confusaque rursus

Pro domino Natura timet. Discrimina rerum

Miscet turba potens: nunc insula deserit aequor,

Nunc scopuli latuere mari. Quot litora restant

Nuda! quot antiquas mutarunt flumina ripas!

65

Hic rotat Haemonium praeduris viribus Oeten,

Hic iuga conixus manibus Pangaea coruscat,

Hunc armat glacialis Athos; hoc Ossa movente

Tollitur; hic Rhodopen Hebri cum fonte revellit

Et socias truncavit aquas summaque levatus

70

Rupe Giganteos umeros inrorat Enipeus:

Subsedit patulis Tellus sine culmine campis

In natos divisa suos.

Horrendus ubique

It fragor et pugnae spatium discriminat aer.

Primus terrificum Mavors non segnis in agmen

75

Odrysius impellit equos, quibus ille Gelonos

Sive Getas turbare solet: splendentior igni

Aureus ardescit clipeus, galeamque nitentes
 Adrexere iubae. Tum concitus ense Pelorum
 Transigit adverso, femorum qua fine volutus 80
 Duplex semifero conectitur ilibus anguis,
 Atque uno ternas animas interficit ictu.
 Tum super insultans avidus languentia curru
 Membra terit multumque rotae sparsere cruorem.

Occurrit pro fratre Mimas Lemnumque calentem 85
 Cum lare Vulcani spumantibus eruit undis
 Et prope torsisset, si non Mavortia cuspis
 Ante revelato cerebrum fudisset ab ore.
 Ille, viro toto moriens, serpentibus imis
 Vivit adhuc stridore ferox et parte rebelli 90
 Victorem post fata petit.

Tritonia virgo

Prosilit ostendens rutila cum Gorgone pectus;
 Adspectu contenta suo non utitur hasta
 (Nam satis est vidisse semel) primumque furem
 Longius in faciem saxi Pallanta reformat. 95
 Ille procul subitis fixus sine vulnere nodis
 Vt se letifero sensit durescere visu
 (Et steterat iam paene lapis), 'Quo vertimur?' inquit,
 'Quae serpit per membra silex? qui torpor inertem
 Marmorea me peste ligat?' Vix pauca locutus, 100
 Quod timuit, iam totus erat; saevusque Damastor,
 Ad depellendos iaculum cum quaereret hostis,
 Germani rigidum misit pro rupe cadaver.

Hic vero interitum fratris miratus Echion
 Inscius, auctorem dum vult temptare nocendo, 105
 Te, Dea, respexit, solam quam cernere nulli
 Bis licuit. Meruit sublata audacia poenas
 Et didicit cum morte deam. Sed turbidus ira
 Palleneus, oculis aversa tuentibus atrox,
 Ingreditur caecasque manus in Pallada tendit. 110
 Hunc mucrone ferit dea cominus; ac simul angues
 Gorgoneo riguere gelu corpusque per unum
 Pars moritur ferro, partes periire videndo.

Ecce autem medium spiris delapsus in aequor

Porphyryon trepidam conatur rumpere Delon, 115
 Scilicet ad superos ut torqueat improbus axis.
 Horruit Aegaens; stagnantibus exilit antris
 Longaevae cum patre Thetis desertaque mansit
 Regia Neptuni famulis veneranda profundis.
 Exclamant placidae Cynthi de vertice Nymphae, 120.
 Nymphae, quae rudibus Phoebum docuere sagittis
 Errantis agitare feras primumque gementi
 Latonae struxere torum, cum lumina caeli
 Parturiens geminis ornaret fetibus orbem.
 Implorat Paeana suum conterrita Delos 125
 Auxiliumque rogat: 'Si te gratissima fudit
 In nostros Latona sinus, succurre precanti.
 En iterum convulsa feror.'

DE RAPTV PROSERPINAЕ

Preface.

Inventa secuit primus qui nave profundum
 Et rudibus remis sollicitavit aquas,
 Qui dubiis ausus committere flatibus alnum
 Quas natura negat praebuit arte vias:
 Tranquillis primum trepidus se credidit undis 5
 Litora securo tramite summa legens;
 Mox longos temptare sinus et linquere terras
 Et leni coepit pandere vela Noto.
 Ast ubi paulatim praeceps audacia crevit
 Cordaque languentem dedidicere metum, 10
 Iam vagus inrumpit pelagus caelumque secutus
 Aegaeas hiemes Ioniumque domat.

Book I., 1-121: Pluto demands a bride from Jupiter.

Inferni raptoris equos adflataque curru
 Sidera Taenariorum caligantisque profundae

Iunonis thalamos audaci promere cantu
Mens congesta iubet. Gressus removete profani.
Iam furor humanos nostro de pectore sensus 5
Expulit et totum spirant praecordia Phoebum;
Iam mihi cernuntur trepidis delubra moveri
Sedibus et claram dispergere limina lucem
Adventum testata dei; iam magnus ab imis
Auditur fremitus terris templumque remugit 10
Cecropium sanctasque facis extollit Eleusis.
Angues Triptolemi strident et squamea curvis
Colla levant adtrita iugis lapsuque sereno
Erecti roseas tendunt ad carmina cristas.
Ecce procul ternis Hecate variata figuris 15
Exoritur, levisque simul procedit Iacchus
Crinali florens hedera, quem Parthica velat
Tigris et auratos in nodum conligit ungues:
Ebria Maeonius firmat vestigia thyrsus.

Di, quibus innumerum vacui famulatur Averni 20
Vulgus iners, opibus quorum donatur avaris
Quidquid in orbe perit, quos Styx viventibus ambit
Interfusa vadis et quos fumantia torquens
Aequora gurgitibus Phlegethon perlustrat anhelis,
Vos mihi sacrarum penetralia pandite rerum 25
Et vestri secreta poli: qua lampade Ditem
Flexit amor, quo ducta ferox Proserpina raptu
Possedit dotale Chaos quantasque per oras
Sollicito genetrix erraverit anxia cursu;
Vnde datae populis fruges et glande relictas 30
Cesserit inventis Dodonia quercus aristis.

Dux Erebi quondam tumidas exarsit in iras
Proelia moturus superis, quod solus egeret
Conubiis sterilisque diu consumeret annos
Impatiens nescire torum nullasque mariti 35
Inlecebras nec dulce patris cognoscere nomen.
Iam quaecumque latent ferali monstra barathro
In turmas aciemque ruunt contraque Tonantem
Coniurant Furiae, crinitaque sontibus hydri
Tisiphone quatiens infausto lumine pinum 40

Armatus ad castra vocat pallentia Manis.
 Paene reluctatis iterum pugnancia rebus
 Rupissent elementa fidem penitusque revulso
 Carcere laxatis pubes Titania vinclis
 Vidisset caeleste iubar rursusque cruentus
 Aegaeon positis aucto de corpore nodis
 Obvia centeno vexasset fulmina motu.

45

Sed Parcae vetuere minas orbique timentes
 Ante pedes soliumque ducis fudere severam
 Canitiem genibusque suas cum supplice fletu
 Admovere manus: quarum sub iure tenentur
 Omnia, quae seriem fatorum pollice ducunt
 Longaque ferratis evolvunt saecula fusis.
 Prima fero Lachesis clamabat talia regi
 Incultas dispersa comas:

50

‘O maxime noctis

55

Arbiter umbrarumque potens, cui nostra laborant
 Stamina, qui finem cunctis et semina praebes
 Nascendique vicis alterna morte rependis,
 Qui vitam letumque regis (nam quidquid ubique
 Gignit materies, hoc te donante creatur
 Debeturque tibi certisque ambagibus aevi
 Rursus corporeos animae mittuntur in artus):
 Ne pete firmatas pacis dissolvere leges,
 Quas dedimus nevitque colus, neu foedera fratrum
 Civili converte tuba. Cur impia tollis
 Signa? quid incestis aperis Titanibus auras?
 Posce Iovem; dabitur coniunx.’

60

65

Vix ille pepereit

Erubuitque preces, animusque relanguit atrox
 Quamvis indocilis flecti: ceu turbine rauco
 Cum gravis armatur Boreas glacieque nivali
 Hispidus et Getica concretus grandine pennas
 Disrumpit, pelagus, silvas camposque sonoro
 Flamine rapturus; si forte adversus aenos
 Aeolus obiecit postis, vanescit inanis
 Impetus et fractae redeunt in claustra procellae.
 Tunc Maia genitum, qui fervida dicta reportet,

70

75

Imperat acciri. Cyllenius adstitit ales
 Somniferam quatiens virgam tectusque galero.
 Ipse rudi fultus solio nigraque verendus
 Maiestate sedet: squalent inmania foedo 80
 Sceptra situ, sublime caput maestissima nubes
 Asperat et dirae riget inclementia formae;
 Terrorem dolor augebat. Tunc talia celso
 Ore tonat (tremefacta silent dicente tyranno
 Atria: latratum triplicem compescuit ingens 85
 Ianitor et presso lacrimarum fonte resedit
 Cocytos tacitisque Acheron obmutuit undis
 Et Phlegethontae requierunt murmura ripae):
 ‘Atlantis Tegeae nepos, commune profundis
 Et superis numen, qui fas per limen utrumque 90
 Solus habes geminoque facis commercia mundo,
 I celer et proscinde Notos et iussa superbo
 Redde Iovi: “Tantumne tibi, saevissime frater,
 In me iuris erit? sic nobis noxia viris
 Cum caelo Fortuna tulit? num robur et arma 95
 Perdidimus, si rapta dies? An forte iacentis
 Ignavosque putas, quod non Cyclopia tela
 Stringimus aut vanas tonitru deludimus auras?
 Nonne satis visum, grati quod luminis expers
 Tertia supremae patior dispendia sortis 100
 Informisque plagas, cum te laetissimus ornet
 Signifer et vario cingant splendore Triones;
 Sed thalamis etiam prohibes? Nereia glauco
 Neptunum gremio complectitur Amphitrite;
 Te consanguineo recipit post fulmina fessum 105
 Iuno sinu. Quid enim narrem Latonia furta,
 Quid Cererem magnamque Themis? Tibi tanta creandi
 Copia, te felix natorum turba coronat.
 Ast ego deserta maerens inglorius aula
 Implacidus nullo solabor pignore curas? 110
 Non adeo toleranda quies. Primordia testor
 Noctis et horrendae stagna intemerata paludis:
 Si dicto parere negas, patefacta ciebo
 Tartara, Saturni veteres laxabo catenas,

Obducam tenebris solem, compage soluta 115
 Lucidus umbroso miscebitur axis Averno.”’

Vix ea fatus erat, iam nuntius astra tenebat.
 Audierat mandata Pater secumque volutat
 Diversos ducens animos, quae tale sequatur
 Coniugium Stygiosque velit pro sole recessus. 120
 Certa requirenti tandem sententia sedit.

*Book I., 122-178: Ceres and Proserpina in Sicily—
 Description of the island.*

Hennaeae Cereri proles optata virebat
 Vnica, nec tribuit subolem Lucina secundam
 Fessaque post primos haeserunt viscera partus;
 Infecunda quidem, sed cunctis altior extat 125
 Matribus et numeri damnum Proserpina pensat.
 Hanc fovet, hanc sequitur: vitulam non blandius ambit
 Torva parens, pedibus quae nondum proterit arva
 Nec nova lunatae curvavit germina frontis.
 Iam matura toro plenis adoleverat annis 130
 Virginitas, tenerum iam pronuba flamma pudorem
 Sollicitat mixtaque tremit formidine votum.
 Personat aula procis: pariter pro virgine certant
 Mars clipeo melior, Phoebus praestantior arcu;
 Mars donat Rhodopen, Phoebus largitur Amyclas 135
 Et Delon Clariosque laris; hinc aemula Iuno,
 Hinc poscit Latona nurum. Despexit utrumque
 Flava Ceres raptusque timens (heu caeca futuri!)
 Commendat Siculis furtim sua gaudia terris
 [Infidis Laribus natam commisit alendam, 140
 Aethera deseruit Siculasque relegat in oras]
 Ingenio confisa loci.

Trinacria quondam
 Italiae pars iuncta fuit, sed pontus et aetus
 Mutavere situm. Rupit confinia Nereus
 Victor et abscissos interluit aequore montis, 145
 Parvaeque cognatas prohibent discrimina terras.
 Nunc illam socia ruptam tellure trisulcam

Opposuit Natura mari: caput inde Pachyni
 Respuit Ionias praetentis rupibus iras,
 Hinc latrat Gaetula Thetis Lilybaeaeque pulsat 150
 Brachia consurgens, hinc indignata teneri
 Concutit obiectum rabies Tyrrhena Pelorum.
 In medio scopulis se porrigit Aetna perustis,
 Aetna Giganteos numquam tacitura triumphos,
 Enceladi bustum, qui saucia terga revinctus 155
 Spirat inexhaustum flagranti vulnere sulphur
 Et, quotiens detractat onus cervice rebeli
 In laevum dextrumque latus, tunc insula fundo
 Vellitur et dubiae nutant cum moenibus urbes.

Aetnaeos apices solo cognoscere visu, 160
 Non aditu temptare licet. Pars cetera frondet
 Arboribus, teritur nullo cultore cacumen.
 Nunc movet indigenas nimbos piceaeque gravatum
 Foedat nube diem, nunc motibus astra lacessit
 Terrificis damnisque suis incendia nutrit. 165
 Sed quamvis nimio fervens exuberet aestu,
 Scit nivibus servare fidem pariterque favillis
 Durescit glacies tanti secura vaporis,
 Arcano defensa gelu, fumoque fideli
 Lambit contiguas innoxia flamma pruinas. 170
 Quae scopulos tormenta rotant? quae tanta cavernas
 Vis glomerat? quo fonte ruit Vulcanius amnis?
 Sive quod obicibus discurrens ventus opertis
 Offenso rimosa furit per saxa meatu,
 Dum scrutatur iter, libertatemque reposcens 175
 Putria multivagis populatur flatibus antra,
 Seu mare sulphurei ductum per viscera montis
 Oppressis ignescit aquis et pondera librat.

Book I., 178-213: Ceres returns to Mount Ida.

Hic ubi servandum mater fidissima pignus
 Abdidit, ad Phrygios tendit secura penates
 Turrigeramque petit Cybelen sinuosa draconum 180
 Membra regens, volucris qui pervia nubila tractu

Signant et placidis umectant frena venenis:
 Frontem crista tegit; pingunt maculosa virentes
 Terga notae; rutilum squamis intermicat aurum. 185
 Nunc spiris Zephyros tranant, nunc arva volatu
 Inferiore secant. Cano rota pulvere labens
 Sulcatam fecundat humum; flavescit aristis
 Orbita, surgentes condunt vestigia fruges,
 Vestit iter comitata seges.

Iam linquitur Aetna 190

Totaque decrescit refugo Trinacria visu.
 Heu quotiens praesaga mali violavit oborto
 Rore genas! quotiens oculos ad tecta retorsit
 Talia voce movens: 'Salve, gratissima tellus,
 Quam nos praetulimus caelo, tibi gaudia nostri 195
 Sanguinis et caros uteri commendo labores.
 Praemia digna manent: nullos patiēre ligones
 Et nullo rigidi versabere vomeris ictu.
 Sponte tuus florebit ager; cessante iuvenco
 Ditiior oblatas mirabitur incola messis.' 200
 Sic ait et fulvis tetigit serpentibus Idam.

Hic sedes augusta deae templique colendi
 Religiosa silex, densis quam pinus obumbrat
 Frondibus et nulla lucos agitante procella
 Stridula coniferis modulatur carmina ramis. 205
 Terribiles intus thiasi vesanaeque mixto
 Concentu delubra gemunt, ululatibus Ide
 Bacchatur, tumidas inclinant Gargara silvas.
 Postquam visa Ceres, mugitum tympana frenant,
 Conticuere chori, Corybas non impulit ensem, 210
 Non buxus, non aera sonant blandasque leones
 Submisere iubas. Adytis gavisa Cybele
 Exilit et pronas intendit ad oscula turris.

Book I., 214-288: The errand of Venus.

Viderat haec dudum summa speculatus ab arce
 Iupiter ac Veneri mentis penetralia pandit: 215

'Curarum, Cytherea, tibi secreta fatebor.
 Candida Tartareo nuptum Proserpina regi
 Iam pridem decreta dari: sic Atropos urget,
 Sic cecinit longaeva Themis. Nunc matre remota
 Rem peragi tempus. Finis invade Sicanos 220
 Et Cereris prolem patulis includere campis,
 Crastina puniceos cum lux detexerit ortus,
 Coge tuis armata dolis, quibus urere cuncta,
 Me quoque saepe soles. Cur ultima regna quiescunt?
 Nulla sit immunis regio nullumque sub umbris 225
 Pectus inaccensum Veneri. Iam tristis Erinys
 Sentiat ardores; Acheron Ditisque severi
 Ferrea lascivis mollescant corda sagittis.'

Accelerat praecepta Venus, iussuque parentis
 Pallas et inflexo quae terret Maenala cornu 230
 Addunt se comites. Divino semita gressu
 Claruit, augurium qualis laturus iniquum
 Praepes sanguineo dilabitur igne cometes
 Prodigiale rubens: non illum navita tuto,
 Non impune vident populi, sed crine minaci 235
 Nuntiat aut ratibus ventos aut urbibus hostis.
 Dèvenere locum, Cereris quo tecta nitebant
 Cyclopus firmata manu: stant ardua ferro
 Moenia, ferrati postes, immensaque nequit
 Claustra chalybs. Nullum tanto sudore Pyragmon 240
 Nec Steropes construxit opus; non talibus umquam
 Spiravere Notis animae nec flumine tanto
 Incoctum maduit lassa cervice metallum.
 Atria cingit ebur; trabibus solidatur aenis
 Culmen et in celsas surgunt electra columnas. 245

Ipsa domum tenero mulcens Proserpina cantu
 Inrita texebat rediturae munera matri.
 Hic elementorum seriem sedesque paternas
 Insignibat acu, veterem qua lege tumultum
 Discrevit Natura parens et semina iustis 250
 Discessere locis: quidquid leve, fertur in altum,
 In medium graviora cadunt, incanduit aer,
 Legit flamma polum, fluxit mare, terra pependit.

Nec color unus erat; stellas accendit in auro,
 Ostro fundit aquas. Adtollit litora gemmis 255
 Filaeque mentitos iam iam caelantia fluctus
 Arte tument: credas inlidi cantibus algam
 Et raucum bibulis inserpere murmur arenis.
 Addit quinque plagas: mediam subtegmine rubro
 Obsessam fervore notat, squalebat inustus 260
 Limes et adsiduo sitiebant stamina sole.
 Vitalis utrimque duas quas mitis oberrat
 Temperies habitanda viris; in fine supremo
 Torpentis traxit geminas brumaeque perenni
 Foedat et aeterno contristat frigore telas. 265
 Nec non et patrui pingit sacraria Ditis
 Fatalisque sibi Manis, nec defuit omen;
 Praescia nam subitis maduerunt fletibus ora.

Coeperat et vitreis summo iam margine texti
 Oceanum sinuare vadis, sed cardine verso 270
 Cernit adesse deas imperfectumque laborem
 Deserit et niveos infecit purpura vultus
 Per liquidas succensa genas castaeque pudoris
 Inluxere faces: non sic decus ardet eburnum,
 Lydia Sidonio quod femina tinxerit ostro. 275

Merserat unda diem; sparso nox umida somno
 Languida caeruleis invexerat otia bigis,
 Iamque viam Pluto superas molitur ad auras
 Germani monitu. Torvos invisa iugalis
 Allecto temone ligat, qui pasua mandunt 280
 Cocyti pratisque Erebi nigrantibus errant
 Stagnaue tranquillae potantes marcida Lethes
 Aegra soporatis spumant obliviae linguis:
 Orphnaeus crudele micans Aethonque sagitta
 Ocior et Stygii sublimis gloria Nycteus 285
 Armenti Ditisque nota signatus Alastor.
 Stabant ante foris iuncti saevumque fremebant
 Crastina venturae spectantes gaudia praedae.

Book II., Preface: Orpheus.

Otia sopitis ageret cum cantibus Orpheus
 Neglectumque diu deposuisset opus,
 Lugebant erepta sibi solacia Nymphae,
 Quaerebant dulcis flumina maesta modos.
 Saeva feris natura redit metuensque leonem 5
 Implorat citharae vacca tacentis opem.
 Illius et duri flevire silentia montes
 Silvaque Bistoniam saepe secuta chelyn.

Sed postquam Inachiis Alcides missus ab Argis
 Thracia pacifero contigit arva pede 10
 Diraque sanguinei vertit praesaepia regis
 Et Diomedeos gramine pavit equos,
 Tunc patriae festo laetatus tempore vates
 Desuetae repetit fila canora lyrae
 Et resides levi modulatus pectine nervos 15
 Pollice festivo nobile duxit ebur.
 Vix auditus erat: venti frenantur et undae,
 Pigrior adstrictis torpuit Hebrus aquis,
 Porrexit Rhodope sitientis carmina rupis,
 Excussit gelidas pronior Ossa nivis; 20
 Ardua nudato descendit populus Haemo
 Et comitem quercum pinus amica trahit,
 Cirrhaeasque dei quamvis despexerit artis,
 Orpheis laurus vocibus acta venit.
 Securum blandi leporem fovere molossi 25
 Vicinumque lupo praebuit agna latus.
 Concordes varia ludunt cum tigride dammae;
 Massylam cervi non timuere iubam.

Ille novercalis stimulos actusque canebat
 Herculis et forti monstra subacta manu, 30
 Quod timidae matri pressos ostenderit anguis
 Intrepidusque fero riserit ore puer:
 30

'Te neque Dictaeas quatiens mugitibus urbis
 Taurus nec Stygii terruit ira canis,
 Non leo sidereos caeli rediturus ad axis, 35
 Non Erymanthei gloria montis aper.
 Solvis Amazonios cinctus, Stymphalidas arcu
 Adpetis, occiduo ducis ab orbe greges
 Tergeminique † ducis numerosos deicis artus
 Et totiens uno victor ab hoste redis. 40
 Non cadere Antaeo, non crescere profuit hydrae;
 Nec cervam volucres eripuerunt pedes.
 Caci flamma perit, rubuit Busiride Nilus,
 Prostratis maduit nubigenis Pholoe.
 Te Libyci stupuere sinus, te maxima Tethys 45
 Horruit, imposito cum premerere polo:
 Firmior Herculea mundus cervice pependit,
 Lustrarunt umeros Phoebus et astra tuos.'

Thracius haec vates. Sed tu Tirynthius alter,
 Florentine, mihi: tu mea plectra moves, 50
 Antraque Musarum longo torpentia somno
 Excutis et placidos ducis in orbe choros.

Book II., 1-150: The successful stratagem of Venus.

Impulit Ionios praemisso lumine fluctus
 Nondum pura dies, tremulis vibratur in undis
 Ardor et errantes ludunt per caerula flammae.
 Iamque audax animi fidaeque oblita parentis
 Fraude Dionaea rignos Proserpina saltus 5
 (Sic Parcae iussere) petit. Ter cardine verso
 Praesagum cecinere fores, ter conscia fati
 Flebile terrificis gemuit mugitibus Aetna.
 Nullis illa tamen monstris nulloque tenetur
 Prodigio. Comites gressum iunxere sorores. 10
 Prima dolo gaudens et tanto concita voto
 It Venus et raptus metitur corde futuros,
 Iam dirum flexura chaos, iam Dite subacto

Ingenti famulos Manis ductura triumpho.
 Illi multifidos crinis sinuatur in orbis 15
 Idalia divisus acu, sudata marito
 Fibula purpureos gemma suspendit amictus.
 Candida Parrhasii post hanc regina Lycae
 Et Pandionias quae cuspide protegit arces,
 Vtraque virgo, ruunt: haec tristibus aspera bellis, 20
 Haec metuenda feris. Tritonia casside fulva
 Caelatum Typhona gerit, qui summa peremptus
 Ima viget, parte moriens et parte superstes;
 Hastaque terribili surgens per nubila ferro
 Instar habet silvae. Tantum stridentia colla 25
 Gorgonis obtentu pallae fulgentis inumbrat.
 At Triviae lenis species et multus in ore
 Frater erat, Phoebique genas et lumina Phoebi
 Esse putes, solusque dabat discrimina sexus.
 Brachia nuda nitent, levibus proiecerat auris 30
 Indocilis errare comas arcuque remisso
 Otia nervus agit, pendent post terga sagittae.
 Crispatur gemino vestis Gortynia cinctu
 Poplite fusa tenus, motoque in stamine Delos
 Errat et aurato trahitur circumflua ponto. 35
 Quas inter Cereris prolis, nunc gloria matris,
 Mox dolor, aequali tendit per gramina passu
 Nec membris nec honore minor potuitque videri
 Pallas, si clipeum ferret, si spicula, Phoebe.
 Conlectae tereti nodantur iaspide vestes. 40
 Pectinis ingenio numquam felicior artis
 Contigit eventus; nulli sic consona telae
 Fila nec in tantum veri duxere figuras.
 Hic Hyperionio Solem de semine nasci
 Fecerat et pariter, forma sed dispare, Lunam, 45
 Aurorae noctisque duces; cunabula Tethys
 Praebet et infantis gremio solatur anhelos
 Caeruleusque sinus roseis radiatur alumnis.
 Invalidum dextro portat Titana lacerto
 Nondum luce gravem nec pubescentibus alte 50
 Cristatum radiis: primo clementior aevo

Fingitur et tenerum vagitu despuit ignem.
 Laeva parte soror vitrei libamina potat
 Vberis et parvo signatur tempora cornu.

Tali luxuriat cultu. Comitantur euntem 55
 Naides et socia stipant utrimque caterva,
 Quae fontis, Crinise, tuos et saxa rotantem
 Pantagiam nomenque Gelam qui praebuit urbi
 Concelebrant, quas pigra vado Camerina palustri,
 Quas Arethusaei latices, quas advena nutrit 60
 Alphens (Cyane totum supereminet agmen):
 Qualis Amazonidum peltis exultat aduncis
 Pulchra cohors, quotiens Areton populata virago
 Hippolyte niveas ducit post proelia turmas,
 Seu flavos stravere Getas seu forte rigentem 65
 Thermodontiaca Tanaim fregere securi;
 Aut qualis referunt Baccho sollemnia Nymphae
 Maeoniae, quas Hermus alit, ripasque paternas
 Percurrunt auro madidae: laetatur in antro
 Amnis et undantem declinat prodigus urnam. 70

Viderat herboso sacrum de vertice vulgus
 Henna parens florum curvaque in valle sedentem
 Compellat Zephyrum: 'Pater o gratissime veris,
 Qui mea lascivo regnas per prata meatu
 Semper et adsiduis inroras flatibus annum, 75
 Respice Nympharum coetus et celsa Tonantis
 Germina per nostros dignantia ludere campos.
 Nunc adsis faveasque, precor; nunc omnia fetu
 Pubescant virgulta velis, ut fertilis Hybla
 Invideat vinciue suos non abnuat hortos. 80
 Quidquid turiferis spirat Panchaia silvis,
 Quidquid odoratus longe blanditur Hydaspes,
 Quidquid ab extremis ales longaeva colonis
 Conligit optato repetens exordia leto,
 In venas disperge meas et flamine largo 85
 Rura fove. Merear divino pollice carpi
 Et nostris cupiant ornari numina sertis.'

Dixerat; ille novo madidantis nectare pennas
 Concutit et glaebas fecundo rore maritat,

Quaque volat vernus sequitur rubor; omnis in herbas 90
 Turget humus medioque patent convexa sereno.
 Sanguineo splendore rosas, vaccinia nigro
 Imbuit et dulci violas ferrugine pingit.
 Parthica quae tantis variantur cingula gemmis
 Regalis vinctura sinus? quae vellera tantum 95
 Ditibus Assyrii spumis fucantur aeni?
 Non talis volucer pandit Iunonius alas,
 Nec sic innumeros arcu mutante colores
 Incipiens redimitur hiems, cum tramite flexo
 Semita discretis interviret umida nimbis. 100

Forma loci superat flores: curvata tumore
 Parvo planities et mollibus edita clivis
 Creverat in collem; vivo de pumice fontes
 Roscida mobilibus lambebant gramina rivis,
 Silvaque torrentis ramorum frigore soles 105
 Temperat et medio brumam sibi vindicat aestu:
 Apta fretis abies, bellis accommoda cornus,
 Quercus amica Iovi, tumulos tectura cupressus,
 Ilex plena favis, venturi praescia laurus;
 Fluctuat hic denso crispata cacumine buxus, 110
 Hic hederæ serpunt, hic pampinus induit ulmos.
 Haud procul inde lacus (Pergum dixere Sicani)
 Panditur et nemorum frondoso margine cinctus
 Vicinis pallescit aquis: admittit in altum
 Cernentis oculos et late pervius umor 115
 Ducit inoffensos liquido sub flumine visus
 Imaque perspicui prodit secreta profundî.
 [Huc elapsa cohors gaudet per florida rura.]

Hortatur Cytherea: legant. 'Nunc ite, sorores,
 Dum matutinis praesudat solibus aer, 120
 Dum meus umectat flaventis Lucifer agros
 Roranti praevectus equo.' Sic fata doloris
 Carpit signa sui. Varios tum cetera saltus
 Invasere cohors: credas examina fundi
 Hyblaeum raptura thymum, cum cerea reges 125
 Castra movent fagique cava dimissus ab alvo
 Mellifer electis exercitus obstrepit herbis.

Pratorum spoliatur honos: haec lilia fuscis
 Intexit violis, hanc mollis amaracus ornat,
 Haec graditur stellata rosis, haec alba ligustris. 130
 Te quoque, flebilibus maerens Hyacinthe figuris,
 Narcissumque metunt, nunc inclita germina veris,
 Praestantis olim pueros: tu natus Amyclis,
 Hunc Helicon genuit; disci te pereulit error,
 Hunc fontis decepit amor; te fronte retusa 135
 Delius, hunc fracta Cephisus arundine luget.
 Aestuat ante alias avido fervore legendi
 Frugiferae spes una deae: nunc vimine texto
 Ridentis calathos spoliis agrestibus implet;
 Nunc sociat floris seseque ignara coronat, 140
 Augurium fatale tori. Quin ipsa tubarum
 Armorumque potens dextram, qua fortia turbat
 Agmina, qua stabilis portas et moenia vellit,
 Iam levibus laxat studiis hastamque reponit
 Insuetisque docet galeam mitescere sertis; 145
 Ferratus lascivit apex horrorque recessit
 Martius et cristae pacato fulgure vernant.
 Nec, quae Parthenium canibus scrutatur odorem,
 Aspernata choros libertatemque comarum
 Iniecta voluit tantum frenare corona. 150

Book II., 151-246: Pluto robs Proserpina amid the convulsions of nature.

Talia virgineo passim dum more geruntur,
 Ecce repens mugire fragor, conflare tures
 Pronaque vibratis radicibus oppida verti.
 Causa latet; dubios agnovit sola tumultus
 Diva Paphi mixtoque metu perterrita gaudet. 155
 Iamque per anfractus animarum rector opacos
 Sub terris quaerebat iter gravibusque gementem
 Enceladum calcabat equis: inmania findunt
 Membra rotae pressaque Gigas cervice laborat
 Sicaniam cum Dite ferens temptatque moveri 160

Debilis et fessis serpentibus impedit axem;
 Fumida sulphureo praelabatur orbita dorso.
 Ac velut occultus securum pergit in hostem
 Miles et effossi subter fundamina campi
 Transilit inclusos arcano limite muros 165
 Turbaque deceptas victrix erumpit in arcis
 Terrigenas imitata viros: sic tertius heres
 Saturni latebrosa vagis rimatur habenis
 Devia, fraternum cupiens exire sub orbem.
 Ianua nulla patet; prohibebant undique rupes 170
 Oppositae duraque deum compage tenebant,
 Non tulit ille moras indignatusque trabali
 Saxa ferit sceptro. Siculae sonuere cavernae,
 Turbatur Lipare, stupuit fornace relictæ
 Mulciber et trepidus deiecit fulmina Cyclops. 175
 Audiit et si quem glacies Alpina coercet
 Et qui te, Latiis nondum praecincte tropaeis
 Thybri, natat missamque Pado qui remigat alnum.
 Sic, cum Thessaliam scopulis inclusa teneret
 Peneo stagnante palus et mersa negaret 180
 Arva coli, trifida Neptunus cuspide montis
 Impulit adversos. Tunc forti saucius ictu
 Dissiluit gelido vertex Ossaëus Olympo,
 Carceribus laxantur aquae factoque meatu
 Redduntur fluviusque mari tellusque colonis. 185
 Postquam victa manu duos Trinacria nexus
 Solvit et inmenso late discessit hiatu,
 Adparet subitus caelo timor, astra viarum
 Mutavere fidem, vetito se proluit Arctos
 Aequore, praecipitat pigrum formido Booten, 190
 Horruit Orion. Audito palluit Atlas
 Hinnitu. Rutilos obscurat anhelitus axis
 Discolor et longa solitos caligine pasci
 Terruit orbis equos; pressis haesere lupatis
 Adtoniti meliore polo rursusque verendum 195
 In chaos oblico certant temone reverti.
 Mox ubi pulsato senserunt verbera tergo
 Et solem didicere pati, torrentius anme

Hiberno tortaque ruunt perniciosus hasta:
 Quantum non iaculum Parthi, non impetus Austri, 200
 Non leve sollicitae mentis discurrit acumen.
 Sanguine frena calent, conrumpit spiritus auras
 Letifer, infectae spumis vitiantur arenae.

Diffugiunt Nymphae: rapitur Proserpina curru
 Imploratque deas.

Iam Gorgonis ora revelat 205
 Pallas et intento festinat Delia telo
 Nec patruo cedunt; stimulat communis in arma
 Virginitas crimenque feri raptoris acerbatur.
 Ille velut stabuli decus armentique iuveneam
 Cum leo possedit nudataque viscera fodit 210
 Vnguibus et rabiem totos exegit in armos:
 Stat crassa turpis sanie nodosque iubarum
 Executit et vilis pastorum despicit iras.

'Ignavi domitor vulgi, deterrime fratrum,'
 Pallas ait, 'quae te stimulis facibusque profanis 215
 Eumenides movere? tua cur sede relicta
 Audes Tartareis caelum incestare quadrigis?
 Sunt tibi deformes Dirae, sunt altera Lethes
 Numina, sunt tristes Furiae, te coniuge dignae.
 Fratrís linque domos, alienam desere sortem; 220
 Nocte tua contentus abi. Quid viva sepultis
 Admisces? nostrum quid proteris advena mundum?'

Talia vociferans avidos transire minaci
 Cornipedes umbone ferit clipeique retardat
 Obice Gorgoneisque premens adsibilat hydri 225
 Praetentaque operit crista; libratur in ictum
 Fraxinus et nigros inluminat obvia currus
 Missaque paene foret, ni Iuppiter aethere summo
 Paciferas rubri torsisset fulminis alas
 Confessus socerum: nimbis hymenaeus hiulcis 230
 Intonat et testes firmant conubia flammae.

Invitae cessere deae. Compescuit arcum
 Cum gemitu talisque dedit Latonia voces:
 'Sis memor o longumque vale. Reverentia patris
 Obstitit auxilio, nec nos defendere contra 235

Possumus: imperio vinci maiore fatemur.
 In te coniurat genitor populoque silenti
 Traderis, heu! cupidus non adspectura sorores
 Aequalemque chorum. Quae te fortuna supernis
 Abstulit et tanto damnavit sidera luctu? 210
 Iam neque Partheniis innectere retia lustris
 Nec pharetram gestare libet, securus ubique
 Spumet aper saevique fremant impune leones.
 Te iuga Taygeti, posito te Maenala flebunt
 Venatu maestoque diu lugebere Cyntho. 245
 Delphica quin etiam fratris delubra tacebunt.'

Book II., 247-306: Proserpina and Pluto.

Interea volucris fertur Proserpina curru
 Caesariem diffusa Noto planctuque lacertos
 Verberat et questus ad nubila tendit inanis:
 'Cur non torsisti manibus fabricata Cyclopium 250
 In nos tela, pater? Sic me crudelibus umbris
 Tradere, sic toto placuit depellere mundo?
 Nullane te flectit pietas nihilumque paternae
 Mentis inest? Tantas quo crimine movimus iras?
 Non ego, cum rapido saeviret Phlegra tumultu, 255
 Signa deis adversa tuli, non robore nostro
 Ossa pruinosa vexit glacialis Olympum.
 Quod conata nefas aut cuius conscia culpa
 Exul ad inmanis Erebi detrudor hiatus?
 O fortunatas alii quascumque tulere 260
 Raptores! saltem communi sole fruuntur.
 Sed mihi virginitas pariter caelumque negatur,
 Eripitur cum luce pudor, terrisque relictis
 Servitum Stygio ducor captiva tyranno.
 O male dilecti flores despectaque matris 265
 Consilia! o Veneris deprensae serius artes!
 Mater, io! seu te Phrygiis in vallibus Idae
 Mygdonio buxus circumsonat horrida cantu,
 Seu tu sanguineis ululantia Dindyma Gallis
 Incolis et strictos Curetum respicis ensis, 270

Exitio succurre meo! compesce furentem!
Comprime feralis torvi praedonis habenas!

Talibus ille ferox dictis fletuque decoro
Vincitur et primi suspiria sensit amoris.

Tunc ferrugineo lacrimas deterget amictu 275

Et placida maestum solatur voce dolorem:

‘Desine funestis animum, Proserpina, curis
Et vano vexare metu. Maiora dabuntur

Sceptra nec indigni taedas patiere mariti.

Ille ego Saturni proles cui machina rerum 280

Servit et immensum tendit per inane potestas.

Amissum ne crede diem. Sunt altera nobis

Sidera, sunt orbes alii, lumenque videbis

Purius Elysiumque magis mirabere solem

Cultoresque pios; illic pretiosior aetas, 285

Aurea progenies habitat, semperque tenemus

Quod superi meruere semel. Nec mollia desunt

Prata tibi; Zephyris illic melioribus halant

Perpetui flores quos nec tua protulit Henna.

Est etiam lucis arbor praedives opacis 290

Fulgentis viridi ramos curvata metallo:

Haec tibi sacra datur fortunatumque tenebis

Autumnum et fulvis semper ditabere pomis.

Parva loquor: quidquid liquidus complectitur aer,

Quidquid alit tellus, quidquid maris aequora verrunt, 295

Quod fluvii volvunt, quod nutrivere paludes,

Cuncta tuis pariter cedent animalia regnis

Lunari subiecta globo qui septimus auras

Ambit et aeternis mortalia separat astris.

Sub tua purpurei venient vestigia reges 300

Deposito luxu turba cum paupere mixti

(Omnia mors aequat); tu damnatura nocentis,

Tu requiem latura piis; te iudice sontes

Improba cogentur vitae commissa fateri.

Accipe Lethaeo famulas cum gurgite Parcas, 305

Sitque ratum quodcumque voles.’

Haec fatus ovantis

Exhortatur equos et Tartara mitior intrat.

Book II., 308-372: The bride's reception.

Conveniunt animae, quantas violentior Auster
 Decutit arboribus frondis aut nubibus imbris
 Concligit aut frangit fluctus aut torquet arenas; 310
 Cunctaque praecipiti stipantur saecula cursu
 Insignem visura nurum. Mox ipse serenus
 Ingressitur facili passus mollescere risu
 Dissimilisque sui. Dominis intrantibus ingens
 Adsurgit Phlegethon, flagrantibus hispida rivis 315
 Barba madet totoque fluunt incendia vultu.

Occurrunt properi lecta de plebe ministri,
 Pars altos revocant currus frenisque solutis
 Vertunt emeritos ad pascua nota iugalis;
 Pars aulaea tenent, alii praetexere ramis 320
 Limina et in thalamum cultas extollere vestis.
 Reginam casto cinxerunt agmine matres
 Elysiae teneroque levant sermone timores
 Et sparsos religant crinis et vultibus addunt
 Flammae sollicitum praevelatura pudorem. 325

Pallida laetatur regio gentesque sepultae
 Luxuriant epulisque vacant genialibus umbrae.
 Grata coronati peragunt convivia Manes,
 Rumpunt insoliti tenebrosa silentia cantus,
 Sedantur gemitus. Erebi se sponte relaxat 330
 Squalor et aeternam patitur rarescere noctem,
 Vrna nec incertas versat Minoia sortis.

Verbera nulla sonant nulloque frementia luctu
 Impia dilatis respirant Tartara poenis:
 Non rota suspensum praeceps Ixiona torquet, 335
 Non aqua Tantaleis subducitur invida labris.
 Solvitur Ixion et Tantalus invenit undas
 Et Tityos tandem spatiosos erigit artus
 Squalentisque novem detexit iugera campi
 (Tantus erat), laterisque piger sulcator † opaci 340
 Invitus trahitur lasso de pectore vultur
 Abreptasque dolet iam non sibi crescere fibras.

Oblitae scelerum formidatique furoris
 Eumenides cratera parant et vina feroci
 Crine bibunt flexisque minis iam lene canentis 345
 Extendunt socios ad pocula plena cerastas
 Et festas alio succendunt lumine taedas.
 Tunc et pestiferi pacatum flumen Averni
 Innocuae transistis, aves, flatumque repressit
 Amsanctus, fixo tacuit torrente vorago. 350
 Tunc Acheronteos mutato gurgite fontis
 Lacte novo tumuisse ferunt, hederisque virentem
 Coccyton dulci perhibent undasse Lyaeo.
 Stamina nec rumpit Lachesis, nec turbida sacris
 Obstrepitant lamenta choris. Mors nulla vagatur 355
 In terris, nullique rogam planxere parentes.
 Navita non moritur fluctu, non cuspidem miles;
 Oppida funerei pollent immunia leti,
 Impexamque senex velavit arundine frontem
 Portitor et vacuos egit cum carmine remos. 360
 Iam suus inferno processerat Hesperus orbi:
 Ducitur in thalamum virgo. Stat pronuba iuxta
 Stellantis Nox picta sinus tangensque cubile
 Omina perpetuo genitalia foedere sancit;
 Exultant cum voce pii Ditisque sub aula 365
 Talia pervigili sumunt exordia plausu:
 'Nostra potens Iuno tuque o germane Tonantis
 Et gener, unanimi consortia discite somni
 Mutuaque alternis innectite vota lacertis.
 Iam felix oritur proles, iam laeta futuros 370
 Expectat Natura deos. Nova numina rebus
 Addite et optatos Cereri proferte nepotes.'

Book III., 1-448: Ceres's search for Proserpina.

Iupiter interea cinctam Thaumantida nimbis
 Ire iubet totoque deos arcessere mundo.
 Illa colorato Zephyros illapsa volatu
 Numina conclamat pelagi Nymphasque morantis
 Increpat et Fluvios umentibus evocat antris. 5

Ancipites trepidique ruunt, quae causa quietos
 Excierit, tanto quae res agitanda tumultu.
 Vt patuit stellata domus, considerare iussi,
 Nec confusus honor: caelestibus ordine sedes
 Prima datur, tractum proceres tenere secundum 10
 Aequarei, placidus Nereus reverendaque Phorci
 Canities, Glaucum series extrema biformem
 Accipit et certo mansurum Protea vultu.
 Nec non et senibus Fluvii concessa sedendi
 Gloria, plebeio stat cetera more inventus, 15
 Mille Amnes. Liquidis incumbunt patribus udae
 Naides et taciti mirantur sidera Fauni.

Tum gravis ex alto genitor sic orsus Olympo:
 ‘Abduxere meas iterum mortalia curas
 Iam pridem neglecta mihi, Saturnia postquam 20
 Otia et ignavi senium cognovimus aevi;
 Sopitosque diu populos torpore paterno
 Sollicitae placuit stimulis impellere vitae,
 Incultis ne sponte seges grandesceret arvis,
 Vndaret neu silva favis, neu vina tumerent 25
 Fontibus et totae fremerent in pocula ripae
 (Haud equidem invideo—neque enim livescere fas est
 Vel nocuisse deos—sed, quod dissuasor honesti
 Luxus et humanas oblimat copia mentis),
 Provocet ut segnis animos rerumque remotas 30
 Ingeniosa vias paulatim exploret egestas
 Vtque artis pariat sollertia, nutriat usus.

Nunc mihi cum magnis instat Natura querellis
 Humanum relevare genus, durumque tyrannum
 Inmitemque vocat regnataque saecula patri 35
 Commemorat parcumque Iovem se divite clamat,
 Qui campos horrere situ dumisque repleti
 Rura velim, nullis exornem fructibus annum.
 Se iam, quae genetrix mortalibus ante fuisset,
 In dirae subito mores transisse novercae; 40
 “Quid mentem traxisse polo, quid profuit altum
 Erexisse caput, pecudum si more pererrant
 Avia, si frangunt communia pabula glandes?

Haecine vita iuvat silvestribus addita lustris,
 Indiscreta feris?" Talis cum saepe parentis 45
 Pertulerim questus, tandem clementior orbi
 Chaonio statui gentis avertere victu:
 Atque adeo Cererem quae nunc ignara malorum
 Verberat Idacos torva cum matre leones,
 Per mare, per terras avido discurrere luctu 50
 Decretum, natae donec laetata repertae
 Indicio tribuat fruges, currusque feratur
 Nubibus ignotas populis sparsurus aristas
 Et iuga caerulei subeant Actaea dracones.
 Quodsi quis Cereri raptorem prodere divum 55
 Audeat, imperii molem pacemque profundam
 Obtestor rerum, natus licet ille sororve
 Vel coniunx fuerit natarumve agminis una,
 Se licet illa meo conceptam vertice iactet,
 Sentiet iratum procul aegide, sentiet ictum 60
 Fulminis et genitum divina sorte pigebit
 Optabitque mori: tunc vulnere saucius ipsi
 Tradetur genero, passurus prodita regna,
 Et sciet an propriae conspirent Tartara causae.
 Hoc sanctum; mansura fluant hoc ordine fata.' 65
 Dixit et horrendo concussit sidera motu.

At procul armisoni Cererem sub rupibus antri
 Securam placidamque diu iam certa peracti
 Terrebant simulacra mali, noctesque timorem
 Ingeminant omnique perit Proserpina somno. 70
 Namque modo adversis invadi viscera telis,
 Nunc sibi mutatas horret nigrescere vestis,
 Nunc sterilis mediis frondere penatibus ornos.
 Stabat praeterea luco dilectior omni
 Laurus, virgineos quondam quae fronde pudica 75
 Vmbrabat thalamos: hanc imo stipite caesam
 Vidit et incompertos foedari pulvere ramos
 Quaesivitque nefas. Dryades dixere gementis
 Tartarea Furias debellavisse bipenni.

Sed tunc ipsa sui iam non ambagibus ullis 80
 Nuntia materno facies ingesta sopori:

Namque videbatur tenebroso oblecta recessu
 Carceris et saevis Proserpina vineta catenis,
 Non qualem Siculis olim mandaverat arvis
 Nec qualem roseis nuper convallibus Hennae 85
 Suspexere deae; squalebat pulchrior auro
 Caesaries et nox oculorum infecerat ignis
 Exhaustusque gelu pallet rubor, ille superbi
 Flammeus oris honos et non cessura pruinis
 Membra colorantur piceae caligine regni. 90
 Ergo hanc ut dubio vix tandem agnoscere visu
 Evaluit: 'Cuius tot poenae criminis?' inquit,
 'Vnde haec informis macies? cui tanta potestas
 In me saevitiae? Rigidi cur vincula ferri
 Vix aptanda feris molles meruere lacerti? 95
 Tu mea, tu proles? an vana fallimur umbra?'

Illa refert: 'Heu dira parens nataeque peremptae
 Inmemor! heu fulvas animo transgressa leaenas!
 Tantane te nostri tenuere obliviae? tantum
 Unica despicias? Certe Proserpina nomen 100
 Dulce tibi, tali quae nunc, ut cernis, hiatu
 Suppliciis inclusa terror! Tu saeva choreis
 Indulges? Phrygias vel nunc interstrepis urbis?
 Quodsi non omnem pepulisti pectore matrem,
 Si tua nata, Ceres, et non me Caspia tigris 105
 Edidit, his, oro, miseram defende cavernis
 Inque superna refer. Prohibent si fata reverti,
 Vel tantum visura veni.'

Sic fata trementis
 Tendere conatur palmas. Vis improba ferri
 Impedit et motae somnum solvere catenae. 110
 Obrigit visis, gaudet non vera fuisse,
 Complexu caruisse dolet. Penetralibus amens
 Prosilit et tali compellat voce Cybelen:

'Iam non ulterius Phrygia tellure morabor,
 Sancta parens, revocat tandem custodia cari 115
 Pignoris et cunctis obiecti fraudibus anni.
 Nec mihi Cyclopum quamvis extructa caminis
 Culmina fida satis. Timeo ne fama latebras

Prodiderit leviusque meum Trinacria celet
 Depositum. Terret nimium vulgata locorum 120
 Nobilitas. Aliis sedes obscurior oris
 Exquirenda mihi, gemitu flammisque propinquis
 Enceladi nequeunt umbracula nostra taceri.
 Somnia quin etiam variis infausta figuris
 Saepe monent, nullusque dies non triste minatur 125
 Augurium. Quotiens flaventiaserta comarum
 Sponte cadunt! quotiens exundat ab ubere sanguis!
 Larga vel invito prorumpunt flumina vultu
 Iniussaeque manus mirantia pectora tundunt.
 Si buxus inflare velim, ferale gemiscunt; 130
 Tympana si quatiam, planctus mihi tympana reddunt.
 Ah vereor, ne quid portendant omina veri!
 Hae longae nocuere morae!

‘Procul inrita venti
 Dicta ferant,’ subicit Cybele; ‘nec tanta Tonanti
 Segnities, ut non pro pignore fulmina mittat. 135
 I tamen et nullo turbata revertere casu.’

Haec ubi, digreditur templis. Sed nulla ruenti
 Mobilitas: tardos queritur non ire dracones
 Inmeritasque movens alterno verberare pennas
 Sicaniam quaerit, cum necdum absconderit Idam. 140
 Cuncta pavet speratque nihil. Sic aestuat ales,
 Quae teneros humili fetus commiserit orno
 Adlatura cibos et plurima cogitat absens:
 Ne gracilem ventus decusserit arbore nidum,
 Ne furtum pateant homini, ne praeda colubris. 145

Vt domus excubiis incustodita remotis
 Et resupinati neglecto cardine postes
 Flebilis et tacitae species adparuit aulae:
 Non expectato respectu cladis amictus
 Conscidit et fractas cum crine avellit aristas. 150
 Haeserunt lacrimae, nec vox aut spiritus oris
 Redditur atque imis vibrat tremor ossa medullis,
 Succidui titubant gressus, foribusque reclusis,
 Dum vacuas sedes et desolata pererrat
 Atria, semirutas confuso stamine telas 155

Atque interceptas agnoscit pectinis artis.
 Divinus perit ille labor, spatiumque relictum
 Audax sacrilego subplebat aranea textu.

Nec deflet plangitve malum; tantum oscula telae
 Figit et abruptit mutas in fila querellas; 160
 Adtritosque manu radios proiectaque pensa
 Cunctaque virgineo sparsa oblectamina ludo
 Ceu natam pressat gremio; castumque cubile
 Desertosque toros et, sicubi sederat olim,
 Perlegit: adtonitus stabulo ceu pastor inani, 165
 Cui pecus aut rabies Poenorum inopina leonum
 Aut populatrices infestavere catervae.
 Serus at ille redit vastataque pascua lustrans
 Non responsuros ciet imploratque iuencos.

Atque ibi secreta tectorum in parte iacentem 170
 Conspicit Electram, natae quae sedula nutrix
 Oceani priscas inter notissima Nymphas.
 Par Cereri pietas; haec post cunabula dulci
 Ferre sinu summoque Iovi deducere parvam
 Sueverat et genibus ludentem aptare paternis. 175
 Haec comes, haec custos, haec proxima, mater haberi.
 Tunc laceras effusa comas et pulvere cano
 Sordida sidereae raptus lugebat alumnae.

Hanc adgressa Ceres, postquam suspiria tandem
 Laxavit frenosque dolor: 'Quod cernimus,' inquit, 180
 'Excidium? cui praeda feror? regnatne maritus
 An caelum Titanes habent? quae talia vivo
 Ausa Tonante manus? rupitne Typhoia cervix
 Inarimen? fractane iugi compage Vesevi
 Alcioneus Tyrrhena pedes per stagna cucurrit? 185
 An vicina mihi quassatis faucibus Aetna
 Protulit Enceladum? nostros an forte penates
 Adpetiit centum Briareia turba lacertis?
 Heu, ubi nunc es, nata, mihi? quo, mille ministrae,
 Quo, Cyane? volucres quae vis Sirenas abegit? 190
 Haecine vestra fides? sic fas aliena tueri
 Pignora?'

Contremuit nutrix, maerorque pudori

Cedit, et adspectus miserae non ferre parentis
 Emptum morte velit longumque inmota moratur
 Auctorem dubium certumque expromere funus. 195
 Vix tamen haec:

‘Acies utinam vesana Gigantum
 Hanc dederit cladem! Levius communia tangunt.
 Sed divae, multoque minus quod rere, sorores
 In nostras (nimium!) coniuravere ruinas.
 Insidias superum, cognatae vulnera cernis 200
 Invidiae. Phlegra nobis infensor aether.

Florebat tranquilla domus; nec limina virgo
 Linquere nec virides audebat visere saltus
 Praeceptis obstricta tuis. Telae labor illi,
 Sirenes requies. Sermonum gratia mecum, 205
 Mecum somnus erat cantique per atria ludi,
 Cum subito (dubium quonam monstrante latebras
 Rescierit) Cytherea venit suspectaque nobis
 Ne foret, hinc Phoeben comites, hinc Pallada iunxit.
 Protinus effuso laetam se fingere risu 210
 Nec semel amplecti nomenque iterare sororis
 Et dura de matre queri quae tale recessu
 Maluerit damnare decus vetitamque dearum
 Conloquio patriis procul amandaverit astris.
 Nostra rudis gaudere malis et nectare largo 215
 Instaurare dapes. Nunc arma habitumque Dianae
 Induitur digitisque adtemptat mollibus arcum,
 Nunc crinita iubis galeam, laudante Minerva,
 Implet et ingentem clipeum gestare laborat.

Prima Venus campos Hennaetaeque rura maligno 220
 Ingerit adflatu. Vicinos callida flores
 Ingeminat meritumque loci velut inscia quaerit
 Nec credit, quod bruma rosas innoxia servet,
 Quod gelidi rubeant alieno germine menses
 Verna nec iratum timeant virgulta Booten. 225
 Dum loca miratur, studio dum flagrat eundi,
 Persuadet; teneris heu lubrica moribus aetas!
 Quos ego nequidquam planctus, quas inrita fudi
 Ore preces! Ruit illa tamen confisa sororum

Praesidio, famulae longo post ordine Nymphae. 230

Itur in aeterno vestitos gramine collis
 Et prima sub luce legunt, cum rore serenus
 Albet ager sparsosque bibunt violaria sucos.
 Sed postquam medio sol altior institit axi,
 Ecce polum nox foeda rapit tremefactaque nutat 235
 Insula cornipedum pulsu strepituque rotarum.
 Nosse nec aurigam licuit, seu mortifer ille
 Seu Mors ipsa fuit. Livor permanat in herbas,
 Deficiunt rivi, squalent rubigine prata
 Et nihil adflatum vivit; pallere ligustra, 240
 Expirare rosas, decrescere lilia vidi.

Vt rauco reduces tractu detorsit habenas,
 Nox sua prosequitur currum, lux redditur orbi.
 Persephone nusquam. Voto rediere peracto
 Nec mansere deae. Mediis invenimus arvis 245
 Exanimem Cyanen: cervix redimita iacebat
 Et caligantes marcebant fronte coronae.

Adgredimur subito et casus scitamus erilis
 (Nam propior cladi steterat): quis vultus equorum?
 Quis regat? illa nihil, tacito sed laesa veneno 250

Solvitur in laticem: subrepit crinibus umor,
 Liquitur in roremque pedes et brachia manant
 Nostraque mox lambit vestigia perspicuus fons.
 Discedunt aliae. Rapidis Acheloides alis
 Sublatae Siculi latus obsedere Pelori 255

Accensaeque malo iam non impune canoras
 In pestem vertere lyras; vox blanda carinas
 Adligat, audito frenantur carmine remi.
 Sola domi luctu senium tractura relinquitur.

Haeret adhuc suspensa Ceres et singula demens 260
 Ceu nondum transacta timet, mox lumina torquens
 Vultu ad caelicolas furiato pectore fertur.

Arduus Hyrcana quatitur sic matre Niphates,
 Cuius Achaemenio regi ludibria natos
 Advexit tremebundus eques: fremit illa marito 265
 Mobilior Zephyro totamque virentibus iram
 Dispergit maculis nimiumque hausura profundo

Ore virum vitreae tardatur imagine formae.

Haud aliter toto genetrix bacchatur Olympo
 'Reddite,' vociferans. 'Non me vagus edidit amnis, 270
 Non Dryadum de plebe sumus. Turrita Cybele
 Me quoque Saturno genuit. Quo iura deorum,
 Quo leges cecidere poli? quid vivere recte
 Proderit? en audet noti Cytherea pudoris
 Ostentare suos post Lemnia vincula vultus. 275
 Hos animos bonus ille sopor castumque cubile
 Praebuit? amplexus hoc promeruere pudici?
 Nec mirum, si turpe nihil post talia ducit.
 Quid vos expertes thalami? tantumne relictus
 Virginitatis honos? tantum mutata voluntas? 280
 Iam Veneri iunctae, sociis raptoribus, itis?
 O templis Scythiae atque hominem sitientibus aris
 Vtraque digna coli! Tanti quae causa furoris?
 Quam mea vel tenui dicto Proserpina laesit?
 Scilicet aut caris pepulit te, Delia, silvis 285
 Aut tibi conmissas rapuit, Tritonia, pugnās.
 An gravis eloquio? vestros an forte petebat
 Importuna choro? Atqui Trinacria longe,
 Esset ne vobis oneri, deserta colebat.
 Quid latuisse iuvat? rabiem livoris acerbi 290
 Nulla potest placare quies.'

His increpat omnis
 Vocibus. Ast illae (prohibet sententia patris)
 Aut reticent aut nosse negant responsaque matri
 Dant lacrimas. Quid agat? rursus se victa remittit
 Inque humilis devecta preces:

'Ignoscite, si quid 295
 Intumuit pietas, si quid flagrantius actum,
 Quam miseros decuit. Supplex miserandaque vestris
 Advolvor genibus; liceat cognoscere sortem.
 Hoc tantum liceat, certos habuisse dolores.
 Scire peto, quae forma mali, quamcumque dedistis 300
 Fortunam, sit nota; feram fatumque putabo,
 Non scelus. Adspectum, precor, indulgete parenti;
 Non repetam. Quaesita manu securus habeto

Quisquis es; adfirmo praedam, desiste vereri.
 Quodsi nos aliquo praevenit foedere raptor, 305
 Tu certe, Latona, refer, confessa Diana
 Forte tibi. Nosti quid sit Lucina, quis horror
 Pro genitis et quantus amor, partusque tulisti
 Tu geminos: haec una mihi. Sic crine fruaris
 Semper Apollineo, sic me felicior aevum 310
 Mater agas.'

Largis tunc imbribus ora madescunt.

'Quid? tantum dignum fieri dignumque taceri?
 Hei mihi, discedunt omnes. Quid vana moraris
 Vtius? non bella palam caelestia sentis?
 Quin potius natam pelago terrisque requiris? 315
 Accingar lustrare diem, per devia rerum
 Indefessa ferar. Nulla cessabitur hora,
 Non requies, non somnus erit, dum pignus ademptum
 Inveniam, gremio quamvis mergatur Hiberæ
 Tethyos et Rubro iaceat vallata profundo. 320
 Non Rheni glacies, non me Rhiphaea tenebunt
 Frigora, non dubio Syrtis cunctabitur aestu.
 Stat finem penetrare Noti Boreaeque nivalem
 Vestigare domum, primo calcabitur Atlas
 Occasu facibusque meis lucebit Hydaspes. 325
 Impius errantem videat per rura, per urbis
 Iupiter, extincta satietur paelice Iuno.
 Insultate mihi, caelo regnate superbi,
 Ducite praeclarum Cereris de stirpe triumphum!
 Haec fatur notaeque iugis inlabitur Aetnae 330
 Noctivago taedas informatura labori.

Lucus erat prope flumen Acin, quod candida praefert
 Saepe mari pulchroque secat Galatea natatu,
 Densus et innexis Aetnaea cacumina ramis
 Qua licet usque tegens. Illic posuisse cruentam 335
 Aegida captivamque pater post proelia praedam
 Advexisse datur. Phlegraeis silva superbit
 Exuviis totumque nemus victoria vestit.
 Hic patuli rictus et prodigiosa Gigantum
 Tergora dependent et adhuc crudele minantur 340

Adfixae truncis facies, inmaniaque ossa
 Serpentum passim cumulis exanguibus albert,
 Et rigidae multo suspirant fulmine pelles;
 Nullaque non magni iactat se nominis arbor:
 Haec centumgemini strictos Aegaeonis ensis 345
 Curvata vix fronde levat, viventibus illa
 Exultat Coei spoliis, haec arma Mimantis
 Sustinet, hos onerat ramos exutus Ophion.
 Altior at cunctis abies umbrosaue late
 Ipsius Enceladi fumantia gestat opima, 350
 Summi terrigenum regis, caderetque gravata
 Pondere, ni lassam fulciret proxima quercus.
 Inde timor numenque loco, nemorisque senectae
 Parcitur, aetheriisque nefas nocuisse tropaeis.
 Pascere nullus oves nec robora laedere Cyclops 355
 Audet et ipse fugit sacra Polyphemus ab umbra.

Non tamen hoc tardata Ceres. Accenditur ultro
 Religione loci vibratque infesta securim
 Ipsum etiam feritura Iovem: succidere pinus
 Aut magis enodes dubitat prosternere cedros 360
 Exploratque habilis truncos rectique tenorem
 Stipitis et certo pertemptat brachia nisu.
 Sic, qui vecturus longinqua per aequora mercis
 Molitur tellure ratem vitamque procellis
 Obiectare parat, fagos metitur et alnos 365
 Et varium rudibus silvis accommodat usum:
 Quae longa est, tumidis praebebit cornua velis;
 Quae fortis, clavo potior; quae lenta, favebit
 Remigio; stagni patiens aptanda carinae.

Tollebant geminae capita inviolata cupressus 370
 Caespite vicino. Quales non rupibus Idae
 Miratur Simois, quales non divite ripa
 Lambit Apollinei nemoris nutritor Orontes.
 Germanas adeo credas; sic frontibus aquis
 Adstant et socio despectant vertice lucum. 375
 Hae placuere faces. Pernix invadit utramque
 Cincta sinus, exerta manus, armata bipenni
 Alternasque ferit totisque obnixa trementis

Viribus impellit. Pariter traxere ruinam
 Et pariter posuere comas campoque recumbunt, 380
 Faunorum Dryadumque dolor. Complectitur ambas,
 Sicut erant, alteque levat retroque solutis
 Crinibus ascendit fastigia montis anhelī
 Exuperatque aestus et nulli pervia saxa
 Atque indignantis vestigia calcāt arenas. 385
 Qualis pestiferas animare ad crimina taxos
 Torva Megaera ruit, Cadmi seu moenia poscat
 Sive Thyesteis properet sacvire Mycenis;
 Dant tenebrae manesque locum plantisque resultant
 Tartara ferratis, donec Phlegethontis ad undam 390
 Constitit et plenos excepit lampade fluctus.

Postquam perventum scopuli flagrantis in ora,
 Protinus arsuras aversa fronte cupressus
 Faucibus iniecit mediis lateque cavernas
 Texit et undantem flammaram obstruxit hiatum. 395
 Compresso mons igne tonat claususque laborat
 Mulciber, obducti nequeunt exire vapores.
 Coniferi micuere apices crevitque favillis
 Aetna novis stridentque admisso sulphure rami.
 Tum, ne deficerent tantis erroribus, ignis 400
 Semper inocciduos insopitosque manere
 Iussit et arcano perfudit robora suco,
 Quo Phaethon inrorat equos, quo Luna iuvencos.

Iamque soporiferas nocturna silentia terris
 Explicuere vicis, laniato pectore longas 405
 Incohat illa vias et sic ingressa profatur:

‘Non talis gestare tibi, Proserpina, taedas
 Sperabam, sed vota mihi communia matrum
 Et thalami festaeque faces caeloque canendus
 Ante oculos hymenaeus erat. Sic numina fatīs 410
 Volvimur et nullo Lachesis discrimine saevit?
 Quam nuper sublimis eram quantisque procorum
 Cingebar studiis! quae non mihi pignus ob unum
 Cedebat numerosa parens! tu prima voluptas,
 Tu postrema mihi; per te fecunda ferebar. 415
 O decus, o requies, o grata superbia matris,

Qua gessi florente deam, qua sospite numquam
Inferior Iunone fui; nunc squalida, vilis.

Hoc placitum patri. Cur autem adscribimus illum

His lacrimis? ego te, fateor, crudelis ademi,

420

Quae te deserui solamque instantibus ultro

Hostibus exposui. Raucis secura fruebar

Nimirum thiasis et laeta sonantibus armis

Iungebam Phrygios, cum tu raperere, leones.

Accipe quas merui poenas. En ora fatiscunt

425

Vulneribus grandesque rubent in pectore sulci.

Inmemor en uterus crebro contunditur ictu.

‘Qua te parte poli, quo te sub cardine quaeram?

Quis monstrator erit? quae me vestigia ducent?

Qui currus? ferus ipse quis est? terraene, marisne

430

Incola? quae volucrum depredam signa rotarum?

Ibo, ibo quocumque pedes, quocumque iubebit

Casus; sic Venerem quaerat deserta Dione.

‘Efficietne labor? Rursus te, nata, licebit

Amplecti? Manet ille decor, manet ille genarum

435

Fulgor? an infelix talem fortasse videbo,

Qualis nocte venis, qualem per somnia vidi?’

Sic ait et prima gressus molitur ab Aetna

Exitique reos flores ipsumque rapinae

Detestata locum sequitur dispersa viarum

440

Indicia et pleno rimatur lumine campos

Inclinatque facis. Omnis madet orbita fletu,

Omnibus admugit. Quocumque it in aequore, fulvis

Adnatat umbra fretis extremaque lucis imago

Italiam Libyamque ferit; clarescit Etruscum

445

Litus et accenso resplendent aequore Syrtes.

Antra procul Scyllaea petit canibusque reductis

Pars stupefacta silet, pars nondum exterrita latrat.

APPENDIX CRITICA

Lectiones a recensionibus infra laudatis discrepantes uncis praecedunt.

ω = scriptura tradita unius codicis vel plurimorum.

. . . = lacunae in libris.

PSEUDO-VERGILIANA, ed. O. Ribbeck (Vergilii Opera, vol. IV), 1895.

CVLEX: 44, *fugabat*: Γ] *fugarat*. — 60, *omnia*: ω] *somnia*. — 83, *nec*: ω] *non*. — 88, *addunt*: Γ] *adsunt*. — 109, *ut*: ω] *at*. — 119, *pernice morantur*: R. Ellis] *pernix remorantur*. — 140, *fleta*: R. Ellis] *laeta*. — 153, *stridore*: R. Ellis] *ardore*. — 168, *tollebant irae*: Leo] *mollibant aerae*. — *visus*: ω] *nisus*. — 109–201, *ordinem* MSS. restitui] 191. 199. 198. 200. 192. — 193, *cui*: Scaliger] *quam*. — 194, *tali*: V] *talis*. — 198, *et*: ω] *set*. — *quo*: Baehrens] *quod*. — 226, *ex*: R. Ellis] *et*. — 233, *tristes circa*: V] *circa tristes*. — 258, *ultra! in diversa*, etc.: coni. Ribbeck] *ultra in diversa*, etc. — 309, *vi daret*: Leo] *funderet*. — 380, *lamenta vagis*: Birt] *mane ut vades*. — *omnia*: ω] *somnia*. — 382, *rapiantur*: ω] *rapiuntur*.

COPA: 13, *cum croceo*: Leo] *Cecropio*. — 25, *huic*: ω] *huc*. — 36, *ossa*: Ilgen] *ista*.

MORETVM: 60, *escis*: Baehrens] *acris*. *Spurium indicat versum Ribbeck*. — 71, *apta cura*: Haupt] *apte curvans*.

LYDIA: 3, *in vobis*: Heinsius] *heu vobis*. — 7, *interea*: ω] *inter vos*. — 40, *Phoebus currit*: scripsi, cf. Lucret. V, 682, Manil. I, 514] *Phoebe currus*. — *atque*: ω] *fugat*. — 61, *impia*: ω] *invida*. — 67, *Cypria*: Putsch] *bracchia*. — *bracchia*: edit. vet.] *Cypria*. — 79, *fata*: Heinsius] *saecla*.

AETNA, ed. S. Sudhaus, 1898.

53, *provocat*; . . . *provocat*: *admotis perterrita*: Birt] *provocat*, . . . *provocat admotisque terit iam*. — 79, *canemque*: Birt] *canentes*. — 83,

versum post *terrent* excidisse statuerunt Munro et Buecheler. — 271, *horreaque ut . . . et*: Buecheler] horrea uti . . . ut.—623, *consequitur*: ω Buecheler] consequiturque.—*ratis* (ω) *fugisse*: Buecheler] fugisse ratos.—626, *fontis*: ω Buecheler] sortis.—632, *rapies*: ω Buecheler] rapiunt.—638, *tenet*: ω] tenent.—*fertur*: Buecheler] fervent.—639, *fraterque*: Birt et Buecheler] fratrumque.—640 *illa* (sc. *Pietas*): ω Buecheler] ille.

MANILIUS, ed. M. Bechert, 1900.

I, 25, *ulterius*: Housman] *interius*.—91, *nee*: ω] *ne*.—II, 132, *sequenda*: Ellis] *secunda*.—770, *ut . . . revocentur*: Scaliger] *et . . . revocantur*.

III, 89, *utcumque id*: Ellis] *ut positu*.

IV, 24, *fugisset . . . Aeneas*: scripsi] *fugissent . . . Aeneam*.

V, 581, *et*: Scaliger] *aut*.

PHAEDEUS, ed. L. Mueller, 1883.

Book II, 1, 12, *sic ut*: Hartel] *ita, si*.—II, 9, 12, *pervenit ad aures tuas*: PR] *ad aures cultas pervenit*.—15, *ab illis doctus*: PR] *doctus illis*.—18, *exitium*: PR] *vitium*.—III, 1, 22, *invitante hanc in vitam*: Hartel] *invicta vitam in hanc*.—38, *illius pro*: Stowasser] *porro illius*.—39, *excogitari*: Herzog] *et cogitavi*.—51, *forsan quis*: Heinsius] *fors aliquis*.—IV, 21, 9, *proposito ordine*: scripsi] *propositi ordinem*.—I, 13, 2, *fere*: ω] *sera*.—13, *ingenium quantum*: Neveletus] *quantum ingenium*.—III, 7, 3, *salutantes dein*: Hervieux] *dein salutatum*.—16, *canis*: PR] *cani*.—22, *iactat*: PR] *iactant*.—IV, 22, 5, *pacta*: Heinsius] *accepta*.—8, [*erat*—*insula*]: del. Orelli.—V, 5, 2, *praeiudicio*: C. Wase] *pro iudicio*.—Appendix 2, 4, *quae cuique*: Stowasser] *quaecumque*.—5, 6, *esse sine fine hominum miseriae*: Stowasser] *h. s. f. e. m.*.—6, 2, *famosum*: Stowasser] *formosum*.—10, *ferroque hostem*: Stowasser] *hostem ferro*.—13, *castigate*: ω] *cohibete*.—17, *namque . . . perditis*: Hartel] *nam quae . . . perdidit*.

SENECA, ed. F. Leo, 1879.

MEDEA: 329–334, *traditum ordinem rectum esse nunc mihi persuasit* M. Muellerus.

HIPP.: 28, *Phylas*: Wilamowitz] † *filius*.

AGAM.: 529, *haut—haut—haut—en*, M. Muellerus] *aut—aut—et—aut*.—793, *Pariter dedit Cassandrae* M. Muellerus.

PERSIUS, ed. Iahn—Buecheler, 1893.

V, 134, *rogitas*: ω] *rogas*.—146, *tu*: ω] *tun*.—159, *et*: ω] *ast*.

LVCANVS, ed. C. Hosius, 1892.

- I, 16, *auris*: Bentley] *horis*. — 54, *mergitur*: ω] *vergitur*. — 74, *repent*: ω] *repetens*. — *chaos omnia*: Oudendorp] *chaos* ; *omnia*. — *mixta*: ω] *mixtim*. — 119, *discissa*: Bentley] *discussa*. — 125, *arma*? : Francken] *arma*. — 139, *suo*: Francken] *suo est*. — 147 *manum*: Francken] *manum et*.
- II, 250, *inmixto*: Heinsius] *inmixtum*. — 273, *laete*: ω] *laetae*. — per errorem ut videtur.
- V, 248, *etiamnunc*: ω] *etiamnum*. — 277, *anne*: Francken] *en*. — 317, *vultu*: ω] *vultum*.
- VII, 83, *ne te*: ω] *te ne*. — 130, *mortis*: ω] *et mors*. — 141, *conrigitur*: Postgate] *erigitur*. — 143, *aptat*: ω] *artat*. — 157, *fulgure*: ω] *fulgore*. — 162, *pessum*: Francken] *pressum*. — 179, *ululare patres et sanguinis*: ω] *patres et cunctas*. — 180, *dementibus*: Postgate] *sed mentibus*. — 183, *tumultu*: ω] *tumultus*. — 244, *et*: add. Grotius]. — *fati*: ω] *fatis*. — 286, *quarum*: ω] *quorum*. — 303, *paratur*: ω] *parata*. — 317, *quanto*: ω] *quantum*.
- VIII, 518, *gladio, quod*: Francken] *gladio*. *Quod*. — 519, *dedit. Votis*: Francken] *dedit, votis*. — 580, *a litore*: ω] *e litore*.
- IX, 104, *potuit*: ω] *potui*. — 121, *e litore*: ω] *a litore*. — *Pellaeis arcis* (ab *arca*): Burmann] *Pellacas arces*. — 186, *umbram*: Burmann] *umbras*.

CALPVRNIVS — NEMESIANVS, ed. K. Schenkl, 1885.

- CALP. III, 22, *noxam*: Baehrens] *res tam*. — VI, 22, *vincen*: Glaeser] *vincere*. — 42, *subtiles ramosaque tempora molles*: ω] *sutilibus molles ramosa corollis*.
- NEM. III, 40, *proni*: Baehrens] *pruni*. — 45, *nudaque*: ω] *rubraque*. — 52, *aes potum saliensque liquore*: Baehrens] *transp. vs. 53. 52, at potum saliens liquor ore*. — 63 ff., *ordinem codicum retinui*.

OCTAVIA, ed. Fr. Leo, 1879.

- 36, *subito †*: ω] *sub uno*. — 50, *mutua*: ω] *impia*. — 461, *despectum ut . . . feriat*: Wilamowitz] *† despectus . . . faciet*. — 590, *iam pridem et ipse vota Poppaeae*: Buecheler] *et ipse † populi vota iam pridem*.

SILIVS ITALICVS, ed. L. Bauer, 1890-91.

- I, 250, *proferre*: Blass] *perferre*. — II, 372, *umquam*: Buchwald] *numquam*. — XII, 412, *Homero*: Wesseling] *honore*.

VALERIUS FLACCVS, ed. P. Laugen, 1897.

- I, 306, *dumque*: ω] *nunc*. — *toto*: ω] *tuto*. — 307, *post hunc versum*

- lacunam statuit Langen.—490, *ceu*: Schenkl] cum.—563, † *me primum regia mundo . . . imposuit*: ω locus nondum probabiliter emendatus] mea victo r. m. . . imposita est.
- II, 473, *veteris*: ω] felix.—477, *Tum*: Ph. Wagner] cum.—520, *vadis*: Schenkl] putes.—522, *moveatur*: Aldina] moveri.
- VI, 436, post *monstra* lacunam statuit Langen.—453, *nata*: Schenkl] mente.—Totum versum delevit Langen.
- VII, 8, *parvidum*: ω] paulum.—32, *paratus*: Iuntina] parantem.—33, *ante aperit*: ω] antevenit.—55, *descendit*: Vossius] descendet.—56, *rapuit*: idem] repetet.—57, *Hellen?*: idem] Hellen.—55–57, inclusit Langen.—85, † *praeceps*: ω] prensus.—156, *leviorque*: ω] propiorque.—169, † *solvat*: ω] fallat.—187, *adspicit*: ω] advocat.—193, *angor*: scripsi] fervor.—226, *etiam*: ω] ut iam.—*repetentur*: ω] reputentur.—*munere*: Leo] munera.—230, *cluseris*: Summers] cluserit.—*mensis*: ω] Pontus.—240, *vanum*: Heinsius] illum.—264, *et ipsa*: ω] ad ipsam.—291, *es; et*: ω] es; sat.—318, *denegat atque una . . . decernit in hora*: ω] dein negat et cruda . . . desaevit in ira.—319, *semet*: Heinsius] semper.—343, *heu*: Leo] te.—miro errore.—*quem*: ω] qui.—*primum*: ω] primam.—*vidi*: ω] vidit.—363, *sanguis*: ω] salvus.—370, † *monte*: ω] forte.—441, *cras . . . funera. Iuno ubi nunc*: ω, Leo] pars . . . funeris, en ubi Iuno.—520, *quem, tanta*: ω] temptanti.

STATII SILVAE, ed. F. Vollmer, 1898.

- I, 6, 8, *partem*: ω] † parten.—15, *Elbosia Caunos*: coni. Vollmer] acbosia cannos.

STATII ACHILLEIS, ed. Ph. Kohlmann, 1876.

- 21, *clam depopulatus*: Menk] blande populatus.—91, *credideris*: ω] crederis.—233, *notat*: C. Schenkl] rogat.—247, *patentes*: ω] iacentes.—303, *diriguit*: ω] derignit.—380, *vultu*: ω] nato.—435, *iram*: Heinsius] iras.—499, *fremantque*: ω] premantque.

MARTIALIS, ed. W. Gilbert, 1896.

- I, 76, 3, *chorosque*: ω] citharamque.—III, 2, 5, *piperisque*: ω] piperisve.—III, 20, 10, *Magni*: Friedländer] templi.—VIII, 56, 4, *tonare*: Duff] sonare.—IX, 46, 3, *mutatve*: ω] mutatque.—X, 35, 18, *amarat*: ω] amaret.—XII, 3, 4, *ad . . . manes*: F. Vollmer] dat . . . armis.—XII, 52, 9, *audit . . . ridet*: coni. Gilbert] ridet . . . audit.

IVVENALIS, ed. L. Friedländer, 1895.

- I, 143, *crudus*: ω] crudum.—150, *dices*: ω] dicas.—157, *deducit*: ω] deducis.

- III, 210, *aerumnae*: ω] *aerumnae* est. — 218, *hic*: Iahn] *haec*.—227, *defunditur*: ω, Owen] *diffunditur*.
 VII, 15, *equites Bithyni et*: coni. Friedländer] † *equitesque Bithyni* —22, *speranda*: Housman] *spectanda*.—40, *maculosas*: Heinrich] *maculonsas*. — 177, *scindens*: ω, Owen] *scindes*.
 X. 21, *mota . . . umbra*: ω] *motae . . . umbram*—54, *aut vel*: Doederlein] *aut . . .* — *putentur*: Richards] *petuntur*.
 XIV, 141 f. *tibi*; . . . *seges*: Owen] *tibi*, . . . *seges*. — 152, *foeda est*: Owen] *foedae*. — 229, 228, *transposuit* Owen.

PERVIGILIVM VENERIS (Anth. Latin. vol. I^o, 1, ed. A. Riese), 1894.

- Vss. 12–27, post 62 collocatos tradito loco retinui.—17, *en micant*: ω] *et micant*.—17, 18: ω] 18, 17.—19, *en pudorem*: Schulze] *iam p*.—21, *ument*: Pithoeus] *urent*.—24, *flammis*: ω] *flabris*.—25, *ruborem*: ω] *pudorem*.—26, *pudebit*: ω] *rudebit*.—30, *veixerit*: ω] *exuit*.—29, 30: ω] 30, 29.—39, 37: *transp.* Schenkl.] 37, *compari*: ω] *comparis*.—52, *restem*: Crusius] *vestem*.—53, *montium*: ω] *fontium*.—54, *fontes*: Scriverius] *montes*.—60, *ut*: ω] *vel*.—*crearet*: ω] *creavit*.—66, *pervium*: ω] *praevium*.—70 ff., *traditum ordinem* retinui.—90, *fiam*: Owen] *faciam* † *uti*.

AVSONIVS, ed. R. Peiper, 1886.

AD UXOREM. — 23, *formam*: scripsi] *forma*.

MOSELLA. — 18, *tum me*: Boecking] *quin me*. — 57, *intuitu*: ω] *introitu*. — 68, *pictura*: ω] *patet ora*. — 206, *viridis . . . sentit*: suppl. Boecking] *lacunam* statuit Peiper. — 257, *fractis*: ω] *raptis*. — 290, *magnum*: ω] *magni*.—326, *felix*: ω] *dives*.—387, *sectator*: Hosius] *spectator*.—433, *fundet*: ω] *pandet*.—470, *superno*: ω] *supremo*.

CLAVDIANVS, ed. I. Koch, 1893.

IN RVFINVM. — 47, *conrumpit*: ω] *conrupit*.

GIGANTOMACHIA. — 13, *ad*: ω] *in*.

DE RAPTIV PROSERPINAЕ.—II, praef. 39, † *ducis*: *conruptelam* indicavi] *ducis*. — II, 229, *paciferas*: ω] *pacificas*. — 340, † *opaci*: ω, fortasse *aperti*:] *opaci*.

LANE'S LATIN GRAMMAR

A LATIN GRAMMAR FOR SCHOOLS AND COLLEGES. By GEORGE M. LANE, Ph.D., LL.D., Professor Emeritus of Latin in Harvard University. pp. xvi., 572. Crown 8vo, Cloth, \$1 50.

Messrs. Harper & Brothers announce the publication of the late Professor Lane's Latin Grammar, a work which engaged the attention of the author for nearly thirty years.

The publishers are led to believe, by the opinions of competent scholars who have examined the work, that it is one of the most important contributions to the study of Latin which has appeared for many years, and one which must inevitably interest all scholars and students of that language.

By direction of the learned author, whose labors were terminated by his untimely death on the 30th of June, 1897, the completion of his manuscript, which was then nearly finished, was intrusted to his friend and associate, Dr. Morris H. Morgan, of Harvard University, who labored most diligently and faithfully to carry out the wishes and instructions left by the author for his guidance. Dr. Morgan writes of the book as follows:

"Professor Lane's own method was far from that of a compiler. He took nothing for granted without thorough investigation, however well established it might seem, and he followed the dictum of no man, however widely accepted as an authority. For the List of Verbs he made entirely new collections, and admitted no form among the 'principal parts' unless actually found represented in the authors. In the details of syntax he was equally indefatigable; the sections on the Locative Proper, for instance, contain the result of an immense amount of painful research. He devoted much anxious thought to the definitions and the titles of the various constructions: thus, the distinction between the Present of Vivid Narration and the Anallistic Present seems obvious, now that it is stated; but to reach it many pages of examples were collected and compared.

"The order in which the divisions and subdivisions of grammar are here presented will not seem strange to those who are acquainted with the recent grammars published by Germans. It is the scientific order of presentation, whatever order a teacher may think fit to follow in his actual practice."

Further particulars in regard to the work will be forwarded on request.

HARPER & BROTHERS, PUBLISHERS,
NEW YORK AND LONDON

HARPER'S DICTIONARY OF CLASSICAL LITERATURE AND ANTIQUITIES

Edited by HARRY THURSTON PECK, M.A., Ph.D., Professor of the Latin Language and Literature in Columbia University, City of New York, with the Co-operation of many Special Contributors. Royal 8vo, over 1600 pages, more than 1500 Illustrations. One volume, Cloth, \$6 00; Half Leather, \$8 00. Two volumes, Cloth, \$7 00.

HARPER'S CLASSICAL DICTIONARY presents, within the limits of a single volume of some 1600 pages, and under a single alphabet, the subjects that have usually been treated of in separate works. Its topics comprise:

- (a) GREEK AND ROMAN ANTIQUITIES, in the conventional sense of the word, including subjects falling under the general heads of Amusements, Architecture, Art, Costume, Domestic Life, Law, Music, Numismatics, Philosophy, and Religion.
- (b) BIOGRAPHY, including not only the personages of Ancient History, but also the great classical scholars, archaeologists, and philologists from the Renaissance to the present day.
- (c) GEOGRAPHY AND HISTORY. The Geographical and Topographical articles contain notices of the most recent researches, such as those of Newton, Fellows, Carapanos, Wood, Homolle, Schliemann, Dörpfeld, Brugsch, Lanciani, and others, the important articles being illustrated by topographical plans and diagrams. The Historical articles embody the results of the latest investigations.
- (d) LITERATURE. The articles that treat of the ancient literatures will be especially helpful to the student. The great works of classical literature are given under separate titles, with information as to the latest and best editions.
- (e) MYTHOLOGY. The conclusions of the latest schools of Comparative Mythology are noted in the leading mythological articles.
- (f) COLLATERAL INFORMATION. A great deal of space is devoted to topics that are of the utmost interest to the student, and that meet him everywhere in the way of allusion, but that no single work has yet systematically collected for separate treatment.
- (g) BIBLIOGRAPHY. Each important article gives a carefully selected list of the best and most recent works relating to the subject, thus directing the student to a fuller course of supplementary reading in English, German, French, and Italian.

ILLUSTRATIONS AND MAPS. The text is explained by more than 1500 illustrations, partly from the antique and partly from restorations by Bühlmann, Hoffmann, Wagner, Benvenuti, and others. Many are from original photographs, and have never before been published. Maps and diagrams, taken from the most approved sources, are also freely introduced.

This great work is in reality a condensed Classical Encyclopædia, embodying in a concise and convenient form the principal features of Pauly's great work in German.

HARPER & BROTHERS, NEW YORK AND LONDON

